

Rūta Brazienė, Laima Okunevičiūtė-Neveauskienė,
Arūnas Pocius, Justina Krauledaitė, Sonata Vyšniauskienė

**JAUNIMO GYVENIMIŠKŲ GALIMYBIŲ
DIFERENCIACIJOS SOCIOEKONOMINIAI
VEIKSNIAI LIETUVOJE**

Recenzentai:

prof. habil. dr. Arvydas Virgilijus Matulionis (Lietuvos socialinių mokslų centras)

prof. dr. Rima Tamošiūnienė (Vilniaus Gedimino technikos universitetas)

Knygos leidybą pagal mokslininkų grupių projektą „Lietuvos jaunimo gyvenimiškų galimybių diferenciacijos socioekonominiai veiksniai Lietuvoje“ finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. P-MIP-22-332).

Kolektyvinė monografija apsvairstyta LSMC Sociologijos instituto leidybos komisijos posėdyje 2024 m. lapkričio 4 d. (protokolo Nr. A-14) ir rekomenduota išleisti.

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale *ibiblioteka.lt*.

ISBN ISBN 978-609-454-847-5

© Rūta Brazienė, 2024

© Laima Okunevičiūtė-Neverauskienė, 2024

© Arūnas Pocius, 2024

© Justina Krauledaitė, 2024

© Sonata Vyšniauskienė, 2024

© Lietuvos socialinių mokslų centro Sociologijos institutas, 2024

TURINYS

SANTRUMPOS IR SUTARTINIAI ŽENKLAI.....	7
PRATARMĖ	8
IVADAS	10
1. JAUNIMO GYVENIMIŠKŲ GALIMYBIŲ DIFERENCIACIJOS TEORINĖS TYRIMO PRIELAIIDOS IR PADĖTIES POKYČIŲ ANALIZĖ	15
1.1. Socialinė nelygybė, visuomenės socialinė stratifikacija ir jaunimo gyvenimiškos galimybės	17
1.2. Amžius, tapimas suaugusiuoju ir gyvenimiškos galimybės	23
1.3. Demografiniai pokyčiai ir jaunimas	28
1.4. Jaunimo galimybės švietimo sistemoje. Jaunų asmenų išsilavinimo rodikliai	35
1.5. Jaunimo įsidarbinamumas ir dalyvavimo darbo rinkoje tendencijos	40
2. TEORINIO MODELIO APIBENDRINIMAS JAUNIMO GYVENIMIŠKŲ GALIMYBIŲ SOCIOEKONOMINIAMS VEIKSNIAMS PAAIŠKINTI IR TIRTI	57
2.1. Jaunimo gyvenimiškų galimybių matavimo teorinis-hipotetinis modelis	59
2.2. Kiekybinio tyrimo metodologija	64
2.3. Kiekybinių duomenų analizės strategija.....	69
2.4. Socialinės-demografinės respondentų charakteristikos.....	70
2.5. Kokybinio tyrimo metodologija	73
3. JAUNIMO GYVENIMIŠKŲ GALIMYBIŲ VERTINIMAS IR INDEKSAI.....	77
3.1. Subjektyvi gyvenimiškų galimybių samprata	79
3.2. Bendras gyvenimiškų galimybių vertinimas kiekybinio tyrimo duomenimis.....	83
3.3. Tapatinimasis su socialiniu sluoksniu ir gyvenimiškų galimybių dinamikos vertinimas.....	98
4. JAUNIMO IŠSILAVINIMO IR GALIMYBIŲ DARBO RINKOJE SUBJEKTYVUS VERTINIMAS	103
4.1. Išsilavinimas ir studijų srities pasirinkimo motyvai	105
4.2. Jaunimo dalyvavimo darbo rinkoje vertinimas kiekybinio tyrimo duomenimis	109
4.3. Darbo patirčių darbo rinkoje subjektyvus vertinimas	118
5. JAUNIMO NAMŲ ŪKIO VARTOJIMO, FINANSINIŲ IR APSIRŪPINIMO BŪSTU GALIMYBIŲ VERTINIMAS	125
5.1. Jaunimo namų ūkių pajamų struktūra ir finansiniai įsipareigojimai	127
5.2. Socialinės deprivacijos ryšys su gyvenimiškomis galimybėmis	145
APIBENDRINIMAS	151
VIEŠOSIOS POLITIKOS REKOMENDACIJOS	157
SUMMARY	159
LITERATŪRA	165
PRIEDAI	181

SANTRUMPOS IR SUTARTINIAI ŽENKLAI

Santrumpa ar sutartinis ženklas	Paiškinimas
YOUTH CHANCE	Jaunimo gyvenimiškos galimybės
TDO	Tarptautinė darbo organizacija
ES	Europos Sąjunga
ISCED	Švietimo lygmuo pagal Tarptautinę standartizuotą švietimo klasifikaciją ISCED
ISCED 0	Ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas
ISCED 1	Pradinis mokymas
ISCED 2	Pagrindinis mokymas
ISCED 3	Vidurinis mokymas
ISCED 5A	Aukštosios universitetinės studijos
ISCED 5B	Aukštosios neuniversitetinės studijos
ISCED 6	Doktorantūros studijos
NEET	Nedirbantis, nesimokantis ir mokymuose nedalyvaujantis jaunimas

PRATARMĖ

Šios kolektyvinės monografijos atsiradimas tapo įmanomas dėl Lietuvos mokslo tarybos skirto finansavimo mokslininkų grupių projektui „**Jaunimo gyvenimiškų galimybių diferenciacijos socioekonominiai veiksniai Lietuvoje (YOUTH _CHANCE)**“ (Nr. P-MIP-22-332). Ši monografija yra vienas iš pagrindinių rezultatų, kurie buvo parengti apibendrinus teorinės literatūros, atliktų tyrimų ir antrinių duomenų analizės, empirinio tyrimo metu kokybiniais ir kiekybiniais tyrimo metodais gautus originalius mokslinio tyrimo duomenis.

Monografijos tyrimo objektas – 18–35 metų jaunimas, gyvenantis Lietuvoje. Pagrindinis Lietuvos socialinių tyrimų centro Sociologijos instituto vykdyto projekto tikslas – atskleisti jaunimo (18–35 m.) gyvenimiškų galimybių diferenciacijos socioekonominis veiksniai Lietuvoje (*subjektyvių vertinimų pagrindu*).

Ši mokslo monografija yra vienas pirmųjų mokslo veikalų, skirtų išsamiai jaunimo gyvenimiškų galimybių analizei Lietuvoje. Joje nuosekliai aptariamos skirtingų jaunimo amžiaus grupių gyvenimiškos, švietimo ir užimtumo, finansinės ir apsirūpinimo būstu galimybės, pateikiamos apibendrinamosios išvados ir viešosios politikos rekomendacijos.

Autorių indėlis:

Atskirus leidinio skyrius parengė šie Lietuvos socialinių tyrimų centro Sociologijos instituto mokslininkai:

- Rūta Brazienė – 8 autoriniai lankai (pratarmė, įvadas, 1.1., 1.2., 1.4., 1.5, 2.1., 2.2., 2.3, 2.4., 2.5, 3.2., 3.3., 5.1., 5.2., apibendrinimas ir rekomendacijos, summary),
- Laima Okunevičiūtė-Neveauskienė – 3 autoriniai lankai (1.3., 4.1., 4.2., 4.3, 5.1., 5.2., apibendrinimas ir rekomendacijos),
- Arūnas Pocius – 1,5 autorinio lanko (1.3., 4.1., 4.2., 4.3),
- Justina Krauledaitė – 2 autoriniai lankai (1.5., 4.1., 4.2., 4.3),
- Sonata Vyšniauskienė – 3 autoriniai lankai (2.1., 2.2., 2.3, 2.4., 2.5, 3.1., 3.2.).

Ši mokslo monografija pirmiausia skirta akademinei mokslo bendruomenei, mokslininkams ir tyrėjams, doktorantams, studentams, jaunimo politikos formuotojams ir įgyvendintojams, įvairių sričių jaunimo profesionalams, nevyriausybinių organizacijų atstovams ir kitiems asmenims, kurie domisi jaunimo problematika.

Leidinio autoriai nuoširdžiai dėkoja Lietuvos mokslo tarybai, skyrusiai lėšų šiam moksliniam tyrimui atlikti, bei recenzentams už vertingas pastabas ir rekomendacijas. Šio mokslinio tyrimo metu surinkti autentiški duomenys bus pasitelkti ir ateityje formuojant jaunimo tyrimų lauką bei įkvėps mokslininkų komandą naujiems atradimams ir moksliniams tyrimams.

IVADAS

Tyrimo kontekstas ir tikslas. Jaunimo gyvenimiškos galimybės yra sąlygotos daugelio socialinių, ekonominių, demografinių, individualių ir kitų veiksnių. Socialiniai, ekonominiai ir kultūriniai procesai bei transformacijos (globalizacijos procesai, technologiniai pokyčiai, neoliberali ekonomika bei ekonominės sąlygos, darbo rinkos segmentacija ir lankstumas, gyvenimo individualizacija ir su tuo susijusi vertybių bei normų transformacija) pastaraisiais dešimtmečiais turėjo ženklią įtaką jaunų žmonių gyvenimiškoms galimybėms.

Intensyvūs pastarųjų dešimtmečių socialiniai ekonominiai pokyčiai sąlygojo tai, kad įvyko ženklių pokyčių jaunimo gyvenimo kelio kontekste. Mokslininkai išskiria jaunimo gyvenimo kelio individualizaciją, kuomet tapimo suaugusiuoju, perėjimo iš švietimo sistemos į darbo rinką, kuriant šeimą ir partnerystę nėra stabilumo, o gyvenimo kelias pasižymi individualizacija ir destandartizacija. Jaunimo gyvenimo kelyje nėra stabilumo: net ir (aukštojo) išsilavinimo įgijimas negarantuoja pastovaus darbo ar tinkamo atlyginimo. Globalūs ekonomikos pokyčiai, ypač perėjimas nuo industrinės prie postindustrinės ekonomikos, keičia jaunimo švietimo, užimtumo situaciją. Neoliberalios politikos, kurios akcentuoja rinkos reformas ir valstybės intervencijų mažinimą, pertvarkė švietimo sistemas ir darbo rinkas, jauniems žmonėms sukurdamos ir galimybių, ir naujų iššūkių. Šios politikos dažnai pirmenybę teikia įgūdžių mokymui ir įdarbinamumo skatinimui, tačiau taip pat gali padidinti nelygybę, apribodamos prieigą prie kokybiško švietimo ir stabilaus darbo, ypač mažiau privilegijuotų jaunų asmenų grupių (Chesters, 2024; Grotowska-Leder, 2022; ir kt.).

Socialinių ir ekonominių pokyčių, darbo rinkos iššūkių ir transformacijų kontekste vis daugiau jaunų asmenų ilgiau išlieka švietimo sistemoje, dažniau renkasi įgyti ne tik vidurinį ar profesinį, bet ir aukštąjį išsilavinimą, siekdami profesinės sėkmės ir asmeninio gyvenimo pilnatvės. Dėl to matome ir vis dažniau atidėtą bei vėlesnį šeimos kūrimą ar įsitraukimą į darbo rinką, rezidencinę autonomiją (Brazienė, 2019; Brazienė et al., 2018;

Baranowska-Rataj et al., 2017). Nuolatiniai pokyčiai, reliatyvumas, nesugebėjimas įtvirtinti vertybių ir kapitalo, taip pat neapibrėžtumo jausmas, būdingi likvidžiai modernybei, lėmė vis dažnesnę jaunimo strategiją atidėti suaugusiųjų sprendimus ir pasirinkimus bei socialiai priimtinių vaidmenų prisiėmimą (Gebel, 2020; Grotowska-Leder, 2022; Urbaniak, 2014; Bauman, 2006).

Jaunimas yra išskirtinė socialinė grupė. Kartu tai yra ir savitas mokslinių tyrimų objektas. Nuo jaunimo gyvenimiškų galimybių ir sėkmės priklauso visos visuomenės socialinė gerovė. Pastaraisiais dešimtmečiais Lietuvoje pirmiausia dėl gimstamumo mažėjimo ir kitų demografinių procesų nuolat mažėjo jaunų asmenų skaičius (Maslauskaitė et al., 2023; Okunevičiūtė-Neverauskienė, Pocius, 2019). Lietuvoje vykstantys intensyvūs demografiniai procesai sąlygojo tai, kad dabartinė jaunoji karta yra gerokai mažesnė nei ankstesnės jaunų asmenų kartos Lietuvoje.

Pastaraisiais metais jaunimo tematikos tyrimams vis daugiau dėmesio skiria mokslininkai, socialinės politikos ekspertai ir praktikai. Tačiau *jaunimo gyvenimiškų galimybių* tematika gana retai teoriniame moksliniame, praktiniame diskurse išskiriama kaip atskiras tyrimų objektas, o jaunimo gyvenimiškų galimybių analizei mokslinėje literatūroje skiriamas menkesnis dėmesys.

Su jaunimo gyvenimiškų galimybių tematika susijusius klausimus plačiau analizuoja Lietuvos ir užsienio mokslininkai. Sisteminė mokslinės literatūros analizė leido identifikuoti svarbiausias mokslinių tyrimų kryptis, kurios aktualios analizuojant gyvenimiškas galimybes: *jaunimo išsilavinimas ir švietimas* (Dilytė-Kotenko, 2024; Drucker, 2023; Triventi, 2013; ir kt.), *jaunimo perėjimas į suaugusiojo gyvenimą / tapimas suaugusiuoju ir gyvenimo kelio perspektyva* (Kraniauskienė, 2023; Vosylis, 2017; Buchholz, Blossfeld, 2012; Buchholz et al., 2011; Hutchison, 2008; Arnett, 2006; Bendit, 2006; McDonalds, Evans, 2003; Arnett, 2000; ir kt.); *socialinis mobilumas ir socialinės nelygybės perdavimas iš kartos į kartą* (Bavaro, Carranca, Nolan, 2024; Neagu et al., 2024; Breen, 2019; Tieben, Hofacker, Biedinger, 2013; Mikutavičienė, 2009; Bourdieu, 1986); *jaunimo perėjimas iš švietimo sistemos į darbo rinką* (Brzinsky-Fay, 2022; Brazienė et al., 2021; Okunevičiūtė-Neverauskienė et al., 2021a; Brazienė, 2020; Gebel, 2018; Brazienė, 2017; Brzinsky-Fay, Solga, 2016; Brazienė, Merks, 2013;

Brzinsky-Fay, 2013; Brzinsky-Fay, 2011; Buchmann, Kriesi, 2011; Matsumoto, Elder, 2010; Brzinsky-Fay, 2008; ir kt.); *jaunimo gyvenimo sąlygos ir apsirūpinimas būstu* (Okunevičiūtė-Neveauskienė et. al., 2021b; Brazienė, 2019; Brazienė et al., 2018; Bacak, 2018; Gebel, 2017; Baranowska-Rataj et al., 2017; Filandri, Bertolini, 2016; Filandri, Olagnero, 2014; Laaksonen, 2000) ir kt.

Šia monografija siekiama prisidėti prie jaunimo gyvenimiškų galimybių mokslinių tyrimų lauko ir išsamios jaunimo gyvenimiškų galimybių socioekonominių veiksnių analizės Lietuvoje. Šiame moksliniame tyrime taikoma unikali prieiga, kuomet analizuojamos jaunimo subjektyviai suvoktos gyvenimiškos galimybės.

Šis mokslinis tyrimas unikalus tuo, kad tiriama konkrečios Lietuvos gyventojų amžiaus grupės (18–35 m. jaunimo) socialinė struktūra iš gyvenimiškų galimybių perspektyvos. Šios mokslo monografijos tikslas – atskleisti jaunimo gyvenimiškų galimybių diferenciacijos socioekonominius veiksnius Lietuvoje. Konkrečiai siekiama atsakyti į šiuos klausimus: 1) kokie socioekonominiai veiksniai lemia jaunimo gyvenimiškų galimybių diferenciaciją? 2) Kaip gyvenimiškos galimybės skiriasi / nesiskiria priklausomai nuo amžiaus, lyties, išsilavinimo ir kitų veiksnių?

Jaunimo gyvenimiškos galimybės darbo rinkoje analizuojamos taikant mišrią tyrimo strategiją, derinant kokybinės ir kiekybinės analizės prieigas, subjektyviasias ir objektyviasias patirtis bei požiūrius.

Kiekybinė apklausa raštu naudota siekiant ištirti 18–35 m. jaunimo nuostatas į gyvenimiškas galimybes.

Pusiau struktūruoti interviu pasirinkti siekiant atskleisti subjektyvų jaunų asmenų požiūrį į gyvenimiškas galimybes bei patirtis tėvų šeimoje, švietimo sistemoje, darbo rinkoje ir kt.

Mokslo monografijoje nuosekliai aptariamos teorinės tyrimo prielaidos, pristatoma tyrimo metodologija ir rezultatai, kurių pagrindu suformuluotos rekomendacijos viešosios politikos formuotojams. Mokslo monografiją sudaro penki skyriai. Detaliau apžvelgsime visų mokslo monografijos skyrių turinį.

Pirmame šios mokslo monografijos skyriuje *Jaunimo gyvenimiškų galimybių teorinės tyrimo prielaidos ir padėties pokyčių analizė* pristatomos jaunimo

gyvenimiškų galimybių teorinės tyrimo prielaidos, jaunimo gyvenimiškas galimybes sąlygojantys veiksniai bei padėties pokyčių analizė naujausių socialinių, ekonominių ir demografinių pokyčių kontekste. Antrinių duomenų („Eurostat EU-SILC“, „Eurostat LSF“, Valstybės duomenų agentūros, Užimtumo tarnybos) pagrindu aptariama jaunimo amžiaus struktūra, dalyvavimo darbo rinkoje tendencijos ir materialinės gyvenimo sąlygos.

Antrame skyriuje *Teorinio modelio apibendrinimas jaunimo gyvenimiškų galimybių socioekonominiams veiksniams tirti ir paaiškinti* pristatomi metodologiniai tyrimo aspektai ir jaunimo gyvenimiškų galimybių sistemos rodiklių struktūros parametrai. Detaliai aptariama jaunimo gyvenimiškoms galimybėms tirti pasirinkta tyrimo strategija, kiekybinio ir kokybinio tyrimo metodologija, duomenims rinkti taikyti tyrimo metodai. Pristatoma respondentų atrankos strategija ir bendros tyrimo respondentų socialinės-demografinės charakteristikos. Be to, aptariamas kiekybinio tyrimo instrumentas, pirminių požymių struktūra, imties tūrio ir reprezentatyvumo klausimai, aprašoma duomenų rinkimo ir analizės strategija.

Trečiame skyriuje *Jaunimo gyvenimiškų galimybių vertinimas ir indeksai* aptariamas subjektyvus jaunimo gyvenimiškų galimybių vertinimas ir sudaryti indeksai. Nagrinėjama, kaip gyvenimiškos galimybės diferencijuojasi priklausomai nuo amžiaus, lyties, išsilavinimo ir kitų socioekonominių veiksnių. Be to, analizuojamas jaunimo gyvenimiškų galimybių vertinimas skirtingais gyvenimo laikotarpiais – prieš penkerius metus, dabartiniu metu ir ateityje (po vienerių ir penkerių metų). Pateikiamos išvalgos, kokie gyvenimo aspektai svarbūs jaunimui, norint priskirti save viduriniam sluoksniui (tapatintis su juo), atsižvelgiant į įvairius veiksniai, pavyzdžiui, gerai apmokamą darbą, būsto turėjimą ar sveikatos paslaugų prieinamumą.

Ketvirtame skyriuje *Jaunimo galimybių darbo rinkoje subjektyvus vertinimas* aptariamos subjektyvios jaunimo patirtys darbo rinkoje. Detaliau analizuojami studijų srities pasirinkimo motyvai, savybės, reikalingos susirasti tinkamą darbą bei vystyti profesinį užimtumą.

Penktame skyriuje *Jaunimo namų ūkio, finansinių ir apsirūpinimo būstu galimybių vertinimas* aptariamos jaunimo gyvenimo sąlygos, analizuojamos jaunimo finansinės galimybės, apsirūpinimo būstu prielaidos bei respondentų

namų ūkio situacija, nagrinėjamas socialinės deprivacijos ryšys su gyvenimiškomis galimybėmis.

Monografijos pabaigoje pateikiamos apibendrinamosios išvados ir diskusija apie jaunimo gyvenimiškas galimybes, taip pat monografijos autoriai suformulavo jaunimo ir socialinės politikos tobulinimo rekomendacijas jaunimo grupės atžvilgiu.

1.

**JAUNIMO GYVENIMIŠKŲ GALIMYBIŲ
DIFERENCIACIJOS TEORINĖS TYRIMO
PRIELAIIDOS IR PADĖTIES POKYČIŲ
ANALIZĖ**

Šiame mokslo monografijos skyriuje pristatomos jaunimo gyvenimiškų galimybių teorinės tyrimo prielaidos, jaunimo gyvenimiškas galimybes sąlygojantys veiksniai ir padėties pokyčių analizė naujausių socialinių, ekonominių ir demografinių pokyčių kontekste. Antrinių duomenų („Eurostat EU-SILC“, „Eurostat LSF“, Valstybės duomenų agentūros) pagrindu aptariama jaunimo amžiaus struktūra, dalyvavimo darbo rinkoje tendencijos ir materialinės gyvenimo sąlygos. Šiame skyriuje nuodugniai analizuojami Lietuvos jaunimo skaičiaus rodiklių pokyčiai bei jų raidos perspektyvos pagal amžių, taip pat detalai vertinami itin svarbūs jaunų žmonių skaičiaus skirtumai pagal lytį, kurie skirtingoms gyventojų grupėms realizuojant savo gyvenimiškas galimybes su amžiumi gerokai išauga.

1.1. Socialinė nelygybė, visuomenės socialinė stratifikacija ir jaunimo gyvenimiškos galimybės

Socialinės nelygybės, stratifikacijos suvokimas ir analizė yra pagrindinis dalykas analizuojant jaunimo gyvenimiškas galimybes. Gyvenimiškos galimybės yra vienas iš socialinės nelygybės ir stratifikacijos teorinių konstrukto, leidžiančių išmatuoti individualias galimybes socialinės nelygybės požiūriu. Be to, gyvenimiškų galimybių koncepcijos taikymas sudaro prielaidas atskleisti gyvenimiškų galimybių diferenciacijos poveikslą visuomenėje.

Socialinė nelygybė yra daugiamatis reiškinys ir universalus bet kurios visuomenės bruožas. Be to, socialinė nelygybė yra dominuojanti visuomeninės diferenciacijos forma (Mayer, 1987). Mokslinėje literatūroje socialinė nelygybė apibrėžiama kaip visuomenės vertybių – turto, prestižo, valdžios (galios) – pasiskirstymo netolygumai (Wilkinson, Pickett, 2009; Grusky, 2001 ir kt.). Išteklių paskirstymas visuomenėse priklauso nuo amžiaus, lyties, etninės kilmės, kvalifikacijos, partiškumo, religijos, paveldėjimo ir kitų kriterijų, skirtingai vertinamų vienoje ar kitoje kultūroje. Skirtingose visuomenėse skiriasi ne tik socialinės nelygybės mastas, formos, bet ir individų gyvenimiškos galimybės. Giddens akcentavo tiek struktūros, tiek agento (angl. „agency“) vaidmenį socialinės nelygybės formavime. Savo struktūracijos teorijoje jis teigė, kad individai per veiksmus reprodukuoja socialines struktūras, kurios savo ruožtu formuoja individualų elgesį ir galimybes, lemiančias socialinės nelygybės tęstinumą (Giddens, 1973). Bourdieu analizavo, kaip socialinė nelygybė reprodukuojama per įvairias socialinio kapitalo rūšis: ekonominio, kultūrinio, socialinio ir simbolinio. Jis įvedė „habitus“ sąvoką, akcentuojant įsišaknijusius įpročius, įgūdžius ir nuostatas, kurias individai įgyja per savo gyvenimo patirtį ir kurios palaiko socialinę nelygybę tarp kartų (Bourdieu, 1986).

Gyvenimiškų galimybių sampratą (vok. *Lebenschancen*) į sociologinį diskursą įvedė Weber (1920) (cit. Grusky, 2001). Anot Weber, gyvenimiškos galimybės – tai galimybės, priklausančios nuo socialinio-ekonominio statuso, pagerinti savo gyvenimo kokybę, užsitikrinti sėkmę ir pasiekti norimų tikslų gyvenime. Dahrendorf (1929) savo knygoje „Gyvenimo galimybės: požiūriai

į socialinę ir politinę teoriją“ tyrinėja, kaip socialinės, ekonominės ir politinės struktūros formuoja individų gyvenimiškas galimybes. Remdamasis Maxo Weber gyvenimiškų galimybių samprata, Dahrendorf analizuoja socialinės stratifikacijos vaidmenį formuojant gyvenimiškas galimybes, kaip individų prieiga prie išteklių, švietimo ir socialinių tinklų tiesiogiai veikia jų sėkmę ir gyvenimo kokybę. Be to, Dahrendorf (1929) teigia, jog šios galimybės nėra vien asmeninių pastangų rezultatas, dažnai priklauso nuo platesnės socialinės ir politinės aplinkos, kurioje atsiduria individai. Mokslininkas pabrėžia, kad visuomenė yra padalinta į skirtingas klases, o kiekviena turi skirtingą prieigą prie išteklių ir galios. Šie susiskaldymai sukuria sisteminės privilegijas vieniems ir nepriteklius kitiems, o tai kartais lemia nelygybės perdavimą iš kartos į kartą. Dahrendorf savo analizę nukreipia ne tik į ekonominius veiksnius, bet ir į tai, kaip politinės ir socialinės struktūros prisideda prie šių nelygybių formavimosi. Jis taip pat pabrėžia, kad gyvenimiškos galimybės yra glaudžiai susijusios su galios paskirstymu visuomenėje, nes tie, kurie turi politinę ir ekonominę įtaką, pajėgūs formuoti politiką, kuri gali arba sustiprinti, arba sumažinti socialinę nelygybę (Dahrendorf, 1996; Dahrendorf, 1929).

Išanalizavę mokslinę literatūrą nelygybės tematika galime išskirti įvairias socialinės nelygybės dimensijas: *materialines* (pajamos, turtas, būstas), *kultūrines* (išsilavinimas, etniškumas), *socialines* (socialinis kapitalas, socialiniai tinklai) ir *subjektyvias* (sveikata, asmeninės ambicijos). Prie materialinių dimensijų, be pajamų, taip pat priskiriamas turtas, kuris gali būti įvairių formų, pavyzdžiui, nekilnojamasis turtas, akcijos, piniginės santaupos ir kt. Prie nematerialių socialinės nelygybės dimensijų priskiriama sveikata, socialiniai ryšiai.

Socialiniai ryšiai (draugų ir pažįstamų ratas) taip pat dažnai sustiprina socialinę nelygybę. Dėl to svarbi informacija, pavyzdžiui, apie karjeros galimybes, pelningas investicijas, sveiką mitybą ar švietimo sistemos galimybes, dažniausiai cirkuliuoja privilegijuotų asmenų tinkluose. Ir priešingai, socialiai nepalankioje padėtyje esančios grupės tinkluose resursų, kurie galėtų padėti joms viena kitą paremti, beveik nėra. Socialiniai ryšiai, darbo vietos ir mokyklos turi ir teritorinį aspektą: jie dažnai yra tam tikruose

miesto rajonuose, kaimynystėse ar kaimuose. Čia dažnai susitelkia žmonės ir šeimos su panašiomis išteklių galimybėmis – tai vadinama socialine-teritorine segregacija.

Analizuojant gyvenimiškas galimybes, labai svarbu atskirti *paskirstymo* ir *galimybių* nelygybę. Paskirstymo nelygybė parodo, kaip ištekliai ar pozicijos paskirstyti konkrečioje visuomenėje: pavyzdžiui, kaip visuomenėje paskirstytos pajamos ir turtas, išsilavinimas ir profesinė padėtis, būstas ir sveikata. Šią paskirstymo nelygybę arba nelygybės struktūrą dažniausiai lemia ekonominė ir politinė visuomenės struktūra. Piketty analizavo turto kaupimo ir nelygybės istorinius dinamikos procesus, parodydamas, kaip laikui bėgant turtas tapo vis labiau sukoncentruotas nedidelės dalies individų rankose (Piketty, 2013). Jis teigė, kad nekontroliuojamas kapitalizmas lemia didėjančią pajamų ir turto nelygybę, nes kapitalo grąža paprastai viršija ekonomikos augimą (Piketty, 2013). Galimybių nelygybė reiškia nevienodą galimybių pasiskirstymą tarp atskirų individų užimti tam tikrą padėtį paskirstymo ir / ar nelygybės (-ių) struktūroje. Šiame kontekste galima kalbėti apie galimybes įgyti išsilavinimą, pakilti karjeros laiptais, užimti vadovaujančias pareigas, apsirūpinti būstu ar sukaupti turto. Paskirstymo ir galimybių nelygybės santykis yra sudėtingas. Dažnai teigiama, kad galimybių nelygybė yra daug svarbesnė už paskirstymo nelygybę, nes svarbiausia yra ne skirtumai, o tai, kokia yra galimybių (ne)lygybė konkrečioje visuomenėje, priklausomai nuo visuomeninės sąrangos ir gerovės valstybės tipo (Piketty, 2013; Andersen, Curtis, 2012; Esping-Andersen, 1993). Skirtingi gerovės valstybių tipai nevienodai veikia socialinę nelygybę, o socialinės nelygybės klausimai, susiję su švietimu, užimtumu ir socialine apsauga, sprendžiami skirtingai, kaip ir egzistuojanti mokesčių sistema ženkliai veikia pajamų ir turto nelygybės mastą visuomenėje (Piketty, 2013, 2018).

Gyvenimiškos galimybės glaudžiai susijusios su individo padėtimi socialinėje struktūroje (Chan, Goldthorpe, 2007). Matulionis (2014) nurodo, jog „socialinė struktūra – tai visuomenės socialinių institutų, socialinė demografinė ir socialinė klasinė socialinių santykių sandara“. Metodologiniu požiūriu, socialinės stratifikacijos ir nelygybės tyrimuose nėra vieningo sutarimo, kaip pamatuoti individo socialinę padėtį. Mokslininkai pasitelkia

įvairias teorines ir metodologines perspektyvas. Be to, socialinės nelygybės ir stratifikacijos tyrimuose įprasta taikyti tiek objektyvius, tiek subjektyvius matavimo instrumentus ir kriterijus. Tyrėjai siūlo daugybę rodiklių ir išvestinių indeksų, kurie leistų atskleisti individų padėtį visuomenės socialinėje struktūroje (Erikson, Goldthorpe, 1992; Erikson, Goldthorpe, Portocarero, 1979). XX a. septintajame ir aštuntajame dešimtmečiais labai išpopuliarėjo įvairios socialinės stratifikacijos schemos, kurios individo padėtį socialinėje struktūroje apibrėžia ir matuoja kelių rodiklių ar net indeksų pagrindu. Tokiose schemose dažniausiai naudojami išsilavinimo, profesijos ir pajamų rodikliai (Breen, 2005; Erikson, Goldthorpe, 1992; Erikson, Goldthorpe, Portocarero, 1979). Čia mes turime gana platų mokslinių tyrimų spektrą. Tad šiuolaikiniai socialinės stratifikacijos modeliai akademiniame kontekste, skirtingai nuo klasikinių, dažnai apima ne tris, o penkis, šešis ar net septynis socialinius sluoksnius. Išsilavinimas, profesija ir pajamos išlieka svarbiais socialinės nelygybės veiksniais šiuolaikinėse moderniose gerovės visuomenėse. Šių dimensijų reikšmė rodo, kad daugumai gyventojų profesija yra svarbiausias pajamų šaltinis, o profesinė padėtis labai dažnai priklauso nuo įgyto išsilavinimo (Erikson, Goldthorpe, 1992). Be to, išsilavinimas ir profesija yra (gana) ilgalaikiai individo gyvenimo aspektai, todėl jie lemia ir ilgalaikes pajamų galimybes. Tai sukuria pagrindinę socialinės nelygybės struktūrą moderniose rinkos visuomenėse, kur „didelės grupės“ (socialinės klasės, sluoksniai ar padėties) sistemškai skiriasi pagal šias tris dimensijas (Breen, 2005; Erikson, Goldthorpe, 1992; ir kt.).

Su gyvenimiškų galimybių konstruktus susijusios ir kitos turinio požiūriu artimos teorinės sąvokos, t. y. subjektyviai suvokta socialinė klasė. Keletą dešimtmečių socialinės klasės sąvoka buvo plačiai taikoma socialinės stratifikacijos tyrimuose (Wright, 1989; Treiman, 1968; ir kt.). Subjektyvių matavimo instrumentų naudojimas paprastai sulaukia nemažai kritikos dėl nevalidumo. Nors ši koncepcija nemažai kritikuojama, naujausi moksliniai tyrimai tarsi rehabilituoja šią metodologinę prieigą (Oesch, Vigna, 2023; Evans, Mellon, 2016; Haddon, 2015).

Mokslinėje literatūroje plačiai analizuojamas socialinės nelygybės *perdavimas iš kartos į kartą*, akcentuojant tai, jis būdingas visoms visuomenėms,

tik skiriasi šio reiškinių mastas ir intensyvumas (Golthorpe, 2000; Atkinson, 1998; Boudieu, 1986; ir kt.). Ankstesnių tyrimų rezultatai patvirtina, kad tėvų išsilavinimas ir profesija turi reikšmės vaikų gyvenimiškoms galimybėms (Berloff, Matteazzi, Villa, 2017; Aliferi, Marzana et al., 2015; ir kt.). Tėvų šeimos socialinis statusas, t. y. esantys ekonominiai, kultūriniai ir socialiniai ištekliai, sąlygoja vaikų gyvenimiškas galimybes ateityje. Žemesniam socialiniam sluoksniui priklausančios šeimos užima žemesnę socialinę poziciją nei šeimos, priklausančios aukštesniam visuomenės sluoksniui ar elitui (Blau, Duncan, 1967). Kaip teigia Breen ir Goldthorpe (1999), priklausomai nuo socialinio sluoksnio, skiriasi tėvų lūkesčiai ir investicijos į vaikų išsilavinimą, o tai didina pastarųjų galimybes ateityje užimti aukštesnį statusą visuomenėje (Breen, Goldthorpe, 1999).

Naujausi tyrimai atskleidžia NEET (angl. „Not in Education, Employment, or Training“ – nedirbantis, nesimokantis ir mokymuose nedalyvaujantis) statuso perdavimą tarp kartų (Heglum, Nilsen, 2024). Mokslininkai nagrinėjo tarp kartų perduodamą mechanizmą Lietuvoje, Italijoje, Airijoje ir Rumunijoje, akcentuodami socialinius ir ekonominius veiksniai, lemiančius šį reiškinį. Tyrejai analizavo šeimos aplinkos, švietimo ir darbo rinkos sąlygų įtaką tapimu NEET. Rezultatai parodė, kad jaunimas iš NEET šeimų turi didesnę tikimybę *pakartoti* (reprodukuoti) šį statusą, tačiau šis reiškinys kiekvienoje šalyje pasireiškia skirtingai, atspindi specifines socialines ir ekonomines sąlygas (Petrescu et al., 2024; Neagu et al., 2024).

Skurdo teorijos, ypač kultūrinės skurdo teorijos, formuoja nuostatą, kad kartą atsiradęs skurdas ir atskirtis linkę palaikyti save socializuojant žmones specifinėje skurdo aplinkoje ir perduodant nelygybę ir skurdą iš kartos į kartą (Lewis, 1996; Waxman, 1977; Dahrendorf, 1988). Pasak Coleman, nelygybė ir atskirtis, kurią sukuria namai, kaimynystė, bendraamžių grupės, išlieka, virsdama nelygybe, kurią žmonės patiria suaugusiųjų gyvenime (Giddens, 1991). Socialinės deprivacijos teorija (Holman 1987; Holman, 1978) atskirties formavimesi akcentuoja vaikystės periodą, kuriame lemiamą vaidmenį atlieka vaiko santykiai su tėvais ir kitais šeimos nariais. Ši teorija aiškina deprivaciją kaip generacinį ratą. Tai reiškinys, kuris pereina iš kartos į kartą dėl nepakankamo ugdymo ir neinternalizuotų vertybių bei

igūdžių, kurie galėtų padėti keisti esamas sąlygas. Socialinės reprodukcijos teorija (Bourdieu, 1981) išryškina socialinių ryšių svarbą lemiant žmogaus socialines trajektorijas, ypač jų pradžią, t. y. šeimos, kurioje žmogus gimė, padėtį visuomenės klasinėje struktūroje. Visa tai leidžia daryti prielaidą, jog tam tikri šeimos bruožai linę atsikartoti vėliau vaikų gyvenime (pvz., išsilavinimas, profesija, pajamų dydis, vertybės, požiūriai, bendravimo modeliai ir kt.) ir lemia žemesnio statuso šeimose gimusių žmonių ribotas socialinio mobilumo galimybes (Mikutavičienė, 2009).

Jaunimo gyvenimiškų galimybių kontekste išskirtinę reikšmę įgyja socialinės atskirties sąvoka, kuri pirmiausia buvo pradėta vartoti politikos formuotojų, tik vėliau tapo akademinio diskurso dalimi. Patiriama socialinė atskirtis apriboja jaunimą nuo gyvenimiškų galimybių realizavimo. Levitas pabrėžia, kad *„socialinė atskirtis yra sudėtingas ir daugialypis procesas. Jis apima išteklių, teisių, prekių, paslaugų trūkumą ir dėl to negalėjimą įsitraukti į normalius socialinius santykius bei veiklas, prieinamas daugumai žmonių visuomenėje“* (Levitas et al., 2007). Autorių teigimu, socialinė atskirtis galima ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje ir politinėje sferose. Ji įtakoja *„ir individų gyvenimo kokybę, ir visuomenės kaip visumos santalką bei lygybę“* (Levitas et al., 2007). Castells socialinę atskirtį apibrėžia kaip *„procesą, kurio metu tam tikri individai ar jų grupės sistemškai atskiriami nuo prieigos prie išteklių, kurie užtikrintų gyvenimą pagal institucijų ir vertybių nustatytus standartus“* (Castells, 2000, 71). Phillips teigimu (2003), *„socialinė atskirtis yra sutrumpintas apibūdinimas to, kas nutinka individams ar regionams, kenčiantiems nuo tam tikro derinio tarpusavyje susijusių problemų, tokių kaip nedarbas, prasti igūdžiai, mažos pajamos, prastos gyvenimo sąlygos, didelis nusikalstamumas gyvenamojoje aplinkoje, bloga sveikata ir iširusi šeima“*. Su socialine atskirtimi siejasi socialinės deprivacijos koncepcija, kurią Townsend (1979) apibūdino kaip galimybių plačiąja prasme nebuvimą gyventi žmogaus orumą nežeminantį gyvenimą, o Holman teigimu, *„socialinė deprivacija – tai ne tik būsto, sveikatos, išsimokslinimo galimybių trūkumas, bet ir socialinio aptarnavimo galimybės, darbo sąlygos, darbo saugumas, atostogos, pensija ir pan. Tai yra visa tai, kas laikoma reikalinga ir būtina visiems visuomenės nariams, bet ko kai kurie individai neturi galimybių pasiekti“* (Townsend, 1987; Holman, 1978).

1.2. Amžius, tapimas suaugusiuoju ir gyvenimiškos galimybės

Amžius yra labai svarbus veiksnys ir kriterijus, kai kalbama apie gyvenimiškas galimybes. Jaunimo, jauno amžiaus samprata tiek mokslinėje literatūroje, tiek teisiniuose ar strateginiuose dokumentuose yra lanksti ir apima biologinius ir socialinius determinantus. Biologiniu požiūriu, jauno amžiaus tarpsnis, atsižvelgiant į šalies politinę ir teisinę sąrangą bei konkretų aspektą (švietimą, darbo rinką, sveikatą, socialinę paramą ir kt.), patenka į 14–39 metų intervalą. Lietuvos Respublikos Jaunimo politikos pagrindų įstatyme¹ (2003) jaunas žmogus apibūdinamas kaip asmuo nuo 14 iki 29 metų (2 str.), Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės jaunimui priskiria asmenis nuo 16 metų amžiaus, kuomet kiekvienas Lietuvos Respublikos pilietis privalo turėti asmens tapatybės kortelę (Lietuvos Respublikos asmens tapatybės kortelės įstatymas, 5 str., 2001)², Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme³ (1996, 2 str.), kaip ir Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje (1989)⁴, vaikystės pabaiga siejama su 18 metų amžiaus riba, „Eurostat“ statistinėje knygoje (2009)⁵ jaunam amžiui priskiriamas tarpsnis nuo 15 iki 29 metų. Šis sąrašas neabejotinai nėra baigtinis, jį galima būtų tęsti. Vieningo sutarimo, kaip reikėtų apibrėžti jauną amžių, jaunimą, deja, nėra ir mokslinėje literatūroje. Kaip pastebi Arnett (2006), šiuolaikinėje visuomenėje nėra vieningai priimto susitarimo, kokį amžiaus tarpsnį ir kokius požymius sieti su jaunystės pradžia ir pabaiga. Rindfuss (1991; cit. McDonald, Evans, 2003)⁶ nuomone, jauno suaugusiojo laikotarpis apima 18–30 m. amžių.

¹ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.92E111F705DD/asr>

² <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/f26839f08f5011e48028e9b85331c55d>

³ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397>

⁴ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848>

⁵ <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/5069302/3-10122009-AP-EN.PDF/pdf/9ebd5f8f-be76-4656-8bad-a7edeb998870?t=1414683763000>

⁶ P. McDonalds, A. Evans, *Negotiating the Life Course: Changes in Individual and family transitions*, Discussion Paper DP-013, Paper presented to 8th Australian Institute of Family Studies Conference (Melbourne, 12–14 February 2003).

Socialiniu požiūriu, jaunas amžius / jaunimas / jauni suaugusieji yra kultūriškai ir istoriškai konstruojama socialinė kategorija, kintanti laike ir veikiamą specifinių socialinio-kultūrinio konteksto sąlygų (Thorsen, 2007). Kaip rašo Arnett (2006), jaunystė gali būti apibūdinama kaip *perėjimas iš priklausomos vaikystės į nepriklausomą suaugusiojo gyvenimą, perėjimas iš (vaikystės) į suaugusiojo statusą, „tapimas suaugusiuoju“*. Mokslinėje literatūroje išskiriamos ir kitos dvi jaunimo kaip specifinės socialinės grupės traktuotės: *amžiaus kategorija ir perėjimo iš paauglystės į socialinę brandą etapas* (Chesters, 2024; Hutchison, 2008; Vinken, 2007; Arnet, 2006; ir kt.).

Jaunimo tyrimų kontekste svarbi ne tik amžiaus, bet ir pilnametystės samprata. Mokslininkai išskiria keturias pilnametystės dimensijas: (1) *teisinė* (suteikiama 18–21 m.), (2) *socialinė* (nustatoma pagal tam tikrų etapų įveikimą, suteikiančių „nario“ statusą stabilioje suaugusiųjų bendruomenėje), (3) *psichologinė* (savęs apibrėžimas kaip suaugusiojo) ir (4) patiriama (visų pilietinių teisių ir pareigų vykdymas) (Williamson, Côté, 2022; Côté, 2018; Hall). Kaip žmonės įgyvendina šias keturias pilnametystės dimensijas savo gyvenime, priklauso nuo jų socioekonominių ir kultūrinių aplinkybių (struktūros) bei asmeninės motyvacijos (agentūros) (Chesters, 2024; Grotowska Leder et al., 2022). Apsvarstę kiekvieną iš šių pilnametystės tipų, galime įžvelgti, su kokiais sudėtingais iššūkiais susiduria dabartinė jaunoji karta. Galbūt vienas svarbiausių patiriamos pilnametystės elementų yra funkcinė autonomija – gebėjimas įgyvendinti brandžias asmenines iniciatyvas be pernelyg didelių apribojimų, tokių kaip ekonominis nesaugumas (Standing, 2011). Pereinant į pilnametystę, šiai autonomijai reikia finansinės nepriklausomybės, ypač nuo tėvų, kad būtų galima priimti savarankiškus sprendimus, pvz., dėl šeimos ar partnerystės kūrimo.

Dar vienas svarbus aspektas, susijęs su jaunu amžiumi, – įvairūs teisiniuose dokumentuose įtvirtinti apribojimai, jaunimo teisės ir pareigos. Pavyzdžiui, pagal Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą, mokslas vaikams iki 16 m. yra privalomas. Vartoti alkoholį ir pirkti tabako gaminius, vairuoti automobilį, sudaryti santuoką gali asmuo, sulaukęs 18 metų (Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymas, 1995,

15 str.⁷, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymas, 1995, 14 str.⁸; Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių kelių įstatymas, 2000, 23 str.⁹, Lietuvos Respublikos Konstitucija¹⁰, 1992, 34 str.). Tačiau tik nuo 21 m. asmuo gali būti įleistas į lošimo namus (Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas, 2001, 10 str.¹¹), o tapti Lietuvos Respublikos Seimo nariu – ne jaunesnis kaip 21 m. (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992, 56 str.¹²). Šie teisiniai ir politiniai dokumentai atskleidžia ir pabrėžia, jog, priklausomai nuo interesų lauko (švietimas, sveikata, darbo rinka, socialinė apsauga ir kt.), skiriasi amžiaus apribojimai. Taigi, pagrindiniai rodikliai, kurie žymi individo brandą amžiaus aspektu, yra amžiaus riba, iki kurios mokami vadinamieji vaiko pinigai, numatomas privalomas mokymasis, rinkėjo teisė, galimybė būti kandidatu atitinkamuose rinkimuose ir kt. Detaliau pilnametystės determinantai įvairiose šalyse pristatomi 1.2.1 lentelėje. Privalomas mokymasis gali būti laikomas laikotarpiu, kuomet jauni asmenys skatinami priimti asmeninius sprendimus dėl savo ateities ir profesinio gyvenimo. Privalomo mokymosi amžiaus riba skirtingose šalyse svyruoja nuo 14 iki 18 m.

1.2.1 lentelė. Pilnametystės determinantai ES šalyse

Šalis	Amžiaus riba, iki ku- rios galima gauti vaiko pinigus	Amžiaus riba, iki kurios privalomas mokymasis	Amžiaus riba, nuo ku- rios suteikia- ma balsavi- mo teisė	Minimali amžiaus riba, kuomet galima būti kandidatu rinkimuose
Belgija (BE)	18 (25)	15	18	18
Bulgarija (BG)	20	16	18	21
Čekija (CZ)	15 (26)	15	18	21
Danija (DK)	18	16	18	18
Vokietija (DE)	18 (25)	16	18	18

⁷ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.17752>

⁸ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.24500/asr>

⁹ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111999/asr>

¹⁰ <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>

¹¹ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.133562?jfwid=6>.

¹² <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>

Šalis	Amžiaus riba, iki ku- rios galima gauti vaiko pinigus	Amžiaus riba, iki kurios privalomas mokymasis	Amžiaus riba, nuo ku- rios suteikia- ma balsavi- mo teisė	Minimali amžiaus riba, kuomet galima būti kandidatu rinkimuose
Estija (EE)	16 (19)	16	18	18
Airija (IE)	16 (19)	16	18	–
Graikija (EL)	18 (22)	15	18	25
Ispanija (ES)	18	16	18	–
Prancūzija (FR)	20	16	18	–
Italija (IT)	18	16	18	18
Kipras (CY)	18 (23)	15	18	25
Latvija (LV)	15 (20)	16	18	21
Lietuva (LT)	18 (24)	16	18	20
Liuksemburgas (LU)	18 (27)	16	18	18
Vengrija (HU)	18 (23)	18	18	–
Malta (MT)	16 (21)	16	18	18
Olandija (NL)	17	18	18	18
AT (Austrija)	18 (26)	15	16	18
Lenkija (PL)	18 (21)	15	18	–
Portugalija (PT)	16 (24)	15	18	18
Rumunija (RO)	18	16	18	23
Slovėnija (SI)	18 (26)	15	18	18
Slovakija (SK)	16 (25)	16	18	21
Suomija (FI)	17	16	18	18
Švedija (SE)	16	16	18	18
Jungtinė Karalystė (UK)	16 (20)	16	18	18

Šaltinis: MISSOC, Eurydice, EKCYP

Be jau išvardytų aspektų, kurie iš esmės labiausiai susiję su amžiumi, dar vienas svarbus brandą žymintis determinantas yra finansinė nepriklausomybė. Neabejotinai viena iš labai svarbių finansinės nepriklausomybės įgijimo sąlygų yra tinkamas užimtumas. Daugumoje šalių teisė dirbti

suteikiama asmenims, sulaukusiems 18 m. Pastaraisiais metais pastebima tendencija, kai jaunimas vis daugiau metų praleidžia švietimo sistemoje (ypač jei siekia aukštojo mokslo), sunkiau integruojasi į darbo rinką ir apsirūpina tinkamu būstu. Visi šie išvardyti veiksniai ženkliai pailgina kelią į jauno žmogaus nepriklausomybę.

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad egzistuoja jaunimo sampratos lankstumas (Chisholm, Kovasheva, Merico, Devlin, Jenkins, Karsten, 2011)¹³. Jauno amžiaus trukmė dažniausiai apibrėžiama pasitelkus fizinius ir biologinius komponentus, su kuriais susijęs asmens augimas ir senėjimas, darantis įtaką nuostatoms, elgesiui, patirčiai, santykiams su aplinka. Fiziniai ir biologiniai komponentai nusako jaunimo sampratą pasitelkus amžių, tuo tarpu įvairios socialinės sąlygos ir struktūros, jų įtaka leidžia išskirti jaunimą kaip socialinę kategoriją, perėjimo etapą iš vienos stadijos į kitą.

Su amžiumi susiję esminiai jauno asmens perėjimai, transformacijos ir statuso pasikeitimai: tapimas suaugusiuoju, mokyklos baigimas, nuolatinio darbo susiradimas, partnerystė ir santuoka, vaikų gimimas, finansinė autonomija (Cuervo, McPherson, 2024; Brazienė et al., 2018; Hutchison, 2008; Elchardus, Smits, 2006). Pastaruoju metu mokslininkai vis labiau akcentuoja gyvenimo individualizaciją ir linijinio gyvenimo kelio nykimą, kuomet jaunų asmenų gyvenimo kelias tapo vis mažiau standartizuotas (Navickė, 2023; Kraniauskienė, 2002, 2011, 2023). Kraniauskienės teigimu (2023), „*perėjimo į suaugystę procesai čia pakrupo destandartizacijos, deinstitutionalizavimo, individualizmo link ir tapo panašūs į vykstančius Vakaruose...*“ Gyvenimo eigos individualizacija reiškia procesą, kai žmonės būna priversti savarankiškai priimti daugybę sprendimų dėl savo gyvenimo krypties, tapatybės, bendruomenių, kuriose siekia būti priimti, ir vertybių, kurias nori priimti. Gyvenimo eigos individualizacijos procesus sąlygoja išaugusi jaunų asmenų dalyvavimo švietimo sistemoje trukmė, vėlesnis įsitraukimas į darbo rinką. Palyginti su ankstyvojo ir vidurio dvidešimtojo amžiaus kartomis, dabartinių kartų vėluoja visi penki perėjimo etapai (Williamson, Côté, 2022). Mokslininkų

¹³ L. Chisholm, S. Kovasheva, M. Merico, M. Devlin, D. Jenkins, A. Karsten, "The social construction of youth and the triangle between youth research, youth policy and youth work in Europe," in L. Chisholm, S. Kovacheva, M. Merico, *European Youth Studies: Integrating Research, Policy and Practice* (Austria, 2011).

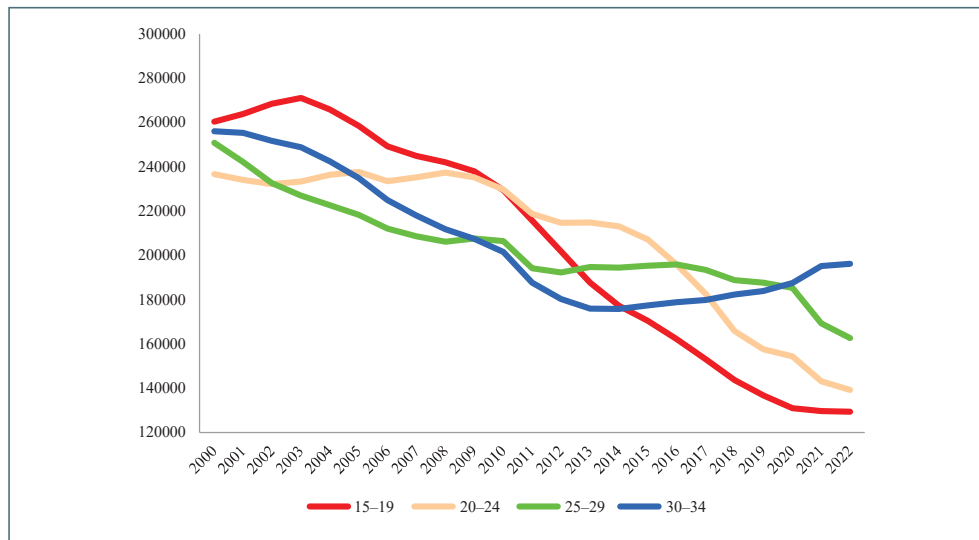
teigimu, tapimo suaugusiuoju etapų seka tapo mažiau nuosekli, o perėjimo modeliai įvairesni ir anomiškesni (Williamson, 2022).

Mokslinėje literatūroje kalbant apie tapimą suaugusiuoju vartojama didžiojo penketo (angl. „Big five“) sąvoka (Grotowska-Leder et al., 2022). Tai apima socialinių vaidmenų, kurie normatyviai priskiriami suaugusiesiems, atlikimą, t. y. mokslų baigimą, pirmojo darbo paiešką, išėjimą iš tėvų namų, savarankišką gyvenimą ir savo namų ūkio tvarkymą bei ilgalaikių artimų santykių kūrimą, įskaitant santuoką ir vaikų turėjimą (Grotowska-Leder et al., 2022; Wiszejko-Wierzbicka, Kwiatkowska, 2018; Bendit, 2006 ir kt.). Šiame kontekste jauni asmenys vis ilgiau gyvena su tėvais / globėjais, sąlyginai vėliau ryžtasi nuomotis ar įsigyti nuosavą būstą (Brazienė et al., 2018). Vossylio teigimu, „kiekviena Lietuvos jaunuolių karta, gimusi po 1960-ųjų, tėvų namus palikdavo vis vėlesniame amžiuje, būdami 21 metų ar vyresni“ (Vossylis (2017), cit. Kraniauskienė, 2011).

1.3. Demografiniai pokyčiai ir jaunimas

Jaunimo gyvenimiškų galimybių realizavimas priklauso nuo demografinių veiksnių poveikio. Demografiniai veiksniai atlieka svarbų vaidmenį netgi šiame technologijų amžiuje, ypač ilgesnio laikotarpio depopuliacijos (gyventojų skaičiaus mažėjimo) sąlygomis. Nuo demografinių procesų raidos labai priklauso visos šalies socialinės-ekonominės raidos galimybės bei jaunimo integracijos perspektyvos.

Per pastarąjį dešimtmetį jaunimo skaičius Lietuvoje sparčiai mažėjo visose amžiaus grupėse. Dabartinė jaunoji karta Lietuvoje yra ženkliai mažesnė nei ankstesniais dešimtmečiais. Šis rodiklis mažėjo labai netolygiai. Sparčiausiai mažėjo 15–19 m. jaunimo dalis, kitose amžiaus grupėse šis procesas vyko lėčiau. Iki pasaulinės 2008 m. krizės Lietuvoje daugiausia buvo 15–19 m. jaunimo, o 2021-aisiais – 30–34 m. Pastaroji tendencija atspindi šalies jaunimo senėjimo procesą. Žemiau pateikiamas paveikslas iliustruoja, kaip sensta Lietuvos jaunimas. Jaunimo senėjimo procesas yra netolygios šalies demografinės raidos pasekmė (detaliau žr. 1.3.1 pav.).

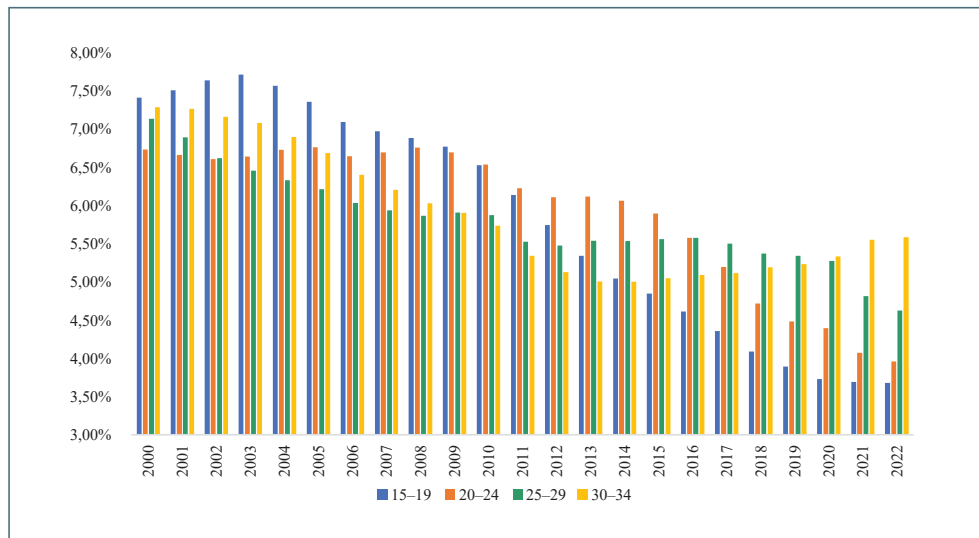

1.3.1 pav. Lietuvos jaunimo skaičiaus dinamika 2000–2022 m.

Šaltinis: Valstybės duomenų agentūra

Visos jaunimo amžiaus grupės 2022 m. pradžioje sudarė tik 18 proc. visų Lietuvos gyventojų, o 2000 m. jų buvo 28,6 proc., t. y. daugiau kaip 10 proc. Nepaisant to, pastebėta, kad atskirais laikotarpiais jaunimo lyginamasis svoris augo. Santykinų dydžių analizė atskleidžia kiek kitokio pobūdžio dėsninumus, kadangi atskirai augantis jaunimo lyginamasis svoris nebūtinai liudija apie jo skaičiaus augimą.

Sparčiausiai jaunimo lyginamasis svoris 2000–2021 m. mažėjo tarp jauniausio (15–19 m.) amžiaus asmenų, tačiau netgi šioje grupėje stebimas gana žymus laikinas šio rodiklio augimas laikotarpio pradžioje. Gerokai palankesnės santykinės jaunimo dalies kaitos tendencijos išryškėjo vyresnėse amžiaus grupėse, nors ir šiais atvejais bendras šio rodiklio pokyčių balansas per visą stebimą laikotarpį buvo neigiamas. Dėl pablogėjusios demografinės situacijos susiformavusias deformacijas jaunimo amžiaus struktūroje liudija tas faktas, kad nuo 2015 m. mažiausias jaunimo lyginamasis svoris buvo jauniausioje amžiaus grupėje. 2022 m. pradžioje 15–19 m. jaunimo buvo mažiausiai – 3,7 proc., nors daugiausia jo tais metais buvo vyriausioje – 30–34 m. – amžiaus grupėje (5,6 proc.) (detaliau žr. 1.3.2 pav.).

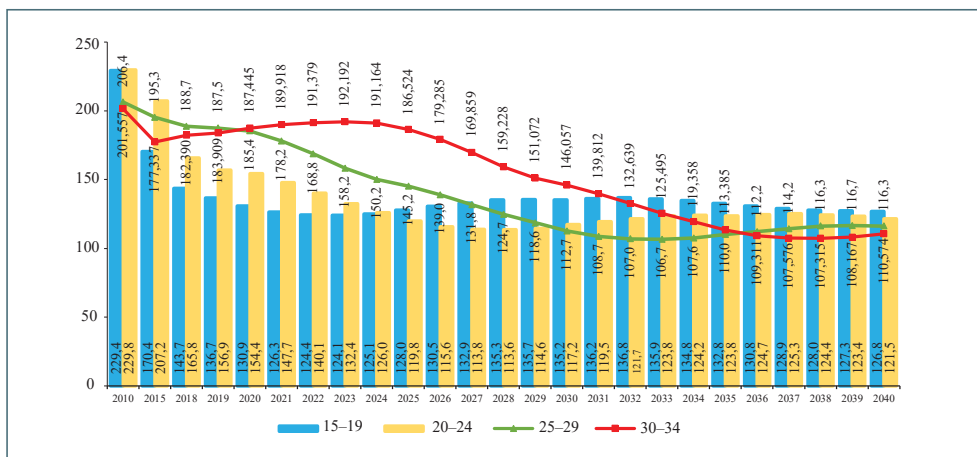

1.3.2 pav. Jaunimo amžiaus grupių lyginamojo svorio pasiskirstymas tarp visų šalies gyventojų, Valstybės duomenų agentūros duomenimis (proc.)

Jaunimo skaičiaus mažėjimą iliustruoja skirtingos demografinės prognozės. Pagal pastarųjų rezultatus, skaitlingiausia jaunimo amžiaus grupė ilguoju laikotarpiu išliktų vyriausio (30–34 m.) amžiaus jaunimas. Tačiau gyventojų skaičiaus raidos netolygumo galima išskirti apytiksliai 2032–2040 m. laikotarpį, kuomet jaunimo skaičius atskirose jaunesnio amžiaus grupėse turėtų būti didesnis nei 30–34 m. amžiaus grupėje. 2020–2040 m. itin sparčiai mažėtų Lietuvos jaunimo skaičius 25–29 ir 30–34 m. amžiaus grupėse (atitinkamai 37 proc. ir 41 proc.) (detaliau žr. 1.3.3 pav.).

Pagal monografijos autorių atnaujintus Lietuvos nekilnojamojo turto plėtros asociacijos (LNTPA) tyrimo prognozių rezultatus, 2040 m. Lietuvoje 15–19 m. amžiaus grupėje būtų 127 tūkst. jaunimo, 20–24 m. – 121 tūkst., 25–29 m. – 116 tūkst., 30–34 m. – 110 tūkst. Palyginimui – pagal „Eurostat“ prognozes, atitinkamose amžiaus grupėse jaunimo būtų 116, 123, 120 ir 115 tūkst. Skirtingų prognozių rezultatus galima būtų pateikti ir kaip labiausiai tikėtinus jaunimo skaičiaus rodiklių svyravimo intervalus. Tad matome, jog 2040 m. jaunimo skaičius 15–19 m. amžiaus grupėje turėtų siekti 116–127 tūkst. (gali svyruoti nuo 116 tūkst. iki 127 tūkst.), 20–24 m. – 121–123 tūkst., 25–29 m. – 116–120 tūkst., 30–34 m. – 110–115 tūkst. Kaip matome,

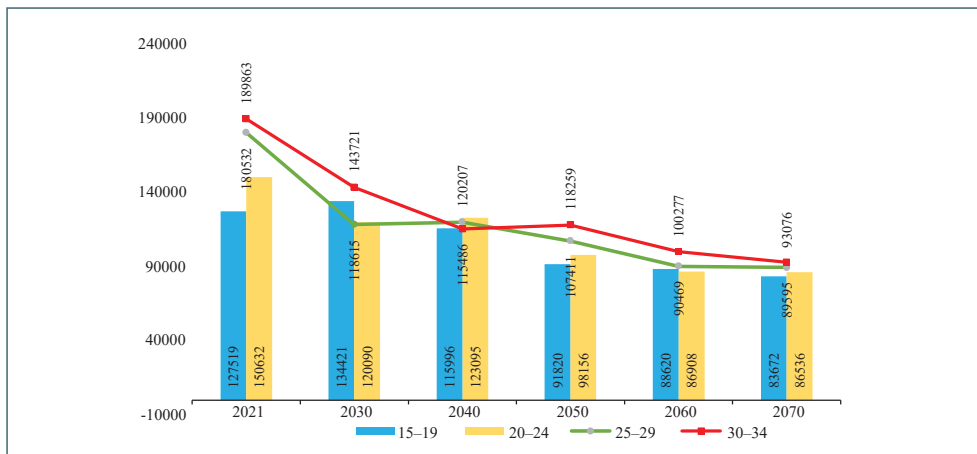
skirtingų demografinių prognozių nukrypimų rezultatai jaunimo amžiaus grupėse yra palyginti nežymūs, nors ženklesni skirtumai matomi 15–19 m. amžiaus grupėje, nes dėl didesnių galimų gimstamumo svyravimų sunku tiksliau įvertinti šį rodiklį iki 2040 m. (detaliau žr. 1.3.4 pav.).

1.3.3 pav. Lietuvos jaunimo skaičiaus prognozės iki 2040 m. (tūkst.)

Prognozių šaltinis: atnaujinti Lietuvos nekilnojamojo turto plėtros asociacijos (LNTPA) tyrimo demografinių prognozių rezultatai (2019–2021 m.).

Duomenų šaltinis: Valstybės duomenų agentūros duomenys.

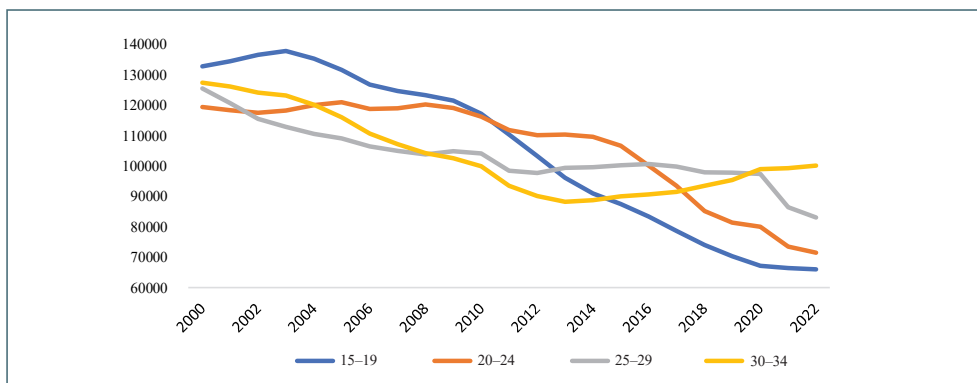

1.3.4 pav. Lietuvos jaunimo skaičiaus prognozės iki 2070 m., remiantis „Eurostat“ duomenimis (bazinis demografinių prognozių scenarijus)

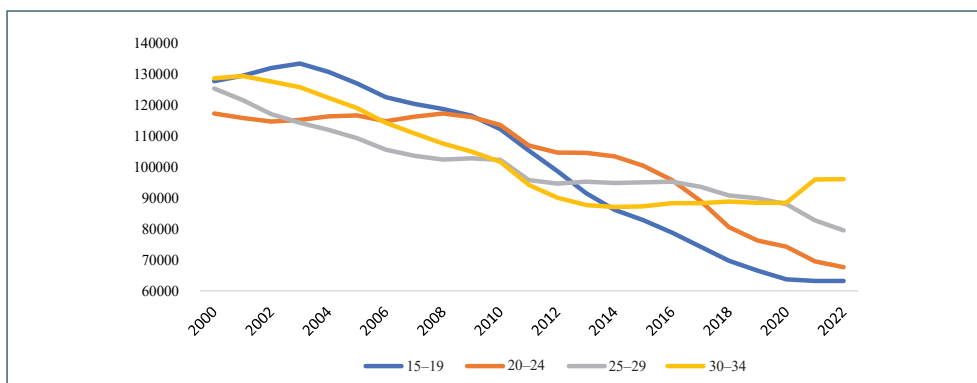
Prognozių šaltinis: „Eurostat“ demografinių prognozių rezultatai (<https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#>; <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>)

Jaunų vyrų ir moterų skaičiaus pokyčiai pagal lytį

Kaip matome iš 1.3.5 ir 1.3.6 pav. pateikiamų duomenų, pagal lytį vyrų ir moterų dinamikos ypatumai pagal skirtingas amžiaus grupes beveik nesisiskiria. Tiek jaunų vyrų, tiek jaunų moterų skaičiaus rodikliai per ilgesnį laikotarpį atkartoja tuos pačius gyventojų skaičiaus raidos ypatumus pagal amžiaus grupes. Esminis skirtumas stebimas vyriausioje (30–34 m.) jaunimo grupėje. 30–34 m. vyrų skaičius 2020–2021 m. beveik nepakito, o jaunų moterų skaičius šioje amžiaus grupėje tuo laikotarpiu augo gana sparčiai, kiek didesni gyventojų skaičiaus raidos netolygumai pastebimi ir 25–29 m. amžiaus grupėje. Mažiausi gyventojų skaičiaus raidos netolygumai ir skirtumai pagal lytį pastebimi jauniausioje amžiaus grupėje.

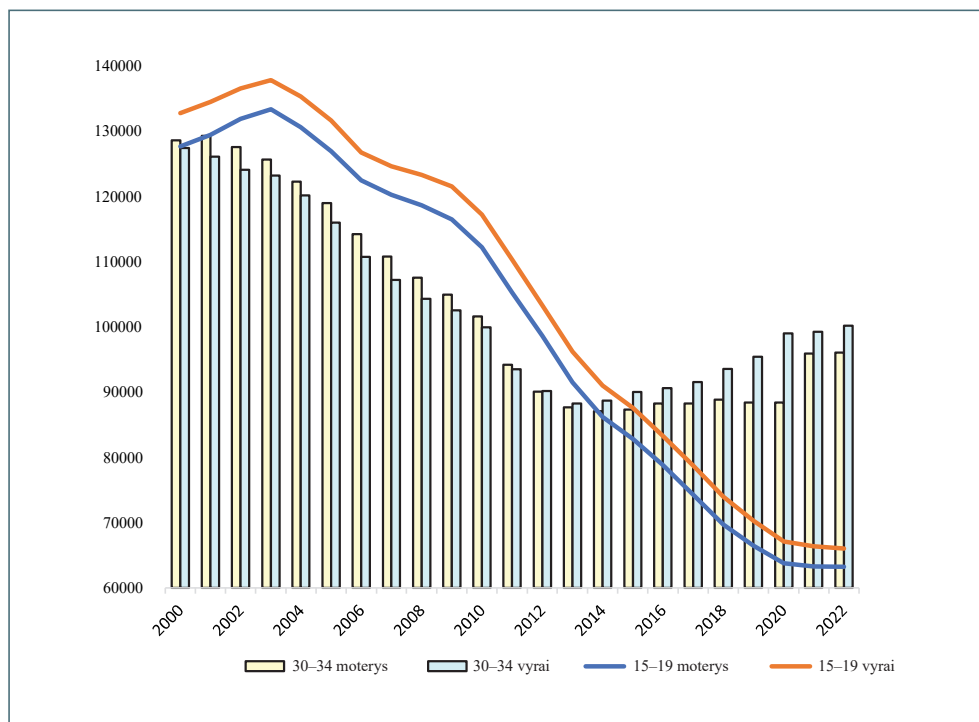

1.3.5 pav. Jaunų vyrų skaičiaus dinamika Lietuvoje pagal amžiaus grupes, remiantis Valstybės duomenų agentūros duomenimis

1.3.6 pav. Jaunų moterų skaičiaus dinamika Lietuvoje pagal amžiaus grupes, remiantis Valstybės duomenų agentūros duomenimis

Analizuojant moterų ir vyrų pasiskirstymą tarp jaunimo grupių, matyti, kad jaunesnio amžiaus (15–19, 20–24 m.) grupėse vyrų yra daugiau nei moterų. Be to, vyrų gimsta daugiau nei moterų. Minėtą faktą akivaizdžiai patvirtina ir žemiau pateikiamos linijinės diagramos reikšmės 15–19 m. amžiaus grupei, kur gyventojų skaičiaus skirtumas pagal lytį paprastai yra didesnis nei vyriausioje jaunimo amžiaus grupėje (1.3.7 pav.).

1.3.7 pav. Jaunų moterų ir vyrų skaičiaus palyginimas pagal amžių, remiantis Valstybės duomenų agentūros duomenimis

Visgi 2019 ir 2020 m. pradžioje matyti ženklūs išimtys, kur 2019 m. vyrų ir moterų skaičiaus skirtumas vyriausioje jaunimo amžiaus grupėje buvo gerokai didesnis, lyginant su jauniausia amžiaus grupe. Moterų skaičiaus pasikeitimai faktiškai atkartoją vyrų skaičiaus pokyčius, išskyrus 2019 m. vykusius gyventojų skaičiaus pasikeitimus pagal lytį 30–34 m. amžiaus grupėje (nes, gana sparčiai išaugus vyrų skaičiui, moterų skaičius sumažėjo). 2000-aisiais 30–34 m. vyrų skaičius buvo šiek tiek mažesnis nei moterų, o

praėjusio dešimtmečio pabaigoje ir šio dešimtmečio pradžioje šio amžiaus vyrų jau buvo daugiau nei jaunų moterų.

Žemiau pateikiami santykiniai dydžiai liudija apie jaunimo kaitos Lietuvoje netolygumus per ilgesnį laikotarpį. Žemesnis nei vienetas jaunimo skaičiaus dinamikos indeksas rodo neigiamas šalies demografinės raidos pasekmes.

Apibendrinant analizės rezultatus galima tvirtinti, jog sparčiausiai jaunimo skaičius šalyje 2010–2021 m. mažėjo jaunesnio amžiaus grupėse. Didžiausias šiuo laikotarpiu buvo 30–34 m. jaunimo skaičiaus dinamikos indeksas – 97,4 proc., mažiausias – 15–19 m. – 56,4 proc. (žr. 1.3.1 lentelę). Tad jeigu jaunimo skaičius vyriausioje amžiaus grupėje sumažėjo tik 2,6 proc., jauniausioje amžiaus grupėje – net 43,6 proc. Palyginus stebimus pokyčius išryškėjo, kad jaunimo skaičiaus mažėjimas ilguoju laikotarpiu šalyje sulėtėjo tik 30–34 m. amžiaus grupėse, kitose jaunesnio amžiaus grupėse ši tendencija paspartėjo. Tai rodo mažėjantys gyventojų skaičiaus indeksai šiose jaunimo amžiaus grupėse, palyginus 2001–2010 m. ir 2010–2021 m. laikotarpius (1.3.1. lentelė). Antai 2001–2010 m. 15–19 m. jaunimo skaičius sumažėjo 13,1 proc., o 2010–2021 m. – net 43,6 proc. Jaunimo skaičiaus mažėjimas spartėjo ir 20–29 m. amžiaus grupėje.

1.3.1 lentelė. Jaunimo skaičiaus dinamikos tendencijų apibendrinimas Lietuvoje (remiantis Valstybės duomenų agentūros duomenimis)

	2001 m.	2005 m.	2010 m.	2001 / 2010 m. (proc.)	2015 m.	2020 m.	2021 m.	2022 m.	2010 / 2021 m. (proc.)
15–19 m.	263 867	258 520	229 406	86,9	170 398	130 926	129 667	129 301	56,4
20–24 m.	234 107	237 656	229 750	98,1	207 167	154 360	143 062	139 165	60,6
25–29 m.	242 132	218 327	206 416	85,2	195 337	185 376	169 202	162 568	78,8
30–34 m.	255 367	234 963	201 557	78,9	177 337	187 446	195 179	196 245	97,4

* Kadangi gyventojų skaičius pateiktas metų pradžioje, skaičiavimų laikotarpis neapima 2022 m. duomenų.

1.4. Jaunimo galimybės švietimo sistemoje. Jaunų asmenų išsilavinimo rodikliai

Igytas išsilavinimas turi ženklios įtakos jaunimo gyvenimiškoms galimybėms. Pastebėta, jog asmenys, kurie turi aukštesnį išsilavinimą, rečiau susiduria su nedarbu nei tie, kurie nėra įgiję aukštesnio išsilavinimo. Be to, aukštesnį išsilavinimą turintys asmenys geriau prisitaiko ir išgyvena ekonominio nuosmukio metu (Bowles et al., 2001; Gangl, 2000; Stiglitz et al., 2009). Bourdieu (1981) akcentuoja, jog būtent per švietimo sistemą klasinė visuomenė sistemingai save reprodukuoja. Pavydžiui, elites naudoja naujas strategijas, garantuojančias jų išskirtinės socialinės padėties perdavimą iš kartos į kartą. Kaip teigia Breen ir Goldthorpe (1999), priklausomai nuo socialinio sluoksnio, skiriasi tėvų lūkesčiai ir investicijos į vaikų išsilavinimą, kas didina pastarųjų galimybes ateityje užimti aukštesnį statusą visuomenėje (Breen, Goldthorpe, 1999).

Instituciniai veiksniai yra labai svarbūs, kai kalbama apie tai, kaip švietimas formuoja jaunimo gyvenimiškas galimybes. Prieiga prie kokybiško švietimo yra esminis aspektas. Mokyklos, turinčios geras materialines sąlygas, kvalifikuotus mokytojus ir veiksmingas programas, suteikia jauniems žmonėms įgūdžių ir žinių, reikalingų sėkmei pasiekti. Tačiau švietimo kokybės skirtumai, tokie kaip skirtumai tarp miesto ir kaimo arba tarp viešųjų ir privačių mokyklų, kuria prielaidas jaunimo gyvenimiškų galimybių nelygybei. Švietimo politika nacionaliniu ar vietiniu lygmeniu taip pat vaidina svarbų vaidmenį. Pavyzdžiui, vyriausybės iniciatyvos, kurios suteikia prieigą prie aukštojo mokslo, arba stipendijos gali padidinti jaunimo, gyvenančio nepalankiomis sąlygomis, socialinio mobilumo galimybes (Simoes, Tosun, 2024; Breen, Goldthorpe, 1997).

Socialinės ir ekonominės transformacijos iš esmės pakeitė Lietuvos švietimo sistemą. Atkūrus nepriklausomybę Lietuva, kaip ir kitos to laikotarpio pokomunistinės šalys, turėjo labai centralizuotą švietimo sistemą (Saar et al., 2008; Saar, 2013). Analizuojant švietimo sistemos infrastruktūros pokyčius, pirmiausia reikėtų paminėti ugdymo turinio pokyčius (ugdymo turinio plėtrą), privačių mokyklų (pradinių, vidurinių ir aukštojo mokslo) atsiradimą

ir kt. Neabejotinai švietimo pokyčius sąlygoja ir demografiniai veiksniai, kurie apriboja jaunimo iš socialiai pažeidžiamos šeimos išsilavinimo galimybes (Dilytė-Kotenko, 2024; Brazienė, 2020; Bourdieu, 1986).

Žvelgiant į Lietuvos švietimo sistemą iš gerovės valstybės perspektyvos, matyti, jog valstybė garantuoja pradinį, pagrindinį ir vidurinį ugdymą, aukštojo mokslo studijų arba profesinio mokymo, suteikiančio pirmąją kvalifikaciją, programų prieinamumą, kuria iškritusių iš švietimo sistemos asmenų sugrįžimo į mokymosi veiklą skatinimo priemonės. Vienas svarbiausių Lietuvos švietimo politikos strateginių tikslų – „*paversti Lietuvos švietimą tvariu pagrindu valstybės gerovės kėlimui, veržliam ir savarankiškam žmogui, atsakingai ir solidariai kuriančiam savo, valstybės ir pasaulio ateitį*“ (Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija, 2014). Visuomenės vystymosi potencialą rodo jaunų išsilavinusių žmonių dalis. Europos 2020 m. strategijoje numatytas tikslas, kad ne mažiau kaip 40 proc. 30–34 m. gyventojų turi turėti aukštąjį ar jam prilygintą išsilavinimą. Lietuva jau viršijo šį tikslą – šio amžiaus aukšto lygio išsilavinimą turintys asmenys 2020 m. sudarė 59,6 proc. Pažymėtina, jog dalis pastarąjį dešimtmetį išlaiko nuoseklaus didėjimo tendenciją (OSP, Lietuvos švietimas, kultūra ir sportas. Bendrieji švietimo rodikliai, 2021).

Remiantis LAMA BPO duomenimis, 2024–2025 mokslo metus pradėjo 18 955 pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų pirmakursiai (2023 m. – 20 587), iš jų 12 467 studijuos valstybės finansuojamose ir su studijų stipendijomis vietose (2023 m. – 12 339). Universitetuose įstojusieji sudarė 11 489 studijų sutartis (2023 m. – 11 185), o kolegijose – 7 466 (2023 m. – 9 402). Šių metų Lietuvos abiturientai (kartu su baigusiais tarptautinio bakalaureato diplomo programą) sudarė 10 742 studijų sutartis (2023 m. – 12 374) (LAMA BPO, 2024 m. rugpjūčio 30 d.). Taigi, jaunųjų švietimo dalyvių skaičius mūsų šalyje išlieka stabilus.

Lenkijos mokslininkai Grotowska-Leder ir kt. (2022), Gonda, Kotras, tyrinėdami jaunimo dalyvavimą švietime, pažymi, jog išsilavinimas yra svarbi asmenų gyvenimo planų ir biografijų dalis. Pirmiausia, atsižvelgiant į mokymosi visą gyvenimą koncepciją, ugdymą galima suskirstyti į tris etapus: 1) parengiamasis (vaikystės), 2) produktyvus (darbinės veiklos) ir 3) laipsniškas pašalinimas (išėjimas į pensiją). Tad asmens mokymosi ir karjeros

biografiją galima susieti su žmogaus gyvenimo biografiniais etapais, t. y. ji išpildo žmogaus biografiją (Grotowska-Leder et al., 2022, 59) ir išsigrūnina mokymosi visą gyvenimą sampratą.

Pasirengimas (vaikystės laikotarpis) – tai etapas, kuomet asmuo dar neina į mokyklą, tačiau lanko ikimokyklinę įstaigą – vaikų darželį, o jeigu jo ne-lanko, komunikuoja su aplinka, kurioje auga. Žaidimai, kuriuos žaidžiame vaikystėje, neabejotinai turi sąsajų ar bent užuomazgų su ateities profesine kryptimi (Szymczak, 2010; cit. Grotowska-Leder et al., 2022, 60), ką pažymi ir Lietuvos tyrėjai, akcentuodami, jog karjeros pasirinkimo kontūrai pradeda formotis dar vaikystėje, per žaidybines patirtis užimant tam tikras socialinio aktoriaus pozicijas, pavyzdžiui, „mokinys – mokytojas“, „gydytojas – pacientas“. Toliau seka mokykla – itin svarbus karjeros formavimosi etapas, kuriame išryškėja, ar mokinys labiau linkęs į humanitarinius, ar į tiksluosius mokslus. Atsiskleidžia ir tai, kiek mokinį apskritai domina ugdymo(si) procesas. Gal jis jau mokyklos suole mielai pasikeistų vietomis su mokytoju (Dunajevs et al., 2023, 9).

Kalbant apie jaunimo dalyvavimą švietime, minimas Szymanskio tyrimas (1992), kuriame dalyvavo tuometinių pirmokų (kurie šiuo metu yra jauni suaugę žmonės) tėvai – pasirodo, aukštąjį išsilavinimą turintys 1992 m. pirmokų tėvai daugiausia ir patys turėjo aukštąjį išsilavinimą, buvo labai ambicingi dėl savo vaikų pasiekimų moksle, norintys, kad šie iki 24 m. įgytų aukštąjį išsilavinimą arba jo siektų. Tyrėjai pastebėjo, kad jaunimo išsilavinimui didelės įtakos turėjo ne tik tėvų, bet ir senelių moksliniai pasiekimai ar socioprofesinė grupė, o aukštojo mokslo suvokimas siejamas ne tik su karjeros pasirinkimu, bet ir su gyvenimo perspektyvomis plačiąja prasme (Szymański, 1992, 20; Kozłowski, Matczak, 2014, 73; cit. Grotowska-Leder, Dziedzizak-Foltyn, Gonda, Kotras, 2022, 53, 64). Analizuojant santykius su draugais, šeimos nariais, giminaičiais ryškėja tokios tendencijos. Santykiai su draugais neturi įtakos studijų pasirinkimui, tačiau didelę įtaką jaunimo dalyvavimui švietime turi santykiai su tėvais (Dunajevs et al., 2023, 34).

Remiantis oficialaus statistikos portalo duomenimis, Lietuvos gyventojai yra vieni labiausiai išsilavinusių Europoje. Aukštąjį išsilavinimą turinčių 25–64 m. gyventojų 2020 m. buvo 675,7 tūkst. – net 17,2 tūkst. Daugiau

nei 2019 m., jie sudarė 44,1 proc. visų 25–64 m. šalies gyventojų. Ši dalis Lietuvoje nuosekliai didėja, palyginti su kitomis ES šalimis, esame vieni pirmųjų (ES 27-ieji – 32,8 proc.). Na, o žvelgiant siauriau – į 15–29 m. jaunimo išsilavinimo rodiklius, Lietuvos oficialiosios statistikos rodikliai rodo, jog aukštąjį išsilavinimą įgijusių 15–29 m. asmenų skaičius mažėja, t. y. 2018 m. 110,9 tūkst. minėtos amžiaus grupės asmenų buvo įgiję aukštąjį išsilavinimą, 2023 m. tokių skaičius nukrito iki 94 tūkst. (OSP, Gyventojų užimtumas ir nedarbas 2018–2023). Tačiau, analizuojant vidutinį ir žemą išsilavinimą turinčių asmenų duomenis, jie taip pat mažėja. Taigi toks statistinių rodiklių kritimas gali būti susijęs jau su ankstesnėse analizės dalyse įvardytomis priežastimis, t. y. lietuvių emigracija ir imigrantų skaičiaus dėl karo Ukrainoje didėjimo.

Visgi yra kitų svarbių aspektų, turinčių įtakos išsilavinimo rodiklių kaitai. Kaip pastebi Sevalneva, kartu su kolegomis atliko tyrimą, skirtą išsiaiškinti, kodėl vieniems mokiniams puikiai sekasi mokykloje, o kitiems iš tokios pačios SEK (socialinis, ekonominis kapitalas – aut. past.) aplinkos nesiseka pasiekti aukštesnių rezultatų – jų pasiekimai vidutiniškai žemesni nei palankiomis sąlygomis gyvenančių bendraamžių (Sevalneva et al., 2023, 5). Neretai skurdžiose ar asocialiose šeimose gyvenantys vaikai iškrinta iš švietimo sistemos, nes jais tinkamai nesirūpinama, t. y. vaiko edukacinių namų išteklių, skirtų mokytis, poreikis nepatenkinamas. Sevalneva ir kt. (2023, 7), aprašydami SEK indeksą, remiasi tarptautiniais mokinių pasiekimų tyrimais – TIMSS (angl. „Trends in International Mathematics and Science Study“ – Tarptautinis matematikos ir gamtos mokslų tyrimas), PIRLS (angl. „Progress in International Reading Literacy Study“ – Tarptautinis skaitymo gebėjimų tyrimas) PISA (angl. „Programme for International Student Assessment“ – Tarptautinis penkiolikamečių tyrimas), kuriuose ir išskiriami SEK indekso komponentai: namų edukaciniai ištekliai (angl. „Home Educational Resources“), ekonominis, socialinis ir kultūrinis statusas (angl. „Economic, social and cultural status“). Sevalnevės ir kt. (2023) tyrimas, paremtas tarptautinių švietimo tyrimų analize, atskleidė, kad mokinių socialinės, ekonominės ir kultūrinės aplinkos įtaka pasiekimams pasižymi kumuliatyviu poveikiu – jaunesniame mokykliniame amžiuje stebimas pasiekimų atotrūkis didėja aukštesnėse klasėse ir dar labiau išryškėja suaugusio asmens

gyvenime. Tai gali tapti kliūtimi asmeniui siekti aukštesnio išsilavinimo ir sėkmingos profesinės karjeros (Sevalneva et al., 2023, 58). Tarptautinis jaunimo švietimo planavimo institutas (UNESCO), analizuodamas jaunimo įtrauktį švietime, akcentuoja, jog jaunuoliai yra pagrindiniai švietimo veikėjai ir gali tinkamai patarti sprendimus priimančioms asmenims, kas veikia ir kas neveikia mokyklų sistemoje. Studentų įtraukimas į savo švietimo sistemos kūrimą taip pat gali paskatinti didesnę pilietinę atsakomybę ir socialinį sąmoningumą. Tai leidžia jiems įgyti, be kita ko, įgūdžių, kuriuos galima pritaikyti darbo pasaulyje ir apskritai tolesniame gyvenime. Jaunimo dalyvavimas taip pat naudingas sprendimų priėmėjams, ieškantiems naujų idėjų, kaip geriausia planuoti švietimą.

Studijų aukštojoje mokykloje pasirinkimas yra bene svarbiausias žingsnis jauno asmens gyvenime. Tapdamas studentu abiturientas nustato savo ateities karjeros kryptį. Kuo aukštesnis gyventojų išsilavinimas, tuo mažesnis nedarbas (Vyriausybės strateginės analizės centras, 2020). Kašalynienė ir Dunajevs, analizuodami jaunimo problemas (2023), teigia, jog studijuojant įgytos kompetencijos ir jas įtvirtinantis diplomą suteikia pagrindą būsimai karjerai ir užtikrina išitraukimą į darbo rinką. Individualiai pasirenkamos studijos turi reikšmės tiek studijas besirenkančiam asmeniui, tiek apskritai visuomenei ir darbo rinkai. Studijas besirenkančiajam svarbu, kad tai atitiktų asmeninius polinkius ir gabumus, o žiūrint iš darbo rinkos perspektyvos svarbu, kad pasirinkimas numatytų ir atitiktų būsimus darbo rinkos poreikius. Jaunimo dalyvavimas švietime įgavo kitą atspalvį, kuomet dėl COVID-19 pandemijos ne tik darbas, bet ir studijos persikėlė į virtualią erdvę, o skaitmeninė realybė įgavo didelį pagreitį, užkariaudama sociumo dalyvius, kuris pandemijos akivaizdoje taip pat persikėlė į internetinę erdvę. Tai neabejotinai turėjo didelės įtakos jaunimo dalyvavimui švietimo sistemoje.

Apžvelgus jaunimo dalyvavimo švietimo sistemoje tendencijas galima teigti, jog mokymasis išties yra visą gyvenimą trunkantis procesas, kuris prasideda dar vaikystėje, tęsiasi aukštųjų ar profesinių studijų laikotarpiu, vėliau sukauptos kompetencijos persikelia į darbo rinką, kurioje vėlgi laukia kiti profesiniai iššūkiai ir nuolatinis mokymasis. Netgi sukauptas kompetencijų bagažas ne visuomet garantuoja, kad bus pasiekta norima karjera.

1.5. Jaunimo įsidarbinamumas ir dalyvavimo darbo rinkoje tendencijos

Jaunimo įsidarbinamumas, perėjimas iš švietimo sistemos į darbą ir apskritai galimybės darbo rinkoje susiję su tokiais veiksniais kaip švietimas, socialinis, kultūrinis kapitalas, rinkos poreikiai (Okunevičiūtė et. al., 2022; Brazienė, 2020; Gebel, 2020; Powell, 2019). Anot Becko (2000), šiuolaikinėje rizikos visuomenėje (angl. „risk society“) jaunimo užimtumas tampa neprognazuojamas, nes darbo rinka itin greitai keičiasi. Castells (2010) pabrėžia tinklų visuomenės (angl. „network society“) įtaką, kur jaunimas, turintis geresnius socialinius ryšius ir technologinius įgūdžius, turi pranašumą darbo rinkoje. Kaip pastebi O'Higgins (2017), jaunimo užimtumo problema yra daugialypė ir kelia jaunimo užimtumo kokybės klausimą, kur nepakanka sukurti darbo vietų, būtina užtikrinti ir jų kokybę, stabilų darbo užmokestį bei galimybes tobulėti (Okunevičiūtė-Neveauskienė et. al., 2021b; O'Higgins, 2017; Barbieri, 2009; Kalleberg, 2009).

Mokslinėje literatūroje vis plačiau nagrinėjami įsidarbinamumo gebėjimai, kurie reikalingi individams gauti darbą įvairiais jų gyvenimo laikotarpiais (Brewer, 2013; Rasul et al., 2013). Remiantis Tarptautinės darbo organizacijos sudarytu sąrašu, darbo rinkoje reikalingi tokie įgūdžiai kaip mokymasis mokytis (angl. „learning to learn“), komunikacija, komandinis darbas ir problemų sprendimas (ILO, 2013). Remiantis Berntson, individualūs asmens išteklių, tokie kaip turimos žinios, įgūdžiai, socialinių tinklų, kitaip tariant, socialinio kapitalo turėjimas, su demografija susiję aspektai, turi įtakos asmenų įsidarbinamumui (Feng, Tong, 2023; Berntson; cit. Mühlböck, Steiber, Kittel, 2022). EBPO pabrėžia, kad įsidarbinamumas reiškia gebėjimą rasti darbą ir prisitaikyti prie darbo rinkos reikalavimų (OECD, 2015). Anot Dacre ir Sewell, įsidarbinamumo sąvoka siekiama apibūdinti asmenų gebėjimus: įsidarbinti, išlaikyti darbą, reikalui esant gauti naują. Kitaip tariant, asmens įsidarbinamumas priklauso nuo jo turimų įgūdžių, žinių, asmeninių savybių ir bendro supratimo, nes tai jam padeda sėkmingai įsitraukti ir išlikti darbo rinkoje (Dacre, Sewell; cit. Mamucevska-Bojadjeva et al., 2022). Lotko, Razgale, Vilka (2016) įsidarbinamumą pateikia kaip sudėtingą problemą, ypač

jaunimo, ji apima socialinius, ekonominius, švietimo ir kitus aspektus, kurie reikalingi pasirengti ir išlikti darbo rinkoje. Didesnį įsidarbinamumą lemia aukštesnis išsilavinimas (EBPO; cit. Dilytė-Kotenko, 2024).

Jaunimas yra labiau pažeidžiama grupė darbo rinkoje, jie susiduria su didesne atleidimo rizika nei vyresni darbuotojai įvairių socialinių krizių laikotarpiais (Brazienė et al., 2022; Brazienė et al., 2021; Okunevičiūtė-Neverauskienė et al., 2021). Lietuvos darbo rinka ir jaunimo užimtumo rodikliai ženkliai nukentėjo dėl COVID-19 pandemijos, per kurią jaunimo užimtumas sumažėjo reikšmingiau nei Europos Sąjungos vidurkis (Brazienė et al., 2022; Vyšniauskienė, Krauledaitė, 2022; Okunevičiūtė-Neverauskienė et al., 2021).

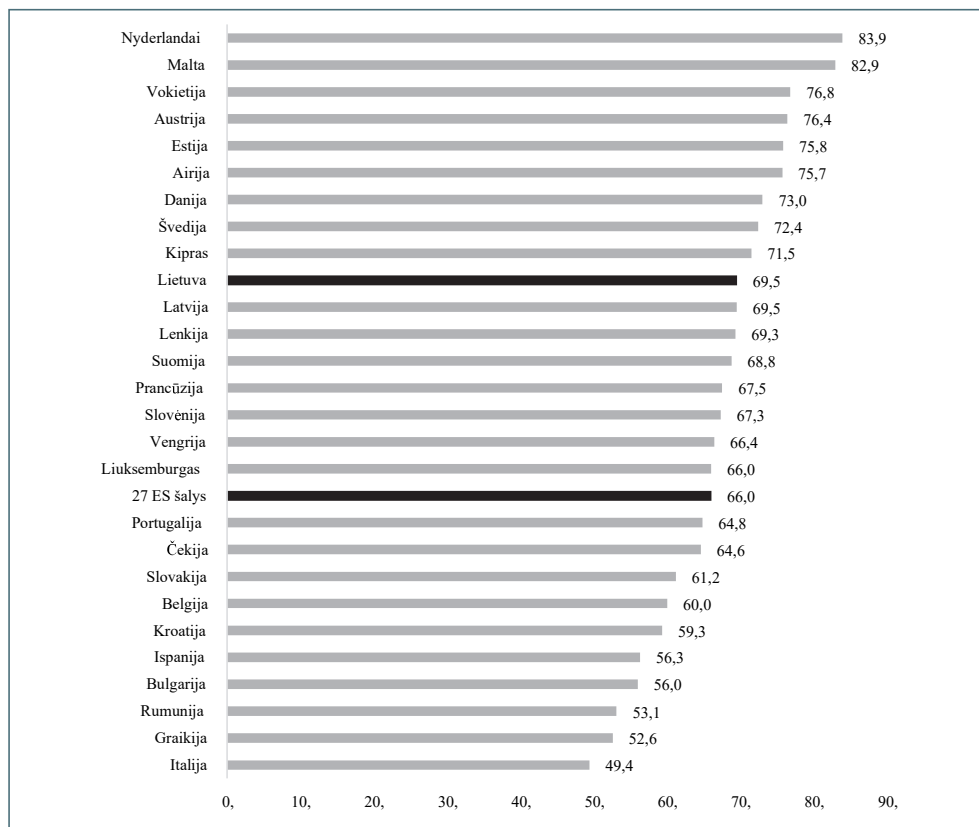
Jaunimo dalyvavimas darbo rinkoje dažnai yra sudėtingesnis ir pažeidžiamesnis nei vyresnių amžiaus grupių atstovų, ir tai daro reikšmingą poveikį jų galimybėms tapti finansiškai nepriklausomiems bei apsirūpinti būstu. Gruževskio, Brazienės (2017) ir kitų tyrėjų darbai rodo, kad jaunimui būdingas didesnis nesaugumas darbo rinkoje, įskaitant ilgesnius nedarbo laikotarpius, mažesnius atlyginimus, laikinas darbo sutartis ir dažniau ne visos darbo dienos darbą. Visa tai lemia jų sunkesnę integraciją į darbo rinką, ypač perėjimo iš švietimo sistemos į darbo rinką metu (de Almeida Alves, 2024; Gebel, 2018; Brazienė, 2017).

Jaunimo užimtumo rodikliai

Aukštas jaunimo užimtumo lygis demonstruoja palankią darbo rinkos situaciją ir jaunimo integracijos į darbo rinką galimybes. 1.5.1 paveiksle pateikiami duomenys apie 20–29 m. jaunimo užimtumo lygį 27 ES šalyse leidžia identifikuoti regioninius skirtumus, kurie nulemti socioekonominių veiksnių įvairovės, darbo rinkos sąlygų ir jaunimo pasirengimo bei integracijos į darbo rinką lygio. Kaip matome iš pateiktų duomenų, užimtumo lygis ženkliai skiriasi tarp šalių: Nyderlanduose (83,9 proc.), Maltoje (82,9 proc.) ir Vokietijoje (76,8 proc.) jaunimo užimtumo lygis yra aukštas ir viršija 27 ES šalių vidurkį (66 proc.). Žemiausias jaunimo užimtumo lygis yra Vidurio Europoje (Rumunijoje – 53,1 proc.) ir Pietų Europoje (Graikijoje – 52,6 proc., Italijoje – 49,4 proc.). Žemas jaunimo užimtumo lygis gali būti siejamas su aukštu nedarbo lygiu tarp jaunų asmenų, prastesne situacija darbo rinkoje

bei ribotomis jaunimo integracijos į darbo rinką galimybėmis. Lietuvos jaunimo užimtumas siekia beveik 70 proc. (69,5 proc.) ir viršija 27 ES šalių vidurkį.

Perėjimas iš švietimo sistemos į darbo rinką yra vienas svarbiausių jauno žmogaus gyvenimo etapų (Schoon, Silbereisen, 2009, 9). Perėjimas iš švietimo sistemos į darbo rinką didele dalimi sąlygotas *„galimybių ir apribojimų, kuriuos lemia socialinis istorinis kontekstas ir ekonominės sąlygos“*. Siekiant palyginti Lietuvos ir 27 ES šalių jaunimo užimtumo lygį 2011 iki 2023 m. pagal įgytą išsilavinimą (pradinis ir pagrindinis, vidurinis, aukštasis), svarbu atkreipti dėmesį į kelis aspektus abiejose amžiaus grupėse (20–24 ir 25–29 m.). Tai leidžia įvertinti, kaip išsilavinimas gali turėti / turi teigiamą poveikį jaunimo galimybėms integruotis į darbo rinką bei identifikuoti pokyčius, kurie įvyko per pastarąjį dešimtmetį. 20–24 m. amžiaus grupėje jaunimo užimtumas yra glaudžiai susijęs su išsilavinimu. Bendros tendencijos Lietuvoje ir 27 ES šalyse yra panašios ir tiek Lietuvoje, tiek 27 ES šalyse 25–29 m. jaunimo su aukštuoju išsilavinimu užimtumo lygis buvo žymiai aukštesnis nei tų, kurie turi tik pradinį / pagrindinį ar vidurinį išsilavinimą.

1.5.1 pav. Jaunų asmenų (20–29 m.) užimtumo lygis 27 ES šalyse 2023 m., proc.

Šaltinis: „Eurostat“ duomenų bazė,

<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tesem070/default/table?lang=en>

Lietuvos jaunimo užimtumo rodikliai pagal išsilavinimo lygį 2011–2023 m. viršija 27 ES šalių vidurkį, ypač tarp jaunimo, turinčio aukštąjį išsilavinimą. 20–24 m. amžiaus grupėje Lietuvoje aukštojo išsilavinimo rodiklis nuo 2011 iki 2023 m. didėjo nuo 66,8 iki 81,1 proc. (2018 m.) ir 2023 m. sumažėjo iki 74,3 proc. 27 ES šalyse jaunimo grupėje nuo 20 iki 24 m. svyruoja apie 50 proc. (52 proc. punktais 2011 m. iki 62,72 proc. punkto 2023 m.). Lietuvoje žemesnio išsilavinimo jaunimo užimtumas yra mažesnis nei vidutiniškai 27 ES šalyse. Lietuvoje pradinį išsilavinimą turinčiųjų užimtumo rodiklis 2023 m. siekė 34,1 proc., o 27 ES šalyse – 52,1 proc.

25–29 m. amžiaus grupėje matyti, kad tiek Lietuvoje, tiek 27 ES šalyse aukštąjį išsilavinimą turinčių jaunų asmenų užimtumo lygis yra aukštas,

viršija 83 proc. (2023 m.). Vidurinį išsilavinimą turinčiųjų užimtumo rodikliai taip pat artimi, tačiau Lietuvoje jie siekia apie 77 proc., o 27 ES šalyse – apie 77,2 proc. 2023 m. Lietuvoje pradinį išsilavinimą turinčių jaunuolių užimtumo lygis yra žemesnis – 49,7 proc., palyginti su 27 ES šalimis, kur šis rodiklis siekia 57,4 proc.

Jaunimo nedarbas

Analizuojant pastarojo dešimtmečio jaunimo (15–24 m.) nedarbo lygį Lietuvoje ir 27 ES šalyse, Lietuvoje pastebimas stabilus nedarbo lygio mažėjimas nuo 2011 m. (32,6 proc.) iki 2019 m. (11,9 proc.). Paminėtina, kad analizuojamu laikotarpiu Lietuvoje nedarbo lygis ženkliai svyravo. Pandemijos pradžioje jaunimo nedarbas vėl išaugo iki 19,6 proc., o 2023 m. sumažėjo iki 13,9 proc., kas gali rodyti reikšmingą atsigavimą po pasaulinės pandemijos. Vis tik jaunimo nedarbo lygis dar nepasiekė 2019 m. ikipandeminio lygio.

1.5.1 lentelė. Lietuvos jaunimo užimtumo lygis pagal įgytą išsilavinimą (20–24 ir 25–29 m. amžiaus grupėse) 2011–2023 m., proc.

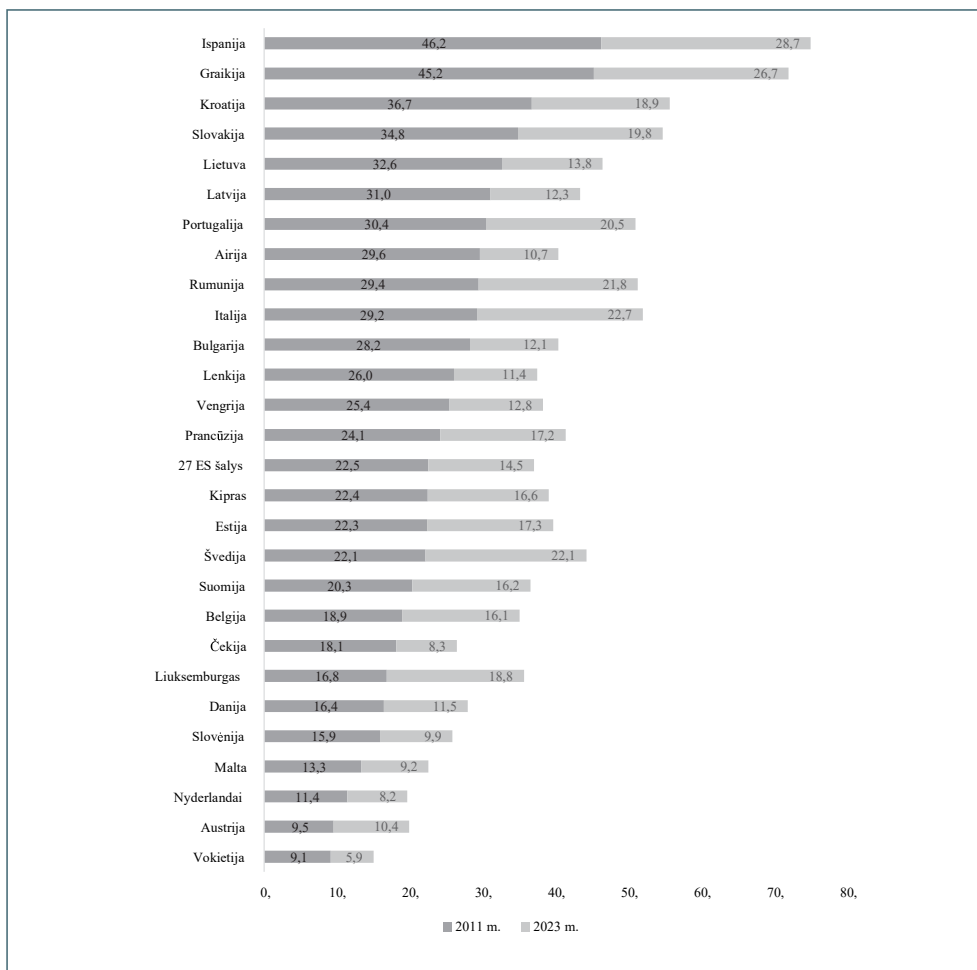
	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.	2021m.	2022 m.	2023 m.
20–24 m.													
Pradinis ir pagrindinis	26,9	31,6	27,9	35,0	30,0	29,4	33,2	38,4	29,5	30,0	34,1	35,9	34,1
Vidurinis	31,2	34,8	38,8	43,4	46,3	47,0	47,1	50,9	50,6	45,2	48,8	52,4	53,5
Aukštasis	66,8	65,8	70,8	73,9	73,3	78,9	77,0	77,9	81,1	79,6	77,6	77,8	74,3
25–29 m.													
Pradinis ir pagrindinis	30,7	42,4	46,9	49,8	55,3	50,8	48,9	53,8	51,5	41,0	45,8	56,2	49,7
Vidurinis	68,4	68,6	70,5	71,6	74,4	77,7	80,3	79,7	76,1	75,0	76,2	79,7	77,0
Aukštasis	84,8	88,1	88,5	89,4	89,6	92,0	91,2	91,8	90,9	89,2	91,0	91,7	91,9

Šaltinis: „Eurostat“ duomenų bazė, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/yth_empl_010__custom_13159667/default/table?lang=en**1.5.2 lentelė.** 27 ES šalyse (nuo 2020 m.) jaunimo užimtumo lygis pagal įgytą išsilavinimą (20–24 ir 25–29 m. amžiaus grupėse) 2011–2023 m., proc.

	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.	2021m.	2022 m.	2023 m.
20–24 m.													
Pradinis ir pagrindinis	46,5	44,1	42,2	41,6	42,3	42,4	44,2	46,0	47,5	44,5	45,8	51,4	52,1
Vidurinis	46,9	45,7	45,2	45,4	46,4	47,7	49,0	50,2	51,0	48,1	49,4	51,4	52,2
Aukštasis	52,0	50,4	49,5	50,6	52,8	53,4	56,1	57,6	57,7	55,0	58,5	61,4	62,72,7
25–29 m.													
Pradinis ir pagrindinis	55,2	53,	50,9	51,5	51,5	52,6	53,3	54,1	54,4	51,4	52,2	55,9	57,4
Vidurinis	72,4	71,4	70,6	71,4	71,9	72,9	73,8	74,8	75,5	73,5	74,9	76,5	77,2
Aukštasis	79,1	77,8	76,9	76,8	77,8	79,0	79,8	80,2	81,3	79,3	81,4	83,0	83,6

Šaltinis: „Eurostat“ duomenų bazė, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/yth_empl_010__custom_13159667/default/table?lang=en

Lyginant jaunimo nedarbo lygį 27 ES šalyse 2011 ir 2023 m., pastebimi regioniniai skirtumai tarp Pietų ir Šiaurės Europos valstybių. Beveik visose 27 ES šalyse pastebimas jaunimo nedarbo lygio kritimas. Pavyzdžiui, Ispanijoje 2011 m. jaunimo nedarbas sumažėjo nuo 46,2 proc. punkto iki 28,7. Švedijoje jaunimo nedarbo lygis 2011 m. ir 2023 m. liko nepakitęs – 22,1 proc., o Liuksemburge 2023 m. viršijo 2011 m. lygį ir išaugo nuo 16,8 proc. iki 18,8 proc. Žemiausias nedarbo lygis 2023 m. buvo Vokietijoje – nesiekė net 6 proc. (5,9 proc.).

1.5.2 pav. Jaunų asmenų (15–24 m.) nedarbo lygis 27 ES šalyse 2011 ir 2023 m., proc.

Šaltinis: „Eurostat“ duomenų bazė, <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tesem140/default/table?lang=en>

Jaunų asmenų nedarbo lygio dinamika Lietuvos regionuose

Jaunimo nedarbo lygio dinamikos analizė šalies regionuose, remiantis Valstybės duomenų agentūros duomenimis, parodė, kad 2010 m. ekonominės krizės metu buvo didelis jaunimo nedarbas, Lietuvos mastu siekė net 35,7 proc. (daugiau nei trečdalis ekonomiškai aktyvių asmenų 15–24 m. amžiaus grupėje). Nepaisant to, 2010–2015 m. šalies mastu jaunimo nedarbas ėmė itin sparčiai mažėti (nuo 35,7 iki 16,3 proc.) (žr. 1.5.3 lentelę). Jaunimo nedarbo raidą atskiruose šalies regionuose lemia tiek šalies ūkio raidos cikliškumas, tiek regioniniai padėties darbo rinkoje skirtumai.

Jaunimo nedarbo lygio rodiklis pasižymi itin aukšta teritorine diferenciacija, kuri buvo sumažėjusi prieš pasaulinę ekonominę krizę. Ankstesnės ekonominės krizės metu (2010 m.) nedarbo lygio rekordas buvo pasiektas Telšių apskrityje (55 proc.), panašus nedarbo rodiklis buvo ir Utenos apskrityje, nors Kauno apskrityje 2010–2011 m. šis rodiklis siekė apie 25 proc. Nors jaunimo nedarbo lygis ir šalyje, ir daugumoje apskričių po ekonominės krizės gana sparčiai mažėjo, atskirose apskrityse jis netgi laikinai išaugo ir pasiekė itin aukštą lygį. Pavyzdžiui, didžiausias jaunimo nedarbo lygis 2014 m. buvo stebimas Alytaus apskrityje (41,6 proc.), nors Klaipėdos apskrityje buvo net 4,4 karto mažesnis. Palyginti sparčiai jaunimo nedarbas mažėjo šalies apskrityse 2015–2018 m., nors Šiaulių apskrityje šis rodiklis 2017 m. gana ženkliai laikinai išaugo.

Nepaisant tolesnio jaunimo nedarbo lygio mažėjimo šalies mastu 2018 m., Kauno apskrityje ir atskirose mažesnėse šalies teritorijose (Utenos, Alytaus ir Telšių apskrityse) jaunimo nedarbas pradėjo augti. Tai rodo padidėjusią jaunimo nedarbo diferenciaciją šalies regionuose 2018 m. Didžiausias jaunimo nedarbas 2018 m. buvo Utenos apskrityje (sudarė net trečdalį darbo jėgos). 2018–2020 m. jaunimo nedarbo lygis didėjo daugumoje šalies apskričių, o 2021 m. vėl ėmė mažėti. Pandemijos metu didžiausias jaunimo nedarbas buvo Tauragės apskrityje (36,3 proc.), mažiausias – Vilniaus apskrityje (15,3 proc.), t. y. buvo net 2,4 karto mažesnis.

1.5.3 lentelė. Jaunimo (15–24 m.) nedarbo lygio dinamika Lietuvos apskrityse, proc.

	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.
Lietuvos Respublika	35,7	32,6	26,7	21,9	19,3	16,3	14,5	13,3	11,1	11,9	19,6	14,3
Alytaus apskritis	43,5	47	29,2	32,4	41,6	32,6	32,2	22,6	23,5	/	30,9	/
Kauno apskritis	28,5	24,3	22,9	19,2	14,5	12,9	13,6	9,9	11,7	8,9	17,7	11,7
Klaipėdos apskritis	36,1	28,7	18,4	13	12,3	10,8	11,9	9,3	/	10,7	20,5	17
Marijampolės apskritis	38,9	22,5	32,5	32,2	26,5	15,4	/	/	9,6	/	22,2	23,6
Panevėžio apskritis	45,6	41,9	43,6	29,3	28,4	25	13,9	22,8	17,4	21,8	16,2	16,5
Šiaulių apskritis	37,4	42,4	27,7	34	27	25,6	14,5	23,6	13,1	15,9	22,9	26,2
Tauragės apskritis	35,7	28,9	34,1	20,6	30	/	/	/	/	29,1	36,5	/
Telšių apskritis	54,5	44,6	30,8	27,6	16,8	15,1	21	15,1	17,5	/	/	/
Utenos apskritis	42,3	53	40,9	38,5	29	28,9	33,4	30,6	32,6	/	32,5	17,7
Vilniaus apskritis	31,4	28,4	22,3	13,9	14,5	11,1	9,9	7,1	5,8	8,3	15,3	11,3

Šaltinis: Valstybės duomenų agentūros duomenys.

/ – duomenys nepateikiami, nes statistinio įverčio paklaida viršija priimtą leistiną dydį.

*Nedirbantis, nesimokantis ir mokymuose nedalyvaujantis
jaunimas 27 ES šalyse ir Lietuvoje*

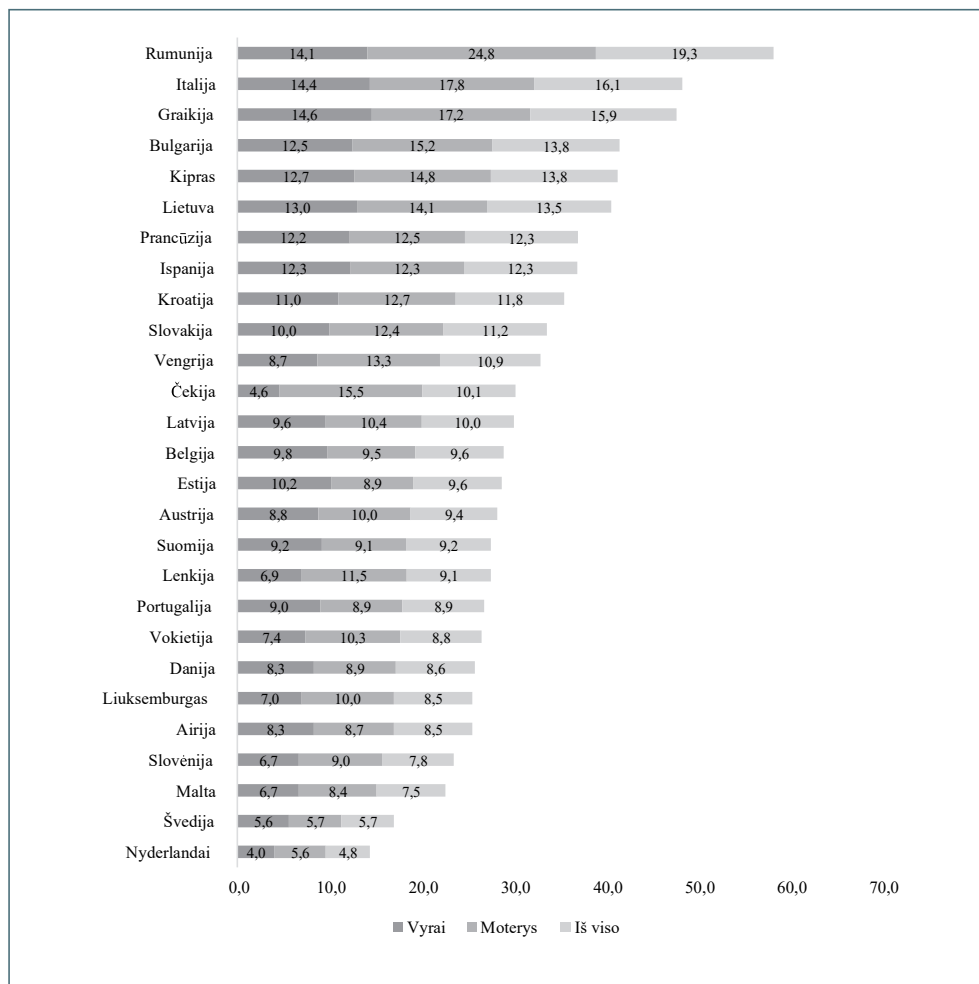
Gyvenimiškų galimybių kontekste labai svarbu išskirti dar vieną specifinę jaunimo grupę, t. y. nedirbantį, nesimokantį ir mokymuose nedalyvaujantį jaunimą (toliau – NEET). Ši jaunimo grupė darbo rinkoje pasižymi įvairiais socialiniais ir ekonominiais iššūkiais (Mazzochi et al., 2024; Petrescu et al., 2024; Simoes et al., 2024; Skučienė, Brazienė, 2024; Brazienė, Vyšniauskienė, 2023a; Szpakowicz, 2022) ir susiduria su tam tikrais specifiniais sunkumais, t. y. menkesnė kvalifikacija, prastesni įgūdžiai, socialinės izoliacijos grėsmė, užsitęsęs perėjimas iš švietimo sistemos į darbo rinką, regioniniai skirtumai, psichologiniai sunkumai, kiti politiniai ir socialiniai veiksniai (Eurostat, 2024).

NEET jaunimo darbo rinkoje specifika rodo, kad be specializuotų priemonių ir paramos jiems sunku integruotis į darbo rinką (Brazienė, Vyšniauskienė, 2023a, Dorelaitienė, Žalkauskaitė, 2013). Tai kelia grėsmę jų ilgalaikiai socialinei ir ekonominei gerovei. Lietuvoje siekiant didinti jaunimo įsidarbinamumą ir stiprinti jų galimybes darbo rinkoje, įgyvendinamos tiek nacionalinės, tiek Europos Sąjungos priemonės. NEET jaunimo kontekste ypač svarbus Užimtumo įstatymas (2016, nauja redakcija nuo 2024-07-01), kuriame numatyta papildoma parama bedarbiams iki 29 m. Be to, įstatyme numatyta įvairių aktyvios darbo rinkos politikos priemonių: parama mokymuisi, mobilumo rėmimas, subsidijuojamas įdarbinimas ir pagalba steigiant naujas darbo vietas. Šios priemonės padeda jaunimui integruotis į darbo rinką ir didina jų užimtumo galimybes.

2013 m. Europos Komisija pristatė naują *Jaunimo garantijų iniciatyvą* (angl. „Youth Guarantee Programme“), kurios tikslas – spręsti jaunimo nedarbo problemą. Pagrindinis programos siekis buvo padidinti jaunų žmonių, ypač NEET jaunimo, socialinę įtrauktį ir užtikrinti, kad jie gautų tinkamus darbo, tolesnio mokymosi ar praktikos pasiūlymus per keturis mėnesius nuo nedarbo pradžios. Jaunimo garantijų iniciatyva buvo skirta spręsti dvi pagrindines problemas, turinčias įtakos NEET jaunimo integracijai į darbo rinką: perėjimo iš švietimo sistemos į darbo rinką sunkumus ir paramą siekiant užtikrinti įsidarbinimą. Atsižvelgiant į 2020 m. spalio 30 d. Tarybos

rekomendaciją „Tiltas į darbo rinką. Sustiprinta jaunimo garantijų iniciatyva“ (2021), buvo atnaujinta 2013 m. balandžio 22 d. rekomendacija dėl jaunimo garantijų iniciatyvos. Lietuvoje, atsižvelgiant į šią naują versiją, buvo patvirtintas Jaunimo garantijų iniciatyvos įgyvendinimo veiksmų planas (2021), kuris orientuotas į jaunimo įtraukimą į darbo rinką.

2021 m. tyrimas parodė, kad COVID-19 pandemija ypač paveikė žemesnio išsilavinimo moteris bei jaunus asmenis, gyvenančius kaimiškuose regionuose (Brazienė et al., 2021). COVID-19 sukelti pokyčiai kasdieniame gyvenime neigiamai paveikė NEET rodiklius – ši grupė išaugo. Remiantis Europos Sąjungos darbo rinkos tyrimų duomenų analize, NEET grupės jaunimo (15–29 m.) procentinė dalis įvairiose šalyse 2023 m. svyruoja nuo 4,8 proc. Nyderlanduose iki 19,3 proc. Rumunijoje, o Lietuvoje šis rodiklis 2014–2023 m. laikotarpiu kito nuo 12,9 proc. iki 13,5 proc.

1.5.3 pav. 27 ES šalių NEET 15–29 m. jaunimas pagal lytį, 2023 m., proc.

Šaltinis: „Eurostat duomenų“ bazė „Labour Force Statistics database“ (LFS).

NEET jaunimo grupė pagal išsilavinimą

Lietuvos ir 27 ES šalių NEET jaunimo grupėje nuo 20 iki 24 m. amžiaus ženkliai išsiskiria tik pradinį ir / ar pagrindinį išsilavinimą turintys jauni asmenys. Lietuvoje NEET 20–24 m. rodiklis buvo užfiksuotas prieš COVID-19 pandemiją ir svyruoja nuo 34,5 proc. (2019 m.) iki 53 proc. (2023 m.). Per laikotarpį nuo 2011 iki 2023 m. Lietuvos NEET 20–24 m. jaunimo su pradiniu, pagrindiniu išsilavinimu rodiklis yra aukščiausias, viršija 50 proc. NEET 20–24 m. amžiaus grupėje su viduriniu išsilavinimu yra ženkliai mažiau,

nuo 2011 iki 2023 m. šis rodiklis svyravo nuo 10,7 proc. (2018 m.) iki 16,1 proc. 2023 m., kai šis rodiklis tapo aukščiausias per visą tiriamą dešimties metų laikotarpį. Įdomu pastebėti, kad NEET 20–24 m. amžiaus grupėje su aukštuoju išsilavinimu rodikliai svyravo nuo 22,3 proc. (2012 m.), stabiliai mažėjo ir 2023 m. pasiekė 7,9 proc., o tai yra žemiausias rodiklis, rodantis, kad su aukštuoju išsilavinimu NEET 20–24 m. asmenys yra mažiausia grupė. Tai leidžia spręsti apie jų sėkmingą įsitraukimą į švietimo sistemą arba sėkmingą integraciją į darbo rinką. Lyginant Lietuvos ir 27 ES šalių NEET 20–24 m. amžiaus rodiklius, pastebima panaši tendencija – kuo aukštesnis išsilavinimas, tuo mažiau NEET jaunų asmenų.

Žvelgiant į vyresnio amžiaus grupę, NEET nuo 25 iki 29 m., pastebima, kad didžiausią NEET jaunimo tiek Lietuvoje, tiek 27 ES šalyse 25–29 m. grupę sudaro asmenys su pradiniu ir pagrindiniu išsilavinimu. Turinčiųjų vidurinį išsilavinimą grupę pastebimai mažesnė, o su aukštuoju išsilavinimu – ženkliai mažesnė.

Remiantis antrinais „Eurostat“ duomenimis apie Lietuvos NEET jaunimą pagal išsilavinimą laikotarpiu nuo 2011 iki 2023 m., matyti, kad 20–24 m. amžiaus grupėje NEET rodikliai yra aukštesni tarp jaunų asmenų, turinčių tik pradinį ar vidurinį išsilavinimą, o 2023 m. šis rodiklis siekia 53 procentinius punktus. Vyresnėje, 25–29 m. amžiaus, grupėje, nors NEET rodikliai taip pat aukšti tarp mažiau išsilavinusių asmenų, jie linę mažėti tarp jaunų asmenų su aukštuoju išsilavinimu, kurie sėkmingiau integruojasi į darbo rinką. Aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys abiejose amžiaus grupėse turi mažesnę riziką patekti į NEET grupę, o jų rodikliai stabiliai mažėja.

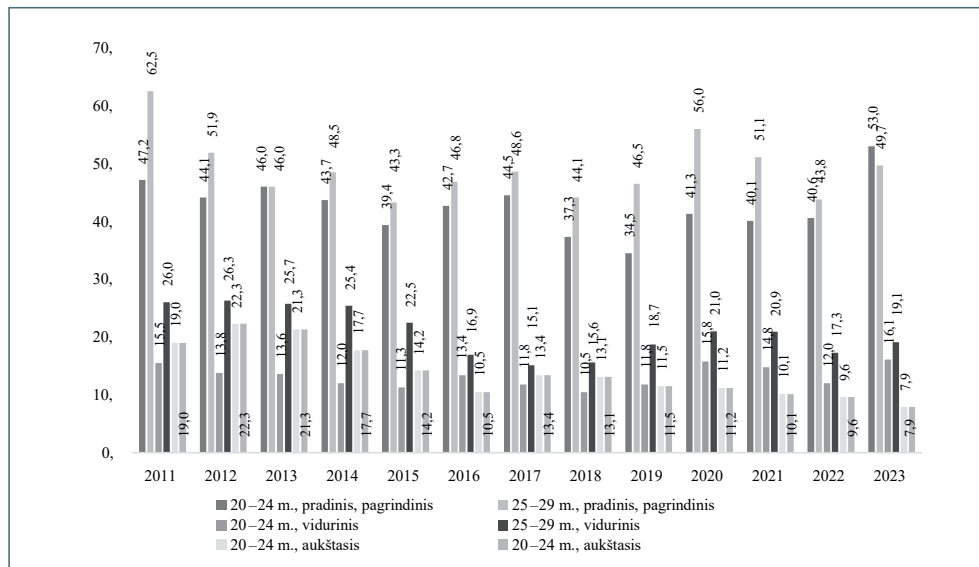
1.5.4 lentelė. Lietuvos NEET jaunimas pagal įgytą išsilavinimą (20–24 ir 25–29 m. amžiaus grupėse) 2011–2023 m., proc.

	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.	2021m.	2022 m.	2023 m.
20–24 m.													
Pradinis ir pagrindinis	47,2	44,1	46,0	43,7	39,4	42,7	44,5	37,3	34,5	41,3	40,1	40,6	53,0
Vidurinis	47,2	44,1	46,0	43,7	39,4	42,7	44,5	37,3	34,5	41,3	40,1	40,6	53,0
Aukštasis	19,0	22,3	21,3	17,7	14,2	10,5	13,4	13,1	11,5	11,2	10,1	9,6	7,9
25–29 m.													
Pradinis ir pagrindinis	62,5	51,9	46,0	48,5	43,3	46,8	48,6	44,1	46,5	56,0	51,1	43,8	49,7
Vidurinis	26,0	26,3	25,7	25,4	22,5	16,9	15,1	15,6	18,7	21,0	20,9	17,3	19,1
Aukštasis	11,4	9,0	9,3	9,2	9,0	6,3	6,5	5,2	8,4	8,7	6,4	6,3	5,8

Šaltinis: „Eurostat“ duomenų bazė, <http://ec.europa.eu/eurostat>**1.5.5 lentelė.** 27 ES šalyse (nuo 2020 m.) NEET jaunimas pagal įgytą išsilavinimą (20–24 ir 25–29 m. amžiaus grupėse) 2011–2023 m., proc.

	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.	2021m.	2022 m.	2023 m.
20–24 m.													
Pradinis ir pagrindinis	36,3	37,7	38,4	38,9	38,2	38,2	36,1	35,3	34,3	37,1	35,6	31,3	31,6
Vidurinis	13,8	14,4	14,6	14,2	13,8	13,1	12,2	11,4	10,9	12,1	11,6	10,3	10,1
Aukštasis	11,9	12,2	11,9	11,2	11,3	10,3	9,4	9,1	8,8	10,0	9,1	8,0	7,7
25–29 m.													
Pradinis ir pagrindinis	40,9	42,7	44,4	43,8	43,9	42,8	41,5	41,2	40,9	44,1	42,8	39,5	37,9
Vidurinis	18,2	19,1	19,7	19,1	18,7	17,9	17,0	16,3	15,9	18,0	16,6	15,3	14,9
Aukštasis	11,7	12,6	12,9	13,0	12,1	11,1	10,4	10,0	9,5	11,0	9,2	7,9	7,7

Šaltinis: „Eurostat“ duomenų bazė, <http://ec.europa.eu/eurostat>

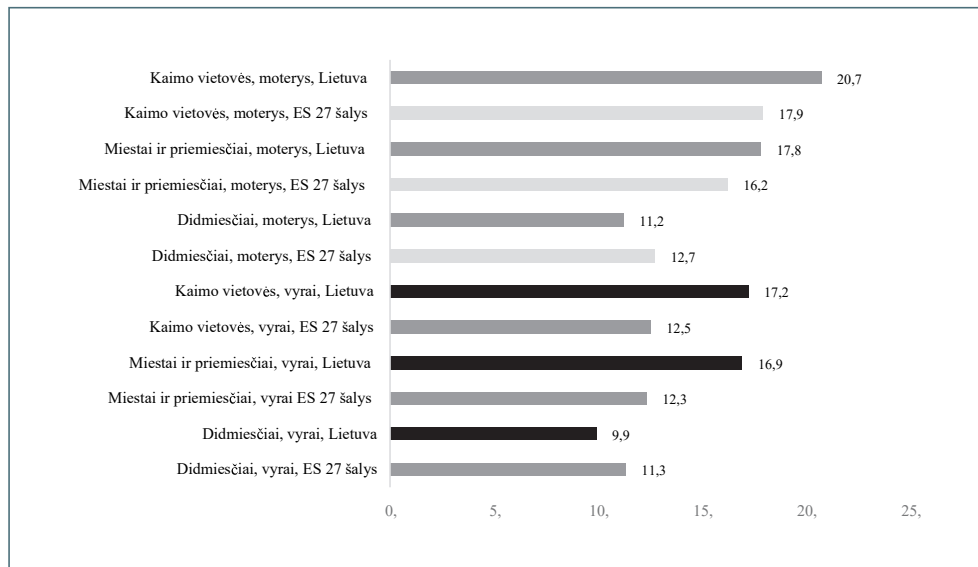

1.5.4 pav. Lietuvos NEET 20–24 m. ir 25–29 m. jaunimas pagal įgytą išsilavinimą 2011–2023 m., proc.

Šaltinis: „Eurostat“ duomenų bazė,

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/edat_ifse_21__custom_13009631/default/table?lang=en

2023 m. „Eurostat“ 20–29 m. jaunimo darbo jėgos tyrimo duomenys rodo, kad vyrų užimtumo lygis Lietuvoje skiriasi priklausomai nuo gyvenamosios vietovės, kurios skirstomos į didmiesčius, miestus ir regionus (kaimo vietas). Didmiesčiuose Lietuvos vyrų užimtumas (99 proc.) yra mažesnis nei 27 ES šalių vidurkis (11,3 proc.). Tačiau Lietuvos miestuose ir kaimo vietovėse šis rodiklis yra gerokai didesnis (16,9 proc. ir 17,2 proc.), viršija 27 ES šalių vidurkius (atitinkamai 12,3 proc. ir 12,5 proc.). Panaši tendencija pastebima ir tarp moterų – Lietuvos kaimo vietovėse jų užimtumo lygis siekia 20,7 proc. ir viršija 27 ES šalių vidurkį (17,9 proc.).

1.5.5 pav. NEET 18–29 m. vyrai ir moterys Lietuvoje ir 27 ES šalyse 2023 m. pagal urbanizacijos lygį, proc.

Šaltinis: „Eurostat“ duomenų bazė, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/edat_lfse_29__custom_13156236/default/table?lang=en

2.

**TEORINIO MODELIO APIBENDRINIMAS
JAUNIMO GYVENIMIŠKŲ GALIMYBIŲ
SOCIOEKONOMINIAMS VEIKSNIAMS
PAAIŠKINTI IR TIRTI**

Šiame mokslo monografijos skyriuje pristatomi metodologiniai tyrimo aspektai ir jaunimo gyvenimiškų galimybių sistemos rodiklių struktūros parametrai. Detaliai aptariama jaunimo gyvenimiškoms galimybėms tirti pasirinkta tyrimo strategija, tyrimo metodologija, duomenims rinkti taikyti tyrimo metodai. Pristatoma respondentų atrankos strategija ir bendros tyrimo respondentų socialinės-demografinės charakteristikos. Aptiriamas kiekybinio tyrimo instrumentas ir pirminių požymių struktūra, imties tūrio ir reprezentatyvumo klausimai, aprašoma duomenų rinkimo ir analizės strategija.

2.1. Jaunimo gyvenimiškų galimybių matavimo teorinis-hipotetinis modelis

Jaunimo gyvenimiškų galimybių moksliniam tyrimui atlikti buvo pasirinkta trianguliacinė tyrimo strategija, kuomet pasirenkami įvairūs informacijos rinkimo būdai, kas leidžia tiriamą reiškinį nagrinėti holistiškai ir kontekstualiai. Atliekant tyrimą buvo taikomi tiek kiekybiniai (anketinė apklausa, antrinių duomenų analizė), tiek kokybiniai tyrimo metodai (pusiau struktūruotas interviu), kurie leidžia įvairiapusiškai ir plačiai įvertinti ir paaiškinti subjektyvias jaunimo nuostatas apie gyvenimiškas galimybes, galimybes darbo rinkoje, švietimo sistemoje, apsirūpinimą būstu, vartojimo galimybes ir kt. bei įtraukti Lietuvos socialiniam-kultūriniam kontekstui aktualius tyrimo aspektus.

Šio mokslinio tyrimo rodiklių **hipotetinis modelis** sudarytas įvairių teorinių požiūrių ir koncepcijų (Weber, 1920; cit. Grusky, 2001; Dahrendorf, 1929; Giddens, 1973, 1984, 1987), atliktų mokslinių tyrimų (Munro, 2019; Cho, Brand, 2019; ir kt.), socialinės statistikos, pusiau struktūruoto interviu analizės su 18–35 m. jaunimu pagrindu. Tyrimo rodiklių hipotetinis modelis atspindi makro- ir mikroveiksnius, formuojančius jaunimo gyvenimiškas galimybes (žr. 2.1.1 lentelę).

Apibendrinus ankstesnių mokslinių tyrimų duomenis ir išvalgas, jaunimo gyvenimiškos galimybės (Weber, 1920; Munro, 2019; Cho, Brand, 2019; ir kt.) šiame moksliniame tyrime traktuojamos kaip jaunimo galimybės pasiekti užsibrėžtų tikslų, priklausomai nuo socialinio ekonominio statuso. Mikrolygmeniu šiame moksliniame tyrime orientuojamasi į individualias jaunų asmenų patirtis ir nuostatas. Mikrolygmens teorinis konstruktas remiasi šiais teoriniais požiūriais ir dimensijomis: *gyvenimo kelio teorija* (Brady, 2018; Jones, 2019; ir kt.), *užimtumo kokybė ir saugumas* (Barbieri, 2009; Kalleberg, 2009), *subjektyvi gerovė ir sveikata* (Diener, 2009), ekonominė nepriklausomybė ir autonomija (Baranowska-Rataj et al., 2015; Walther, 2006; Corijn and Klijzing, 2001; Shanahan, 2000; ir kt.), *socioekonominė situacija* (Nolan, Whelan, 1996) ir *tėvų išsilavinimo, šeimos socialinis ir ekonominis statusas* (Bourdieu, 1984, 1998; Bourdieu, Passeron, 1990; Lareau, 2011; ir kt.).

Atlikta analizė leido išskirti šiam moksliniam tyrimui esmines jaunimo gyvenimiškų galimybių dimensijas: socialinės demografinės ir namų ūkio charakteristikos, (subjektyvus) gyvenimiškų galimybių vertinimas, formalaus išsimokslinimo lygis / dalyvavimas švietimo sistemoje, dalyvavimas darbo rinkoje / dalyvavimo darbo rinkoje istorija, šeimos / namų ūkio situacija, kai respondentui buvo 14–15 m., pasitenkinimas gyvenimu, materialinės sąlygos / socialinė deprivacija (detaliau žr. 2.1.1 lentelę). Nagrinėjant jaunimo gyvenimiškas galimybes (informacija apie jaunimo amžiaus struktūrą, sociodemografinius duomenis, jaunimą švietimo sistemoje, dalyvavimą darbo rinkoje, ekonominį aktyvumą ir nedarbą, kt.), aktualūs statistikos tarnybų (Valstybės duomenų agentūra), „Eurostat“ (EU-SILC) pajamų ir gyvenimo sąlygų, darbo jėgos tyrimo duomenys, administraciniai duomenys (Užimtumo tarnyba, Švietimo valdymo informacinė sistema) ir kt.

2.1.1 lentelė. Jaunimo (18–35 m.) gyvenimiškų galimybių matavimo (rodiklių) teorinis-hipotetinis modelis

DIMENSIJOS	MAKROLYGMENS RODIKLIAI	MIKROLYGMENS RODIKLIAI
Socialinės- demografinės ir namų ūkio charakteristikos	• Jaunimo skaičius bendroje gyventojų populiacijoje. • Jaunimo skaičius pagal apskritis ir savivaldybes. • Jaunimo skaičius pagal lytį; amžiaus grupes; gyvenamąją vietovę ir kt.	• Amžius. • Lytis. • Tautybė. • Šeiminė padėtis. • Užimtumo ir profesinis statusas. • Gyvenamoji vietovė. • Neįgalumas. • Vaikų skaičius. • Partnerio išsilavinimas ir profesija. • Namų ūkio socialinės-ekonominės situacijos vertinimas (namų ūkio narių skaičius, vaikų skaičius; namų ūkio perspektyvų vertinimas). • Disponuojamos pajamos (darbo pajamos, vaiko priežiūros pašalpa, socialinės pašalpos gavėjas, dividendai, paskola ir kt.).

DIMENSIJOS	MAKROLYGMENS RODIKLIAI	MIKROLYGMENS RODIKLIAI
	(duomenų šaltiniai: Valstybės duomenų agentūra (atvi- ros statistikos portalas), Europos statistikos agentūra („Eurostat“) ir kt.	
FORMALIAUS IŠ- SIMOKSLINIMO LYGIS / DALYVA- VIMAS ŠVIETI- MO SISTEMOJE	Jaunimas pagal išsimokslinimą. • Jaunimas pagal lytį ir išsimokslinimą. • Dalyvavimas formaliajame mokyme / švietime pagal amžių ir lytį: <i>jaunimo skaičius bendrojo lavinimo mokyklose, kolegijose, profesinio mokymo įstaigose, universitetuose.</i> • Dalyvavimas neformaliajame mokyme / švietime pagal amžių ir lytį: <i>jaunimo skaičius bendrojo lavinimo mokyklose, kolegijose, profesinio mokymo įstaigose.</i> Kiti (papildomi) rodikliai: <i>ankstyvas pasitraukimas iš švietimo sistemos;</i> <i>jaunimo raštingumo lygis;</i> <i>asmenų su žemu išsimokslinimu lygis pagal amžių ir lytį;</i> <i>dalyvavimas bet kioje edukacinėje veikloje pagal amžių ir lytį.</i>	• Aukščiausias įgytas išsimokslinimas; • Įgytos profesinės kvalifikacijos / kompetencijos. • Tėvo / motinos išsimokslinimas. • Tėvo ir motinos profesija.

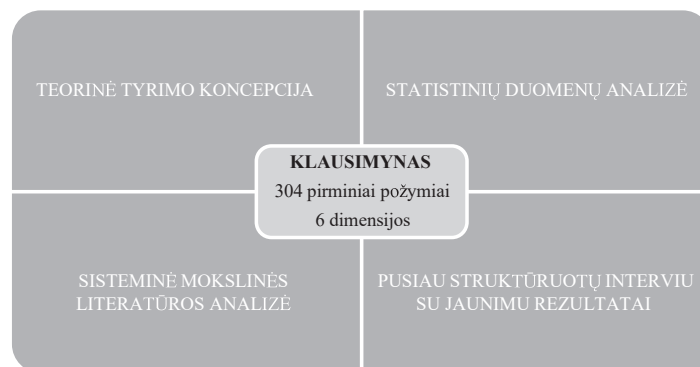
DIMENSIJOS	MAKROLYGMENS RODIKLIAI	MIKROLYGMENS RODIKLIAI
	(duomenų šaltiniai: Valstybės duomenų agentūra (atvi- ros statistikos portalas), Europos statistikos agentūra („Eurostat“) ir kt.	
Dalyvavimas darbo rinkoje / dalyvavimo darbo rinkoje istorija	• Užimtumo lygis pagal amžiaus grupes ir lytį. • Nedarbo lygis pagal amžiaus grupes ir lytį. • Ilgalais nedarbas pagal amžiaus grupes ir lytį. • Užimtumo formos (nuolatinis, pamaininis, laikinas dar- bas ir kt.) pagal amžiaus grupes ir lytį.	• Dalyvavimas darbo rinkoje (dirba / nedirba / bedar- bis; užimtumo statusas; užimtumo forma, pobūdis; profesinis statusas; patirtis darbo rinkoje ir kt.). • Darbo sąlygos (darbo sutarties pobūdis; darbinė aplinka ir kt.). • Pirmojo darbo charakteristikos. • Darbinė patirtis. • Sunkumai, problemos, patiriamos darbe / profesinė- je veikloje. • Darbo keitimas, praradimas ar atsakymas. • Priežastys, dėl kurių sunku susirasti darbą. • Darbo paieškos būdai, trukmė ir kt. • Darbas pagal įgytą specialybę ir / ar kvalifikaciją. • Studijų metu įgytų kompetencijų vertinimas / profe- sinės veiklos praktika.
Gyvenimo sąlygų rodikliai	• Skurdo ir socialinės atskirties lygis pagal amžių. • Materialinės deprivacijos lygis pagal amžių. • Kt.	• Gyvenamoji padėtis. • Būsto valdos statusas. • Būsto įsigijimo istorija. • Būsto įsigijimo vertinimas Lietuvoje. • Finansinių išpareigojimų vertinimas. • Deprivacijos rodikliai. • Namų ūkio vartojimas. • Asmeninė sveikata. • Pasitenkinimas darbu. • Šeimos ir kiti santykiai.
Pasitenkinimo gyvenimu rodikliai		

2.2. Kiekybinio tyrimo metodologija

Klausimyno struktūra ir bendrosios charakteristikos

Jaunimo gyvenimiškoms galimybėms matuoti anketinės apklausos instrumento (klausimyno) metodologija parengta vadovaujantis bendraisiais apklausos raštu metodologiniais principais (Babbie, 2013; Bryman, 2008; Babbie, 2007; Frankfort, Nachmias, 2006; ir kt.). Konstruojant tyrimo instrumentą buvo remiamasi atlikta mokslinių tyrimų apie gyvenimiškas galimybes bei naudojamų tyrimo metodų ir tyrimo instrumentų analize.

Sociologinis klausimynas, skirtas 18–35 m. jaunimo gyvenimiškoms galimybėms įvertinti, sudarytas teorinės tyrimo koncepcijos, teorinės-hipotetinės rodiklių sistemos bei ankstesniuose tyrimo etapuose gautų rezultatų pagrindu: gyvenimiškų galimybių tyrimų apžvalga ir kritine refleksija bei pusiau struktūruotų interviu su jaunimu rezultatais (detaliau žr. 2.2.1 pav.).

2.2.1 pav. Klausimyno konstravimo logika ir etapai

Originalus tyrimo instrumentas sudarytas remiantis monografijos bendraautorių ir ekspertų įžvalgomis, moksline literatūra bei užsienyje naudojamais patikimais standartizuotais klausimynais ir skalėmis. Anketos klausimai apima makro-, mezo- ir mikrolygmenis, siekiant įvairiais aspektais įvertinti jaunimo gyvenimiškas galimybes Lietuvoje. Anketoje naudojamos Likerto, ranginės skalės, uždari ir atviri klausimai. Iš viso klausimyne yra 6 tematiniai anketos klausimų blokai, o visa anketos tematinė aprėptis – 304 pirminiai rodikliai (žr. 1 priedą).

Klausimyno struktūroje integruoti visi mikro- ir makrolygmens rodikliai, apimantys socialinių demografinių rodiklių, gyvenimiškų galimybių, formalaus išsimokslinimo, statuso darbo rinkoje, šeimos istorijos, namų ūkio situacijos vertinimo ir kt. kategorijas (žr. 2.2.1 lentelę). Kiekybinio tyrimo instrumentas (žr. 1 priedą) – anketa, sukurta atskleisti jaunimo gyvenimiškų galimybių problemas ir praktikas Lietuvoje. Atliekant anketinę apklausą buvo išskirtos šios empirinės gyvenimiškų galimybių diferenciacijos dimensijos: individualios sociodemografinės charakteristikos; subjektyvus gyvenimiškų galimybių vertinimas, šeimos / namų ūkio charakteristikos; tėvų šeimos charakteristikos ir statusas; darbas, užimtumas ir karjeros galimybės; pajamos ir materialinis apsirūpinimas; mokymosi, studijų ir persikvalifikavimo galimybės; subjektyvi gerovė ir sveikata; autonomija (būsto, finansinė, sprendimų priėmimo).

Iš viso tyrimo instrumentą sudarė 304 pirminiai požymiai, kurie apibendrinti 6 svarbiomis jaunimo gyvenimiškų galimybių vertinimą atspindinčiomis dimensijomis (žr. 2.2.1 lentelę). Klausimynų blokai sudaryti taip, kad galėtų būti taikomi kaip atskiri moduliai. Matuojamų požymių struktūroje 22 yra sociodemografiniai kintamieji, atspindintys apklaustųjų lytį, amžių, išsilavinimą, veiklos profilį ir pan., kiti 304 požymiai – diagnostiniai kintamieji, skirti įvairiems jaunimo gyvenimiškų galimybių aspektams vertinti.

Tyrimo instrumentas sudarytas atsižvelgus į ankstesnius mokslinius tyrimus, jų patirtį. Klausimyno turinys buvo pildomas ir koreguojamas remiantis atliktų interviu su jaunimo rezultatais. Klausimyne naudojamos kituose moksliniuose tyrimuose taikytos ir aprobuotos matavimo skalės (tarp tautinio socialinio tyrimo programa (ISSP), „Eurostat“ pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimas („Eurostat EU-SILC“)).

Anketos klausimai buvo sudaromi siekiant ištirti, kaip jaunimas vertina savo gyvenimiškas galimybes. Atskiri klausimyno blokai skirti išanalizuoti išsilavinimo ir užimtumo, apsirūpinimo būstu, finansinės autonomijos galimybes (detaliau žr. 1 priedą).

Pirmoji anketos klausimų grupė (A dalis, A1–A22 klausimai) skirta surinkti informaciją apie respondentų sociodemografines charakteristikas (lytis, amžius, išsimokslinimas, gyvenamoji vieta).

Antroji anketos klausimų grupė (B dalis, B1–B4 klausimai) skirta surinkti informaciją apie tai, kaip jaunimas vertina gyvenimiškas galimybes. Tuo tikslu pasitelkiamos trys skirtingos matavimo skalės. Taip pat atskiri klausimai skirti gyvenimiškų galimybių dinamikai ištirti.

Trečioji anketos klausimų grupė (C dalis, C1–C4 klausimai) skirta išanalizuoti jaunimo šeimos situaciją paauglystėje (kai respondentui buvo 14–15 m.), šeimos materialinę padėtį, socialinę sluoksnį.

Ketvirtoji anketos klausimų grupė (D dalis, D1–D16 klausimai) apima klausimus apie išsilavinimo ir užimtumo galimybes, studijų srities pasirinkimo motyvus; darbo patirtį; darbinės veiklos aspektus dabartiniame darbe; savybes norint susirasti tinkamą darbą; pasitenkinimą darbu. Atskira klausimų dalis (D17–D21 klausimai) skirta šiuo metu nedirbantiems, bet darbo (ne)ieškantiems asmenims, dalis klausimų skirti nedarbo priežastims, trukmei išsiaiškinti ir t. t.

Penktoji anketos klausimų grupė (E dalis, E1–E17 klausimai) skirta ištirti namų ūkio, būsto, vartojimo ir finansines galimybes. Atskira klausimų dalis (E18–E28) skirta nuostatomis apie šeiminius lyčių vaidmenis atskleisti.

Šeštoji anketos klausimų grupė (F dalis, F1–F3 klausimai) skirta aptarti pasitenkinimą gyvenimu, sveikatos būklę ir pagrindinį respondento gyvenimo tikslą.

2.2.1 lentelė. Kiekybinio tyrimo klausimyno diagnostinių blokų struktūra ir pirminiai rodikliai

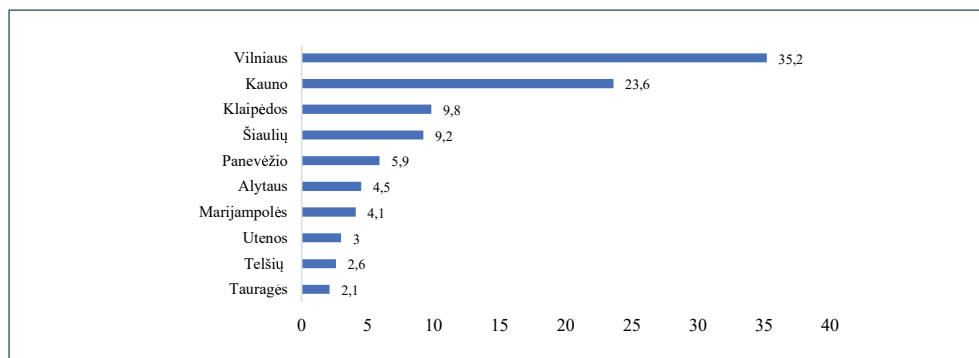
DIMENSIJOS, DIAGNOSTINIAI BLOKAI	KLAUSIMŲ GRUPĖS / KINTAMŲJŲ CHARAKTERISTIKOS	PIRMINIŲ RODIKLIŲ SKAIČIUS
SOCIODEMO- GRAFINIAI KINTAMIEJI	Lytis, amžius, gyvenamoji šalis, gyvenimo Lietuvoje laikotarpis, gyvenamoji savivaldybė, gyvenamosios vietovės pavadinimas, tautybė, aukščiausias įgytas išsimokslinimas, dabartinis statusas, aukštoji mokykla ir studijų programa, užimtumo statusas, sektorius, kuriame dirba, šeiminė padėtis, partnerio / partnerės ar sutuoktinio / sutuoktinės veikla, partnerio / partnerės ar sutuoktinio / sutuoktinės aukščiausias įgytas išsimokslinimas, vaikų skaičius, planai susilaukti vaikų, neįgalumo statusas, religija	22

DIMENSIJOS, DIAGNOSTINIAI BLOKAI	KLAUSIMŲ GRUPĖS / KINTAMŲJŲ CHARAKTERISTIKOS	PIRMINIŲ RODIKLIŲ SKAIČIUS
PRIKLAUSOMAS KINTAMASIS: JAUNIMO GYVENIMIŠKOS GALIMYBĖS		
SUBJEKTYVUS GYVENIMIŠKŲ GALIMYBIŲ VERTINIMAS	Konkrečių gyvenimiškų galimybių vertinimas	15
	Įvairių veiksnių poveikis gyvenimiškoms galimybėms	17
	Svarbūs veiksniai, norint ko nors pasiekti gyvenime	10
	Bendras gyvenimiškų galimybių (dinamikos) vertinimas	4
NEPRIKLAUSOMI IR / ARBA TARPINIAI KINTAMIEJI		
Tėvų, globėjų šeimų charakteristikos	Gyvenimas šeimoje 14–15 m., tėvų / globėjų aukščiausias įgytas išsimokslinimas, tėvų / globėjų užimtumo statusas, kokiam socialiniam sluoksniui priskyrė savo šeimą, kai buvo 14–15 m., dabartinė materialinė, finansinė padėtis, savo ir savo tėvų kartos vertinimas įvairiais aspektais	24
Išsilavinimo ir darbo bei užimtumo galimybės	Studijų / mokymosi (specialybės) pasirinkimo priežastis, tėvų finansinės galimybės suteikti išsilavinimą, dabartinis darbo statusas, turimo etato dalis, darbinės veiklos aspektų vertinimas, darbo vertinimas	104
Klausimai nedarbo bantiems	Nedarbo priežastys, galimybių susirasti tinkamą darbą vertinimas	15
Namų ūkio situacija / namų ūkio charakteristikos	Gyvenamoji padėtis, būsto valdos statusas, būsto įsigijimo istorija, būsto įsigijimo vertinimas Lietuvoje, finansinių išpareigojimų vertinimas Deprivacijos rodikliai Namų ūkio vartojimas	81
Darbo ir šeimos derinimas	Partnerių vaidmenys šeimoje	10
Pasitenkinimas gyvenimu / subjektyvi gerovė	Pasitenkinimas atskirais savo gyvenimo aspektais, bendras pasitenkinimas gyvenimu	26
Iš viso: 304		

Tyrimo eiga ir pagrindiniai parametrai

Kiekybinis tyrimas – anketinė apklausa buvo vykdoma 2023 m. tiesioginiu „face to face“ (PAPI) ir internetinės apklausos (CAWI) būdais. Apklausos metu buvo apklausti 1 209 Lietuvos gyventojai, patenkantys į 18–35 m. amžiaus grupės ribas. Kiekybinio tyrimo (1 009 respondentai) rezultatų paklaida neviršija 3,2 proc. (kai atsakymai pasiskirsto 50 proc. ir 50 proc.), patikimumo riba yra 0,95. Imtis sudaryta stratifikuotos imties būdu, išskirtos šios jaunimo grupės charakteristikos, pagal kurias buvo siekiama reprezentatyvumo: 1) amžius (18–35 m. jaunimas), 2) lytis, 3) išsilavinimas, 4) gyvenamoji vieta pagal regioninę pasiskirstymą (pagal apskritis), 5) urbanizacijos (miesto ir kaimo proporcijos). Anketinės apklausos duomenis (reprezentatyvią (18–35 m.) jaunimo apklausą) Lietuvos socialinių mokslų centro Sociologijos instituto užsakymu 2023 m. birželio mėnesį surinko UAB „Factus dominus“. Pagal apskritis respondentai atstovauja visai Lietuvos teritorijai (detaliau žr. 2.2.2 pav.). Sostinės regione apklausta 35,2 proc., o Vidurio ir Vakarų Lietuvos regione – 64,8 proc. respondentų (detaliau žr. 2.2.2 pav.).

Tyrimo dalyviai atstovauja visoms Lietuvos savivaldybėms (žr. 2.2.3 pav.).

2.2.2 pav. Tyrime dalyvavusių respondentų pasiskirstymas pagal apskritis, N=1209, proc.

(apskritis) ir kt. Buvo atlikti visų požymių palyginimai pagal lytį, amžių, išsilavinimą, gyvenamąją vietą, užimtumo statusą (standartinis nuokrypis, aritmetinis vidurkis, mediana). Toliau analizėje buvo pritaikyti vidurkių palyginimo testai (ANOVA, Mann-Whitney kriterijai). Požymių susietumui tikrinti taikyta kryžminės klasifikacijos lentelė (chi kvadratas, Cramer V, Fisherio kriterijus). Buvo atlikta faktorinė ir ranginė logistinė regresija (angl. „ordinal logistic regression“), daugybinė linijinė regresija (angl. „multiple linear regression, stepwise method“). Tolesniuose šios monografijos skyriuose detaliau analizuojami statistiškai reikšmingi skirtumai ir sąsajos. Jaunimo sociologinės apklausos duomenų kiekybinė analizė atlikta SPSS 26.0 ir SPSS 29.0 programa. Duomenų vizualizacija (žemėlapiai) buvo atlikti „RStudio“ duomenų analizės programa.

2.4. Socialinės-demografinės respondentų charakteristikos

Bendros anketinės apklausos respondentų socialinės-demografinės charakteristikos

Reprezentatyvioje anketinėje apklausoje dalyvavo 1 209 respondentai nuo 18 iki 35 m. Iš jų – 60,9 proc. moterų ir 38,6 proc. vyrų (detaliau žr. 2.4.1 lentelę). Tyrimui atlikti buvo naudojama stratifikuota atranka, kurios metu vertintas 18–35 m. asmenų pasiskirstymas pagal sociodemografines kvotas – amžių, lytį, išsilavinimą, statusą darbo rinkoje, gyvenamąją vietą ir kt.

2.4.1 lentelė. Tyrimo dalyvavę respondentai pagal lytį, N=1209, proc.

Lytis	Dažnis	Proc.
Moteris	736	60,9
Vyras	467	38,6
Kita, nenoriu nurodyti	6	0,5

Didžioji dauguma tyrimo dalyvių – lietuvių tautybės asmenys (95,8 proc.) (detaliau žr. 2.4.2 lentelę).

2.4.2 lentelė. Tyrimė dalyvavę respondentai pagal tautybę, N=1209, proc.

Tautybė	Dažnis	Proc.
Lietuvis (-ė)	1158	95,8
Lenkas (-ė)	28	2,3
Rusas (-ė)	12	1,0
Kitos tautybės	11	0,9

Pagal amžių daugiausia respondentų – 37,7 proc. buvo 30–35 m. (detaliau žr. 2.4.3 lentelę).

2.4.3 lentelė. Tyrimė dalyvavę respondentai pagal amžiaus grupes, N=1209, proc.

Amžius	Dažnis	Proc.
18–24 m.	345	28,5
25–29 m.	408	33,7
30–35 m.	456	37,7

Dauguma respondentų – 53,3 proc. buvo įgiję aukštąjį išsilavinimą, 25,8 proc. – vidurinį, 14,9 proc. – aukštesnįjį, 4,6 proc. – pagrindinį, o likusieji – pradinį ir pagrindinį (detaliau žr. 2.4.4 lentelę).

2.4.4 lentelė. Tyrimė dalyvavę respondentai pagal išsilavinimą, N=1209, proc.

Aukščiausias įgytas išsilavinimas	Dažnis	Proc.
Pradinis	17	1,4
Pagrindinis	55	4,6
Vidurinis	307	25,8
Aukštesnysis	178	14,9
Aukštasis	635	53,3

Užimtumo statusas respondentų imtyje varijuoja taip: 65,3 proc. respondentų savo laiką skiria tik darbui, 8,6 proc. mokosi arba studijuoja, 12,8 proc. derina darbą su mokslais arba studijomis, o 13,3 proc. turi kitą statusą. 75 proc. tyrimė dalyvavusių respondentų yra samdomi darbuotojai, gaudantys pajamas.

2.4.5 lentelė. Tyrimo dalyvavę respondentai pagal užimtumo statusą, N=1209, proc.

Užimtumas	Dažnis	Proc.
Tik mokosi, studijuoja	104	8,6
Mokosi, studijuoja ir dirba	155	12,8
Tik dirba	789	65,3
Nei mokosi, studijuoja, nei dirba	161	13,3
Aukštasis	635	53,3

Užimtumo statusas pagrindiniame darbe varijuoja taip: 75 proc. samdomi darbuotojai, 9,3 proc. asmenų dirba pagal patentą, verslo liudijimą ar individualios veiklos pažymą (žr. 2.4.6 lentelę).

2.4.6 lentelė. Tyrimo dalyvavę respondentai pagal užimtumo statusą pagrindiniame darbe, N=1209, proc.

Užimtumo statusas pagrindiniame darbe	Dažnis	Proc.
Samdomas darbuotojas (-a)	708	75,0
Darbdavys (-ė)	47	5,0
Asmuo, dirbantis pagal patentą, verslo liudijimą ar individualios veiklos pažymą	88	9,3
Studentas (-ė)	52	5,5
Šiuo metu vaiko priežiūros / motinystės / tėvystės atostogose	25	2,6
Šeimos narys, padedantis dirbti šeimos ūkyje	7	0,7
Kita	17	1,8

Didžioji dalis tyrimo dalyvavusių respondentų pagal užimtumo sektorius dirba privačiame sektoriuje – 68,8 proc.

2.4.7 lentelė. Tyrimo dalyvavę respondentai pagal užimtumo statusą pagrindiniame darbe, N=1209, proc.

Užimtumo sektorius	Dažnis	Proc.
Valstybinis	247	26,2
Privatus	649	68,8
Nevyriausybiniis	48	5,1

Tyrimė dalyvavę respondentai: nevedę / netekėjusios – 36,1 proc., vedę / ištekejusios – 31,4 proc.

2.4.8 lentelė. Tyrimė dalyvavę respondentai pagal šeimėnė padėtį, N=1209, proc.

Šeimėnė padėtis	Dažnis	Proc.
Niekada nevedęs / netekėjusi	436	36,1
Šiuo metu gyvenu su partneriu / partnere	356	29,4
Vedęs / ištekejusi	380	31,4
Išsiskyręs (-usi)	31	2,6
Našlys (-ė)	6	0,5

Vaikų turėjo apie trečdalį tyrimė dalyvavusių respondentų (detaliau žr. 2.4.9 lentelę).

2.4.9 lentelė. Tyrimė dalyvavę respondentai pagal tai, ar turi vaikų, N=1209, proc.

Ar turite vaikų:	Dažnis	Proc.
Taip	361	29,9
Ne	848	70,1

2.5. Kokybinio tyrimo metodologija

Kokybinio tyrimo metu dalyviai buvo apklausiami interviu, remiantis gyvenimo istorijos kalendoriaus (GIK) metodu. Interviu metu buvo renkama retrospektyvi informacija apie pokyčius ir gyvenimiškas galimybes, susijusias su darbo, būsto, studijų, santykių su partneriu bei šeimos statusais. Interviu buvo pradedami nuo bendresnio pobūdžio klausimų apie gyvenimiškas galimybes, palaipsniui pereinant per visą informanto gyvenimo istoriją, aptariant tam tikrus etapus (detaliau žr. 2.5.1 lentelę). Siekiant išsamnio reiškinių pažinimo, interviu buvo koncentruojamas dėmesys į jaunų asmenų patirčių analizę (detaliau žr. 2 priedą). Tyrimo metu buvo išryškintos jaunimą supančios gyvenimiškos galimybės ir / arba jų stoka. Interviu metu

interviewuotojos trumpai pristatė tyrimo idėją ir tai, kad bus kalbama apie įvairius asmens gyvenimo laikotarpius, galimybes, dabartinę situaciją ir ateities perspektyvas. Pusiau struktūruotą interviu sudarė šios tyrimui aktualios dimensijos: bendras gyvenimiškų galimybių vertinimas, patirtys tėvų namuose paauglystėje ir socialiniai ryšiai su artimaisiais, dabartinė partnerystė ir šeima, įgyto išsimokslinimo vertinimas, mokymosi / studijų patirtys, darbo patirtis ir dabartinė užimtumo situacija, būsto, finansinė ir sprendimų priėmimo autonomija ir bendras ateities perspektyvų vertinimas.

2.5.1 lentelė. Pusiau struktūruoto interviu dimensijos ir preliminarūs tyrimo klausimai

Tyrimo dimensija	Preliminarūs tyrimo klausimai
Bendras gyvenimiškų galimybių vertinimas	Kaip suprantate (kaip galėtumėte apibūdinti), kas yra <i>gyvenimiškos galimybės</i> ? Kokios <i>gyvenimiškos galimybės</i> Jums yra svarbiausios šiuo metu? Nurodykite bent tris. Kaip manote, nuo ko labiausiai priklauso Jūsų gyvenimiškos galimybės? Kas turėtų užtikrinti gyvenimiškas galimybes? Kas labiau atsakingas, pats individas ar šeima, bendruomenė, politikai? Gal galite pasidalinti savo patirtimi, kaip Jūsų <i>gyvenimiškos galimybės</i> kito gyvenimo eigoje?
Patirtys tėvų namuose. Socialiniai ryšiai su artimaisiais	Papasakokite apie savo vaikystę / jaunystę. Kuo užsiėmė Jūsų tėvai (globėjai), kai Jums buvo 14–15 metų , ir dabar? Kokia buvo Jūsų šeimos ekonominė situacija Jums augant? Kaip pavykdavo patenkinti Jūsų / visos šeimos poreikius? Kaip jautėtės gyvendamas (-a) tėvų (globėjų) namuose? Kokiam socialiniam sluoksniui priskirtumėte savo tėvus / globėjus? Kur šiuo metu gyvena jūsų tėvai, artimieji? Ar palaikote su jais santykius? Kokie yra šie santykiai? Kaip dažnai aplankote savo tėvus / artimuosius? Ar (ir kaip) tėvai (globėjai) prisideda prie Jūsų gerovės dabar? Galbūt paremia finansiškai / produktais / paslaugomis? O gal Jūs paremiate tėvus (globėjus)?
Įgytas išsilavinimas, mokymosi / studijų patirtys	Trumpai papasakokite apie savo mokymąsi / studijas? Koks Jūsų aukščiausias įgytas išsilavinimas? Kokią studijų programą, kokioje mokslo ir studijų institucijoje studijuojate / studijavote, mokotės / mokėtės? Kaip vertinate savo galimybes įgyti norimą išsilavinimą? Kas finansavo Jūsų išsilavinimą? Kokie (ir ar) buvo Jūsų tėvų ar kitų šeimos narių lūkesčiai dėl Jūsų išsimokslinimo? Gal galite apie tai trumpai papasakoti? Jeigu šiandien turėtumėte galimybę pakeisti, sakykite, ką darytumėte kitaip, kokį išsimokslinimą norėtumėte būti įgijęs (-usi)? Kokie yra Jūsų ketinimai ateityje? Ar norėtumėte dar papildomai mokytis / studijuoti?

Tyrimo dimensija	Preliminarūs tyrimo klausimai
Dabartinė partnerystė ir šeima	Papasakokite apie savo dabartinę šeiminę situaciją. Ar turite gyvenimo partnerį (-ę) / sutuoktinį (-ę)? Papasakokite apie savo sutuoktinio (-ės) / partnerio (-ės) veiklą. Kuo jis / ji užsiima? Kokia jos / jo finansinė situacija? Kaip Jūs su sutuoktiniu (-e) / partneriu (-e) sprendžiate finansinius klausimus? Ar Jūs turite vaikų? (<i>Jei informantas (-ė) atsako, jog turi.</i>) Kokio jie amžiaus? Kas prižiūri vaikus visą dieną? Kaip dalinatės vaiko (-ų) priežiūra? Kaip vertinate praleidžiamo laiko su savo vaiku (-ais) kokybę? Ar esate patenkintas (-a)? Galbūt norėtumėte mažiau dirbti ir daugiau laiko skirti savo vaikams? O galbūt atvirkščiai, dirbate per mažai ir norėtumėte daugiau laiko skirti savo darbui, hobiams?
Užimtumas ir darbas. Darbo patirtis ir dabartinė užimtumo situacija	Ar šiuo metu dirbate? Kaip vertinate savo galimybes dabartiniame darbe? Ar esate patenkintas (-a) darbu? Jei taip, kodėl? Jei ne, kodėl? Kokie aspektai dabartiniame darbe labiausiai tenkina / netenkina? Kiek laiko dirbate dabartiniame darbe? Kokios Jūsų pareigos? Kaip vertinate savo galimybes darbo rinkoje? Kokie yra Jūsų karjeros lūkesčiai / svajonių darbas? Koks yra pagrindinis Jūsų pajamų šaltinis dabar? Kaip jis kito savarankiško gyvenimo eigoje? Pirmasis darbas. Trumpai papasakokite, koks buvo Jūsų pirmasis darbas, kuriame dirbote ne mažiau nei pusę metų? Kokio amžiaus būdamas (-a) pradėjote dirbti nuolatinį darbą? (<i>Jeigu informantas (-ė) nedirba.</i>) Kiek laiko Jūs nedirbate? Galbūt užsiimate praktika ar savanoryste? Kaip Jūs manote, kokios yra pagrindinės kliūtys, kad šiuo metu Jūs negalite susirasti darbo? Kokių darbų Jūs ieškote šiuo metu? Gal galite aprašyti, kokiais būdais ieškote darbo ir kokios yra Jūsų patirtys? Klausimai turintiems darbo patirties. Ar ieškodami darbo Jūs sulaukėte kokios nors savo šeimos ar draugų pagalbos? Jei taip, kokia tai pagalba? Kas Jums padėjo ir kaip? Kaip dėl to jaučiatės? Ką Jums reiškia ta pagalba? Ar ieškodami darbo Jūs sulaukėte kokios nors Užimtumo tarnybos pagalbos? Jei taip, ar Jūs patenkinti suteikta pagalba? Jei ne, kokios Užimtumo tarnybos pagalbos Jums labiausiai reiktų? Asmenų, esančių motinystės / tėvystės atostogose, situacija.

Tyrimo dimensija	Preliminarūs tyrimo klausimai
Būsto, finansinė ir sprendimų priėmimo autonomija	Kokiame būste gyvenate? Kas gyvena kartu su Jumis? Kaip ilgai ieškojote dabartinio būsto? Papasakokite, kokiomis aplinkybėmis ir kada atsikraus-tėte į šį būstą? Kaip nusprendėte pasirinkti šį būstą? Kas jums buvo svarbu renkantis būstą? Kiek jums buvo svarbi vieta renkantis būstą? Kiek svarbi kaimynystė? Atstumas nuo tėvų namų? Gal galite prisiminti, kaip gyvenote, kuomet pirmąsyk apsigyvenote atski-rai nuo tėvų? Koks tai buvo būstas? Kiek ilgai jame gyvenote? Su kuo gyve-note? Kaip išlaikėte būstą? Ar šeima (tėvai / artimieji) padėjo išlaikyti būstą? Kaip jautėtės gyvendamas (-a) atskirai nuo tėvų? Gal galite prisiminti, kiek vidutiniškai esate pakeitęs (-usi) būstų nuo tada, kai apsigyvenote atskirai nuo tėvų? Kokie tai buvo būstai? Kiek ilgai juose gyvenote? Kokios aplin-kybės lėmė būstų keitimą? Ar šeima / artimieji padėjo išlaikyti būstą? Kaip? Kokie artimiausi Jūsų planai būsto atžvilgiu? Ar planuojate keisti būstą? Kodėl? Kokios aplinkybės paskatintų keisti būstą? Kokio būsto norėtumėte?
Bendras ateities perspektyvų vertinimas	Pabaigoje norėtume Jūsų paklausti, kaip Jūs apskritai vertinate savo dabar-tines galimybes? Galimybes ateityje, pavyzdžiui, po penkerių metų? Kaip manote, ar Jūsų gyvenimiškas galimybes paveikė COVID-19 pandemija ir karas Ukrainoje? Jei taip, tuomet kaip? Kaip vertinate savo galimybes įgyvendinti savo norus ir troškimus? Ko no-rėtumėte pasiekti? Gal galite trumpai pasakyti, kaip ir kur save įsivaizduo-jate penkerių metų perspektyvoje?

Šioje mokslo monografijoje remiamasi 21 interviu duomenimis. Pusiau struktūruoti interviu su 18–35 m. Lietuvoje gyvenančiais jaunais asmenimis buvo atlikti 2022–2023 m. birželio–gruodžio mėnesiais, apytikslė interviu trukmė – 1 valanda.

Informantų atranka. Informantai atrinkti taikant tikslinės atrankos me-todą, kuomet asmenys interviu atrenkami pagal atitinkamas tyrimui aktu-alias ir tyrėjus dominančias socialines-demografines charakteristikas. Tad suformuota skirtingo amžiaus, geografinės vietovės, šeiminių ir socialinės padėties tiriamųjų imtis. Informantų amžiaus vidurkis – 25,5 metų.

Interviu duomenys buvo analizuojami laikantis bendrų kokybinės ana-lizės principų (Bryman, 2008; Kvale, 2006; Gubrium, Holstein, 2002). Jaunimo gyvenimo patirtys ir požiūriai buvo grupuojami į temas, t. y. atliekama tema-tinė analizė, išskiriamos siužetinės linijos, kategorijos ir subkategorijos. Taip buvo nustatyti pagrindiniai jaunų asmenų bruožai, požiūriai, atskleistos gy-venimiškos galimybės ir problemos.

3.

JAUNIMO GYVENIMIŠKŲ GALIMYBIŲ VERTINIMAS IR INDEKSAI

Šiame skyriuje pristatomas jaunimo gyvenimiškų galimybių vertinimas ir sudaryti indeksai. Nagrinėjama, kaip gyvenimiškos galimybės diferencijuojasi priklausomai nuo amžiaus, lyties, išsilavinimo ir kitų socioekonominių veiksnių. Be to, aptariamas jaunimo gyvenimiškų galimybių vertinimas skirtingais gyvenimo laikotarpiais – prieš penkerius metus, dabartiniu metu ir ateityje (po vienerių ir penkerių metų). Pateikiamos įžvalgos, kokie gyvenimo aspektai svarbūs jaunimui, norint priskirti save viduriniam sluoksniui (tapatintis su juo), atsižvelgiant į įvairius veiksnius, pavyzdžiui, gerai apmokamą darbą, būsto turėjimą ar sveikatos paslaugų prieinamumą.

3.1. Subjektyvi gyvenimiškų galimybių samprata

Pusiau struktūruotu interviu buvo bandoma išsiaiškinti, kaip jaunimas supranta gyvenimiškas galimybes ir kokios jos jiems svarbiausios. Iš interviu išryškėjo informantų nuostatos ir subjektyvus požiūris į gyvenimiškas galimybes. Gyvenimiškų galimybių samprata, analizuojant informantų išsakytas nuostatas, apima itin platų kategorijų spektrą. Informantai mini ne tik savirealizaciją, pažinimą, integraciją į visuomenę, bet ir bazinius poreikius: (7) *galėjimą maitintis*; (9) *išgyventi*; (19) *būti pavalgius ir apsirengus, gauti tam tikrų paslaugų, papildančių visus būtinus poreikius*; (2) *savirealizacija ir kiek tu gali atsiskleisti*; (3) *kokias galimybes tu turi veikti kaip jaunas žmogus – gali save realizuoti ir integruoti visuomenėje*; (4) *ką tu gali daryti gyvenime*; (9) *savanorystės galimybės – sudalyvauti, pamatyti, susipažinti, patirti*; (11) *save realizuoti ir sutikti žmonių*; (15) *savirealizacijos galimybės plačiaja prasme*.

Interviu analizė atskleidė, kad galimybė pasirinkti yra viena svarbiausių jaunimo gyvenimiškų vertybių, suteikianti tiek praktinę, tiek asmeninę prasmę jų sprendimams. Jauni žmonės pabrėžė, kad galimybė pasirinkti – ar tai būtų karjeros kelias, gyvenimo būdas, ar asmeniniai tikslai – padeda jaustis laisviems ir autonomiškiems. Pasirinkimo laisvė leidžia jaunimui formuoti gyvenimą pagal savo vidinius siekius ir interesus, nepriklausomai nuo visuomenės primestų normų ar spaudimo. Vienas iš informantų pažymėjo, kad jei tektų užsiimti nemėgstama veikla, gyvenimo galimybės jam prarastų vertę ir nebebūtų prasmingos, nes trūktų entuziazmo ir noro tobulėti. Pasirinkimo laisvė taip pat suprantama kaip galimybė rinktis iš daugybės kelių be griežtų apribojimų ar nuostatų. Tokia laisvė jaunimui suteikia galimybę eksperimentuoti, keliauti, pažinti naujas vietas ar užmegzti naujus santykius, taip plečiant asmeninį ir socialinį pasaulį. Kiti informantai pažymėjo, kad net jei naudojasi kitų pasiūlytais įrankiais ar patarimais, vis tiek yra galutinių sprendimų priėmėjai, patys pasirenka išgyvenimus ir patirtis.

Galimybė pasirinkti ir laisvė, kurios jaunimas trokšta, atskleidžia, kad jiems itin svarbu patiems formuoti savo gyvenimo trajektoriją, nes tai leidžia išreikšti individualumą ir veikti sąmoningai pagal savo vertybes. Tokiu būdu pasirinkimo laisvė tampa esmine jų gyvenimiškų galimybių suvokimo

dalimi, suteikiančia gyvenimui autentiškumo ir asmeninės reikšmės. Taigi, savarankiškai priimti sprendimai ir / ar pasirinkimai informantų suvokiami kaip galimybė: (9) *galimybė kažką kitą daryti; (13) gyvenimą formuoti taip, kaip pats <...> sprendi ar tu nori; 14) jeigu aš būčiau daręs <...> kas man nemalonu, tai aš neturėčiau noro apskritai užsiimti kažkokia tai veikla <...> visos tos galimybės, man ta prasme – jos neegzistuoja; (17) tiesiog laisvė veikti, laisvė, kurią tu pats gali pasirinkti: ką tu nori veikti gyvenime, tiesiog neturėti kažkokių apibrėžtų ribų; (1) gali naudotis kitais, kitų pasiūlytais įrankiais, bet vis tiek pats pasiimi tą išgyvenimą; (14) labai svarbu ta laisvė, dar pasirinkimai, ką aš noriu veikti; (17) gali rinktis, kur keliauti, kur gyventi.*

Finansinių galimybių stoka jaunimo suvokiama kaip reikšminga rizika, kuri gali lemti skurdą ir nuolatinį nepriteklių. Tyrimo metu paaiškėjo, kad jauniems žmonėms finansinė situacija yra itin svarbi, nes stabilūs pajamų šaltiniai ir materialiniai ištekliai užtikrina pagrindinius poreikius ir leidžia planuoti ateitį. Daugelis informantų pabrėžė, kad finansinis stabilumas tiesiogiai veikia jų gebėjimą siekti aukštesnio išsilavinimo, įsigyti nuosavą būstą, laisvai pasirinkti darbą ir dalyvauti visuomeniniame gyvenime. Nepakankamos finansinės galimybės, priešingai, apriboja pasirinkimus, verčia jaunuolius susidurti su iššūkiais ieškant priemonių pagrindiniams poreikiams patenkinti. Finansinė rizika ne tik mažina jaunimo savirealizacijos galimybes, bet ir kelia socialinės atskirties pavojų, nes tampa sunkiau įsitvirtinti darbo rinkoje ir pasiekti finansinę nepriklausomybę: (2) *geras uždarbis; (2) karjera; (8) galimybė dirbti; (15) kas susiję nuo darbo; (7) gyventi – tikrai gerai ir nebūtinai skurdo riboje; (15) tavo šeima turi materialinių pajėgumų, vaikai, kurie mokosi, turi finansus, jie visi eina pas korepetitorių be išimties; (15) kurie neturi finansų – jie neturi galimybės ir jie smunka automatiškai žemyn ir vėl grįžta į tą patį ratą, skurdo ratą; (10) apmokama taip, kad aš galėčiau oriai gyventi. Ekonominis stabilumas <...> ekonominis gerbūvis.*

Svarbią vietą jaunimo gyvenimiškų galimybių sąrašė užima švietimo ir išsilavinimo galimybės, kurios apima tiek formalųjį mokymąsi, tiek neformaliąsias savišvietos veiklas. Švietimo galimybės jaunimui atveria kelius siekti aukštesnio išsilavinimo – pradedant bakalauro studijomis ir toliau siekiant magistro ar kitų aukštojo mokslo pakopų. Interviu dalyviai pabrėžė

švietimo svarbą kaip esminę sąlygą savirealizacijai ir asmeninei pažangai. Jauni žmonės ne tik vertina galimybę mokytis, bet ir supranta, kad turint išsilavinimą atsiveria platesnės karjeros perspektyvos bei didesnė socialinė įtrauktis. Be formaliojo švietimo, daug dėmesio skiriama ir neformalioms mokymosi veikloms, tokioms kaip kursai, konferencijos ir įvairūs mokymai, kurie leidžia ugdyti įgūdžius bei įgyti žinių už tradicinio mokslo ribų. Informantai nurodė, kad tokios galimybės yra svarbios, nes suteikia papildomų įrankių tobulėti, plėsti akiratį ir gilinti savo interesų sritis. Kai kurie dalyviai pabrėžė, kad mokymosi galimybių prieinamumas nėra vienodas visiems jauniems žmonėms, nes kai kurie neturi galimybių siekti aukštesnio išsilavinimo ar lankyti papildomų mokymosi veiklų.

Galimybė mokytis tampa ne tik asmeninės pažangos priemone, bet ir jauno žmogaus saviraiškos bei savęs realizavimo šaltiniu, kuris jiems suteikia galimybių integruotis į visuomenę ir įgyvendinti savo tikslus: (1) *kad aš galiu studijuoti ir siekti aukštojo išsilavinimo, ne tik gal bakalauro, bet ir aukštesniu lygmeniu;* (3) *kad galėčiau, kad turėčiau galimybę mokytis;* (6) *galimybę studijuoti, įgyti tokį išsilavinimą;* (7) *mokslai ir išsilavinimas;* (8) *baigti aukštąjį švietimo įstaigą;* (13) *galimybė mokytis;* (17) *išskirčiau mokslą – galimybes mokytis, kad turi tokią galimybę mokytis, nes nu vis tiek yra tokių žmonių, tokių jaunuolių, kurie neturi šitos galimybės;* (18) *svarbus būtų ir švietimas;* (17) *kursai būtų arba tiesiog tam tikros konferencijos, mokymai;* (19) *galimybė tobulėti, kursai;* (4) *ar tu turi galimybę mokytis;* (7) *galėjimas mokytis;* (8) *studijuoti;* (15) *mokslo galimybių;* (4) *eiti į kažkokius būrelius;* (9) *galimybes tobulėti.*

Karjeros siekis yra vienas iš esminių jaunimo gyvenimiškų tikslų, apimantis tiek atlyginimą, tiek savirealizacijos galimybes. Jauni žmonės karjerą suvokia kaip galimybę ne tik uždirbti, bet ir realizuoti save. Jie siekia dirbti tokiose srityse, kurios atitinka jų interesus ir tikslus. Karjeros galimybės svyruoja nuo tradicinių darbo vietų iki specifinių mokslinių ar politinių karjeros kelių, kurie suteikia galimybę įgyti profesinį ir ekonominį stabilumą. Be to, karjera kai kuriems informantams yra kūrybiškumo išraiška, kaip, pavyzdžiui, meninė veikla, kuri leidžia laisvai išreikšti save: (2) *svarbiausia galimybė – karjeros dalykai, ko siekiu, ko noriu karjeroje;* (1) *galimybė tai, kad tu pats turi savo karjeroje;* (2) *svarbiausia galimybė – karjeros dalykai, ko siekiu, ko noriu*

karjeroje; (4) politinės karjeros aspektas; (5) turėti darbą, karjerą; (6) įsidarbinimo galimybė būtų jaunam žmogui; (8) susirasti darbą; (9) mokslinės karjeros galimybės; (10) darbo galimybės; (10) svarbiausia tai yra darbas ir gyvenamoji vieta, iš kurios aš galėčiau dirbti; (17) karjeros perspektyvos; (10) darbas, kur gali save realizuoti; (14) laisvė išsireikšti per meną.

Interviu metu išryškėjo reikšminga regioninių skirtumų įtaka jaunimo galimybėms. Informantai akcentavo augančių didmiesčių bei tuštėjančių miestelių ir kaimiškųjų vietovių problemą, pabrėžė, kad augantys didmiesčiai siūlo kur kas daugiau karjeros, švietimo ir laisvalaikio galimybių, lyginant su mažėjančiomis galimybėmis tuštėjančiuose miesteliuose ir kaimiškose vietovėse. Miestuose jauni žmonės atranda geresnes perspektyvas tiek darbo, tiek asmeninio tobulėjimo srityse, o kaimiškose vietovėse matomos neigiamos tendencijos – daugėja tuščių namų, trūksta investicijų į socialinę infrastruktūrą, uždaromos mokyklos, ligoninės ir kitos būtinos įstaigos. Šie pokyčiai, pasak informantų, riboja jaunų žmonių galimybes, mažina bendruomenės kultūrinį gyvybingumą.

Apibendrinant, didmiesčiuose atsiveriančios galimybės daugelio buvo siejamos su laisve rinktis ir realizuoti save per visuomeninę veiklą, savanorystę bei pagalbą kitiems. Tuo tarpu regionuose galimybės dažnai yra ribotos, o tai turi įtakos jaunimo pasirinkimams ir galimybėms įsitraukti į visuomeninį gyvenimą: *(15) didžiosios galimybės apskritai yra didmiesčiuose; (15) nes kaimuose aš tik matau didėjančią prarają ir tuos tuščius namus. Yra rajonų, kur, <...> tarkim, daugiabučiuose yra vienas du butai gyvenami. Kaimo vietovei, tai daug galimybių praktiškai yra iš viso labai apribotos <...> Mokyklų uždarymas, ligoninių uždarymas, pašto uždarymas <...> Tai yra kultūros mažinimas vienokiu ar kitokiu atveju. Apibendrinant galimybių sampratą, daugiausia jos buvo suprastos kaip laisva galimybė rinktis ir realizuoti save per integraciją visuomenėje, savanorystę ar pagalbą kitam.*

Jaunimo gyvenimiškų galimybių kontekste būstas ir gyvenamoji vieta yra esminis veiksnys, suteikiantis saugumo, stabilumo ir autonomijos. Daugelis informantų pabrėžė, kad galimybė įsigyti ar persikelti į nuosavą būstą yra svarbi jų ateities planams ir gyvenimo kokybei. Jauni žmonės suvokia gyvenamąją vietą kaip pagrindinį gyvenimo stabilumo šaltinį, leidžiantį jaustis

saugiai ir nepriklausomai. Vis dėlto didėjančios būsto kainos tampa nemažu iššūkiu jaunimui. Interviu dalyviai nurodė, kad dabartinė ekonominė situacija, augančios būsto kainos apsunkina jo įsigijimą, o didelės nuomos kainos riboja pasirinkimą. Kai kurie respondentai išreiškė lūkestį, kad valstybė galėtų suteikti papildomą paramą įsigyjant būstą ar padėti jauniems žmonėms užsitikrinti tinkamas gyvenimo sąlygas. Gyvenamosios vietos aplinka taip pat turi svarbią reikšmę, nes jauni žmonės vertina ne tik patį būstą, bet ir gerovę, kurią sudaro prieinama infrastruktūra, aplinkos kokybė ir bendruomeninės erdvės. Todėl gyvenamoji vieta jaunimui reiškia ne tik fizinį būstą, bet ir galimybes gyventi aplinkoje, kuri suteikia visus reikalingus išteklius ir palaiko jų asmeninę bei socialinę gerovę: (6) *galimybė paskui persikelti į savo būstą*; (7) *gyvenamoji vieta*; (10) *gyvenamoji vieta*; (6) *kad valstybė galėtų kažkaip padėti tam jaunam žmogui. Nes ypač šiuo metu yra labai sunku, kai labai didelės būsto kainos yra*; (2) *aplinka kurioje gyveni, t. y. kaip mes gyvenam*; (7) *turėjimo stogo, kad turėjimo vieta, kur gyventi*; (10) *gerbūvis ir infrastruktūra gyvenamosios vietos*.

3.2. Bendras gyvenimiškų galimybių vertinimas kiekybinio tyrimo duomenimis

Jaunimo gyvenimiškoms galimybėms vertinti buvo pasitelktos 3 matavimo skalės (iš viso 40 pirminių rodiklių). Jos skirtos matuoti įvairias jaunimo gyvenimiškų galimybių dimensijas (detaliau žr. 3.2.1, 3.2.3, 3.2.5 lenteles). Visų trijų skalių atveju subjektyvus gyvenimiškų galimybių matavimas buvo atliekamas pagal 5 pakopų Likerto skalę. Gyvenimiškoms galimybėms vertinti buvo pasitelkti metodai. Siekiant atskleisti kuo detalesnį jaunimo gyvenimiškų galimybių diferenciacijos paveikslą Lietuvoje, buvo pritaikyti įvairūs statistinės analizės metodai (aprašomosios statistikos, faktorinės analizės ir tiesinės regresijos), kurių pagalba ieškota statistiškai reikšmingų skirtumų ir sąsajų. Kaip matome iš 3.2.1 lentelės, pirmosios iš trijų šiame monografijos skyriuje aptariamų skalių jaunimo gyvenimiškos galybės buvo vertinamos pagal 15 požymių (detaliau žr. 3.2.1 lentelę). Atsakymų

kategorijos, atspindinčios pritarimą *labai gerai* / *gerai* (teigiamas vertinimas / pritarimas) ir nepritarimą *labai blogai* / *blogai* (neigiamas vertinimas / nepritarimas) tolesnėje analizėje buvo sujungtos. Iš aprašomosios statistikos duomenų matome, jog jaunimas gana palankiai vertina galimybes mokytis ir studijuoti, tobulėti profesijos srityje o nepalankiausiai – galimybes apsirūpinti tinkamu būstu, tapti finansiškai nepriklausomiems ar pradėti verslą (detaliau žr. 3.2.1 lentelę).

3.2.1 lentelė. Subjektyvus Lietuvos jaunimo gyvenimiškų galimybių vertinimas, N = 1209, proc.

Eil. Nr.	Gyvenimiškos galimybės	%			M (vidurkis)	Sd. (standartinis nuokrypis)
		Labai gerai, gerai	Nei gerai, nei blogai	Labai blogai, blogai		
1.	Dirbti ir užsidirbti	57,7	31,3	11,0	3,63	1,006
2.	Tapti finansiškai nepriklausomam	52,4	31,8	15,8	3,53	1,087
3.	Apsirūpinti tinkamu būstu	46,0	32,2	21,8	3,35	1,166
4.	Mokytis / studijuoti	60,3	30,9	8,8	3,71	0,970
5.	Tobulėti profesijos srityje	63,8	27,5	8,7	3,77	0,780
6.	Keliauti	55,9	31,3	12,8	3,61	1,056
7.	Pradėti verslą	34,3	37,3	28,4	3,08	1,111
8.	Sukurti partnerystę / šeimą	63,3	26,7	10,0	3,78	0,775
9.	Susilaukti ir auginti vaikus	52,0	33,3	14,7	3,54	1,037
10.	Savanoriauti	51,9	35,9	12,2	3,53	1,022

Eil. Nr.	Gyvenimiškos galimybės	%			M (vidurkis)	Sd. (standartinis nuokrypis)
		Labai gerai, gerai	Nei gerai, nei blogai	Labai blogai, blogai		
11.	Rūpintis savo sveikata	60,5	30,5	9,0	3,72	0,974
12.	Palaikyti sveiką gyvenimo būdą	54,5	35,2	10,3	3,72	0,974
13.	Gauti kokybiškas sveikatos priežiūros paslaugas	53,3	33,5	13,2	3,55	1,054
14.	Kokybiškai leisti laisvalaikį	65,4	27,1	7,5	3,82	0,955
15.	Saugiai jaustis savo gyvenamojoje aplinkoje	69,6	24,4	6,0	3,91	0,929

Duomenų analizei buvo pasirinktas ANOVA testas, leidžiantis nustatyti statistiškai reikšmingus skirtumus daugiau nei dviejose grupėse. Skirtumai taip pat buvo patikrinti chi kvadrato kriterijumi. Subjektyvus požiūris į gyvenimiškas galimybes buvo lyginamas skirtingose amžiaus kategorijose, pagal užimtumo statusą, tėvų socialinį sluoksnį, kai respondentui (-ei) buvo 14–15 m., bei dabartinį respondento (-ės) socialinį statusą. Statistiškai reikšmingi skirtumai išryškėjo vertinant dabartines gyvenimiškas galimybes, priklausomai nuo tėvų socialinio statuso, kai respondentui (-ei) buvo 14–15 m. Respondentai, kurie priskyrė savo tėvus žemiausiam socialiniam sluoksniui, statistiškai reikšmingai prasčiau vertino savo galimybes *dirbti ir užsidirbti* (ANOVA, $p=0,001$), *tapti finansiškai nepriklausomiems* (ANOVA, $p=0,002$) bei *apsirūpinti būstu* (ANOVA, $p=0,001$) (Brazienė, Vyšniauskienė, 2023b).

Paminėtina, kad vidurkių palyginimo testas atskleidė statistiškai reikšmingus gyvenimiškų galimybių požiūrio skirtumus, priklausomai nuo respondentų užimtumo statuso. Užimtumo statusas buvo vertinamas pagal 4 kategorijas (tik mokosi; tik dirba; dirba ir mokosi; nedirba, nesimoko ir nedalyvauja mokymuose). Nepalankiausiai savo gyvenimiškas galimybes pagal užimtumo statusą vertino asmenys, kurie šiuo metu nedirba, nesimoko ir nedalyvauja mokymuose (ANOVA, $p=0,001$). Statistiškai reikšmingi

skirtumai išryškėjo ir pagal daugelį kitų požymių, susijusių su užimtumu (galimybės dirbti ir užsidirbti (ANOVA, $p=0,002$); tobulėti profesijos srityje (ANOVA, $p=0,001$), pradėti verslą (ANOVA, $p=0,001$), finansine nepriklausomybe (galimybės tapti finansiškai nepriklausomiems, apsirūpinti būstu (ANOVA, $p=0,001$; ANOVA, $p=0,002$)) bei laisvalaikio leidimo galimybėmis, keliauti (ANOVA, $p=0,007$) ir kokybiškai leisti laisvalaikį (ANOVA, $p=0,005$).

Duomenų analizei taip pat buvo pritaikyta faktorinė analizė. Faktorinės analizės būdu minėti 15 pavienių požymių buvo sutankinti ir sudaryti du gyvenimiškų galimybių indeksai (skalės), apimantys visus 15 pirminių rodiklių. Sudaryta matavimo skalė pasižymi aukštu nuoseklumo lygiu, atitinkamai Cronbacho alfa koeficientas yra 0,937. Paminėtina, kad sudaryti indeksai atitinka intervalų skalės reikalavimus ir normalumo sąlygą – be didesnių apribojimų galima taikyti įvairius statistinius metodus (taip pat ir parametrinius) (detaliau žr. 3.2.2 lentelę). Pirmame klausimų bloke išsiskyrė 2 faktoriai, kurie paaiškina 61,2 proc. duomenų sklaidos: KMO=0,941, o Barletto sferiškumo testo rodiklio $p<0,001$. Tai reiškia, kad statistiškai reikšmingai korelacijų visuma nelygu nuliui. Kaip matome, buvo išskirtos materialinės gerovės bei socialinės gerovės ir psichologinės sveikatos skalės (indeksai) (detaliau žr. 3.2.2 lentelę).

3.2.2 lentelė. Gyvenimiškų galimybių sudėtiniai indeksai

Pirminiai rodikliai	Paiškinta sklaida proc.	L / itt (svoris)
MATERIALINĖS GEROVĖS SKALĖ (INDEKSAS)	61,2	
Dirbti ir užsidirbti		.734
Tapti finansiškai nepriklausomam (-ai)		.751
Apsirūpinti tinkamu būstu		.779
Mokytis / studijuoti		.538
Tobulėti profesijos srityje		.612
Keliauti		.549
Pradėti verslą		.573
Sukurti partnerystę / šeimą		.708

Pirminiai rodikliai	Paaiškinta sklaida proc.	L / itt (svoris)
Susilaukti ir auginti vaikus		.708
SOCIALINĖS GEROVĖS IR PSICHOLOGINĖS SVEIKATOS SKALĖ (INDEKSAS)		
Savanoriauti		.556
Rūpintis savo sveikata		.815
Palaikyti sveiką gyvenimo būdą		.836
Gauti kokybiškas sveikatos priežiūros paslaugas		.741
Kokybiškai leisti laisvalaikį		.746
Saugiai jaustis savo gyvenamojoje aplinkoje		.647

Su sudarytais faktoriais buvo atlikti vidurkių palyginimo testai (ANOVA). Išsiskyrė prasmingas skirtumas pirmajame faktoriuje (materialinės gerovės indeksas / skalė) lyties atžvilgiu. Z-skalės skirtumas yra 0,21 punkto ir atlikus t-testą paaiškėjo, kad yra statistiškai reikšmingas skirtumas tarp vidurkių ($p < 0,001$). Vyrų populiacijoje šis faktorius buvo mažiau išreikštas, todėl galime teigti, kad vyrai rečiau teigiamai vertina gyvenimiškas galimybes pasirūpinti savo materialine gerove.

Pagal amžiaus grupes taip pat išsiskyrė prasmingas skirtumas pirmojo faktoriaus atžvilgiu. Nėra statistiškai reikšmingos tikimybės, kad dispersijos nelygios ir duomenų pasiskirstymas yra normalus, todėl buvo taikytas ANOVA testas. Yra statistiškai reikšminga tikimybė, kad skiriasi bent du vidurkiai (ANOVA, $p < 0,01$). Didžiausi skirtumai yra tarp 18–24 m. ir 30–35 m. amžiaus grupės bei 18–24 m. ir 25–29 m. (pagal „post-hoc“ LSD testą, abu vidurkių skirtumai yra statistiškai reikšmingi, $p = 0,002$ ir $p = 0,004$). 18–24 m. amžiaus grupės vidurkis skiriasi 0,225 z-skalės punkto nuo 30–35 m. amžiaus grupės ir 0,207 z-skalės punkto nuo 25–29 m. amžiaus grupės. Tai reiškia, kad 18–24 m. amžiaus grupė prasčiau vertina savo gyvenimiškas galimybes pasirūpinti savo materialine gerove nei 25–29 m. ir 30–35 m. amžiaus grupės.

Jaunimo gyvenimiškoms galimybėms matuoti taip pat buvo naudojama tarptautinio socialinio tyrimo programoje (ISSP) tyrime taikoma *veiksnių, norint ką nors pasiekti gyvenime, skalė* (detaliau žr. 3.2.3 lentelę). Tyrimo rezultatai

atskleidė, kad, respondentų nuomone, norint ko nors pasiekti gyvenime, labai svarbu yra *išsilavinimas*. Pažymėtina, jog respondentai nurodė, kad, norint ko nors pasiekti gyvenime, labai svarbu ne tik būti pačiam išsilavinusiam, bet ir turėti išsilavinusius tėvus. Kitas svarbus aspektas, kurį akcentavo respondentai, yra dedamos pastangos, t. y. daug dirbti. Tyrimo metu taip pat išryškėjo tėvų šeimos ekonominio statuso reikšmė ir politinių ryšių svarba. Mažiausiai reikšmingi veiksniai yra asmens lytis, tautybė ir religija (detaliau žr. 3.2.3 lentelę).

3.2.3 lentelė. Subjektyvus respondentų požiūris į tai, kas svarbu, norint ko nors pasiekti gyvenime, N=1209, proc.

Eil. Nr.	Teiginiai	%			M (vidurkis)	Sd. (standartinis nuokrypis)
		Visiškai sutinku, sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Visiškai nesutinku, nesutinku		
1.	Būti kilusiam iš turtingos šeimos	40,4	29,5	30,1	3,13	1,006
2.	Turėti išsilavinusius tėvus	51,2	28,7	20,1	3,4	1,087
3.	Pačiam būti išsilavinusiam (-iai)	75,6	18,7	5,7	4,03	1,166
4.	Daug dirbti	66,7	23,7	9,6	3,80	0,970
5.	Pažinoti reikiamus asmenis	67,1	24,6	8,3	3,81	0,780
6.	Turėti politinių ryšių	46,3	34,9	18,8	3,39	1,056
7.	Duoti kyšius	19,4	29,7	50,9	2,52	1,111
8.	Žmogaus tautybė	23,9	32,6	43,5	2,68	0,775
9.	Žmogaus religija	17,9	29,7	52,4	2,47	1,037
10.	Gimti vyru arba moterimi	26,6	34,2	39,2	2,77	1,022

Antrosios skalės atveju duomenų analizei taip pat buvo pritaikytas faktorinės analizės metodas. Faktorinės analizės būdu minėti 8 pavieniai požymiai buvo sutankinti ir sudaryti du gyvenimiškų galimybių indeksai (skalės), apimantys visus 8 pirminius rodiklius (Cronbacho alfa koeficientas yra atitinkamai 0,925, paaiškinta sklaida – 59,6 proc., KMO=0,803, Barletto

sferiškumo testo $p < 0,001$). Paminėtina, kad sudaryti indeksai atitinka intervalų skalės reikalavimus ir normalumo sąlygą – be didesnių apribojimų galima taikyti įvairius statistinius metodus (taip pat ir parametrinius) (detaliau žr. 3.2.4 lentelę).

3.2.4 lentelė. Galimybių ko nors pasiekti gyvenime sudėtiniai indeksai

Pirminiai rodikliai	Paiškinta sklaida proc.	L / itt (svoris)
TRADICINIŲ VEIKSNIŲ INDEKSAS (SKALĖ)	59,6	.858
Žmogaus tautybė		.844
Žmogaus religija		.742
Lytis (gimti vyru arba moterimi)		.742
Duoti kyšius		.543
Turėti politinių ryšių		.858
MERITOKRATINIŲ VEIKSNIŲ INDEKSAS (SKALĖ)		
Pačiam būti išsilavinusiam (- iai)		.810
Pažinoti reikiamus asmenis		.720
Turėti išsilavinusius tėvus		.682
Daug dirbti		.608
Būti kilusiam iš turtingos šeimos		.560

Respondentų nuomonė apie tai, kas yra svarbu norint ko nors pasiekti gyvenime, buvo itin homogeniška ir statistiškai reikšmingi skirtumai pagal amžiaus grupes, užimtumo statusą, kt., taikant skirtingus vidurkių palyginimo testus, neišryškėjo.

Veiksnių, turinčių poveikį gyvenimiškoms galimybėms, vertinimas

Jaunimo gyvenimiškoms galimybėms labai svarbu politinis, socialinis ir ekonominis kontekstas, gyvenamoji vietovė, aplinka, šeima ir namų ūkis. Tyrimo metu respondentai vertino šeimos ir individualių, materialinės gerovės, politinės aplinkos ir kitų veiksnių poveikį. Tyrimas atskleidė, kad jaunimui labai svarbus finansinis ir ekonominis gyvenimiškų galimybių

aspektas, t. y. poreikius atitinkantis atlyginimas, materialinė gerovė (detaliau žr. 3.2.5 lentelę). Svarbu pažymėti, kad respondentai buvo linkę labiau akcentuoti individualių, šeimos ar bendruomeninio lygmens veiksnių poveikį jaunimo gyvenimiškoms galimybėms. Respondentų nuomone, mažiau svarbūs yra įvairaus pobūdžio geopolitinio lygmens veiksniai, t. y. karas Ukrainoje, COVID-19 pandemija ar geopolitinė aplinka (detaliau žr. 3.2.5 lentelę).

3.2.5 lentelė. Subjektyvus respondentų požiūris į veiksnius, kurie turi poveikį (įtaką) gyvenimiškoms galimybėms, N=1209, proc.

Eil. Nr.	Teiginys	Proc.			M (vidurkis)	Sd. (standartinis nuokrypis)
		Visiškai sutinku, sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Visiškai nesutinku, nesutinku		
1.	Šeima ir geri santykiai šeimoje, apskritai šeiminis gyvenimas	79,6	7,0	13,4	4,10	0,967
2.	Palanki socialinė aplinka (geri ryšiai, santykiai su tėvais, giminėmis ir draugais)	76,9	6,2	16,9	4,04	0,929
3.	Vaikų skaičius	49,2	15,8	35,0	3,41	1,084
4.	Materialinė gerovė	79,4	5,1	15,5	4,11	0,912
5.	Darbo ir užimtumo saugumas	78,0	5,0	17,0	4,04	0,877
6.	Poreikius atitinkantis atlyginimas	79,9	5,9	14,2	4,19	0,951
7.	Apskritai sveikatos būklė (sveikata)	80,4	5,1	14,5	4,21	0,922
8.	Psichologinė būklė (optimistinių ar pesimistinių nuostatų susiformavimas)	78,2	5,5	16,3	4,14	0,939
9.	Bendruomeninis gyvenimas	61,4	7,5	31,1	3,69	0,867
10.	Politinis stabilumas ir aplinkos saugumas	64,0	9,4	26,6	3,75	0,968
11.	Pasitikėjimas valdžia ir šalies politinėmis institucijomis	53,1	12,9	34,0	3,51	0,990

Eil. Nr.	Teiginys	Proc.			M (vidurkis)	Sd. (standartinis nuokrypis)
		Visiškai sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Visiškai nesutinku		
12.	Politinė laisvė	63,0	9,2	27,8	3,72	0,965
13.	Lygios galimybės ir diskriminacijos nebuvimas	66,0	9,0	25,0	3,80	1,015
14.	Klimatas ir geografiija	59,4	10,3	30,3	3,64	0,962
15.	COVID-19 pandemija	42,8	17,2	40,0	3,30	1,060
16.	Karas Ukrainoje	49,6	15,1	35,3	3,42	1,094
17.	Geopolitinė aplinka	55,0	11,3	33,7	3,56	1,004

Tyrimo metu taip pat išryškėjo, jog respondentams labai svarbi sveikatos ir psichologinė būklė. Be to, įdomu pažymėti tai, kad jaunimas nebuvo linkęs akcentuoti politinės laisvės ar pasitikėjimo valdžia bei šalies politinėmis institucijomis. Duomenų analizei taip pat buvo pritaikyta faktorinė analizė. Faktorinės analizės būdu 17 pavienių požymių buvo sutankinti ir sudaryti trys gyvenimiškų galimybių indeksai (skalės), apimantys visus 17 pirminių rodiklių. Paminėtina, kad sudaryti indeksai atitinka intervalų skalės reikalavimus ir normalumo sąlygą – be didesnių apribojimų galima taikyti įvairius statistinius metodus (taip pat ir parametrinius) (detaliau žr. 3.2.6 lentelę) (Cronbacho alfa 0,829, paaiškinta sklaida – 63,6 proc., KMO=0,931, Barletto sferiškumo testo $p<0,001$). Kaip matome iš 3.2.6 lentelėje pateikiamų duomenų, buvo išskirtos artimos aplinkos, valstybės politinio stabilumo ir globalių veiksnių skalės (indeksai). Šie indeksai iš esmės atspindi skirtingus gyvenimiškų galimybių lygmenis (mikro-, mezo- ir makro-) lygmenyse (detaliau žr. 3.2.6 lentelę).

3.2.6 lentelė. Įvairių veiksnių poveikio jaunimo gyvenimiškoms galimybėms sudėtiniai indeksai

Pirminiai rodikliai	Paaiškinta sklaida proc.	L / itt (svoris)
ARTIMOS APLINKOS STABILUMO INDEKSAS (SKALĖ)	63,6	
Materialinė gerovė		.792
Poreikius atitinkantis atlyginimas		.790
Apskritai sveikatos būklė (sveikata)		.785
Šeima ir geri santykiai šeimoje, apskritai šeimyninis gyvenimas		.781
Darbo ir užimtumo saugumas		.769
Palanki socialinė aplinka (geri ryšiai, santykiai su tėvais, giminėmis ir draugais)		.730
Psichologinė būklė (optimistinių ar pesimistinių nuostatų susiformavimas)		.683
Vaikų skaičius		.393
VALSTYBĖS POLITINIO STABILUMO INDEKSAS (SKALĖ)		
Politinė laisvė		.761
Pasitikėjimas valdžia ir šalies politinėmis institucijomis		.740
Politisinis stabilumas ir aplinkos saugumas		.725
Lygios galimybės ir diskriminacijos nebuvimas		.632
Bendruomeninis gyvenimas		.620
Klimatas ir geografinė aplinka		.583
GLOBALIŲ VEIKSNIŲ INDEKSAS (SKALĖ)		
Karas Ukrainoje		.847
COVID-19 pandemija		.813
Geopolitinė aplinka ir nerimas dėl ateities		.725

Duomenų analizei buvo pritaikytas ranginės logistinės regresijos analizės metodas (angl. „ordinal logistic regression“). Regresijos modelio tikslas buvo išsiaiškinti sociodemografinių veiksnių poveikį gyvenimiškoms galimybėms. Regresinis modelis buvo pritaikytas tiek pavieniams kintamiesiems, tiek sudarytiems indeksams (skalėms).

Atliktos analizės rezultatai rodo, kad vyrai galimybę tapti *finansiskai nepriklausomais* vertina žemesniais balais negu moterys, bet skirtumas nėra statistiškai reikšmingas ($p\text{-value}=0,080$). Vertinant pagal amžių, jaunesnių (18–24 m.) respondentų grupė statistiškai reikšmingai aukštesniais balais vertina savo galimybes tapti *finansiskai nepriklausomiems*, lyginant su vyresnių (30–35 m.) respondentų grupe.

Pagal išsilavinimą vidurinę išsilavinimą turintys respondentai statistiškai reikšmingai žemesniais balais vertina savo *finansinės nepriklausomybės* galimybes, lyginant su turinčiais aukštąjį išsilavinimą (detaliau žr. 4 priedą). Statistiškai reikšmingi modelio rezultatai rodo, kad jaunesni (18–24 m.) respondentai linkę palankiau vertinti savo galimybes pradėti verslą, lyginant su referentine grupe (30–35 m.). Statistiškai reikšmingi modelio rezultatai rodo, kad pagrindinį išsilavinimą turintys respondentai linkę palankiau vertinti savo galimybes susilaukti ir auginti vaikus, lyginant su referentine aukštąjį išsilavinimą turinčia jaunimo grupe.

Vyrai linkę nesutikti su teiginiu, kad *bendra sveikatos būklė* (sveikata) turi poveikį jų gyvenimiškoms galimybėms, lyginant su referentine moterų grupe. Žemesnį išsilavinimą (pradinį, pagrindinį, vidurinę ir aukštesniąją) turinti respondentų grupė taip pat labiau linkusi nepritarti bendros sveikatos būklės poveikiui jų gyvenimiškoms galimybėms, lyginant su aukštąjį išsilavinimą turinčiais respondентаis.

Vyrai linkę nesutikti su teiginiu, kad *politinis stabilumas ir aplinkos saugumas* turi poveikį jų gyvenimiškoms galimybėms, lyginant su referentine moterų grupe. Vidurinę ir aukštesniąją išsilavinimą turinti respondentų grupė taip pat labiau linkusi nepritarti *politinio stabilumo ir aplinkos saugumo* poveikiui jų gyvenimiškoms galimybėms, lyginant su aukštąjį išsilavinimą turinčiais respondентаis.

Vyrai linkę nesutikti su teiginiu, kad *materialinė gerovė* turi poveikį jų gyvenimiškoms galimybėms, lyginant su referentine moterų grupe. Žemesnį išsilavinimą (pradinį, pagrindinį, vidurinę ir aukštesniąją) turinti respondentų grupė taip pat labiau linkusi nepritarti materialinės gerovės poveikiui jų gyvenimiškoms galimybėms, lyginant su aukštąjį išsilavinimą turinčiais respondентаis.

Duomenų analizei buvo pritaikytas daugybinės linijinės regresijos metodas (angl. „multiple linear regression, stepwise method“). Regresijos modelio tikslas buvo išsiaiškinti sociodemografinių veiksnių poveikį gyvenimiškoms galimybėms. Regresinis modelis buvo sudarytas materialinės gyvenimiškos galimybės (skalė) indeksui. Žemiau pateikiami nepriklausomi kintamieji, kurie turi statistiškai reikšmingą ryšį su priklausomu kintamuoju.

Daugybė linijinė regresija (Multiple linear regression, stepwise method)

Model	Coefficients ^a									
	Unstandardized Coefficients			Standardized Coefficients			95.0% Confidence Interval for B			Collinearity Statistics
	B	Std. Error	Beta	t	Sig.		Lower Bound	Upper Bound		
1	(Constant)	.066		56.409	.000		3.569	3.827		
	Kokia Jūsų šeiminė padėtis?	.128	.144	4.426	.000		.071	.185	1.000	1.000
2	(Constant)	3.447		27.658	.000		3.202	3.691		
	Kokia Jūsų šeiminė padėtis?	.118	.132	4.041	.000		.061	.175	.978	1.022
	Koks yra Jūsų aukščiausias įgytas išsimokslinimas?	.063	.078	2.371	.018		.011	.116	.978	1.022
3	(Constant)	3.764		21.722	.000		3.424	4.104		
	Kokia Jūsų šeiminė padėtis?	.141	.158	4.635	.000		.081	.200	.899	1.113
	Koks yra Jūsų aukščiausias įgytas išsimokslinimas?	.087	.107	3.098	.002		.032	.142	.877	1.140
	Prašome įrašyti tikslų Jūsų amžių:	-.017	-.095	-2.629	.009		-.029	-.004	.807	1.239

a. Dependent Variable: Materialiniai veiksniai: Kaip vertinate savo GYVENIMIŠKAS GALIMYBES?

Nors kai kurie kintamieji koreliuoja tarpusavyje, stiprus kolinearumas nėra problema šiame modelyje. VIF reikšmės yra gana mažos (< 5), o tai rodo, kad nepriklausomi kintamieji nėra per daug susiję tarpusavyje. Šis modelis rodo, kad šeiminė padėtis, išsilavinimas ir amžius lemia, kaip jauni žmonės vertina savo materialines gyvenimiškas galimybes. Aukštesnis išsilavinimas susijęs su geresniu materialinių gyvenimiškų galimybių vertinimu. Tuo tarpu vyresnio amžiaus jaunimas linkęs prasčiau vertinti savo materialines gyvenimiškas galimybes.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.144 ^a	.021	.020	.775
2	.163 ^b	.027	.024	.773
3	.184 ^c	.034	.031	.770

a. Predictors: (Constant), Kokia Jūsų šeiminė padėtis?

b. Predictors: (Constant), Kokia Jūsų šeiminė padėtis?, Koks yra Jūsų aukščiausias įgytas išsimokslinimas?

c. Predictors: (Constant), Kokia Jūsų šeiminė padėtis?, Koks yra Jūsų aukščiausias įgytas išsimokslinimas?, Prašome įrašyti tikslų Jūsų amžių:

R² reikšmės yra gana mažos (0,021, 0,027 ir 0,034), todėl šiame modelyje nepriklausomi kintamieji (šeiminė padėtis, išsilavinimas, amžius) paaiškina tik labai nedidelę dalį variacijos gyvenimiškų galimybių vertinime.

Regioninis gyvenimiškų galimybių aspektas

Siekiant išsiaiškinti, ar gyvenamoji vieta (apskritis) turi įtakos tam, kaip Lietuvos jaunimas vertina savo gyvenimiškas galimybes, buvo pritaikyta ranginė logistinė regresija (angl. „ordinal logistic regression“), kuri tinka analizuoti ranginį priklausomą kintamąjį. Modelyje lyginama skirtingų apskričių įtaka tikimybei pateikti vieną ar kitą atsakymą apie gyvenimiškas galimybes. Pateiktoje analizėje priklausomas kintamasis yra ranginis (angl. „ordinal“). Kaip jaunimas vertina savo gyvenimiškas galimybes pagal 5 balų

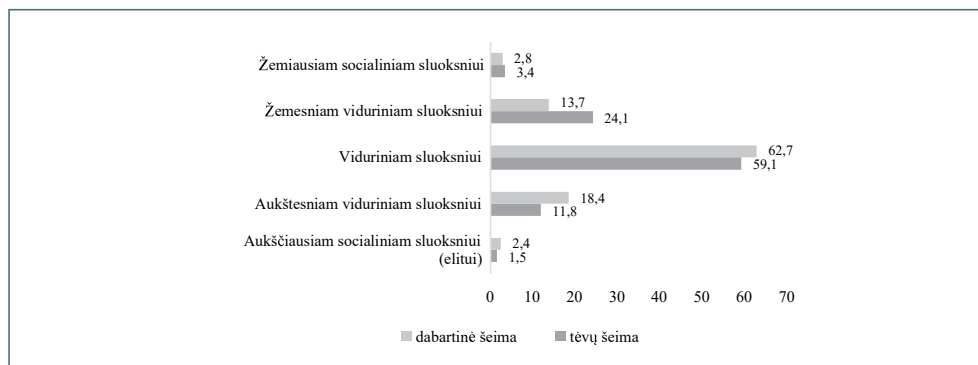
skalę nuo *labai blogai* iki *labai gerai* arba nuo *visiškai nesutinku* iki *visiškai sutinku*, o nepriklausomas kintamasis – gyvenamoji apskritis – yra nominalus kintamasis, kadangi atsakymai yra kategorijos (skirtingos apskritys).

Ne visų apskričių jaunimas vienodai vertina savo galimybes *dirbti ir užsidirbti*. Kai kurių apskričių (Alytaus, Marijampolės, Šiaulių, Telšių, Utenos) jaunimo vertinimai statistiškai reikšmingai ($p < 0,05$) skiriasi nuo referentinės Vilniaus apskrities. Šių apskričių jaunimas statistiškai reikšmingai žemesniais balais vertina savo galimybes *dirbti ir užsidirbti*, palyginti su Vilniaus apskrities jaunimu. Tarp Kauno, Klaipėdos ir Tauragės apskričių bei Vilniaus apskrities statistiškai reikšmingo skirtumo nėra. Tai reiškia, kad šių apskričių jaunimas situaciją dėl darbo ir uždarbio galimybių vertina panašiai kaip Vilniaus apskrities jaunimas.

Alytaus, Panevėžio, Šiaulių ir Telšių jaunimas labiau linkęs nesutikti su teiginiu, kad *darbo ir užimtumo saugumas* turi įtakos jų gyvenimiškoms galimybėms, lyginant su Vilniaus apskrities jaunimu. Alytaus, Panevėžio, Šiaulių ir Telšių jaunimas labiau linkęs nesutikti su teiginiu, kad *poreikius atitinkantis atlyginimas* turi įtakos jų gyvenimiškoms galimybėms, lyginant su Vilniaus apskrities jaunimu. Alytaus, Kauno, Panevėžio, Šiaulių ir Telšių jaunimas labiau linkęs nesutikti su teiginiu, kad *bendra sveikatos būklė (sveikata)* turi įtakos jų gyvenimiškoms galimybėms, lyginant su Vilniaus apskrities jaunimu. Alytaus, Panevėžio ir Šiaulių apskričių jaunimas labiau linkęs nesutikti su teiginiu, kad *pasitikėjimas valdžia ir šalies politinėmis institucijomis* turi įtakos jų gyvenimiškoms galimybėms, lyginant su Vilniaus apskrities jaunimu. Tačiau Tauragės apskrities jaunimas statistiškai reikšmingai labiau linkęs sutikti su tuo, kad *pasitikėjimas valdžia ir šalies politinėmis institucijomis* turi įtakos jų gyvenimiškoms galimybėms, lyginant su Vilniaus jaunimu. Lyginant su Vilniaus apskrities jaunimu, Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Tauragės ir Telšių apskričių jaunimas labiau linkęs sutikti su teiginiu, kad, norint gyvenime ko nors pasiekti, svarbu turėti politinių ryšių. Lyginant su Vilniaus apskrities jaunimu, Klaipėdos, Marijampolės, Panevėžio, Šiaulių ir Tauragės apskričių jaunimas labiau linkęs sutikti su teiginiu, kad, norint gyvenime ko nors pasiekti, svarbu žmogaus tautybė.

3.3. Tapatinimasis su socialiniu sluoksniu ir gyvenimiškų galimybių dinamikos vertinimas

Tapatinimasis (identifikacija) su socialiniu sluoksniu yra svarbus rodiklis vertinant gyvenimiškas galimybes. Tapatinimuisi su socialiniu klase buvo taikyti du kintamieji. Respondentų buvo prašoma nurodyti, kokiam socialiniam sluoksniui jie priskirtų savo tėvų šeimą, kai jiems buvo 14–15 m., ir dabartinę savo šeimą. Iš 3.3.1 paveiksle pateikiamų duomenų matyti, kad dauguma jaunų asmenų linkę tapatintis su viduriniu socialiniu sluoksniu tiek tėvų (58,7 proc.), tiek savo dabartinėje šeimoje (62,7 proc.) (Taljūnaitė, Sviklas, 2018). Iš šių duomenų galima daryti keletą prielaidų. Tai pirmiausia rodo tam tikrą vidurinio sluoksnio stabilumą kartų kontekste, o gal net ir pagerėjusią asmenų padėtį visuomenėje. Taip pat galima daryti prielaidą apie socialinį mobilumą aukštyn, nes didėja dalis asmenų, kurie tapatinasi su viduriniu socialiniu sluoksniu: tik 1,7 proc. nurodė, kad tėvų šeimoje priklausė aukštesniam sluoksniui, o dabartinėje šeimoje šis skaičius išaugo iki 2,4 proc. Panašiai aukštesnis vidurinis sluoksnis išaugo nuo 11,5 proc. iki 18,4 proc. Paminėtina, kad sumažėjo tapatinimasis su žemesniais ar žemiausiais socialiniais sluoksniais. Žemesnis vidurinis sluoksnis tėvų šeimoje sudarė 23,5 proc., tačiau dabartinėje šeimoje šis dalis sumažėjo iki 13,7 proc.; atitinkamai identifikacija su žemiausiu socialiniu sluoksniu sumažėjo nuo 4,5 proc. iki 2,8 proc. Tai gali reikšti bendrą gyvenimo lygio pagerėjimą arba socialinį mobilumą iš žemesnių sluoksnių į vidurinį arba aukštesnį socialinį sluoksnį. Šie duomenys rodo, kad per laiką atsirado socialinių pokyčių, ir žmonės pereina iš žemesnių sluoksnių į aukštesnius, kartu vidurinis sluoksnis išlieka dominuojantis tiek tėvų, tiek dabartinėje šeimoje. Labiau argumentuotoms išvadoms pateikti reikėtų atlikti išsamesnį mokslinį tyrimą, įtraukiant ir tėvų populiaciją.

3.3.1 pav. Respondentų tapatinimasis su socialiniu sluoksniu, N=1209, proc.

Tyrimo metu išryškėjo, kad subjektyvus respondentų tapatinimasis su socialiniu sluoksniu tėvų šeimoje, kai jiems buvo 14–15 metų, svarbus gyvenimiškų galimybių vertinimui. Duomenų analizei buvo pasirinktas ANOVA testas. Skirtumai taip pat patikrinti chi kvadrato kriterijumi. Vertinant subjektyvų respondentų tapatinimąsi su socialiniu sluoksniu, statistiškai reikšmingi skirtumai išryškėjo pagal išsilavinimą (ANOVA, $p=0,001$) ir užimtumo statusą (ANOVA, $p=0,002$). Vertinant respondentų tapatinimąsi su socialiniu sluoksniu, kai jiems buvo 14–15 metų, išryškėjo statistiškai reikšmingi skirtumai pagal 14 iš 15 vertintų požymių: *dirbti ir užsidirbti* (ANOVA, $p=0,008$), *tapti finansiškai nepriklausomiems* (ANOVA, $p=0,000$), *apsirūpinti tinkamu būstu* (ANOVA, $p=0,000$), *mokyti / studijuoti* (ANOVA, $p=0,000$), *tobulėti profesijos srityje* (ANOVA, $p=0,000$), *keliauti* (ANOVA, $p=0,000$), *pradėti savo verslą* (ANOVA, $p=0,000$), *susilaukti ir auginti vaikus* (ANOVA, $p=0,000$), *savanoriauti* (ANOVA, $p=0,007$), *rūpintis savo sveikata* (ANOVA, $p=0,000$), *gauti kokybiškas sveikatos priežiūros paslaugas* (ANOVA, $p=0,000$), *kokybiškai leisti laisvalaikį* (ANOVA, $p=0,000$) ir *saugiai jaustis gyvenamoje aplinkoje* (ANOVA, $p=0,000$). Gyvenimiškas galimybes palankiau vertino tie respondentai, kurie buvo linę tapatintis su viduriniu arba aukštesniu socialiniu sluoksniu.

Tyrimas rodo, kad, norint susitapatinti su viduriniu socialiniu sluoksniu, bene aukščiausiai jaunimo buvo vertinimas *stabilaus būsto turėjimas* (89,1 proc.) ar *galimybės įsigyti būstą* (88,1 proc.) bei *gerai apmokamo darbo turėjimas* (88,5 proc.). Tačiau, respondentų vertinimu, galime teigti, kad labiausiai

jie buvo linkę išskirti pasinaudoti sveikatos apsaugos paslaugomis, o rečiau – aukštojo ar kitokio išsilavinimo svarbą.

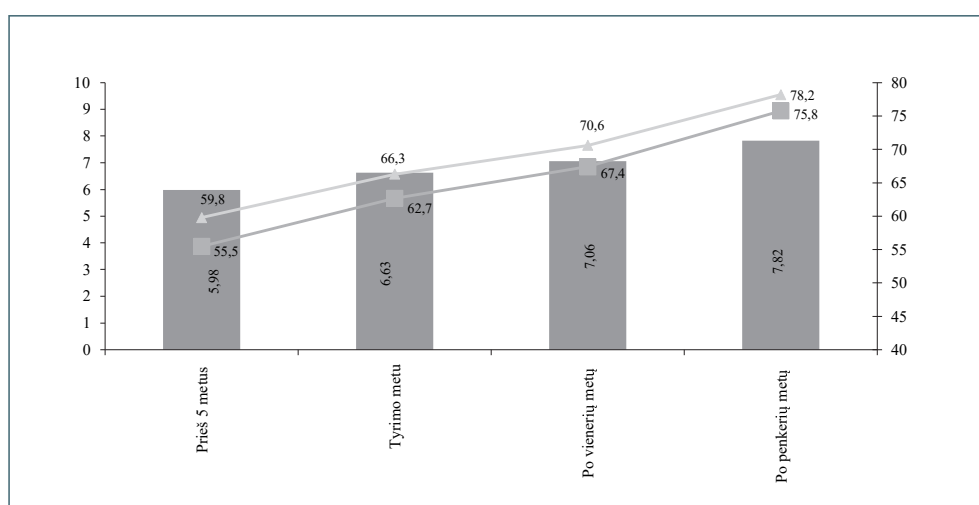
Tyrimo metu respondentai vertino savo gyvenimiškas galimybes gyvenimo eigos kontekste (prieš penkerius metus, dabartiniu metu, po vienerių ir penkerių metų). Šiuo atveju buvo taikomas vertinimas pagal jaunimo gyvenimiškų galimybių (palankaus vertinimo) indeksus ir juos atitinkančias respondentų atsakymų vidurkių reikšmes, taip pat pateikiame jaunimo gyvenimiškų galimybių rezultatų analizę pagal tyrime naudotą dešimties balų skalę.

Paanalizuokime tyrimų rezultatus apibendrinančiame lygmenyje. Paprašius respondentų įvertinti savo gyvenimiškas galimybes skirtingais laikotarpiais matome, kad respondentai daugiausia nusiteikę palankiai. Respondentų atsakymai rodo, kad, jų nuomone, gyvenimiškos galimybės ne tik jau padidėjo, bet ir perspektyvoje turėtų augti (žr. 3.3.2 pav.). Tai leidžia daryti prielaidą, kad respondentų nuostatos dėl gyvenimiškų galimybių ateityje yra palankios. Matome, kad jaunimo gyvenimiškos galimybės turėtų padidėti apie 20 procentinių punktų (nuo 55,5 iki 75,8 proc.) (detaliau žr. 3.3.2 pav.).

3.3.1 lentelė. Atskirų aspektų svarba norint priklausyti ar tapatintis su viduriniu socialiniu sluoksniu Lietuvoje, N=1209, proc.

Eil. Nr.	Gyvenimo aspektai	%			M (vidurkis)	Sd. (standartinis nuokrypis)
		Labai svarbu / svarbu	Visiškai nesvarbu / nesvarbu	Sunku pasakyti		
1	Turėti gerai apmokamą darbą	88,5	7,9	3,7	4,41	0,996
2	Turėti pastovų, stabilų būstą	89,1	8,0	2,9	4,42	0,963
3	Turėti galimybę įsigyti būstą	88,0	8,7	3,4	4,34	0,982
4	Turėti galimybę susitaupyti senatvei	85,6	9,7	4,7	4,29	1,037
5	Turėti galimybę įgyti aukštesnį nei vidurinį išsilavinimą	82,9	11,9	5,1	4,2	1,103
6	Turėti galimybę įgyti aukštąjį išsilavinimą	82,2	12,7	5,1	4,17	1,109

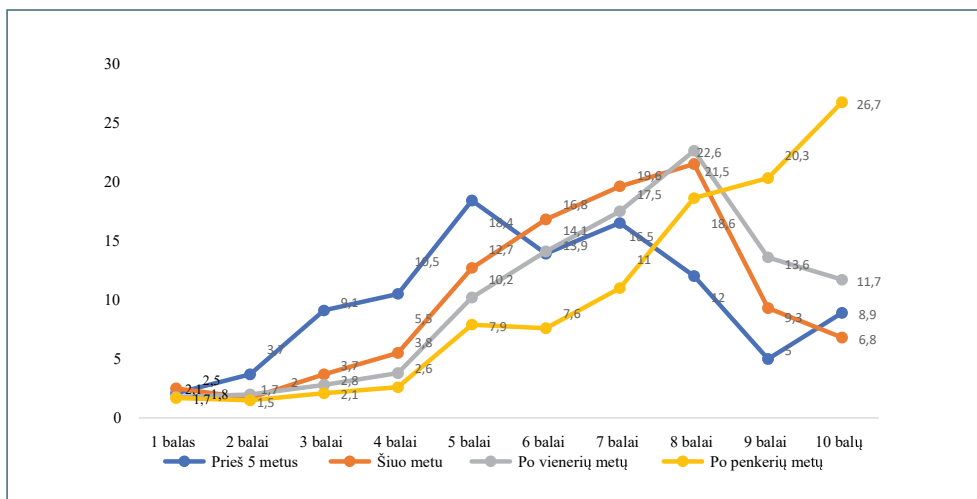
Eil. Nr.	Gyvenimo aspektai	%			M (vidurkis)	Sd. (standartinis nuokrypis)
		Labai svarbu / svarbu	Visiškai nesvarbu / nesvarbu	Sunku pasakyti		
7	Turėti galimybę bet kada pasinaudoti reikalingomis sveikatos apsaugos paslaugomis	89,6	6,0	4,4	4,47	0,929

3.3.2 pav. Jaunimo gyvenimiškų galimybių vertinimas prieš 5 metus, tyrimo metu ir ateityje (proc. ir balais)

Gauti rezultatai rodo, kad jaunimo gyvenimiškų galimybių kreivės laiko atžvilgiu gana ženkliai skiriasi. Nors apskritai jaunimas savo gyvenimiškų galimybių kaitą laiko atžvilgiu vertino teigiamai, priklausomai nuo teigiamų vertinimų lyginamojo svorio, pasirinktų respondentų balų reikšmių dalis didėjo tik stebint tyrimo metu prognozuotą respondentų nuomonių pasiskirstymo kreivę po penkerių metų (mažiausiai buvo vieną ir du balus nurodžiusių apklaustųjų, daugiausia – dešimt). Tačiau lyginant apklaustųjų situaciją po vienerių metų ir tyrimo metu, respondentų nuomonių vertinimo santykinė kreivė jau pradėjo mažėti nuo 8 balų, prieš penkerius metus – atitinkamai nuo 5 balų (žr. 3.3.3 pav.). Didžiausias teigiamas jaunimo gyvenimiškų galimybių pokyčių proveržis stebimas tarp respondentų, kurie

pasirinko dešimties balų įvertinimą (tyrimo metu jaunimo, pasirinkusio šią maksimalią vertinimo reikšmę, buvo tik 6,8 proc., o po penkerių metų jų dalis, pasak apklaustųjų, turėtų išaugti iki 26,7 proc.). Net ketvirtadalis jaunimo savo gyvenimiškas galimybes po penkerių metų vertina labai gerai – dešimčia balų, penktadalis – devyniais balais. Didelės teigiamo gyvenimiškų galimybių pokyčių reikšmės pastebimos ir tarp jaunimo, kuris pasirinko aštuonių ir devynių balų įvertinimus. Tyrimo rezultatai liudija apie didelius jaunimo gyvenimiškų galimybių lūkesčius ateityje, t. y. penkerių metų bėgyje, kuomet apytiksliai kas ketvirtas respondentas pasirinko aukščiausią gyvenimiškų galimybių įvertinimą – dešimt balų, kas penktas savo siekių įgyvendinimo perspektyvas įvertino devyniais balais (detaliau žr. 3.3.3 pav.).

3.3.3 pav. Jaunimo gyvenimiškų galimybių vertinimas prieš 5 metus, tyrimo metu ir ateityje (proc. ir balais), N=1209

4.

**JAUNIMO IŠSILAVINIMO IR GALIMYBIŲ
DARBO RINKOJE SUBJEKTYVUS
VERTINIMAS**

Šiame skyriuje aptariamas subjektyvus galimybių darbo rinkoje vertinimas. Detaliau analizuojami studijų srities pasirinkimo motyvai ir jaunimo patirtys darbo rinkoje.

Jaunimo apklausos rezultatai rodo, jog užimtumas tiesiogiai susijęs su jų galimybėmis įgyti aukštesnį išsilavinimą, susirasti tinkamą darbą ir vystyti profesinį užimtumą. Aptiriamos subjektyvios jaunuomenų patirtys darbo rinkos sistemoje.

Jaunimo užimtumas yra vienas iš esminių veiksnių, lemiančių jų gyvenimiškas galimybes ir sėkmingą integravimąsi į visuomenę. Sėkmingas perėjimas iš švietimo sistemos į darbo rinką bei įsidarbinamumas (Mazzochi et al., 2024; Greeno et al., 2023; Brazienė, Gruževskis, Okunevičiūtė-Neverauskienė, 2022; Okunevičiūtė-Neverauskienė et. al., 2021b; Brazienė, 2020; Gebel, 2020; McQuaid, Lindsay, 2005; Gazier, 1999) padeda realizuoti gyvenimiškas galimybes ir atspindi jaunimo lūkesčius darbo rinkoje. Užimtumas ne tik suteikia galimybę jauniems žmonėms realizuoti savo profesines ambicijas, bet ir sudaro prielaidas užsitikrinti finansinį stabilumą, asmeninį pasitenkinimą bei socialinę gerovę (Powel, 2019).

4.1. Išsilavinimas ir studijų srities pasirinkimo motyvai

Jauni žmonės, norėdami tapti konkurencingi darbo rinkoje, turi atitikti nuolat augančius šiuolaikinės visuomenės lūkesčius, todėl jų pasirinkimai švietimo ir užimtumo srityse tampa itin svarbūs. Analizuojant studijų / mokymosi srities pasirinkimo motyvą, išryškėjo, kad pagrindiniai aspektai, kuriems labiausiai buvo linkę pritarti tyrime dalyvavę respondentai, yra *asmeniniai gabumai ir polinkiai, domėjimasis studijų dalyku, pasirinktos specialybės specialistų poreikis darbo rinkoje ir pasirinkta specialybė, susijusi su asmeniniais gebėjimais* (detaliau žr. 4.1.1 lentelę). Rečiausiai respondentai buvo linkę pritarti nuomonei, kad jų pasirinkimą lėmė tai, jog tėvai yra atitinkamos profesijos atstovai. Be to, beveik trečdalis asmenų rinkosi studijas tik dėl diplomo (29,3 proc.). Mažiausiai studijų / mokymosi srities pasirinkimą sąlygojo tai, kad pasirinkta institucija buvo arti namų. Tarp kitų svarbių veiksnių, kurie yra gana svarbūs renkantis studijų sritį, yra aukštas specialybės prestižas, geros perspektyvos ateityje užimti aukštas pareigas ir poreikius atitinkantis atlyginimas (detaliau žr. 4.1.1 lentelę).

4.1.1 lentelė. Studijų srities pasirinkimo motyvai, N=1209, proc.

Eil. Nr.		%			M (vidur- kis)	Sd. (stan- dartinis nuokry- pis)
		Visiš- kai su- tinku / sutinku	Nei ne- sutin- ku, nei sutinku	Visiš- kai ne- su- tinku / nesu- tinku		
1	Aukštas specialybės prestižas visuomenėje	30,7	38,9	30,4	2,95	1,069
2	Aukštosios mokyklos prestižas	34,1	34,9	31	3,01	1,072
3	Pasirinktos specialybės specialistų poreikis darbo rinkoje	42,3	36	21,7	3,25	1,044
4	Man svarbiausia buvo studijuoti, o kur, visiškai nesvarbu	22,3	33,3	44,5	2,61	1,133
5	Pradėjau studijuoti / mokytis tik dėl to, kad gaučiau diplomą	29,3	31,3	39,4	2,76	1,172
6	Pasirinkta specialybė susijusi su mano asmeniniais gebėjimais	55,9	32,1	12	3,56	0,978
7	Šios specialybės absolventams yra geros galimybės tęsti studijas / mokslus užsienyje	31,8	47,5	20,8	3,1	0,973
8	Baigus šias studijas atsiveria daug profesinių galimybių	44,7	37,6	17,6	3,31	1,016
9	Galimybės ateityje gauti gerą atlyginimą, dideles pajamas	44,3	38	17,7	3,33	1,028
10	Asmeniniai gabumai ir polinkiai	58,4	31,2	10,4	3,62	0,948
11	Domiuosi studijų dalyku	53,3	33,6	13,2	3,53	0,993
12	Aukštai reitinguojama / prestižinė specialybė	30,6	41,9	27,5	3,03	1,002
13	Norėjau įgyti šiuo metu populiarią, „madingą“ profesiją	20,2	33,7	46,1	2,59	1,107
14	Geros perspektyvos ateityje užimti aukštas pareigas	33,7	41,9	24,4	3,09	1,024
15	Pasirinkau mokslo ir studijų instituciją, kuri yra / buvo arčiausiai tėvų namų	23,2	28,8	48,1	2,56	1,217

Eil. Nr.		%			M (vidur- kis)	Sd. (stan- dartinis nuokry- pis)
		Visiš- kai su- tinku / sutinku	Nei ne- sutin- ku, nei sutinku	Visiš- kai nesu- tinku / nesu- tinku		
16	Pasirinkau studijų programą, nes tenkino studijų kainą	30,1	33,8	36,1	2,81	1,199
17	Pasirinkau todėl, kad mano mama / tėtis ir / ar artimieji yra tos profesijos atstovai	15,5	25,9	58,6	2,22	1,185

Renkantis studijų sritį labai svarbu atskleisti, kaip jauni asmenys priima sprendimą dėl išsilavinimo. Detaliau vertinant specialybės pasirinkimo priežastis, labiausiai išryškėjo *savarankiškas sprendimas (asmeninis pasirinkimas)*. Šita priežastis ženkliai išsiskiria bendroje atsakymų struktūroje (atsakymų vertinimo procentas siekė beveik 70 proc.). Taip pat įtakos jaunų asmenų studijų / mokymosi srities pasirinkimui tarp visų atsakymų turėjo šeimos, t. y. tėvų (senelių, globėjų), patarimai (detaliau žr. 4.1.2 lentelę).

4.1.2 lentelė. Studijų / mokymosi srities pasirinkimo motyvai, N=1209, proc.

Eil. Nr.		%			M (vidur- kis)	Sd. (stan- dartinis nuokry- pis)
		Visiš- kai su- tinku / sutinku	Nei ne- sutin- ku, nei sutinku	Visiš- kai nesu- tinku / nesu- tinku		
1	Apsisprendžiau savarankiškai (pats, pati)	70,1	21,1	8,8	3,94	1,038
2	Tėvai (seneliai, globėjai)	22,6	30,2	47,2	2,55	1,147
3	Broliai, seserys	12,5	25,8	61,7	2,17	1,097
4	Draugai, kolegos (grupiškai, bendraklasiai)	16,4	26,1	57,6	2,3	1,145

Eil. Nr.		%			M (vidur- kis)	Sd. (stan- dartinis nuokry- pis)
		Visiš- kai su- tinku / sutinku	Nei ne- sutin- ku, nei sutinku	Visiš- kai nesu- tinku / nesu- tinku		
5	Partneris, partnerė (sutuoktinis, sutuoktinė)	14	22,6	63,4	2,13	1,153
6	Mokytojai, auklėtojai, dėstytojai	15,7	26,1	58,2	2,26	1,146
7	Studijų mugės / parodos	18	25,1	56,8	2,31	1,158
8	Profesionalūs specialistai (psichologai)	12,2	22,3	65,4	2,09	1,113
9	Profesinis orientavimas mokykloje	16,1	24,2	59,7	2,24	1,156
10	Žymių žmonių pavyzdys	14,6	22,8	62,5	2,17	1,166
11	Žiniasklaidos priemonės	13,8	23,4	62,8	2,16	1,15

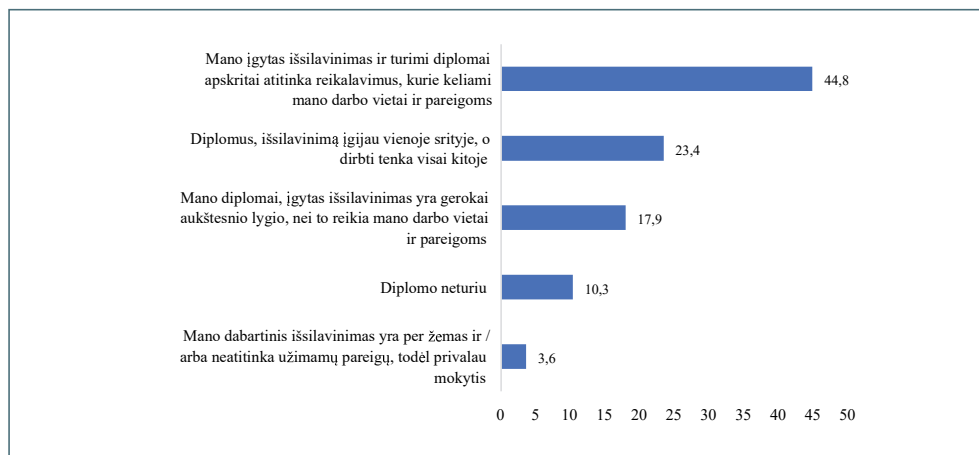
Iš apklausos duomenų matome, kad net 45 proc. jaunimo (beveik kas antras tyrimo dalyvis) pažymėjo, jog tėvų finansinės galimybės turi didelę arba labai didelę įtaką jų sprendimui, kokio lygio išsilavinimą jie įgis (respondentų vertinimų vidurkis – 2,8, Sd=1,21). 23,8 proc. atsakė neutraliai (nei turėjo, nei neturėjo), tik 25,3 proc. (*kas ketvirtas apklaustasis*) pasirinko neigiamą atsakymo variantą, o 5,1 proc. jaunimo neturėjo nuomonės šiuo klausimu. Tad galime teigti, kad finansinė tėvų padėtis turėjo įtakos jaunimo sprendimui, kokį išsilavinimą jie įgis. Iš šių duomenų galime daryti prielaidą apie ribotas žemesnes pajamas turinčių jaunuolių galimybes įgyti norimą specialybę, kadangi detalesnės studijos gali būti susijusios su didesnėmis finansinėmis investicijomis į išsilavinimą. Kita vertus, žemesnės pajamos gali irgi apriboti jaunimo laiką, skiriamą studijoms, nes tuo atveju egzistuoja būtinybė sparčiau integruotis į darbo rinką, nors siūlomas darbas turint žemesnį išsilavinimą galėtų užtikrinti ir santykinai žemesnes pajamas. Pastarąją problemą dalis jaunimo sprendžia derindami užimtumą su studijomis, nors palyginti nemažai jaunų žmonių tik studijuoja. Atlikto tyrimo duomenimis, apie ketvirtadalį apklaustųjų (26,4 proc.) skiria savo laiką tik mokslui (studijomis).

4.2. Jaunimo dalyvavimo darbo rinkoje vertinimas kiekybinio tyrimo duomenimis

Pagal užimtumo statusą didžioji dauguma respondentų dirba samdomą darbą (net trys ketvirtadaliai). Pagal patentą, verslo liudijimą ar individualios veiklos pažymą dirba tik 9,3 proc. respondentų. Didžioji dalis respondentų pažymėjo, kad dirbo privačiame sektoriuje – 68,8 proc., valstybiniame sektoriuje dirbo 26,2 proc., likusi dalis jaunų darbuotojų – nevyriausybiname sektoriuje (5,1 proc.).

Aukštojo mokslo ekspansija, aukšti asmenų su aukštuoju išsilavinimu rodikliai lemia darbo paklausos ir pasiūlos neatitikimą (angl. „labour market mismatch“), kuris gali byloti ne tik apie kvalifikacijų, bet ir darbuotojų bei darbdavių lūkesčių neatitikimą. Quintini (2011) tyrinėjo, kaip darbo rinkos neatitikimai daro įtaką jaunimo perėjimui iš švietimo sistemos į darbo rinką.

4.2.1 paveiksle pateikiami duomenys apie respondentų išsilavinimo atitikimui jų darbo vietai. 10,3 proc. respondentų nurodo, kad jie neturi diplomo. 3,6 proc. teigia, kad jų dabartinis išsilavinimas yra per žemas arba neatitinka jų užimamų pareigų, todėl jie privalo toliau mokytis. Didžiausia dalis, 44,8 proc., mano, kad jų įgytas išsilavinimas ir turimi diplomai atitinka darbo vietos reikalavimus. 17,9 proc. respondentų mano, kad jų išsilavinimas ir diplomai yra gerokai aukštesnio lygio, nei reikalaujama jų darbo vietoje. Galiausiai 23,4 proc. teigia, kad jie dirba visiškai kitoje srityje nei jų įgytas išsilavinimas ar turimas diplomai.

4.2.1 pav. Apklausoje dalyvavusio jaunimo pasiskirstymas pagal užimamų pareigų atitikimą įgytam išsilavinimui (proc.), N=1209

Atskirų darbinės veiklos aspektų vertinimo rezultatai rodo, kad tyrimo atlikimo metu geriausiai buvo vertinamos fizinės darbo sąlygos ir saugumas darbe, santykinai su bendradarbiais ir tiesioginiu vadovu, galimybė pasiimti laisvadienių, priimtina atostogų trukmė (pritarimas siekė nuo 69 iki 75 proc.). Šiuos atsakymus atitinkantis itin aukštas vertinimų vidurkis (nuo 3,75 iki 4,02) rodo, kad tarp jaunimo vyravo teigiami vertinimai (detaliau žr. 4.2.1 lentelę).

4.2.1 lentelė. Darbinės veiklos aspektų vertinimas dabartiniame darbe, N=1209, proc.

Eil. Nr.	Darbinės veiklos aspektai dabartiniame darbe	%			M (vidurkis)	Sd. (standartinis nuokrypis)
		Visiškai sutinku / sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Visiškai nesutinku / nesutinku		
1	Darbovietė	66,6	26,1	7,3	3,9	1,006
2	Fizinės darbo sąlygos ir saugumas darbe	70,9	20,6	8,6	4,02	1,022
3	Darbo laikas	67,6	22,4	10,1	3,96	1,098
4	Darbo krūvis ir tempas	53,5	27,6	18,9	3,56	1,199

Eil. Nr.	Darbinės veiklos aspektai dabartiniame darbe	%			M (vidurkis)	Sd. (standartinis nuokrypis)
		Visiškai sutinku / sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Visiškai nesutinku / nesutinku		
5	Darbo organizavimas	52,8	31,7	15,6	3,57	1,097
6	Santykiai su bendradarbiais	69,7	22,7	7,6	3,96	0,993
7	Konkurencija tarp darbuotojų	45,4	36,1	18,4	3,41	1,138
8	Pripažinimas už gerai atliktą darbą	51	30,3	18,8	3,47	1,145
9	Galimybė kelti kvalifikaciją, tobulėti	53,8	27,6	18,5	3,54	1,204
10	Bendravimas su tiesioginiu vadovu	64,7	24,2	11,1	3,86	1,118
11	Darbo užmokestis	51,7	31,6	16,7	3,49	1,116
12	Galimybė panaudoti turimus gebėjimus, realizuoti save	55,7	30,5	13,8	3,64	1,088
13	Bendra santykių kokybė tarp organizacijos vadovybės ir darbuotojų	56,4	30,1	13,6	3,65	1,09
14	Paaukštino galimybės	43,5	30,9	25,5	3,26	1,219
15	Organizacijos valdymo kokybė	48,5	32,4	19,1	3,44	1,111
16	Galimybės teikti pasiūlymus, susijusius su darbo procesų tobulinimu	56,8	26,9	16,3	3,64	1,15
17	Galimybė dirbti lanksčiu darbo grafiku	57,1	22,7	20,2	3,6	1,299
18	Galimybė prireikus pasiimti laisvadienį	68	20	12	3,94	1,151
19	Galimybė dirbti nuotoliniu būdu	47,6	18,2	34,2	3,19	1,57
20	Atostogų trukmė	61,7	24,4	14	3,75	1,186
21	Psichinis stresas	38,9	34,4	26,7	3,17	1,202

Pasitenkinimas darbu ir darbinės veiklos vertinimas

Nuo atskirų darbinės veiklos aspektų analizės pereikime prie detalesnio respondentų pasitenkinimo darbu vertinimo, kuris buvo matuojamas žemiau pateikiamais teiginiais (detalesnė žr. 4.2.2 lentelė). Iš apklausos rezultatų matyti, kad daugumą jaunimo jų darbas ne tik aprūpina materialiai, bet ir patinka (vertinimo dažnumas siekė 66,4 proc., vertinimų vidurkis – 3,66), antroje vietoje pagal vidutinį balą yra atsakymas, kad darbas patinka, tačiau jis negarantuoja tinkamo pragyvenimo (vertinamo indekso reikšmė buvo 46 proc., vertinimų vidurkis – 2,84). Blogesnių vertinimų vidutinis balas siekė 2,43. Tai rodo, kad negatyvūs vertinimai viršijo pozityvius. Prie tokių rečiau pasirinktų atsakymų galima priskirti šiuos: *mano darbas gerai apmokamas, bet jis man nepatinka, mano darbas pilnai neaprūpina manęs materialiai ir aš jo nemėgstu, tačiau šiuo metu neturiu kito pasirinkimo* (detalesnė žr. 4.2.2 lentelė).

4.2.2 lentelė. Pasitenkinimo darbu vertinimas, N=1209, proc.

Eil. Nr.	Teiginiai	Proc.			M (vidurkis)	Sd. (standartinis nuokrypis)
		Visiškai sutinku / sutinku	Nei nesutinku, nei sutinku	Visiškai nesutinku / nesutinku		
1	Man patinka mano darbas, kartu jis aprūpina mane materialiai	55,9	31,4	12,7	3,66	1,071
2	Mano darbas gerai apmokamas, bet man jis nepatinka	19,9	25,5	54,6	2,44	1,235
3	Tai mano mėgstamas darbas, bet jis negarantuoja tinkamo pragyvenimo	31,5	29,1	39,4	2,84	1,272
4	Mano darbas pilnai neaprūpina manęs materialiai ir aš jo nemėgstu, tačiau šiuo metu neturiu kito pasirinkimo	23,2	24	52,8	2,42	1,351

Tyrimo dalyvavę respondentai labiausiai buvo linkę pritarti, kad darbas suteikia galimybę bendrauti su žmonėmis ir reikalauja didelės atsakomybės.

Šiuos teigiamus atsakymų vertinimus pasirinko kiek daugiau nei šeši dešimtadaliai apklaustųjų. Jaunimo nuomone, tai būdingiausios tyrime dalyvavusių apklaustųjų dabartinio darbo charakteristikos. Apibūdinant dabartinį jaunimo užimtumą galima teigti, kad jaunimas labiau teigiamai nei neigiamai vertino tyrėjų išskirtas jų darbo charakteristikas (žr. 4.2.3 lentelę). Taip pat santykinai didesnė jaunimo dalis nemano, kad jų darbas labai vertinamas visuomenės. Dar daugiau jaunimo abejoja savo dabartinio darbo prestižu. Tačiau daugiau neigiamų nei teigiamų vertinimų turėjo tik keletas darbo aspektų – darbas yra sunkus fiziškai ir rizikingas. Todėl santykinai didesnė dalis jaunimo nelaiko savo dabartinio darbo sunkiu ir rizikingu, nepitardami šiam teiginiui. Nepaisant to, didžiausia dalis vidutinių vertinimų stebima respondentams pasirinkus atsakymų variantą *darbas gerai materialiai atlyginamas* (36,8 proc.).

4.2.3 lentelė. Darbo turinio vertinimas, N=1209, proc.

Eil. Nr.	Darbo savybės	%			M (vidurkis)	Sd. (standartinis nuokrypis)
		Visiškai sutinku / sutinku	Nei nesutinku, nei sutinku	Visiškai nesutinku / nesutinku		
1	Kūrybiškas	43,3	28,5	28,2	3,22	1,28
2	Labai vertinamas visuomenės	34,4	35,7	29,9	3,03	1,175
3	Turintis aukštą prestižą, statusą visuomenėje	31,7	35,4	32,9	2,94	1,199
4	Gerai materialiai atlyginamas	39	36,8	24,3	3,18	1,172
5	Suteikiantis geras darbo sąlygas	55,1	30,1	14,8	3,54	1,1
6	Suteikiantis galimybę bendrauti su žmonėmis	63,5	24,7	11,9	3,81	1,128
7	Suteikiantis galimybę daryti karjerą	46,9	30,6	22,5	3,33	1,194
8	Užtikrinantis gerą darbinę atmosferą	49,9	32,7	17,4	3,45	1,124

Eil. Nr.	Darbo savybės	%			M (vidurkis)	Sd. (standartinis nuokrypis)
		Visiškai sutinku / sutinku	Nei nesutinku, nei sutinku	Visiškai nesutinku / nesutinku		
9	Rizikingas	35	28	37,1	2,93	1,308
10	Įdomus, nerutininis	48,3	31,4	20,3	3,41	1,211
11	Reikalaujantis didelės atsakomybės	62,9	26	11,1	3,79	1,091
12	Suteikiantis galimybę realizuoti save, pasireikšti ir tobulėti	49,5	31,1	19,4	3,44	1,176
13	Sunkus fiziškai	26,5	22,8	50,7	2,52	1,362
14	Autonomiškas, suteikiantis daug atsakomybės	52,5	30,7	16,7	3,52	1,149

Vertinant jaunų darbuotojų lūkesčius ir užimtumo tekamumo galimybes, akivaizdžiai vyrauja noras gauti didesnę atlyginimą, taip pat dauguma apklaustųjų labiau norėtų turėti sudarytas geresnes sąlygas jų kompetencijų augimui ir paaugštinimui. Gerokai rečiau pasireiškė respondentų nuostatos keisti darbo vietą (keičiant įmonės padalinį, įmonę, miestą ar šalį, kur jie dirba). Tad galima daryti išvadą, kad jaunimas labiau siekia gauti didesnę darbo užmokesį nei keisti darbo vietą (detaliau žr. 4.2.4 lentelę). Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad tyrime labai stipriai išreikštas siekis, jog darbe būtų sudarytos sąlygos patirčiai ir kompetencijai augti, kiti rodikliai išsiskiria gerokai mažiau. Tačiau netgi apklaustųjų siekis didinti darbo apmokėjimą, kurį galima įvertinti itin aukštu vidutiniu balu 4, nėra susijęs su bloga respondentų darbo apmokėjimo situacija, daugiau tai sąlygojama paties jų darbo apmokėjimo augimo poreikiu, nes, sprendžiant iš ankstesnio klausimo, visgi gana daug respondentų patenkinti darbu, nes jis gerai materialiai atlyginamas (vidutinis vertinimo balas siekė 3,18), o teigiamai vertinusiųjų savo darbo apmokėjimą dalis siekė apie 40 proc. Panaši yra reali profesinio tobulėjimo situacija, kuri buvo įvertinta pakankamai gerai, nors egzistuoja akivaizdus jaunimo noras jį dar paspartinti. Pastarasis klausimas akivaizdžiai

atskleidė gana apčiuopiamus skirtumus tarp jaunimo norų (siekių) ir realios situacijos darbo rinkoje, kuri neretai visiškai neatspindi visų jaunimo lūkesčių ir ambicingų planų.

4.2.4 lentelė. Darbuotojų požiūris į darbo vietos keitimą ir karjeros siekius, N=1209, proc.

Eil. Nr.	Teiginiai	%			M (vidurkis)	Sd. (standartinis nuokrypis)
		Visiškai sutinku / sutinku	Nei nesutinku, nei sutinku	Visiškai nesutinku / nesutinku		
1	Pasilikčiau toje pačioje darbovietėje, bet mielai pakeisčiau padalinį	25,2	27,6	47,1	2,6	1,309
2	Norėčiau aukštesnių, labiau prestižinių pareigų	45,2	27,4	27,3	3,25	1,27
3	Pasilikčiau toje pačioje darbovietėje, bet mielai pakeisčiau pareigas	38,2	27,4	34,3	3,02	1,313
4	Mielai pakeisčiau dabartinę darbovietę	34,4	30	35,6	2,95	1,303
5	Pereičiau dirbti į kitą sektorių (pvz., iš gamybos į prekybą; iš biudžetinės organizacijos į verslą ir pan.)	32,1	27	40,9	2,79	1,373
6	Keisčiau vietovę, miestą, kuriame dirbu	26	22,6	51,5	2,47	1,364
7	Keisčiau šalį, valstybę, kurioje dirbu	24,4	22	53,6	2,41	1,398
8	Norėčiau geriau apmokamo darbo	68,8	21,2	10,1	3,98	1,126
9	Norėčiau įdomesnio, prasmingesnio darbo	47,2	29,2	23,5	3,35	1,279
10	Norėčiau galimybės / pageidaučiau dirbti nuotoliniu būdu	52,1	25,4	22,5	3,45	1,335
11	Norėčiau geriau aprūpintos darbo vietos	45,9	33,2	21	3,37	1,248

Eil. Nr.	Teiginiai	%			M (vidurkis)	Sd. (standartinis nuokrypis)
		Visiškai sutinku / sutinku	Nei nesutinku, nei sutinku	Visiškai nesutinku / nesutinku		
12	Norėčiau ramesnio, lengvesnio darbo	44,3	30,9	24,8	3,32	1,272
13	Norėčiau saugesnio darbo	34,4	31,7	33,9	2,98	1,324
14	Norėčiau darbo, kuriame būtų sudarytos sąlygos mano patirčiai ir kompetencijai augti	54,3	30,7	14,9	3,6	1,194

Tyrimė taip pat buvo išvardytos jaunų žmonių savybės (kompetencijos), kurios svarbios norint susirasti tinkamą darbą. Jaunimo užsienio kalbų (ypač anglų) žinių lygis įstojus Lietuvai į ES gerokai išaugo, greičiausiai dėl to pirmoje vietoje pagal atsakymų svarbą respondentai išskyrė būtent užsienio kalbų mokėjimą. Ypač svarbūs yra ir komunikaciniai (komandinio darbo) gebėjimai bei gebėjimas prisistatyti. Tik truputį mažiau svarbūs lyderystė, verslumas ir darbo patirtis (visų šių trijų veiksnių svarbos vertinimo intensyvumas siekė net apie 75 proc.). Taigi jaunimas mano, kad ieškant tinkamo darbo svarbiau socialumas ir kalbų mokėjimas nei darbo patirtis ir verslumas. Išryškėjo tam tikri jaunimo požiūrio skirtumai tarp tradicinių ir reprezentacinių gebėjimų, kurie reikalingi susirasti darbą, reprezentacinių vertybių naudai. Tačiau visais atvejais vertinimo atvejais gebėjimų vertinimo santykinis rodiklis buvo gana aukštas (didesnis nei 60 proc.). Todėl kompetencijų svarbos įsidarbinimui vertinimus labiau atspindi pozityvios nuomonės ir nėra pagrindo manyti, kad ignoruojama jų reikšmė jaunimui integruojantis į darbo rinką.

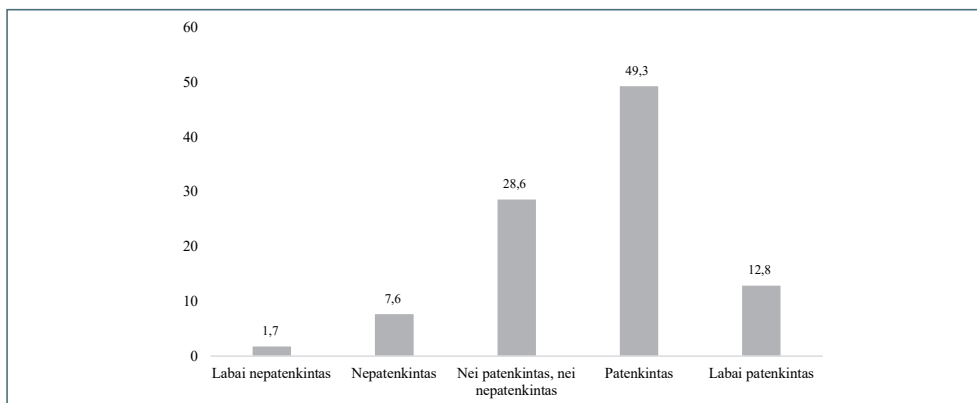
Labiausiai svarbūs veiksniai ieškant tinkamo darbo yra užsienio kalbų mokėjimas, komunikaciniai gebėjimai ir gebėjimas prisistatyti. O mažiau svarbus gebėjimas buvo darbo patirtis. Nors ir kalbame apie pozityvių vertinimų įvairovę, apskritai teigiamai vertintų gebėjimų reikšmės, lyginant su kitais jaunimo situacijos darbo rinkoje vertinimo požymiais, yra santykinai aukštos (svyravo nuo 49 iki 76,3 proc.). Kita tinkamo darbo paieškos

vertinimo ypatybė – gerokai žemesnis negatyvių atsakymų apie darbo paiešką lyginamasis svoris, lyginant su vidutiniais respondentų vertinimais (žr. 4.2.5 lentelę).

4.2.5 lentelė. Savybės, reikalingos gauti tinkamą darbą, N=1209, proc.

Eil. Nr.	Savybės	%			M (vidurkis)	Sd. (standartinis nuokrypis)
		Visiškai sutinku / Sutinku	Nei nesutinku, nei sutinku	Visiškai nesutinku / Nesutinku		
1	Aukštasis išsimokslinimas	63,6	25,1	11,2	3,71	0,983
2	Aukšta profesinė kvalifikacija ir kompetencija	70,1	20,3	9,6	3,86	0,98
3	IT gebėjimai	70,2	21,9	7,9	3,85	0,936
4	Užsienio kalbų mokėjimas	76,3	17,1	6,6	4	0,945
5	Trūksta darbo patirties	49	35,3	15,7	3,44	1,043
6	Lyderystė	53,1	36,1	10,8	3,54	0,942
7	Verslumas	51,1	37,5	11,4	3,51	0,953
8	Komunikaciniai gebėjimai	76,1	18	5,9	3,99	0,91
9	Komandinio darbo gebėjimai	70,7	23,2	6,1	3,89	0,907
10	Gebėjimas pristatyti save	73,9	19,4	6,7	3,98	0,955
11	Asmeninės ambicijos	67,2	25,2	7,5	3,83	0,954
12	Naudingi kontaktai / pažintys	55	31,6	13,4	3,59	1,068

Vienas iš svarbiausių sėkmingų jaunimo gyvenimiškų galimybių realizavimo kriterijų yra pasitenkinimas darbu. Vertinant pagal atsakymų pasiskirstymą, patenkintų ir labai patenkintų darbu buvo net 62,1 proc. dirbančių (ar dirbusių) respondentų. Patenkintų darbu buvo 49,3 proc., labai patenkintų – 12,8 proc. Vidutinį pasitenkinimu darbu lygį („nei patenkintas, nei nepatenkintas“) nurodė apie trys dešimtadaliai tiriamos grupės jaunimo. Labai nepatenkinti darbu buvo tik 1,7 proc. apklaustųjų, nepatenkinti darbu – 7,6 proc. Teigiamų pasitenkinimo darbu vertimų buvo gerokai daugiau nei neigiamų (žr. 4.2.2 pav.).

4.2.2 pav. Subjektyvus pasitenkinimo darbu vertinimas, N=1209, proc.

4.3. Darbo patirčių darbo rinkoje subjektyvus vertinimas

Pusiau struktūruoti interviu su 18–35 m. asmenimis atskleidė jų darbinės patirtis ir užimtumo galimybių vertinimą. Remiantis tematinės turinio analizės metodu, buvo išskirtos dvi pagrindinės siužetinės linijos, kurios priklauso nuo tyrime dalyvavusių asmenų sociodemografinių duomenų (amžiaus, lyties, išsilavinimo, gyvenamosios vietos). Pirmoji siužetinė linija pasižymi pozityvumu, antrojoje dominuoja neigiamos, nusivylimo patirtys. Tokių siužetinių linijų išskyrimą sąlygojo suformuluotas klausimas „Kokie aspektai dabartiniame darbe labiausiai tenkina / netenkina?“

Teigiamas užimtumo galimybių vertinimas

Teigiamas užimtumo galimybių vertinimas atspindi jaunų darbuotojų pasitenkinimą ir motyvaciją, susijusią su jų savirealizacija, kūrybine laisve ir pačiomis darbo sąlygomis. Tyrimo dalyviai pabrėžė darbo patrauklumą, augimo galimybes, džiaugėsi kūrybiniu indėliu ir galimybe planuoti laiką, derinti darbo ir savo studijų įsipareigojimus. Tai atspindi modernesnę darbo organizavimo formą, kuri paremta lankstumu ir darbuotojų autonomijos skatinimu. Bauman (2000) teigia, kad postmodernioje visuomenėje darbuotojai siekia ne tik materialinės naudos, bet ir asmeninio tobulėjimo, prasmės paieškų:

(1) *Su nauju darbu – kol kas viskas labai patinka, nes turint naujus darbus dar daug kas nepažinta. Tai atrodo labai **labai viliojančiai**. Su senu darbu irgi viskas yra tvarkoje.*

(2) *Jaučiuosi gerai ir laiminga tiek organizacijoje, kurioje galiu dirbti, tiek su darbais ir projektais, prie kurių galiu liestis.*

(4) *Galimybių yra labai daug, tai vertinu ganėtinai viską gerai ir esu patenkintas <...> paskatinimas ir paraginimas **daugiau siekti ir ieškoti visokių** alternatyvių sprendimų, naujų galimybių ir **tiesiog tobulėti**.*

(3) *Kai pirmas dvi dukras auginau, tai visiškai į jas buvau susikonscentravusi ir po to gimus trečiai **supratau, kad man trūksta kažko, kad dar kažką norisi veikti**. Toks savirealizacijos klausimas iškilo. Tai kai pavargstu nuo darbų, uždarau kompiuterį ir einu žaist su vaikais, bet jeigu tik su vaikais, tai irgi pavargstu. Tai toks dabar tas balanso ieškojimas.*

Tuo tarpu Giddens (1991) pabrėžia, kad šiuolaikinis žmogus darbo rinkoje ieško galimybių įtvirtinti savo tapatybę ir įgyvendinti tikslus, kartu įpras-
minti kasdienę veiklą:

(12) *Man svarbu tas **požiūris** tiek į darbuotoją, tiek į **santykį**, taip pat **vertybinį pagrindą**.*

(4) *Galimybės suteiktos **siekti kažkokių didesnių** ir progresyvesnių tikslų <...> didelės galimybės kažką pakeisti ir judėti į priekį.*

(6) *Esmė yra ne išdirbtos visos darbo valandos, bet **pasiektas rezultatas** <...> organizacijos strategijos rodikliai pasiekti realiai priklauso, lygiai taip pat mano atlyginimas priklauso <...> įgyvendinsim ir atlyginimas bus didesnis.*

(7) *Turiu **didelę kūrybinę laisvę**, kai galiu kurti ir ką viešinti.*

Kitas svarbus veiksnys – santykis su vadovais ir kolegomis. Santykiai dažnai buvo minimi kaip svarbus darbo aspektas. Anot Durkheim (1997), socialinės sąveikos organizacijoje ir jausmas, kad esi vertinamas bei priimtas, lemia asmens pasitenkinimą ir susitapatinimą su darbo vieta. Geri darbo santykiai ne tik skatina produktyvumą, bet ir stiprina darbuotojų ištikimybę (lojalumą) organizacijai:

(11) *Labiausiai džiugina ir patinka tai realiai yra kolegos ir vadovų **atitinkantis požiūris mano požiūrį į pasaulį.***

(15) *Aš jaučiuosi gerai, nes **aš žinau, kad aš tam žmogui padėjau tiek, kiek yra įmanoma.** Ta prasme sėdėjau, knisausi, ieškojau, bele ką dariau ta prasme.*

(4) *Požiūris ganėtinai geras yra iš savivaldybės administracijos.*

(9) ***Geras kolektyvas ir gera administracija.***

(19) *Geras jaunas labai kolektyvas.*

Galimybė planuoti laiką, derinti studijas ir darbą atitinka žinių darbuotojų (angl. „knowledge workers“) poreikius, kurie, anot Castells (2010), šiuolaikinėje ekonomikoje vis labiau dominuoja. Toks darbo organizavimo modelis leidžia darbuotojams prisitaikyti prie įvairių gyvenimo iššūkių ir siekti profesinių ir asmeninių tikslų:

(6) *Galiu darbus daryti ir savo studijų metu.*

(8) ***Galimybę suderinti, kai yra didelis užimtumas: dar studijuoju ir dirbu.***

(9) *Derina studija.*

(9) *Darbas <...> **beveik niekada nebūnu ofise, tai arba važiuoji į mokyklą, arba iš namų ruošiesi.***

(12) ***Galiu laisvai dėlioti darbo valandas ir nesu įkalinta vienoj darbo vietoj – vienam pastate visą laiką.***

Darbo lankstumas ir galimybė prisidėti prie organizacijos tikslų, kurie atitinka asmenines vertybes, stiprina individo savirealizaciją ir suteikia vidinį pasitenkinimą (Giddens, 1991).

(6) *Man patinka, kad **galiu planuoti savo laiką.***

(12) *Labai **neįkalina** <...> tam tikrose darbo valandose.*

Neigiamas užimtumo galimybių vertinimas

Atlikus pusiau struktūruotus interviu išryškėjo kita užimtumo galimybių vertinimo siužetinė linija, kurioje atsispindėjo neigiamos ir nusivylimo patirtys. Tyrimo dalyviai dažniausiai neigiamai vertino savo užimtumo galimybes dėl kylančių profesinių, emocinių, struktūrinių iššūkių. Kaip pagrindinis nepasitenkinimą keliantis veiksnys išskirtas mažas atlyginimas, kuris

neatitinka darbuotojų kvalifikacijos ir lūkesčių. Kaip akcentuoja Bourdieu (1986), nelygybė darbo rinkoje yra problema, kur kultūrinis ir ekonominis kapitalai turi lemiamą reikšmę užimtumo sėkmei:

(2) *Atlyginimai nėra labai dideli, nors keliami išsilavinimo reikavimai yra pakankamai aukšti <...> sakykime, tas atlyginimas nėra toks, kaip mokėtų privačiame versle <...>.*

(15) *Atlyginimo mokėti niekas nenori.*

Kaip pabrėžia Sennett (2008), profesinį pasitenkinimą sukuria savirealizacijos trūkumas ir monotonija darbe. Šie veiksniai taip pat sukuria „išsėmimo“ jausmą, ypač kai trūksta galimybių tobulėti darbe ar kurti naujas idėjas, darbus. Giddens (1991), analizuodamas individo tapatybės ir darbo santykį šiuolaikinėje visuomenėje, išskiria, kad toks reiškinys, kur darbuotojai jaučiasi tarsi įkalinti monotonijos ir nejaučia pakankamo pripažinimo, gali būti siejamas su moderniomis darbo formomis:

(31) *Ilgesnis mano darbas kultūros srityje yra jau kiek toksai nugulęs ir pabodęs vien dėl to, kad kai tu toje pačioje vietoj ilgą laiką, **nekelia tokio entuziazmo** kaip yra naujas darbas. Dėl to, kad su nauju darbu **gali kažką naujo sukurti**, įgyvendinti ir yra dar daugiau idėjų negu tai, kad tu esi **išsisėmęs**.*

(11) *Yra dalykų, kurie jau yra **tikrai atsibodę** arba kurių aš nenorėčiau daryti, bet viską daryti, ko tikrai gal nori, ne visada išeina.*

(19) ***Pritrūko erdvės saviraiškai** man pritrūko – tos laisvės kažkokios toje savirealizacijoje.*

Dar vienas veiksnys, dėl kurio užimtumo galimybės buvo vertinamos neigiamai, – tai patiriami sunkumai dėl neigiamo santykio su vadovais, emocinio krūvio, darbo rezultatų vertinimo tik kiekybiniais rodikliais. Durkheim (1997) aprašė, kad dėl nepasitikėjimo ir nesusikalbėjimo darbe gali atsirasti „*anomie*“ būsena. Šis jausmas rodo, kad darbuotojai neturi aiškos krypties profesinėje veikloje ir jaučiasi izoliuoti.

(10) *Kai **vadovybė nesupranta, ar ne, to neapibrėžtumo** ir nori skaičiukų ataskaitose ir panašiai, tai čia tokie niuansai.*

Atvejais, kai darbuotojai turi bendrauti su klientais ir patirti grasinimų, gali kelti rimtų iššūkių ir neigiamai atsiliepti vertinant užimtumą. Hochchild (2012) iškėlė teoriją, kad panašios situacijos gali kelti stresą, kuris turi įtakos ne tik darbinei veiklai, bet ir asmeniniam gyvenimui:

*(15) Darbas yra per daug emociškai, galbūt įtraukiantis, reikalaujantis <...> **emociškai yra sunku**, nes ta prasme tu išklausi, viskas per tave pereina, tos situacijos irgi tokios, na, ne visos yra paprastos ir lengvos, pvz., tave tapatina su tavo klientu, o tu tiesiog dirbi savo darbą, susilauki grasinimų, įžeidinėjimų. Tai yra labai nemalonu. Ir aš žinau istorijų, kada tie grasinimai išsipildė. Va kas yra baisiausia.*

Kitas veiksnys, dėl kurio tyrimo dalyviai neigiamai atsiliepė apie savo užimtumo galimybių vertinimą, yra pastovumo stoka, darbo valandų neapibrėžtumas, kai darbo ir poilsio laikas nėra aiškiai reglamentuotas. Anot Beck (2000), šiuolaikinėje rizikos visuomenėje darbuotojai dažnai susiduria su nesaugumu darbe, tai didina įtampą ir mažina pasitenkinimą darbu. Tokie iššūkiai atspindi didesnę struktūrinę problemą darbo rinkoje, kur darbuotojai susiduria su nepakankamomis socialinėmis garantijomis ir įvairiomis psichologinėmis įtampomis:

*(9) **Nepastovus jis yra** – dviejų metų trukmės, baigsis ir viskas.*

*(15) Nėra tokio dalyko kaip darbo valandos. **Nėra tiesiogiai įforminto laiko**, kada yra poilsis, kada taip ir, tarkim, reikia labai išmokti nekelti ragelio, kai tau pradeda skambinti vidury nakties arba sekmadienį, arba labai populiariu yra, pavyzdžiui, sausio pirmą dieną.*

(19) Darbo valandas nustojo skaičiuotis.

Dar vienas įdomus veiksnys, išryškėjęs interviu metu, yra priverstinis darbuotojų tobulėjimas, kai keliama reikalavimai kelti kvalifikaciją, tačiau sumokama pačių darbuotojų lėšomis. Tai taip pat didina įtampą ir mažina pasitenkinimą darbu:

(15) Kiek dabar norima iš tų policijos pareigūnų. Tai aš išeičiau iš tokio darbo arba tokio darbo nedirbčiau, tai faktas, kad atsidursim toje situacijoje, kada žmonės to darbo nedirbs arba dirbs taip, kaip dabar jau pradeda dirbt. <...> kad asmuo galėtų tapti advokatu, jis turi išlaikyti advokato egzaminą <...> apimtis yra Lietuvoj – nėra

analogų. Ta prasme yra nesuvokiama, kad normaliai žmonės mokosi 9 mėnesius, metus laiko, o aš mokiausi dvi savaites. Man, pavyzdžiui, kirto per sveikatą. Kitiems dažniausiai **kerta per stuburą**. Arba per **migreną**, jeigu, tarkime, asmenys turi migreną, dėl ko egzaminai nukeliami, nes tiesiog nu tu negali pavežt, tu esi žmogus ir tu negali to išvežti.

(15) **Už kursus susimoki pats**, seminaro kaina <...> 40 eurų. Jeigu tu esi advokato padėjėjas, turi surinkti 16 balų, tai yra 8 seminarai, reiškia – po 40 eurų. **Tu moki, tiesiog nesvarbu, bet jeigu tu nori išlikti, turi tu, privalai tai daryti** <...> moki mokesčius ne tik kad valstybei, bet tu moki mokesčius advokatūrai <...> 20 keli eurai. Nu bet grubiai, nes advokato padėjėjas grubiai – 50 eurų per mėnesį tiesiog turi atiduoti ar kursams, ar advokatūrai tiesiog turi atiduot. Tada dar turi užsidirbt ir šiaip mokesčiams ta prasme.

5.

**JAUNIMO NAMŲ ŪKIO VARTOJIMO,
FINANSINIŲ IR APSIRŪPINIMO BŪSTU
GALIMYBIŲ VERTINIMAS**

Šiame skyriuje aptariamos jaunimo gyvenimo sąlygos, analizuojamos jaunimo finansinių galimybių, vartojimo ir apsirūpinimo būstu prielaidos bei respondentų namų ūkio situacija, finansinės, vartojimo galimybės bei galimybių apsirūpinti būstu vertinimas. Taip pat aptariamas socialinės deprivacijos ryšys su gyvenimiškomis galimybėmis.

5.1. Jaunimo namų ūkių pajamų struktūra ir finansiniai įsipareigojimai

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad pagrindinis respondentų pajamų šaltinis yra darbo užmokestis (88,6 proc.). 43,1 proc. respondentų nurodė turintys santaupų. Išmokas už vaikus nurodė beveik trečdalis apklaustųjų. Kitos neįvardytos pajamos sudarė kiek mažiau nei penktadalį (21,3 proc.) (detaliau žr. 5.1.1 lentelę).

Respondentų finansinių įsipareigojimų analizė atskleidė, kad trečdalis apklaustųjų nurodė turintys pirmojo būsto paskolą (32,6 proc.). 34,8 proc. respondentų pažymėjo, kad turi privatų asmens gyvybės draudimą, kaupia lėšas privačiuose pensijų fonduose (35,2 proc.) (detaliau žr. 5.1.2 lentelę). Įvairius daiktus bei techniką gana dažnai jaunimas renkasi įsigyti išperkamosios nuomos (lizingo) būdu (22,6 proc.). Turintys automobilio lizingą nurodė 14,4 proc. respondentų (detaliau žr. 5.1.2 lentelę).

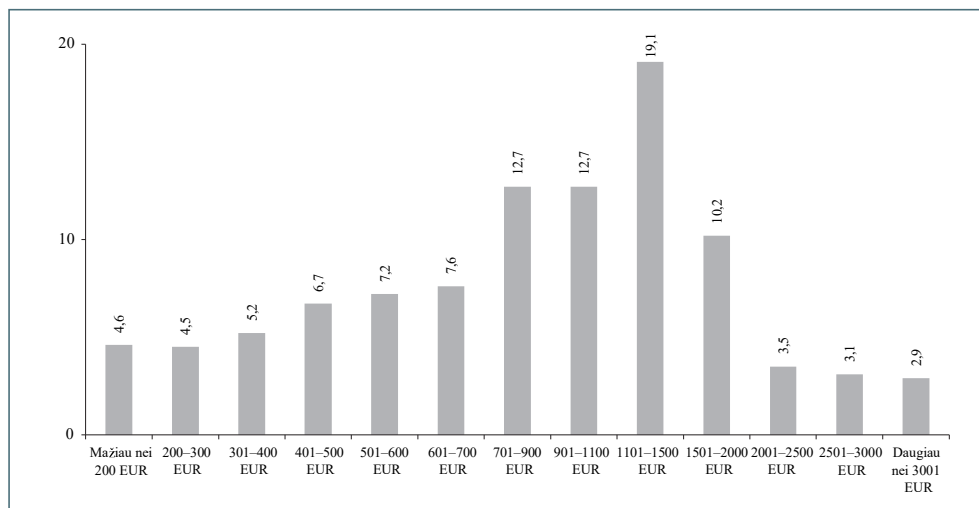
5.1.1 lentelė. Namų ūkio pajamų šaltiniai, N=1209, proc.

Eil. Nr.	Namų ūkio pajamų šaltiniai	%	
		Taip	Ne
1	Darbo užmokestis	88,6	11,4
2	Pajamos iš privačios veiklos, verslo, investicijų, indėlių, draudimo ar kitokios nuosavybės (nuomos)	25,6	74,4
3	Stipendija	11,4	88,6
4	Tėvų ar artimųjų skiriami pinigai	25,3	74,7
5	Išmokos už vaikus, parama vaikui išlaikyti	29,9	70,1
6	Neįgalumo išmoka	9,1	90,9
7	Socialinė išmoka ir parama	14,7	85,3
8	Pensijos	8,1	91,9
9	Santaupos	43,1	56,9
10	Kitos pajamos	21,3	78,7

5.1.2 lentelė. Namų ūkyje gyvenančių asmenų finansiniai išsipareigojimai, N=1209, proc.

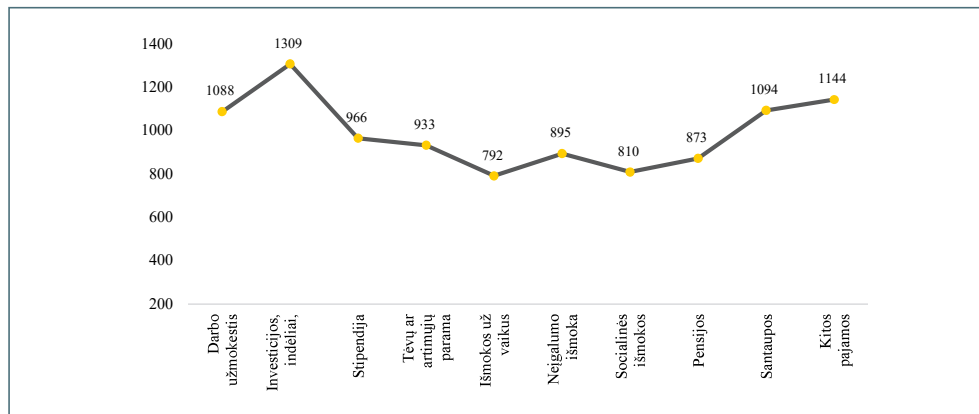
Eil. Nr.	Namų ūkyje gyvenančių asmenų finansiniai išsipareigojimai	%	
		Taip	Ne
1	Pirmo būsto paskola	32,6	67,4
2	Antro būsto paskola	7,3	92,7
3	Automobilio lizingas	14,4	85,6
4	Įvairių daiktų, technikos lizingas	22,6	77,4
5	Paskola už studijas ar mokslą	11,7	88,3
6	Vartojimo paskola būstui remontuoti, įsirengti	11,2	88,8
7	Vartojimo paskola	14,4	85,6
8	Asmens gyvybės (privatus) draudimas	34,8	65,2
9	Kaupimas privačiuose pensijų fonduose	35,2	64,8
10	Įmokos už privatų darželį, mokyklą ar vaikų ugdymo įstaigą	14,0	86,0
11	Kitų asmenų išlaikymas (alimentai už vaikus, senelių namų apmokėjimas ir kt.)	9,2	90,8

Gyvenimo sąlygos tiesiogiai susijusios su materialiniais jaunų asmenų ištekliais. Tyrimo rezultatai rodo, kad maždaug penktadalio namų ūkių, kuriuose gyvena jaunimas, vidutinės mėnesio pajamos (*atskaičius mokesčius*) siekė iki 500 eurų vienam namų ūkio nariui (5.1.1 pav.). Kas dešimto namų ūkio nario vidutinės pajamos neviršijo 300 eurų. Valstybės duomenų agentūros duomenimis, 16–29 m. jaunimo skurdo rizikos lygis po socialinių išmokų siekė 29 proc. Atlikto tyrimo duomenimis, 28,3 proc. namų ūkių, kuriuose gyvena jaunimas, pajamos siekė iki 600 eurų imtinai. Atsižvelgiant į šiuos duomenis, skurstančiais galima laikyti tyrime dalyvavusius namų ūkius, kurių pajamos sudarė iki 600 eurų. Namų ūkių, gaunančių didesnes pajamas, tyrimo duomenimis, buvo santykinai nedaug. Tik 2,9 proc. respondentų pajamos vienam ūkio nariui siekė daugiau nei 3001 eurą. Pažymėtina, kad daugiausia buvo namų ūkių, kuriuose pajamos vienam ūkio nariui siekė 1 101–1 500 eurų (19,1 proc.). Pasiekus šį intervalą, namų ūkių dalis su didesnėmis pajamomis ima sparčiai mažėti. Maždaug pusės namų ūkių pajamos (48,6 proc.), skaičiuojant vienam ūkio nariui, sudaro iki 900 eurų (detaliau žr. 5.1.1 pav.).

5.1.1 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal vidutines pajamas vienam namų ūkio nariui (atskaičius mokesčius, eurai) (proc.)

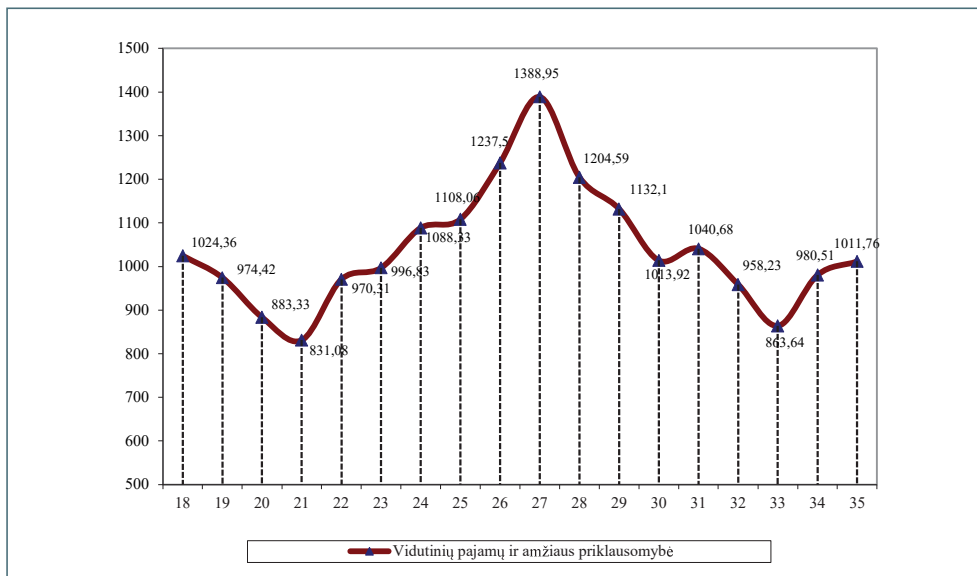
Vidutinės respondentų namų ūkio mėnesio pajamos (*atskaičius mokesčius*) vienam asmeniui siekė apie 1 060 eurų. Respondentų arba jų narių dalyvavimas darbo rinkoje gaunant darbo užmokestį padeda jiems ir jų namų ūkiui *išbristi iš skurdo* (tokio namų ūkio nariams vidutiniškai teko 1 088 eurai), nors šis skirtumas nuo bendro pajamų lygio vidurkio buvo palyginti nežymus. Ženkliai turtingesni buvo jaunimo namų ūkiai, kurių bent vienas asmuo turėjo pajamų iš verslo, investicijų, indelių ar nuomos (net 1 309 eurai). Pajamų lygio vienam asmeniui vidurkį taip pat viršijo tie jaunimo namų ūkiai, kurie kaip pajamų šaltinius nurodė santaupas ir kitas pajamas (atitinkamai 1 094 ir 1 044 eurai). Prie turinčių mažiausias vidutines pajamas vienam asmeniui gaunančiųjų priskirti apklausoje dalyvavę namų ūkiai, kuriuose gyvenantys asmenys gauna išmokas už vaikus arba socialines išmokas (792 ir 810 eurų) bei pensijas (873 eurai) (detaliau žr. 5.1.2 pav.).

5.1.2 pav. Jaunimo namų ūkių vidutinės pajamos vienam namų ūkio nariui pagal pajamų šaltinius (atskaičius mokesčius, eurai)

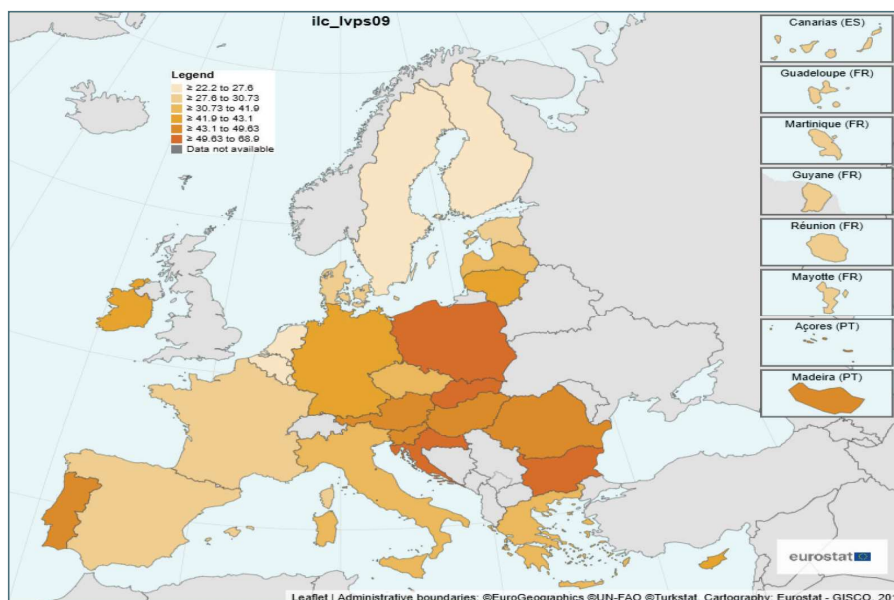
Nors jaunimui kopiant darbinės karjeros laiptais, jų namų ūkių pajamos turėtų augti, tyrimo duomenys rodo, kad tiesioginės priklausomybės nėra. Pastarąjį faktą gali sąlygoti įvairios priežastys. Pirmiausia pajamų sumažėjimo rizika susijusi su galimu jaunimo perėjimu iš aktyvumo darbo rinkoje į neaktyvumą, atsižvelgiant į intensyvių jų studijų laikotarpį. Pastarasis laikotarpis apima jaunimo amžių nuo 18 iki 21 m. Todėl, kaip matome iš tyrimo duomenų, vidutinės jaunimo pajamos gali laikinai sumažėti. Galime daryti prielaidą, kad tai susiję su tuo, jog jaunimas neturi galimybės dirbti visą darbo dieną, todėl mažėja jų pajamų vidurkis. Žinoma, pastarasis pirmasis pajamų nuosmukis neapima viso jaunimo (jų namų ūkių), nes dalis jų integruojasi į darbo rinką anksčiau baigę profesines mokyklas ir jiems tokia laikinų pajamų sumažėjimo rizika negresia. Amžiaus intervale nuo 21 ir 27 m. matome vidutinių namų ūkių pajamų augimą. Pajamų augimo pikas, tyrimo duomenimis, buvo pasiektas jaunimui sulaukus 27 m. (didžiausia pajamų reikšmė vienam asmeniui siekė apie 1 390 eurų), po to (vyresniame amžiuje) stebimas vidutinių pajamų kritimas. Galime daryti prielaidą, kad šis kritimas susijęs su motinystės / tėvystės / vaiko priežiūros atostogomis, kai bent vienas iš tėvų kuriam laikui iškrinta iš darbo rinkos. Kita vertus, nors valstybės parama gana ženkli, gimus kūdikiui kurį laiką tai negali kompensuoti santykinų pajamų vienam jaunimo namų ūkio nariui praradimo. Pastarasis laikotarpis apima jaunimo amžiaus intervalą nuo 27 iki 33 m. Įdomu

pastebėti, kad nuo 34 m. vidutinės namų ūkių pajamos vėl pradeda augti ir tai sietina su vyriausio amžiaus jaunimo (ypač moterų grįžimu į darbo rinką) po motinystės atostogų (detaliau žr. 5.1.3 pav.).

5.1.3 pav. Jaunimo namų ūkių vidutinio pajamų lygio vienam namų ūkio nariui rezultatai, priklausomai nuo amžiaus (atskaičius mokesčius, eurai)

Lietuvos mokslininkų atliktas tyrimas atskleidė, kad norėdami apsirūpinti būstu jauni asmenys susiduria su įvairiais iššūkiais, o egzistuojanti dualistinė būsto rinka sudaro galimybes įsigyti būstą (su paskola arba be jos) arba išsinuomoti rinkos kaina (Brazienė et al., 2018). EU-SILC Europos Sąjungos pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimo duomenys atskleidžia, kad jauni asmenys vis vėliau palieka tėvų namus (detaliau žr. 5.1.4 pav.). Ilgiausiai jaunimas 25–34 m. amžiaus grupėje gyvena su tėvais Pietų Europos šalyse (Portugalijoje, Italijoje, Graikijoje) bei Rytų ir Vidurio Europoje (Lenkijoje, Čekijoje, Bulgarijoje). Bendra tendencija, kad jauni asmenys ilgiau gyvena su tėvais, išlieka stabili jau kurį laiką. Pažymėtina tai, kad su tėvais gyvena beveik ketvirtadalis 25–34 m. amžiaus grupės vyrų ir tik penktadalis moterų.

5.1.4 pav. Jaunų suaugusiųjų, gyvenančių su tėvais, dalis 20–24 ir 25–29 m. amžiaus grupėse ES šalyse, %, 2024, „Eurostat“, EU-SILC

Šaltinis: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database>

Atlikto tyrimo duomenys atskleidžia jaunimo būsto nuosavybės situaciją. Kiek daugiau nei penktadalis respondentų (21 proc.) yra visateisiai savo būsto savininkai, neturintys paskolų. Tai rodo tam tikrą jų finansinį stabilumą arba galimybę įsigyti būstą be ilgalaikių finansinių išipareigojimų. Tačiau didesnė dalis, 23,7 proc., yra būsto savininkai, kurie vis dar moka paskolą, kas atspindi, jog daugeliui jaunų žmonių būsto įsigijimas be paskolos yra sunkiai pasiekiamas. Apie penktadalį (19 proc.) apklaustųjų sudaro nuomininkai, kurie būstą nuomojasi rinkos kaina. Galime daryti prielaidą, kad šie asmenys dar nėra pasirengę įsigyti nuosavo būsto arba nesiryžta imti paskolos. Dar 9,8 proc. respondentų nuomojasi būstą už mažesnę nei rinkos kainą, tikėtina, kad pasinaudodami nuolaidomis arba specialiomis programomis, 13,9 proc. respondentų gyvena su tėvais ar giminaičiais nemokėdami nuomos, kas rodo, kad šie jaunuoliai dar nėra pasiekę visiškos rezidencinės autonomijos. Nedidelė respondentų dalis (3,7 proc.) gyvena nemokamai kitų asmenų būstuose. Tik 1,2 proc. respondentų gyvena studentų bendrabučiuose, o dar mažesnė dalis (0,9 proc.) naudojasi socialiniu būstu, kas rodo,

kad ši apgyvendinimo forma yra mažiau prieinama arba netenkina jaunimo poreikių. 6,6 proc. nurodė kitas gyvenimo sąlygas, kurios nepatenka į pateiktas kategorijas (detaliau žr. 5.1.3 lentelėje).

5.1.3 lentelė. Respondentai pagal gyvenamojo būsto valdos statusą, N=1209, proc.

Eil. Nr.	Gyvenamojo būsto valdos statusas	%
1	Esu visateisis šio būsto savininkas (-ė) / bendrasavininkis (-ė) (neturintis (-i) išsimokėti paskolos)	21,0
2	Esu būsto šio būsto savininkas (-ė) / bendrasavininkis (-ė) (neturintis (-i) išsimokėti paskolos)	23,7
3	Nuomojuosi būstą rinkos kaina iš privataus asmens	19,0
4	Nuomojuosi būstą mažesne nei rinkos kaina iš privataus asmens	9,8
5	Gyvenu su tėvais ar giminaičiais ir nemoku nuomos	13,9
6	Gyvenu ne tėvų ar giminaičių būste ir nemoku nuomos	3,7
7	Gyvenu universiteto, kolegijos ar mokyklos paskirtame bendrabutyje	1,2
8	Gyvenu paskirtame socialiniame būste	0,9
9	Kita situacija	6,6

Daugiau nei pusė respondentų nurodė, kad įsigijo būstą savarankiškai (*pasinaudodami turimomis lėšomis ar paskolomis*). Tik kiek daugiau nei dešimtadalis respondentų galėjo įsigyti būstą be paskolų ar kitų finansinių įsipareigojimų. Būstą įsigijo rinkoje, iš karto sumokėdami visą kainą, 15,5 proc. respondentų, 10,6 proc. respondentų teigė, kad būstą įsigijo su paskola, kurią jau grąžino. Dažniausiai pasitaikantis scenarijus buvo būsto įsigijimas su paskola, kuri dar nėra grąžinta, taip nurodė 25,1 proc. respondentų (detaliau žr. 5.1.4 lentelėje).

5.1.4 lentelė. Būsto įsigijimo scenarijus, N=1209, proc.

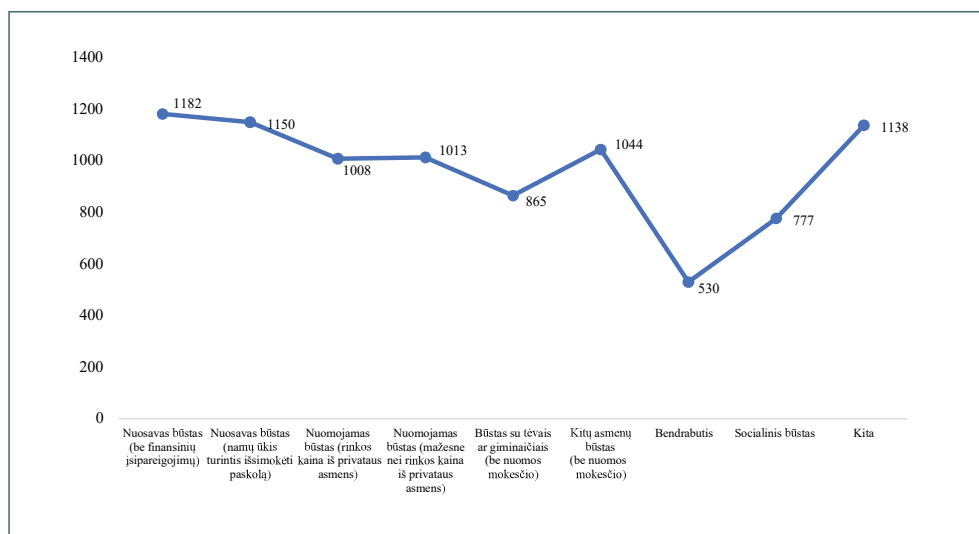
Eil. Nr.	Būsto įsigijimo scenarijus	%
1	Būstas buvo pirktas rinkoje iš karto sumokant visą jo kainą	15,5
2	Buvo paimta būsto paskola (paskola jau grąžinta)	10,6

Eil. Nr.	Būsto įsigijimo scenarijus	%
3	Būstas įsigytas su paskola (paskola dar negražinta)	25,1
4	Buvo įsigytas išperkamosios nuomos būdu, paskola dar gražinama	3,9
5	Dovanotas arba paveldėtas būstas iš tėvų, giminaičių ar artimųjų	12,5
6	Dovanotas arba paveldėtas būstas, bet ne iš tėvų, giminaičių ar artimųjų	1,6
7	Privatizuotas būstas	2,3
8	Kita situacija	28,5

Sprendžiant pagal vidutinės pajamas, geresnes dalyvavimo darbo rinkoje galimybes turi jaunimo namų ūkių nariai, turintys nuosavą būstą be finansinių įsipareigojimų (jų vidutinės vienam ūkio nariui pajamos siekė 1 182 eurus). Kiek blogiau vertinamos gyvenančių nuosavuose būstuose asmenų vidutinės pajamos, kurie dar turi išsimokėti paskolą už būstą (1 150 eurų). Jų vidutinės pajamos yra tik šiek tiek aukštesnės nei bendras jaunimo namų ūkių šio rodiklio vidurkis vienam asmeniui (8,4 proc.). Siejant respondentų namų ūkių pajamas, būsto tipą ir jų dalyvavimo darbo rinkoje galimybes, svarbu pastebėti, kad apytikriai devyni dešimtadaliai jaunimo nurodė, kad jų pajamos – darbo užmokestis. Tokiu būdu pajamų, kurių pagrindas – samdomo darbo pajamos, ryšys su jaunimo ir jų namų ūkių dalyvavimo darbo rinkoje galimybių patrauklumu yra akivaizdus. Tyrimas rodo, kad nuomojančių būstą jaunimo namų ūkių vidutinės pajamos yra mažesnės nei turinčių nuosavą būstą. Tokiu būdu jų dalyvavimo galimybės darbo rinkoje pajamų požiūriu vertintinos kukliau.

Kita vertus, itin mažos pajamos buvo tų jaunimo namų ūkių, kurių nariai gyvena bendrabutyje ar socialiniuose būstuose (jų namų ūkių pajamų vidurkis vienam asmeniui atitinkamai siekė 530 ir 777 eurus). Mažesnės bendrabučiuose gyvenančio jaunimo pajamos sietinos su jaunesniu jų amžiumi, kai jie teikia prioritetą ne užimtumui (darbo rinkai), bet studijoms (5.1.5 pav.). Priklausomai nuo būsto tipo, vidutinis pajamų lygis vienam namų ūkio asmeniui galėjo skirtis net 2,2 karto. Tiek kartų skyrėsi maksimali ir minimali pajamų reikšmė. Įdomu, kad namų ūkių pajamų skirtumai pagal jų šaltinius buvo gerokai mažesni (siekė iki 1,65 karto). Pastarąjį faktą galima sieti su tuo,

kad atskiri namų ūkiai gali turėti labai skirtingus pajamų šaltinius, nors jų diferenciacija vienam ūkio nariui pagal individualų (konkretų) jam priskirtiną pajamų šaltinį turėtų būti gerokai didesnė. Darbo rinkos požiūriu, nuosavą būstą turintys namų ūkiai yra gerokai ekonomiškai tvirtesni.

5.1.5 pav. Jaunimo namų ūkių vidutinio pajamų lygio vienam asmeniui pasiskirstymas pagal apklaustųjų būsto tipą (eurais)

Iš apklausos duomenų matyti, kad didesnė dalis jaunimo yra labiau orientuoti į nuosavą būstą ir nelinkę gyventi nuomojamame būste. Tačiau dauguma respondentų (net apie keturi penktadaliai) pabrėžė, kad išmokėti būsto paskolą *sunku ar labai sunku*. Sprendžiant pagal minėtą rodiklį, labai panašiai būsto paskolos išsimokėjimo galimybės vertinamos ir jaunam asmeniui apskritai – 78,8 proc., gavusiam pirmą darbą jaunam asmeniui – 80,2 proc., jaunai šeimai, kurioje tik vienas asmuo dirba, – 81,7 proc., asmeniui, gaunančiam vidutines pajamas, – 76,1 proc. Gerokai palankiau paskolos išsimokėjimo galimybės vertinamos šeimai, kurioje yra du dirbantys asmenys (tik 51,6 proc. tokių apklaustųjų nurodė, kad išsimokėti būsto paskolą sunku ar labai sunku) (detaliau žr. 5.1.5 lentelę).

5.1.5 lentelė. Subjektyvus galimybių įsigyti būstą per paskolų mechanizmą vertinimas, N=1209, proc.

Eil. Nr.	Teiginiai	%		
		Gana lengva / labai lengva	Labai sunku / gana sunku	Sunku pasakyti
1	Asmeniui, gaunančiam vidutinės pajamas, išsimokėti būsto paskolą	17,7	76,1	23,9
2	Jaunam asmeniui išsimokėti būsto paskolą	5,6	78,8	15,6
3	Ką tik studijas baigusiam asmeniui išsimokėti būsto paskolą	5,3	82,2	12,5
4	Jaunam asmeniui, ką tik gavusiam pirmą darbą, išsimokėti būsto paskolą	5,7	80,2	14,1
5	Jaunai šeimai, kurioje tik vienas asmuo dirba, išsimokėti būsto paskolą	6,6	81,7	11,7
6	Šeimai, kurioje yra du dirbantys asmenys, išsimokėti būsto paskolą	8,1	51,6	40,3

Rezultatai atskleidė, jog gyvenamoji vieta yra labai reikšmingas veiksnys, lemiantis galimybes įsigyti būstą per paskolų mechanizmą. Palankiau būsto paskolos išsimokėjimo galimybes vertina didmiesčiuose gyvenantys respondentai ($p=0,001$). Akivaizdu, kad būsto įsigijimo galimybes iš esmės lemia asmens ar namų ūkio finansiniai ištekliai. Respondentai, kurie nurodė, jog per pastaruosius 12 mėn. jų finansinė padėtis pablogėjo, statistiškai reikšmingai mažiau palankiai vertina ir galimybes išsimokėti būsto paskolą ($p=0,005$).

Jaunimo namų ūkio vienam namų nariui tenkančių vidutinių pajamų ir respondentų darbo turinio sąsajos

Pritaikius porinės koreliacinės – regresinės analizės metodą, buvo įvertintas ryšis tarp vienam jaunimo namų ūkio nariui tenkančių vidutinių pajamų ir respondentų darbo turinį įtakojančių veiksnių. Šalia koreliacijos koeficientų buvo suformuluoti parametrai, apskaičiuoti analogiškai porinės regresijos lygčių parametrai kiekvienam lentelėje išskirtam veiksniai (5.1.6 lentelė). Rezultatinis rodiklis kiekvienos porinės regresijos skaičiavimų

atveju yra vienam jaunimo namų ūkio nariui tenkančios pajamos, o jį įtako-jantys veiksniai yra darbo turinio rodikliai (veiksniai).

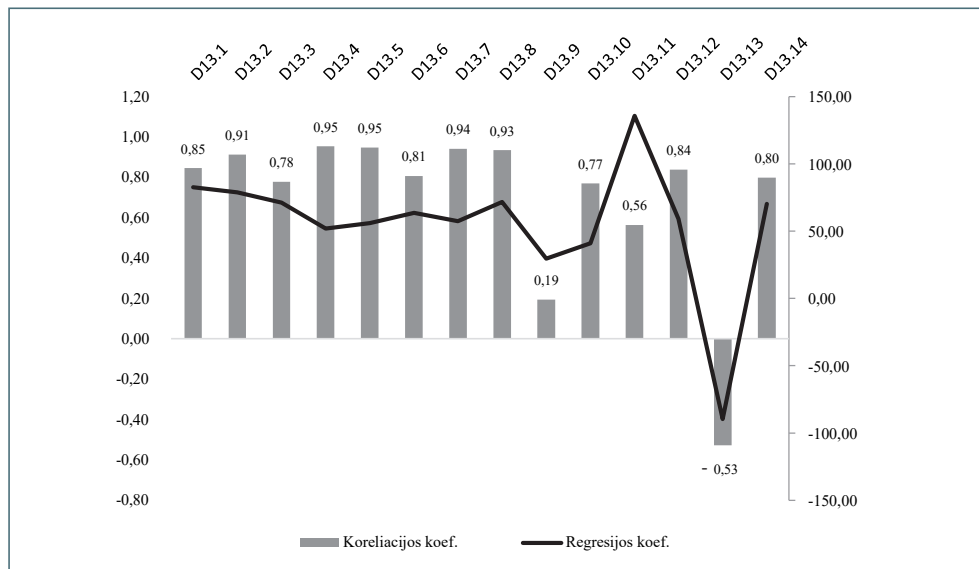
5.1.6 lentelė. Darbo turinio vertinimo veiksniai

D13.1 Kūrybiškas	D13.8 Užtikrinantis gerą darbinę atmosferą
D13.2 Labai vertinamas visuomenės	D13.9 Rizikingas
D13.3 Turintis aukštą prestižą, statusą visuomenėje	D13.10 Įdomus, nerutininis
D13.4 Gerai materialiai atlyginamas	D13.11 Reikalaujantis didelės atsakomybės
D13.5 Suteikiantis geras darbo sąlygas	D13.12 Suteikiantis galimybę realizuoti save, pasireikšti ir tobulėti
D13.6 Suteikiantis galimybę bendrauti su žmonėmis	D13.13 Sunkus fiziškai
D13.7 Suteikiantis galimybę daryti karjerą	D13.14 Autonomiškas, suteikiantis daug atsakomybės

Tyrimo rezultatais nustatyta, kad tiesioginis koreliacinis ryšys tarp vidutinių pajamų vienam namų ūkio nariui lygio ir darbo turinio veiksmų, kurie išreikšti pozityvių ir negatyvių atsakymų lyginamuoju svoriu, yra gana aukštas (tai rodo stulpeliai žemiau pateikiamose diagramose). *Gauti rezultatai leidžia suformuluoti išvadą, kad kuo aukštesnis respondentų namų ūkio pajamų lygis, tuo pozityviau vertinami darbo turinio veiksniai nurodant jų svarbą. Turtin-gesniuose jaunimo namų ūkiuose gyvenantis jaunimas gerokai pozityviau vertina darbo turinį įtakančius veiksnius, nors vertinant atskirų veiksmų poveikį jaunimo namų ūkių pajamų lygiui yra ir tam tikrų išimčių.*

Ypač aukštas jaunimo namų ūkių pajamų lygio ryšys su darbo turinį iš-reiškiančiais veiksniais buvo pozityvių atsakymų atveju (koreliacijos koe-ficientas didesnis nei 0,9), kai respondentai pritarė tyrėjų išskirtų veiksmų poveikiui jaunimo darbinėje veikloje (5.1.6 pav.). Aukščiausias teigiamas ko-reliacijos koeficientas nustatytas nagrinėjant jaunimo namų ūkių pajamų lygio ryšį su šiais darbą (darbo turinį) įtakančiais veiksniais: darbas labai

vertinamas visuomenės (D13.2), gerai materialiai atlyginamas (D13.4), suteikiantis geras darbo sąlygas (D13.5), suteikiantis galimybę daryti karjerą (D13.7), užtikrinantis gerą darbinę atmosferą (D13.8) ir pan.

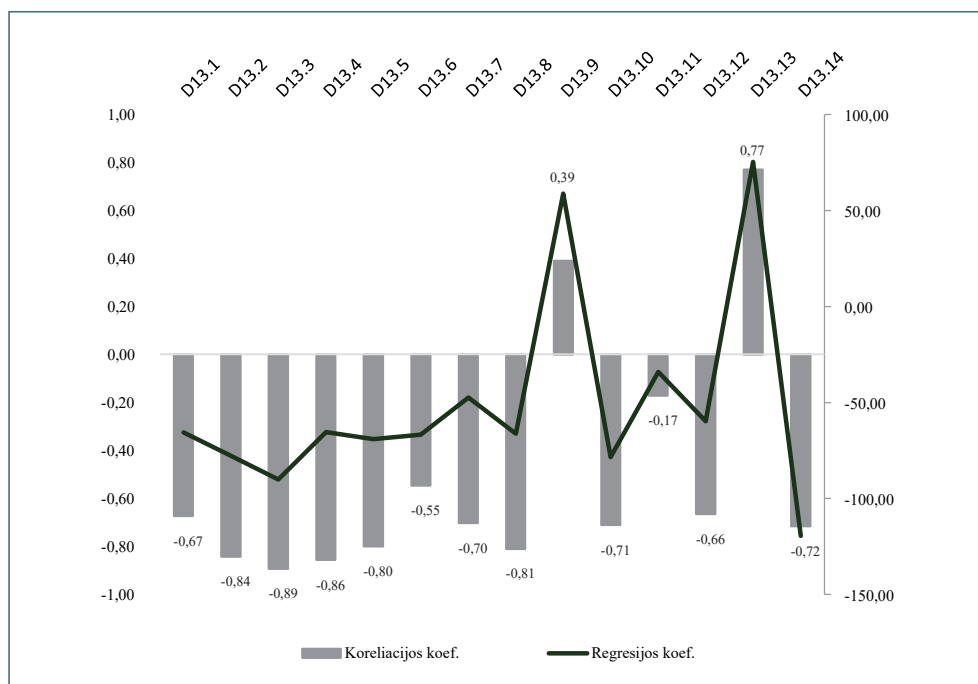

5.1.6 pav. Pajamų vienam jaunimo namų ūkio nariui priklausomybės nuo darbo turinio vertinimo veiksnių porinės koreliacijos ir regresijos koeficientai (teigiamų vertinimų lyginamojo svorio rodikliams)*

* Teigiamų vertinimų atveju tyrime išskirtiems darbo turinio veiksniams pritariama.

Kita vertus, esant pozityviems respondentų vertinimams, aukštas namų ūkių vidutinių pajamų vienam asmeniui koreliacinis ryšis su darbo veiksniais faktiškai pasireiškia vertinant beveik visus darbinės veikos turinio atsakymų variantus. Tai liudija apie ryškų tiesioginį ryšį tarp respondentų pajamų lygio ir jų darbo turinio vertinimo palankumo. Ryški išimtis pozityvių vertinimų atveju – rizikingo darbo veiksnys (D13.9), kur toks ryšys yra silpnas ir statistiškai nereikšmingas. Kita ryški išimtis bendrame nagrinėjamų rodiklių koreliacinių priklausomybių fone – reikšmingas neigiamas vidutinis ryšys tarp pajamų vienam asmeniui lygio ir fiziškai sunkaus darbo (-0,53). Tai faktiškai rodo, kad didesnes pajamas gaunantiems jauniems žmonėms didele dalimi pavyksta išvengti sunkaus fizinio darbo. *Tuo tarpu sunkesnę fizinę darbą dirbantis jaunimas gauna vidutiniškai mažesnes pajamas. Dar*

vienas kiek žymesnis skirtumas – reikalaujančio didelės atsakomybės darbo veiksnio išskyrimas (D13.11), kuris gerokai silpniau tiesiogiai koreliuoja su jaunimo namų ūkių pajamomis vienam asmeniui, nors netgi šiuo atveju koreliacija buvo reikšminga ir vidutinio lygio (0,56).

5.1.7 pav. Pajamų vienam jaunimo namų ūkio nariui priklausomybės nuo darbo turinio vertinimo veiksnių porinės koreliacijos ir regresijos koeficientai (neigiamų vertinimų lyginamojo svorio rodikliams)*

*Neigiamų vertinimų atveju tyrime išskirtiems darbo turinio veiksniams nepritariama.

Kitas pajamų lygio statistinio vertinimo aspektas – neigatyvūs vertinimai, kurie nors formaliai iliustruoja atvirkštinę priklausomybę tarp namų ūkių pajamų lygio ir darbo vertinimo veiksnių (5.1.7 pav.), tačiau pagal turinį faktiškai atitinka juos ir tiesiogiai palyginami su pozityviais vertinimais, nes, augant teigiamai atsakusių į atitinkamus klausimus respondentų daliai, automatiškai mažėja neigiamai į juos atsakusių asmenų dalis. Tad šiuo atveju nėra tiek svarbu, ar neigiama, ar teigiama koreliacijos koeficiento reikšmė, kiek svarbus jo modulis, išreiškiantis ryšio stiprumą. Tyrimo duomenys rodo, kad, esant neigiamiesiems vertinimams, atmetant jų poveikio kryptį

tyrime dalyvavusio jaunimo darbinei veiklai, koreliacinis ryšys beveik visais atvejais silpnėsnis nei teigiamų vertimų atveju, nors dažniausiai jis irgi išlieka stiprus. Negatyvūs respondentų darbo turinio vertinimai beveik visais atvejais bent jau formaliai išreiškiami atvirkštiniu ryšiu. Ryškesnė išimtis – sunkus fizinis darbas (D13), kur, augant respondentų pajamoms, didėja ir neigiamas šio veiksnio vertinimas, nes didėja dalis asmenų, kurie atmeta jo įtaką jų užimtumui. Tad didesnes pajamas užtikrinanti darbinė veikla kaip tik jaunimui padeda išvengti sunkaus fizinio darbo.

Jaunimo namų ūkių pajamų lygio koreliacinio ryšio pasiskirstymą pagal darbo turinio rodiklius patvirtina ir porinės regresijos rezultatai. Tačiau čia galimi tam tikri nukrypimai. Maksimali pajamų lygio regresinė priklausomybė stebima vertinant pajamų lygio ir išaugusios atsakomybės už darbą veiksnio tarpusavio ryšį (D13.11). Tai reiškia, kad vidutinių jaunimo namų ūkių pajamų lygis, lyginant su kitais atsakymų variantais (kitais rezultatiniais rodikliais įtakančiais veiksniais), auga gerokai sparčiau didėjant teigiamų atsakymų daliai, kai pripažįstama, jog apklaustųjų darbas reikalauja didesnės atsakomybės. Tokiu būdu jaunų žmonių atsakomybės už darbą augimas turi didesnį poveikį jų pajamų augimui nei kiti veiksniai, nors aptariamam atveju koreliacinis ryšys tarp aptariamų veiksmų išreiškiančių rodiklių yra tik vidutinis (0,56). Iš kitos pusės, egzistuoja daug veiksmų (D13.1–D13.8), kur jų koreliacinis ryšys su jaunimo namų ūkių pajamų lygiu itin aukštas, tačiau regresijos koeficientas svyruoja daugmaž vidutiniame lygyje. Tad galima suformuoti svarbią išvadą, kad aukštas tiriamų veiksmų koreliacinis ryšys rodo nagrinėjamų rodiklių tarpusavio ryšio „teisiškumą“, esminių neatitikimų tarp koreliacinės ir regresinės analizės rezultatų daugeliu atvejų nėra.

Detaliau panagrinėjime porinės koreliacijos koeficientų reikšmingumą pozityvių ir negatyvių vertinimų atvejais. Respondentams pritarant atskirų veiksmų poveikiui darbo sąlygoms (esant pozityviems vertinimams), jų ryšys su namų ūkių pajamų lygiu beveik visada statistikai reikšmingas. Tai faktiškai rodo glaudžią tiesinę priklausomybę tarp jaunimo namų ūkių pajamų lygio ir pozityvaus atskirų veiksmų poveikio rezultatų. Išimtis yra tik rizikingo darbo priklausomybė nuo pajamų lygio, kurios koreliacijos išraiška buvo nors ir nereikšminga, bet nežymiai teigiama (D13.9). Panaši situacija

stebima ir esant negatyviems veiksnių vertinimams, kurių koreliacinis ryšys daugeliu atvejų yra gana glaudus, nors tada nereikšminga koreliacija buvo ne tik rizikingo darbo, bet ir didelės darbo atsakomybės atvejais (D13.11). Pastarieji veiksniai daugiau susiję su gerokai didesne įtampa jaunimo darbe.

5.1.7 lentelė. Jaunimo namų ūkių pajamų lygio priklausomybės nuo nagrinėjamų darbo turinio veiksnių reikšmingumas ir koreliacijos rodikliai

	Esant pozityviems veiksnių vertinimams		Esant negatyviems veiksnių vertinimams	
	Koreliacijos koef.	p reikšmė	Koreliacijos koef.	p reikšmė
Kūrybiškas	0,84636602	0,00000290	-0,6725382	0,00404123
Labai vertinamas visuomenės	0,91278785	0,00000000	-0,8415975	0,00000415
Turi aukštą prestižą, statusą visuomenėje	0,77780911	0,00014951	-0,8923508	0,00000003
Gera materialiai atlyginamas	0,95307992	0,00000000	-0,8559192	0,00000134
Suteikia geras darbo sąlygas	0,94710929	0,00000000	-0,7992202	0,00005492
Suteikia galimybę bendrauti su žmonėmis	0,80700934	0,00003654	-0,5465313	0,03522638
Suteikia galimybę daryti karjerą	0,94051758	0,00000000	-0,7024003	0,00193430
Užtikrina gerą darbinę atmosferą	0,93468493	0,00000000	-0,809137	0,00003254
Rizikingas	0,19434861	0,51412315	0,39026943	0,16594945
Įdomus, nerutininis	0,76961466	0,00021078	-0,7107548	0,00153878
Reikalauja didelės atsakomybės	0,56431544	0,02774095	-0,1719185	0,56531792
Suteikia galimybę realizuoti save, pasireikšti ir tobulėti	0,83733281	0,00000564	-0,6643351	0,00485230
Sunkus fiziškai	-0,5274309	0,04472575	0,77119359	0,00019759
Autonomiškas, suteikia daug atsakomybės	0,79864666	0,00005654	-0,7158842	0,00132978

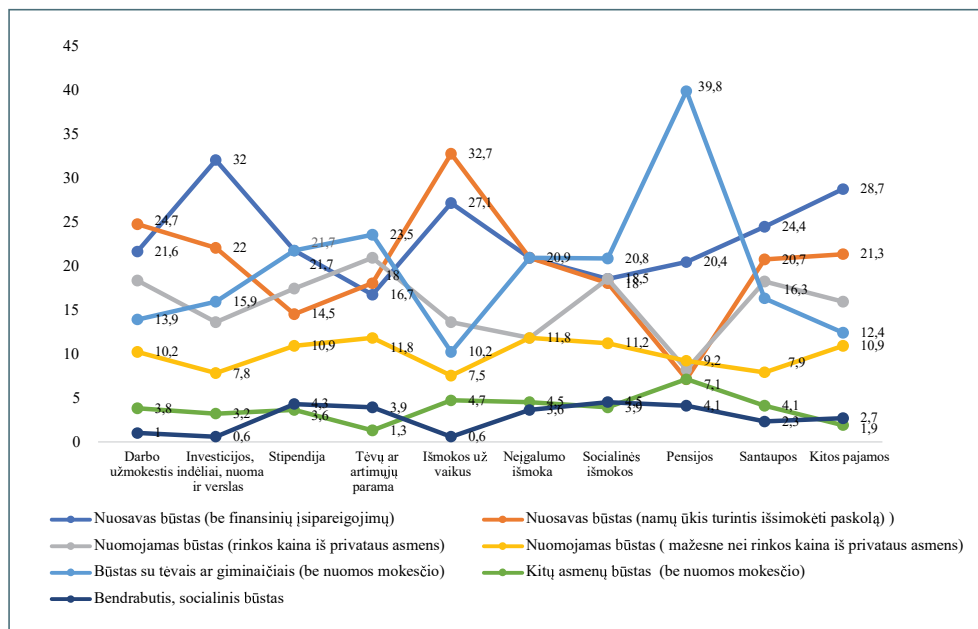
Atlikti skaičiavimai leidžia apibendrinti atliktus vertinimus. Išskaidžius porinės koreliacinės – regresinės analizės rezultatus pagal negatyvius ir pozityvius respondentų vertinimus, galima teigti, jog pasirinkto analizės metodo taikymas visiškai pasiteisino, kadangi daugeliu atvejų pavyko išlaikyti

tiriamų rodiklių reikšmingumą. Tiek porinės regresijos, tiek koreliacijos priklausomybės, stebint daugelio veiksnių tarpusavio ryšį su jaunimo pajamų lygiu, vertintinos panašiai. Tačiau šio statistinio tyrimo metu buvo atskleista, kad negatyvių darbo turinio vertinimų atvejais nagrinėjamų veiksnių ryšys su jaunimo namų ūkių pajamų lygio rodikliu dažniausiai buvo silpnas nei analogiškais pozityvių vertinimų atvejais. Augant jaunimo pajamoms, daugeliu atvejų respondentai labiau pripažįsta jaunimo darbo turinį įtakojančių veiksnių svarbą.

Kita vertus, tiek pripažįstančius atskirų darbo turinio veiksnių poveikį jaunas žmones, tiek jį atmetančius sociologiniu požiūriu galima laikyti savitomis grupėmis, kurios turi savo gyvenimiškų galimybių ir ilgalaikės integracijos į darbo rinką kelio specifiškumą (stebimus skirtumus). Tad ypač atkreiptinas dėmesys į didesnius porinės koreliacinės – regresinės analizės skirtumus tarp pozityvių ir negatyvių vertinimų grupių respondentų. Pavyzdžiui, sprendžiant pagal regresijos koeficientus, reikalaujantis didesnės atsakomybės darbas tarp pripažįstančių šio veiksnio poveikį apklaustųjų (pozityvūs vertinimai) ypač sietinas su jaunimo pajamų lygio augimu. Tačiau negatyvių vertinimų respondentų grupėje (D13.11) tokia priklausomybė faktiškai negalioja, o nagrinėjamas koreliacinis ryšys yra itin silpnas ir nereikšmingas. Tad šiuo atveju galima vertinti ir koreliacinio ryšio skirtumus, nors paties koreliacijos koeficiento reikšmės yra žymiai mažesnės.

Būsto nuosavybės ir (gaunamų) pajamų šaltinių sąsajos

Tyrimas rodo, kad būsto statusas gana žymiai priklauso nuo pajamų šaltinių (detaliau žr. 5.1.8 pav.). Kaip minėta anksčiau, daugiausia apklausoje dalyvavusių jaunų žmonių ir jų namų ūkių narių gyveno nuosavuose būstuose (21 proc. jų neturėjo būsto paskolų, 23,7 proc. turėjo). Didžiausia nuosavą būstą (be finansinių įsipareigojimų) turinčių asmenų (namų ūkių) dalis buvo tarp iš investicijų, indėlių gyvenančiųjų ir savą verslą turinčių asmenų bei kitų pajamų gaunančių respondentų (atitinkamai 32 ir 28,7 proc.), nors palyginti daug tokių buvo ir tarp gaunančių išmokas už vaikus (27,1 proc.). Mažiausia tokių asmenų dalis (16,7 proc.) buvo tarp tėvų ir artimųjų paramą gaunančių asmenų.

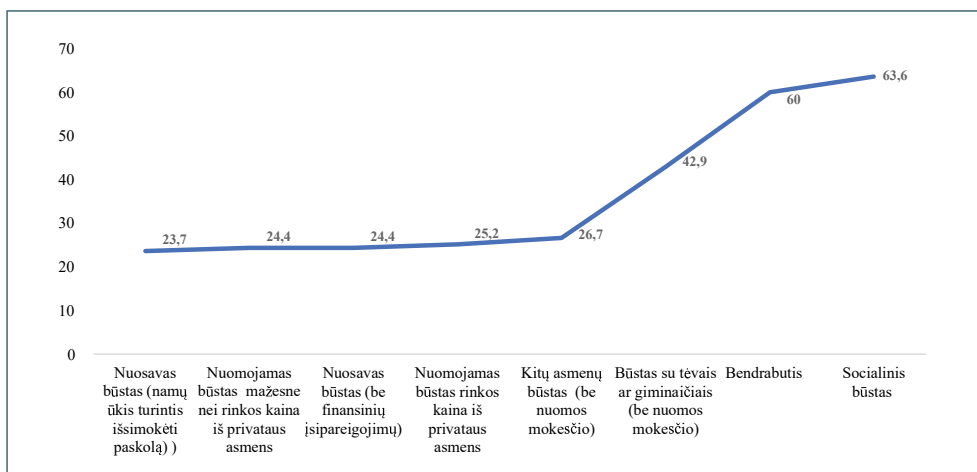

5.1.8 pav. Asmenų pajamų šaltinių lyginamojo svorio pasiskirstymas pagal būsto statusą, N = 1209, proc.

Savaime suprantama, kad vieną didžiausių būsto paskolų naštų turi jauni asmenys (jaunos šeimos), todėl nuosavą būstą turinčių asmenų dalis (su finansiniais įsipareigojimais) buvo itin didelė tarp namų ūkių, kurių nariai gauna išmokas už vaikus (sieki beveik 33 proc.) (5.1.8 pav.). Kita vertus, mažiausiai nuosavą (su finansiniais įsipareigojimais) būstą turinčių namų ūkių buvo asmenų, gaunančių pensiją, grupėje (7,1 proc.). Mažiausia gyvenančių būstuose su tėvais ir giminaičiais respondentų dalis buvo tarp išmokas už vaikus gaunančių asmenų (10,2 proc.). Tyrimo duomenų pagrindu galima teigti, kad vaikų gimimas paskatina jaunas šeimas įsigyti nuosavą būstą ir tapti ekonomiškai nepriklausomas nuo tėvų ir giminaičių.

Didžiausios santykinio skurdo kreivės reikšmės (kai pajamos vienam asmeniui siekia iki 600 eurų) buvo tarp socialiniuose būstuose ir bendrabučiuose gyvenančių asmenų (sieki atitinkamai net 63,6 ir 60 proc.) (5.1.9 pav.). Gana didelė skurdo rizika egzistuoja taip pat tėvų būste gyvenančių asmenų namų ūkiuose. Pastebėta, kad autorių išskirta santykinio skurdo rodiklio priklausomybės kreivė keičiasi labai netolygiai. Pradžioje ji auga labai pamažu,

tačiau paveikslas antroje pusėje ji staigiai kyla į viršų. Nežymus kreivės augimas paaiškinamas tuo, kad pirmose penkiose namų ūkių grupėse skurstančiųjų dalis nuo būsto statuso priklauso palyginti nežymiai (svyruoja 23,7–26,7 proc. ribose, bet toliau staigiai išauga net iki 63,6 proc.). Tad galima teigti, kad pirmųjų penkių tipų būstuose skurstančiuose namų ūkiuose dalis išlieka santykinai pastovi – svyruoja apie 25 proc. ribą. Kitaip tariant, skursta apytikriai kas ketvirtas namų ūkis, o didžioji dalis respondentų gali susikurti santykinai geresnes gyvenimo sąlygas. Tačiau tarp gyvenančių socialiniuose būstuose ar bendrabučiuose skursta net apie šešis dešimtadalius namų ūkių. Pastarieji rodikliai labiau apibūdina gyvenimo sąlygų ekonominę pagrindą. Tačiau mūsų tyrimas nenagrinėja tokių svarbių gyvenimo sąlygų psichologinių aspektų kaip namų ūkių narių tarpusavio santykiai, socialinės įtampos įtaka gyvenimo sąlygoms ir pan.

5.1.9 pav. Mažas pajamas vienam ūkio nariui (skurstančių) gaunančių namų ūkių dalies pasiskirstymas pagal būsto statusą tyrimo duomenimis (proc.).

Tyrimo reikšmės išdėstytos pajamų vienam ūkio nariui didėjimo tvarka (pagal skurstančiųjų dalies rodiklį). N=1209, proc.

Vertinant detalesnę namų ūkių pajamų vienam jo nariui pajamų intervalų pasiskirstymą priklausomybę nuo būsto statuso, itin didelių skirtumų vidutinių gyventojų pajamų grupėse nepastebėta. Atsižvelgus į kiek didesnę pajamų detalizaciją, teko atmesti kelias mažiau gausias respondentų grupes

pagal būsto tipą. Didžiausi apklaustųjų būsto statuso skirtumai pastebimi didžiausias ir mažiausias pajamas gaunančių asmenų grupėse. Priklausomai nuo pajamų dydžio, labai panašiai kito turinčiųjų nuosavą būstą pajamų kreivės (iš pradžių jos mažėjo, o nuo 601–700 eurų pajamų intervalų ribos pradėjo itin sparčiai augti). Tačiau, palyginti su kitokiuose būstuose gyvenančiais apklaustaisiais, tokių namų ūkių dalis drastiškai išaugo didžiausias pajamas gaunančiuose namų ūkiuose. Maždaug kas antras apklaustasis gyveno nuosavame būste, kurio vidutinės namų ūkio narių pajamos buvo didžiausios (siekė daugiau nei 1 500 eurų). Kaip matome, didžiausia dalis turtingiausių namų ūkių narių gyvena privačiuose būstuose. Jų pajamų augimo kreivė nuo 601–700 eurų pajamų intervalo ribose primena tiesę ir augo stabiliausiai. Kitų namų ūkių statuso kreivės nuo minėto intervalo ribos didėjo lėčiau ir nuo 1 500 eurų ribos pradėjo mažėti (ypač spartus turtingiausių namų ūkių sumažėjimas pastebimas nuomojamo būsto atvejais).

5.2. Socialinės deprivacijos ryšys su gyvenimiškomis galimybėmis

Šiame moksliniame tyrime socialinė deprivacija buvo matuojama „Eurostat“ pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrime taikomomis matavimo skalėmis. 2009 m. rodiklis buvo apibrėžtas kaip dalis žmonių, gyvenančių namų ūkiuose, kuriuose susiduriama bent su trimis iš devynių nepritekliaus formų. Šie nepritekliai apima nesugebėjimą namų ūkiui: 1) padengti netikėtų išlaidų; 2) leisti sau vienos savaitės kasmetines atostogas toli nuo namų; 3) išvengti įsiskolinimų (hipotekos nuomai, komunaliniams mokesčiams ir (arba) išperkamajai nuomai); 4) leisti sau valgyti patiekalą su mėsa, vištiena, žuvimi arba vegetarišku atitikmeniu kas antrą dieną; 5) užtikrinti, kad namai būtų pakankamai šilti; 6) turėti automobilį arba furgoną asmeniniam naudojimui; 7) leisti sau įsigyti skalbimo mašiną; 8) leisti sau spalvotą televizorių; ir 9) leisti sau turėti telefoną.

Naujasis materialinio ir socialinio nepritekliaus (deprivacijos) rodiklis pakeitė standartinį materialinio nepritekliaus rodiklį, kurį ES priėmė 2009 m.

Šis matavimas pagrįstas 13 rodiklių, kurių pasirinkimas atliktas naudojant sisteminę kiekvieno elemento patikimumo analizę (Guio et al., 2012; Guio et al., 2017). Nuo 2014 m. šie rodikliai kasmet renkami kiekvienoje šalyje. Septyni nepritekliaus rodikliai susiję su asmens namų ūkiu, o šeši – su pačiu asmeniu. Septyni namų ūkių nepritekliai apima šešis elementus, kurie jau buvo įtraukti į 2009 m. rodiklį (1–6 elementai) ir vieną naują elementą – nesugebėjimą namų ūkiui: 1) padengti netikėtų išlaidų; 2) leisti sau vienos savaitės kasmetines atostogas toli nuo namų; 3) išvengti įsiskolinimų (hipotekos, nuomos, komunaliniams mokesčiams ir (arba) išperkamajai nuomai); 4) leisti sau valgyti patiekalą su mėsa, vištiena arba žuvimi ar vegetarišku atitikmeniu kas antrą dieną; 5) užtikrinti, kad namai būtų pakankamai šilti; 6) turėti automobilį arba furgoną asmeniniam naudojimui; ir 7) pakeisti susidėvėjusius baldus. Tyrimo klausimai matuoja namų ūkio nuostatas apie tai, ar namų ūkis gali laiku įvykdyti įvairius finansinius įsipareigojimus, taip pat klausama apie materialinio vartojimo, paslaugų prieinamumo galimybes ir t. t.

Tyrimo duomenimis, respondentų galimybės įgyvendinti finansinius įsipareigojimus buvo pakankamai teigiamos. Du ir daugiau kartų laiku sumokėti už komunalinius mokesčius buvo sunku 10,8 proc. apklaustųjų, sumokėti vartojimo, studijų kredito ar kitų kreditų paskolas du ir daugiau kartų buvo sunku 11,8 proc. respondentų (plačiau žr. 5.2.1 lentelę).

5.2.1 lentelė. Ar per paskutinius mėnesius Jūsų namų ūkis dėl pinigų stokos negalėjo laiku sumokėti, N=1209, proc.

	Taip, 1 kartą	Taip, 2 ir daugiau kartų	Ne, galėjo	Nereikėjo mokėti
Už būsto nuomą ar būsto paskolos	6,1	8,8	54,2	30,9
Komunalinių mokesčių	6,1	10,8	71,6	11,4
Vartojimo paskolos, studijų kredito ar kitų paskolų, kreditų, palūkanų	4,6	11,4	48,5	35,5

Tyrimo duomenimis, respondentų namų ūkių finansinės atsakomybės, kai buvo paklausta, ar namų ūkiui mokėjimas už būstą (komunalinius mokesčius, nuomą, paskolą, palūkanas, draudimą), neįskaitant įsiskolinimų, yra

didelė finansinė našta, bei ar namų ūkis turi gražinti vartojimo paskolą, studijų kreditą, paskolą už išsimokėtinai pirktus daiktus ar gautas paslaugas ir ar namų ūkiui šis paskolos ar kredito gražinimas yra didelė finansinė našta, net 59,3 ir 53,3 proc. apklaustųjų įvardijo, jog tai jiems yra didelė finansinė našta (detaliau žr. 5.2.2 lentelę).

5.2.2 lentelė. Respondentų namų ūkių finansiniai įsipareigojimai, N=1209, proc.

Eil. Nr.	Ar Jūsų namų ūkiui yra našta:	%		
		Labai didelė našta	Šiokia tokia našta	Nėra našta
1	Ar namų ūkiui mokėjimas už būstą (komunalinius mokesčius, nuomą, paskolą, palūkanas, draudimą), neįskaitant įsiskolinimų, yra didelė finansinė našta?	36,3	45,7	18,0
2	Ar namų ūkis turi gražinti vartojimo paskolą, studijų kreditą, paskolą už išsimokėtinai pirktus daiktus ar gautas paslaugas?	59,3	29,9	10,8
3	Ar namų ūkiui šis paskolos ar kredito gražinimas yra didelė finansinė našta?	53,3	31,0	15,7

Vertinant jaunimo gyvenimo sąlygas, svarbus kriterijus yra jų poreikių patenkinimas. Vertinant, kokius poreikius gali sau leisti patenkinti respondentai (jų namų ūkis), pabrėžtina, kad 71,6 proc. apklaustųjų (jų namų ūkių) gali leisti sau savaite atostogauti ne namuose (sodyba, draugai, giminės ir pan.), 56,9 proc. – užsienyje, 61,7 proc. apmokėti nenumatytas 500 EUR išlaidas, 63,3 proc. – gali įsigyti naujų madingų rūbų, 58,1 proc. – pakeisti susidėvėjusius ar sulūžusius baldus (lovą, stalą, spintą ar pan.) naujais, 81,8 proc. gali pasikviesti draugų bent kartą per mėnesį ir pan. Jaunimo namų ūkių gyvenimo sąlygas gerokai palengvina šiuolaikinės technologijos ir įvairūs buitiniai prietaisai, mobilumo priemonės. Apie devyni dešimtadaliai apklaustųjų namų ūkių turi išmanųjį telefoną, 87,8 proc. – kompiuterius ir skalbimo mašinas, 75,8 proc. – automobilį, 45,2 proc. – indaplovę. Apie trys ketvirtadaliai namų ūkių nariai gali padengti skubias medicinines išlaidas,

78,1 proc. – išlaidas stomatologui bent kartą per metus. Gyvenimo sąlygas atspindi ir vartojamo maisto kokybė. 76,6 proc. apklaustųjų (jų namų ūkių narių) gali sau leisti kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar lygiaverčio vegetariško maisto (detaliau žr. 5.2.3 lentelėje).

5.2.3 lentelė. Materialinio vartojimo ir paslaugų prieinamumo galimybės, N=1209, proc.

Eil. Nr.	Ar Jūsų namų ūkis:	%	
		Taip	Ne
1	Gali sau leisti savaitę atostogauti ne namuose, įskaitant buvimą sodyboje, kolektyviniame sode ir pan., arba pas draugus, gimines	71,6	28,4
2	Gali sau leisti savaitę atostogauti užsienyje	56,9	43,1
3	Gali sau leisti kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar lygiaverčio vegetariško maisto	76,6	23,4
4	Galėtų apmokėti nenumatytas 500 EUR išlaidas iš savo lėšų	61,7	38,3
5	Gali įsigyti naujų madingų rūbų	63,3	36,7
6	Gali pakeisti susidėvėjusius ar sulūžusius baldus (lovą, stalą, spintą ar pan.) naujais	58,1	41,9
7	Turi kompiuterį	87,8	12,2
8	Turi skalbimo mašiną	87,8	12,2
9	Turi indaplovę	45,2	54,8
10	Turi automobilį	75,8	24,2
11	Turi išmanųjį telefoną / telefonus	91,2	8,9
12	Gali pasikviesti draugų bent kartą per mėnesį į svečius	81,8	18,2
13	Gali eiti į kiną, teatrą, koncertą ar sporto varžybas bent kartą per mėnesį	74,1	25,9
14	Gali apsilankyti pas stomatologą bent kartą per metus ir sumokėti už paslaugas	78,1	21,9
15	Gali padengti skubias medicinines išlaidas	74,4	25,6

Respondentų patirtys, susijusios su finansiniais sunkumais ir jų sprendimais, tokiais kaip skolinimasis, taupymas ir išlaidų ribojimas jų tėvų šeimoje, kai jiems buvo 14–15 metų, atskleidžia respondentų patirtus finansinius sunkumus ir nepriteklių. Pažymėtina, kad net 69,9 proc. respondentų nurodė, jog

jiems *neteko neplanuotai skolintis iš banko*, o tai rodo, kad dauguma jų sugebėjo valdyti savo finansus be šio papildomo įsipareigojimo. Tačiau 13,8 proc. respondentų pripažino, kad turėjo skolintis iš banko, o tai rodo, jog dalis patyrė finansinių sunkumų, kuriuos sprendė paskolomis. Ši situacija koreliuoja su kitų tyrėjų darbais, kurie pabrėžia, kad finansinis nestabilumas dažnai priverčia žmones pasitelkti skolinimosi galimybes, siekiant užtikrinti kasdienių poreikių patenkinimą (Jones, 2017; Smith, 2020). Kalbant apie skolinimąsi iš tėvų, 54,2 proc. respondentų nurodė, kad neturėjo poreikio skolintis iš šeimos, tačiau 25,6 proc. turėjo pasitelkti tėvų pagalbą. Tai rodo, kad ketvirtadalis apklaustųjų pasinaudojo šeimos finansine parama, susidūrę su finansiniais sunkumais, kas atitinka pastarųjų metų tyrimus, kurie atskleidžia šeimos finansinės pagalbos svarbą jaunų suaugusiųjų finansiniame gyvenime (Couch, Dunn, 1997). 48,8 proc. respondentų pripažino, kad turėjo taupyti ir labiau planuoti kasdienes pirkinius, kas rodo, kad beveik pusė respondentų susidūrė su finansiniais iššūkiais. Šis rezultatas dera su tyrimais, kurie rodo, kad ekonominio nestabilumo sąlygomis daugelis žmonių priversti riboti kasdienes poreikius, siekdami išvengti didesnių finansinių problemų (Brown, Taylor, 2018). Kalbant apie išlaidas maistui, 31,18 proc. respondentų pripažino, kad turėjo riboti išlaidas, kas rodo reikšmingą finansinių sunkumų įtaką jų kasdieniam gyvenimui. Tai atspindi bendras tendencijas, pastebimas ekonominių krizių laikotarpiams, kai gyventojai mažina išlaidas būtiniausiems poreikiams, siekdami susidoroti su ekonominiais iššūkiais (Green, Haldane, 2021). Kalbant apie būsto išlaidų apmokėjimą, 23,6 proc. respondentų susidūrė su sunkumais apmokėdami su būstu susijusias išlaidas. Tai rodo, kad beveik ketvirtadalis jų patyrė šių finansinių sunkumų, kas dera su tyrimais, kurie parodė, kad būsto išlaidos dažnai tampa viena didžiausių finansinių našų, ypač mažesnių pajamų gyventojams (Wilson, Scanlon, 2019). Galiausiai finansų krizės poveikį nurodė 19,6 proc. respondentų, tačiau reikšminga dalis (38,8 proc.) negali tiksliai prisiminti ar atsakyti. Šie duomenys koreliuoja su kitų tyrimų rezultatais, rodančiais, kad finansų krizės dažnai turi ilgalaikių pasekmių žmonių finansiniam stabilumui ir gerovei, tačiau šių pasekmių suvokimas gali būti subjektyvus ir priklauso nuo individualių aplinkybių (Suppers et. al., 2023; Stiglitz, 2016).

Didžiausia dalis respondentų nesusidūrė su situacija būdami 14–15 metų, kai iškilo šeimos poreikis skolintis iš banko ir pan. (69,9 proc. respondentų). Didžiausia dalis respondentų susidūrė su situacija, kai reikėjo taupyti ir planuoti kasdienes pirkinius (48,8 proc. visų respondentų). Į daugelį klausimų panaši dalis respondentų atsakė, kad nepamena / sunku pasakyti, tačiau išskirtinai daug (38,8 proc.) respondentų atsakė, kad nepamena / sunku pasakyti kalbant apie tai, ar finansinė krizė paveikė jų šeimą (tikriausiai sunkiau įvertinti makrolygio reiškinių įtaką šeimai). Apskritai visuose deprivacijos rodikliuose respondentai dažniau teigė, kad nesusidūrė su sudėtingomis finansinėmis / ekonominėmis situacijomis.

5.2.4 lentelė. Sudėtingų finansinių ir ekonominių situacijų patirtys, N=1209, proc.

	Ne, tokia situacija nepasitaikė	Taip, tokia situacija pasitaikė	Neprisimenu / sunku pasakyti
Reikėjo neplanuotai skolintis iš banko	69,9	13,8	16,3
Reikėjo neplanuotai skolintis iš tėvų	54,2	25,6	20,3
Reikėjo labiau taupyti ir planuoti kasdienes pirkinius	34,5	48,8	16,7
Reikėjo riboti išlaidas maistui	51,8	31,2	17,0
Buvo sunku sumokėti su būstu susijusias išlaidas	56,9	23,6	19,5
Finansų krizės poveikis	41,6	19,6	38,8

APIBENDRINIMAS

Šioje mokslo monografijoje, parengtoje remiantis LMT finansuojamo mokslininkų grupės projekto „Jaunimo gyvenimiškų galimybių diferenciacijos socioekonominiai veiksniai Lietuvoje (YOUTH _CHANCE)“, buvo atliktas originalus mokslinis tyrimas, kuris prasmingai papildys jaunimo gyvenimiškų galimybių analizės lauką Lietuvoje.

Pirmame mokslo monografijos skyriuje pristatomos jaunimo gyvenimiškų galimybių teorinės tyrimo prielaidos, jaunimo gyvenimiškas galimybes sąlygojantys veiksniai bei padėties pokyčių analizė naujausių socialinių, ekonominių ir demografinių pokyčių kontekste, atskleidė, kad viena iš pagrindinių demografinių tendencijų Lietuvoje yra nuolatinis gyventojų skaičiaus mažėjimas, kuris itin ženklus tarp jaunų žmonių. Nuo 2000-ųjų jaunimo labiausiai mažėjo 15–19 m. amžiaus grupėje. Tai lemia ir natūralūs demografiniai procesai (gimstamumo mažėjimas, migracija, senėjimas). Be to, vis daugiau jaunuolių persikelia į didesnius miestus, ypač Vilnių, Kauną ar Klaipėdą, ieškodami geresnių darbo, švietimo ir būsto galimybių. Kaimo vietovėse ir mažesniuose miestuose jaunimo skaičius mažėja itin sparčiai, o tai dar labiau didina regioninį disbalansą. 30–34 m. amžiaus jaunimo grupė yra gausiausia, o jauniausia (15–19 m.) amžiaus grupė mažėja.

Švietimas yra vienas svarbiausių veiksnių, formuojančių jaunimo gyvenimiškas galimybes. Tyrimo duomenimis, jauni asmenys, įgiję aukštąjį išsilavinimą, turi kur kas daugiau galimybių susirasti aukštesnės kvalifikacijos darbą, gauti geresnį atlyginimą ir užsitikrinti karjeros perspektyvas. Tačiau švietimo prieinamumas ir kokybė labai skiriasi tarp regionų. Jaunuoliai iš socialiai pažeidžiamų šeimų ar mažesnių miestų susiduria su didesnėmis kliūtimis siekdami aukštojo išsilavinimo, o tai ilgainiui daro įtaką jų galimybėms darbo rinkoje. Be to, tyrimas parodė, kad ne visi jaunuoliai turi lygias galimybes įgyti kokybišką išsilavinimą, nes švietimo sistemoje vis dar egzistuoja nelygybės požymių, ypač kalbant apie finansinius apribojimus ir regioninius skirtumus.

Lietuvos darbo rinka ne visada palanki jaunimui, ypač tiems, kurie neturi aukštojo išsilavinimo arba darbo patirties. Daug jaunuolių susiduria su sunkumais ieškodami stabilaus ir gerai apmokamo darbo. Tyrimas atskleidė, kad jaunimas dažniausiai susiduria su nepakankamu darbo užmokesčiu,

trumpalaikiais darbo kontraktais ir nestabilia darbo rinkos situacija, ypač regionuose. Be to, darbo rinkos poreikiai ne visada sutampa su švietimo sistemos pasiūla, todėl jaunimas dažnai susiduria su kvalifikacijos ir darbo rinkos poreikių neatitikimu. Tai stabdo jų karjeros plėtrą ir apsunkina galimybes pasiekti finansinį stabilumą.

Antrame mokslo monografijos skyriuje pristatoma jaunimo gyvenimiškoms galimybėms tirti pasirinkta tyrimo strategija, kiekybinio ir kokybinio tyrimo metodologija, duomenims rinkti taikyti tyrimo metodai. Kokybinis tyrimas (pusiau struktūruoti interviu) leido atskleisti jaunimo patirtis ir požiūrį į gyvenimiškas galimybes. Kiekybine apklausa buvo siekiama išsiaiškinti, kaip Lietuvos jaunimas vertina savo gyvenimiškas galimybes, priklausomai nuo įvairių sociodemografinių ir socioekonominių veiksnių: amžiaus, lyties, gyvenamosios vietos, išsilavinimo ir kt. Taip pat kiekybinė apklausa leido įvertinti ne tik apibendrintas gyvenimiškas galimybes, bet ir išsilavinimo bei darbo, apsirūpinimo būstu, finansinės autonomijos galimybes, namų ūkio situaciją.

Trečiame skyriuje atlikta analizė leido išnagrinėti, kaip jaunimo gyvenimiškos galimybės skiriasi pagal amžių, lytį, išsilavinimą, užimtumo statusą, tėvų socioekonominį statusą ir kitus sociodemografinius bei socioekonominius veiksnius. Respondentai vertino savo gyvenimiškas galimybes gyvenimo kelio kontekste, praeityje, dabartyje ir ateityje, o analizuoti aspektai apėmė finansinę nepriklausomybę, būsto įsigijimą, šeimos kūrimą, sveikatos priežiūros prieinamumą ir kitas svarbias gyvenimo sritis. Jaunimo atsakymai atskleidė, kad palankiausiai buvo vertinamos galimybės mokytis ir tobulėti profesinėje srityje, tačiau finansinė nepriklausomybė, būsto turėjimas ir galimybė pradėti verslą vertinti prasčiau. Be to, tyrimas atskleidė, kad esminiai veiksniai, turintys įtakos jaunimo gyvenimiškų galimybių vertinimui, yra šeima, materialinė gerovė, darbo saugumas ir sveikatos būklė. Mažesnę reikšmę jaunimas teikė geopolitiniais veiksniams, tokiems kaip karas Ukrainoje ar COVID-19 pandemija. Tyrimas taip pat atskleidė, kad jaunimui labai svarbios materialinės ir socialinės gerovės dimensijos, kurias galima išmatuoti sudėtiniais indeksais. Šie indeksai parodė, kad jaunimo gyvenimiškų galimybių suvokimas yra stipriai susijęs su jų šeimos ir individualiais

socioekonominiais veiksniais. Pateikiamos išvalgos, kokie gyvenimo aspektai yra svarbūs jaunimui, norint priskirti save viduriniam socialiniam sluoksniui (tapatintis su viduriniu socialiniu sluoksniu), atsižvelgiant į įvairius veiksnius, pavyzdžiui, gerai apmokamą darbą, būsto turėjimą ar sveikatos paslaugų prieinamumą.

Ketvirtame skyriuje aptariamos subjektyvios jaunimo patirtys darbo rinkoje. Detaliau analizuojami studijų srities pasirinkimo motyvai, savybės, reikalingos susirasti tinkamą darbą bei vystyti profesinį užimtumą. Neabejotinai jaunimo užimtumas yra vienas iš esminių veiksnių, lemiančių jų gyvenimo galimybes ir sėkmingą integraciją į visuomenę. Sėkmingas jaunuolių įsidarbinimas padeda jiems realizuoti gyvenimiškas galimybes ir atspindi lūkesčius darbo rinkoje. Užimtumas ne tik suteikia galimybę jauniems žmonėms realizuoti savo profesines ambicijas, bet ir padeda užsitikrinti finansinį stabilumą, asmeninį pasitenkinimą bei socialinę gerovę. Jaunuoliai, siekdami tapti konkurencingi darbo rinkoje, turi atitikti augančius šiuolaikinės visuomenės lūkesčius, todėl jų pasirinkimai švietimo ir karjeros srityse tampa itin svarbūs. Jaunimo apklausos rezultatai rodo, jog užimtumas tiesiogiai susijęs su jų galimybėmis įgyti aukštesnį išsilavinimą, susirasti tinkamą darbą bei vystyti profesinę karjerą.

Penktame skyriuje aptariamos jaunimo gyvenimo sąlygos, analizuojamos finansinės galimybės, apsirūpinimo būstu prielaidos bei respondentų namų ūkio situacija, nagrinėjamas socialinės deprivacijos ryšys su gyvenimiškomis galimybėmis. Apsirūpinimo būstu problema yra itin aktuali jaunimui, ypač siekiant savarankiškumo ir asmeninės nepriklausomybės. Tyrimas parodė, kad dauguma jaunuolių susiduria su sunkumais įsigyjant nuosavą būstą dėl didelių nekilnojamojo turto kainų ir griežtų bankų paskolų sąlygų. Daug jaunų žmonių priversti likti privačios nuomos rinkoje ir nuomotis būstą rinkos kaina. Tai jauniems asmenims sukelia ilgalaikį ekonominį nesaugumą, stabdo šeimos kūrimo procesus ir apsunkina ilgalaikių finansinių tikslų įgyvendinimą. Be to, būsto prieinamumo problemos labiau jaučiamos regionuose, kur jaunimas turi mažiau galimybių gauti finansinę paramą būstui ar pasinaudoti socialinio būsto programomis.

Tyrimo duomenys rodo, kad didelė dalis jaunimo gyvena nuosavuose būstuose, tačiau nemažai jų šiuos būstus įsigiję su paskola. Dauguma apklaustųjų teigia, kad sunku arba labai sunku išsimokėti būsto paskolą. Jaunimo finansiniai ištekliai daugiausia priklauso nuo darbo užmokesčio, tačiau nemažos dalies jaunimo pajamos yra gana mažos. Tyrimo duomenys rodo, kad finansiniai sunkumai Lietuvoje itin paveikia namų ūkius, ypač jaunas šeimas. Daugiau nei ketvirtadalis namų ūkių 50 proc. pajamų skiria maistui, ribodami galimybes tenkinti kitus būtinus poreikius. Skurdo rizika ypač didelė tarp socialiniuose būstuose ir bendrabučiuose gyvenančių asmenų, tuo tarpu nuosavame būste gyvenantys asmenys turi geresnes gyvenimo sąlygas. Pagrindinis pajamų šaltinis jaunų šeimų namų ūkiuose yra darbo užmokestis, tačiau išmokos už vaikus ir santaupos taip pat atlieka svarbų vaidmenį.

Per pastaruosius kelerius metus būsto kainos Lietuvoje, ypač didmiesčiuose, sparčiai augo. Jaunimui sunku gauti būsto paskolą dėl reikalavimų turėti pradinį įnašą ir nepakankamų pajamų, todėl vis daugiau jaunuolių renkasi nuomą. Tačiau ir nuomos kainos kyla, todėl jauniems asmenims mažėja galimybės gyventi savarankiškai. Būsto nuoma dažnai yra laikinas sprendimas, kol jaunimas taps ekonomiškai nepriklausomas. Tyrimo rezultatai rodo, kad nuosavas būstas yra esminis faktorius, lemiantis ekonominį savarankiškumą ir geresnes gyvenimo sąlygas, todėl tai ypač aktualu jaunoms šeimoms. Bendras tyrimo kontekstas patvirtina nuosavo būsto svarbą siekiant stabilumo ir geresnių gyvenimo galimybių Lietuvoje.

Atliktas tyrimas parodė, kad jaunimo gyvenimiškos galimybės Lietuvoje ženkliai skiriasi priklausomai nuo įvairių veiksnių, tokių kaip amžius, išsilavinimo lygis, lytis, socialinė kilmė ir gyvenamoji vieta. Tyrimas atskleidė, kad jaunimas iš didesnių miestų, ypač Vilniaus, turi geresnes švietimo, darbo galimybių ir būsto įsigijimo sąlygas, lyginant su jaunimu iš kaimo vietovių ar mažesnių miestų. Didžiausias skirtumas pastebimas tarp jaunų asmenų, gyvenančių skirtinguose regionuose: kaimo vietovių jaunimas dažniau susiduria su mažesnėmis galimybėmis tiek švietimo, tiek darbo rinkoje, o tai atsiliepia jų ateities perspektyvoms ir gyvenimo kokybei.

Skurdo ir socialinės atskirties rizika yra viena iš pagrindinių problemų, su kuriomis susiduria Lietuvos jaunimas. Tyrimas atskleidė, kad jaunuoliai, kurie gyvena mažesniuose miesteliuose ar kaimo vietovėse, yra labiau pažeidžiami skurdo. Tai ypač pasakytina apie jaunuolius, kurie neturi stabilus darbo ar nuosavo būsto. Socialinė atskirtis dažnai pasireiškia ribotomis galimybėmis dalyvauti švietimo programose, siekti karjeros ir įsigyti būstą. Socialinės paramos programos šiems jaunuoliams dažnai nėra pakankamai veiksmingos, todėl skurdo ir atskirties mažinimas turėtų būti svarbi viešosios politikos kryptis.

Sėkmingas jaunuolių įsidarbinimas padeda jiems realizuoti gyvenimiškas galimybes bei atspindi jų lūkesčius darbo rinkoje. Neabejotinai jaunimo užimtumas yra vienas iš esminių veiksnių, lemiančių jų gyvenimo galimybes bei sėkmingą integraciją į visuomenę. Užimtumas ne tik suteikia galimybę jauniems žmonėms realizuoti savo profesines ambicijas, bet ir padeda užsitikrinti finansinį stabilumą, asmeninį pasitenkinimą bei socialinę gerovę. Jaunuoliai, siekdami tapti konkurencingi darbo rinkoje, turi atitikti augančius šiuolaikinės visuomenės lūkesčius, todėl jų pasirinkimai švietimo ir užimtumo srityse tampa itin svarbūs.

VIEŠOSIOS POLITIKOS REKOMENDACIJOS

Remiantis tyrimo rezultatais, būtina įgyvendinti kryptingą jaunimo politiką, kuri apimtų švietimo kokybės ir prieinamumo gerinimą, darbo rinkos lankstumo skatinimą ir būsto prieinamumo didinimą. Viešosios politikos formuotojai turėtų siekti didesnio dėmesio regioniniam disbalansui mažinti, užtikrinti, kad jaunuoliai iš mažesnių miestų ir kaimo vietovių turėtų lygias galimybes švietimo ir darbo rinkoje. Be to, reikia plėtoti socialinės paramos sistemas, kurios padėtų jaunimui lengviau įsilieti į darbo rinką, gauti finansinę paramą būstui ir siekti profesinio tobulėjimo. Švietimo sistemos pertvarkymas turėtų būti orientuotas į darbo rinkos poreikius, o jaunimo socialinė politika turėtų apimti paramą įsidarbinant, įsigyjant būstą ir įgyjant finansinę nepriklausomybę.

Jaunimo politika turi orientuotis į regionų plėtrą, kad būtų užtikrinta geresnė infrastruktūra, darbo vietos ir švietimo galimybės mažesniuose miestuose bei kaimo vietovėse.

Skatinti šeimas ir jaunimą rinktis gyvenimą Lietuvoje per valstybės paramą jaunoms šeimoms, būsto lengvatas ir darbo vietų kūrimą.

Didinti valstybės paramą jaunimui, siekiančiam aukštojo išsilavinimo, ypač mažiau pasiturintiems jaunuoliams iš regionų, kad jie galėtų lengviau įgyti universitetinį išsilavinimą ir užtikrinti geresnes darbo perspektyvas.

Mažinti regioninį disbalansą per infrastruktūros gerinimą, švietimo reformą ir socialinę politiką, orientuotą į jaunimo galimybių plėtrą.

Apibendrinant, demografiniai pokyčiai Lietuvoje turi esminės įtakos jaunimo galimybėms, todėl būtina kurti politiką, orientuotą į jaunimo išlaikymą šalyje, užtikrinti regioninę pusiausvyrą ir skatinti švietimo bei darbo rinkos galimybes tiek miestuose, tiek regionuose.

Apibendrinant galima teigti, kad jaunimo gyvenimo galimybių diferenciacijos problematika Lietuvoje reikalauja kompleksinio požiūrio ir koordinuotų veiksmų, siekiant mažinti nelygybę tarp skirtingų socialinių grupių ir regionų. Tinkamai orientuota jaunimo politika gali padėti užtikrinti visų jaunų žmonių, nepriklausomai nuo jų socialinės kilmės ar gyvenamosios vietos, didesnę socialinę mobilumą ir geresnes gyvenimo sąlygas.

SUMMARY

This collective monograph was made possible by funding from the Research Council of Lithuania for the project “Socioeconomic Factors of Youth Life chances Differentiation in Lithuania (YOUTH_CHANCE)” (No. P-MIP-22-332). This monograph is one of the main results, prepared by summarizing theoretical literature, analysis of conducted studies and secondary data, as well as original research data obtained through empirical research using both qualitative and quantitative methods. The subject of this monograph is young people aged 18–35 living in Lithuania. The primary goal of the project, implemented by the Sociology Institute of the Lithuanian Social Research Center, is to reveal the socioeconomic factors differentiating life chances for youth (aged 18–35) in Lithuania.

Youth life chances are influenced by many social, economic, demographic, individual, and other factors. Social, economic, and cultural processes and transformations (globalization, technological changes, neoliberal economy and economic conditions, labor market segmentation and flexibility, individualization of life, and related transformations of values and norms) have had a significant impact on young people’s life chances in recent decades. The intense socioeconomic changes of recent decades have led to significant shifts in the context of youth life paths. Researchers highlight the individualization of youth life paths, where there is no stability in becoming an adult, transitioning from the education system to the labor market, or forming a family and partnership; instead, life paths are characterized by individualization and destandardization. There is no stability in youth life paths: even obtaining (higher) education does not guarantee stable employment or adequate income. Global economic changes, especially the transition from an industrial to a post-industrial economy, are reshaping the education and employment situations for youth. Neoliberal policies that emphasize market reforms and reducing state intervention have transformed education systems and labor markets, creating both opportunities and new challenges for young people. These policies often prioritize skill training and employability promotion, but they can also increase inequality by limiting access to quality education and stable jobs, especially for less privileged groups of young people (Chesters, 2024; Grotowska-Leder, 2022; et al.).

In the context of social and economic changes, labor market challenges, and transformations, more young people are staying in the education system longer, often choosing to pursue not only secondary or vocational but also higher education to achieve professional success and personal fulfillment. Consequently, we also see more delayed and later family formation or labor market entry, as well as residential autonomy (Brazienė, 2019; Brazienė et al., 2018; Baranowska-Rataj et al., 2017). Constant changes, relativity, the inability to secure values and capital, and the sense of uncertainty characteristic of liquid modernity have led to a growing tendency among youth to postpone adult decisions and choices and to delay taking on socially accepted roles (Gebel, 2020; Grotowska-Leder, 2022; Urbaniak, 2014; Bauman, 2006).

Youth is a unique social group and, at the same time, a distinct object of scientific research. The life chances and success of youth determine the social well-being of society as a whole. In recent decades, primarily due to declining birth rates and other demographic processes, the number of young people in Lithuania has been steadily decreasing (Maslauskaitė et al., 2023; Okunevičiūtė-Neverauskienė, Pocius, 2019). The intensive demographic processes in Lithuania have resulted in the current generation of young people being significantly smaller than previous generations of young people in Lithuania. Recently, more attention has been given to youth-related research by scientists, social policy experts, and practitioners. However, the topic of youth life chances is rarely singled out as a separate research object in theoretical, scientific, and practical discourse, and less attention is devoted to analyzing youth life opportunities in the scientific literature.

Lithuanian and foreign scholars widely analyze issues related to youth life chances. A systematic analysis of the scientific literature has identified the main research directions relevant to analyzing life chances: youth education and schooling (Dilytė-Kotenko, 2024; Drucker, 2023; Triventi, 2013; et al.), youth transitions into adulthood and life course perspective (Kraniauskienė, 2024; Vosylis, 2013; Buchholz, Blossfeld, 2012; Buchholz et al., 2011; Hutchison, 2008; Arnett, 2006; Bendit, 2006; McDonalds, Evans, 2003; Arnett, 2000; et al.); social mobility and intergenerational transmission of social inequality (Bavaro, Carranca, Nolan, 2024; Neagu et al., 2024; Breen, 2019; Tieben, Hofacker,

Biedinger, 2013; Mikutavičienė, 2006; Bourdieu, 1986); youth transition from the education system to the labor market (Brazienė et al., 2021; Okunevičiūtė-Neverauskienė et al., 2021a; Brazienė, 2020; Gebel, 2018; Brazienė, 2017; Brzinsky-Fay, Solga, 2016; Brazienė, Merkys, 2013; Brzinsky-Fay, 2013; Brzinsky-Fay, 2011; Buchmann, Kriesi, 2011; Matsumoto, Elder, 2010; Brzinsky-Fay, 2008; et al.); youth living conditions and housing (Okunevičiūtė-Neverauskienė et al., 2021b; Brazienė, 2019; Brazienė et al., 2018; Bacak, 2018; Gebel, 2017; Baranowska-Rataj et al., 2017; Filandri, Bertolini, 2016; Filandri, Olagnero, 2014; Laaksonen, 2000), etc.

This monograph aims to contribute to the field of youth life chances research and to provide a comprehensive analysis of the socioeconomic factors influencing youth life chances in Lithuania. This scientific study adopts a unique approach, analyzing youth's subjectively perceived life chances. It is unique in that it examines the social structure of a specific age group of Lithuanian residents (youth aged 18–35) from the perspective of life chances. The goal of this monograph is to reveal the socioeconomic factors of youth life chances differentiation in Lithuania. Specifically, it seeks to answer the following questions: 1) What socioeconomic factors determine the differentiation of youth life chances? 2) How do life chances vary or remain consistent depending on age, gender, education, and other factors? Youth life chances are analyzed using a mixed research strategy, combining qualitative and quantitative approaches, as well as subjective and objective experiences and perspectives. A written quantitative survey was used to examine the attitudes of youth aged 18–35 towards life chances. Semi-structured interviews were chosen to reveal young people's subjective perspectives on life chances and experiences within their parental family, education system, labor market, etc.

This scientific monograph methodically discusses theoretical assumptions, presents the research methodology and results, based on which recommendations are formulated for public policy makers. The monograph consists of five chapters, which we will review in detail.

The first chapter, *Theoretical Assumptions and Analysis of Changes in Youth Life Chances*, presents the theoretical assumptions for the study of youth life

opportunities, the factors influencing youth life opportunities, and an analysis of changes in their situation in the context of recent social, economic, and demographic shifts. Using secondary data (“Eurostat EU-SILC,” “Eurostat LSF,” State Data Agency, Employment Service), it discusses youth age structure, labor market participation trends, and material living conditions.

The second chapter, *Summary of Theoretical Model for Investigating and Explaining Socioeconomic Factors of Youth Life Opportunities*, presents the methodological aspects of the study and the structural parameters of indicators of youth life opportunity systems. The chapter details the research strategy chosen for studying youth life chances, the methodology of both quantitative and qualitative research, and the methods used to collect data. It discusses respondent selection strategy and the social-demographic characteristics of the survey sample, as well as issues of sample volume and representativeness.

The third chapter, *Evaluation and Indices of Youth Life Chances*, discusses the subjective assessment of youth life chances and constructed indices. It examines how life chances vary depending on age, gender, education, and other socioeconomic factors. Additionally, it analyzes youth life chances assessments at different life stages – five years ago, currently, and in the future (one and five years ahead).

The fourth chapter, *Subjective Assessment of Youth Life Chances in the Labor Market*, explores youth’s subjective experiences in the labor market, examining motivations for choosing fields of study, skills needed to find suitable employment, and to develop a professional career.

The fifth chapter, *Assessment of Youth Household, Financial, and Housing Opportunities*, discusses youth living conditions, analyzing youth financial chances, housing prospects, and household situation, and examines the link between social deprivation and life opportunities.

Research data shows that a large portion of young people in Lithuania live in privately owned homes; however, many have purchased these homes with a loan. Most respondents state that it is difficult or very difficult to repay their mortgage. The financial resources of young people mainly depend on wages, but a considerable portion of youth earn relatively low incomes.

Research data indicate that financial hardships in Lithuania significantly impact households, especially young families. More than a quarter of households allocate 50% of their income to food, limiting their ability to meet other essential needs. The risk of poverty is particularly high among those living in social housing and dormitories, while those in private homes enjoy better living conditions. The primary source of income for young family households is wages, although child benefits and savings also play an important role.

In recent years, housing prices in Lithuania, especially in major cities, have risen rapidly. Young people find it challenging to obtain a mortgage due to the requirement for a down payment and insufficient income, leading more young people to choose renting. However, rental prices are also rising, reducing young people's ability to live independently. Renting is often a temporary solution until young people achieve financial independence. The study results indicate that homeownership is a critical factor for economic independence and better living conditions, which is particularly relevant for young families. The general context of the research confirms the importance of owning a home to achieve stability and better living opportunities in Lithuania.

The research shows that young people's life chances in Lithuania vary significantly depending on various factors, such as age, education level, gender, social background, and place of residence. The study revealed that youth from larger cities, especially Vilnius, have better access to education, employment, and housing compared to those from rural areas or smaller towns. The biggest disparity is observed between young people living in different regions: youth from rural areas are more likely to face limited opportunities in both education and the labor market, affecting their future prospects and quality of life.

This scientific monograph is one of the first in-depth academic works dedicated to analyzing youth life chances in Lithuania. It systematically covers life, educational, employment, financial, and housing opportunities across different youth age groups, providing summary conclusions and policy recommendations.

LITERATŪRA

1. Alfieri, S., et al. (2015). Young Italian NEETs (Not in Employment, Education, or Training) and the Influence of Their Family Background. *Europe's Journal of Psychology*, 11(2), 311–322. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.5964/ejop.v11i2.901>
2. Andersen, R., & Curtis, J. (2012). The polarizing effect of economic inequality on class identification: Evidence from 44 countries. *Research in Social Stratification and Mobility*, 30(1), 129–141.
3. Atkinson, R. (1998). *The life story interview*. SAGE Publications.
4. Babbie, E. (2013). *The practice of social research*. Wadsworth Cengage Learning.
5. Babbie, E. (2007). *The practice of social research (11th ed.)*. Wadsworth Cengage Learning.
6. Bacak, V. (2018). Measuring inequalities in health from survey data using self-assessed social class. *Journal of Public Health*, 40(1), 183–190.
7. Baranowska-Rataj, A., Bertolini, S., & Goglio, V. (Eds.). (2017). Country level analyses of mechanisms and interrelationships between labour market insecurity and autonomy. *EXCEPT Working Papers*, WP No. 11. Tallinn University.
8. Barbieri, C. (2009). A comparison of agritourism and other farm entrepreneurs: Implications for future tourism and sociological research on agritourism. In D. B. Klenosky & C. L. Fisher (Eds.), *Proceedings of the 2008 Northeastern Recreation Research Symposium* (pp. 343–349). U.S. Department of Agriculture, Forest.
9. Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press. Prieiga per internetą: https://www.google.lt/books/edition/Liquid_Modernity/xZ0RAAAQBAJ?hl=lt&gbpv=1&dq=Bauman,+Z.+2000,+Liquid+Modernity,+Cambridge:+Polity+Press.&printsec=frontcover
10. Bauman, Z. (2006). *Płynna nowoczesność*. Wydawnictwo Literackie.
11. Beck, U. (2000). *Risk Society: Towards a New Modernity*. SAGE Publications. Prieiga per internetą: https://www.google.lt/books/edition/Risk_Society/W2sDTHaSiYC?hl=lt&gbpv=1&dq=Beck,+U.+2000,+Risk+Society:+Towards+a+New+Modernity,+SAGE+Publications.&printsec=frontcover
12. Bendit, R. (2006). Youth sociology and comparative analysis in the European Union Member States. *Papers*, 79, 49–76.

13. Berloff, G., et al. (2017). The intergenerational transmission of worklessness in Europe: The role of fathers and mothers. *DEM Working Papers 2017/04*, Department of Economics and Management.
14. Blau, P., & Duncan, O. (1967). *The American occupational structure*. Wiley.
15. Bourdieu, P. (1981). *Men and machines*. In K. Knorr-Cetina & A. V. Cicourel (Eds.), *Advances in social theory and methodology: Toward an integration of micro- and macro-sociologies* (pp. 304–317). Routledge & Kegan Paul.
16. Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In J. E. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). Greenwood Press.
17. Bowles, S., Gintis, H., & Osborne, M. (2001). The determinants of earnings: A behavioral approach. *Journal of Economic Literature*, 39(4), 1137–1176.
18. Brady, E., & Gilligan, R. (2018). The life course perspective: An integrative research paradigm for examining the educational experiences of adult care leavers? *Children and Youth Services Review*, 87, 69–77. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.02.019>
19. Brazienė, R., Vyšniauskienė, S. (2023). Challenges to rural NEETs' transition from school to work in Lithuania during the COVID-19 pandemic. *Calitatea Vieții (Quality of Life)*, XXXIV(2), 79–96. doi: 10.46841/RCV.2023.02.03
20. Brazienė, R., & Vyšniauskienė, S. (2023). Life chances differentiation in Lithuania: subjective attitudes of 18–35 years old youth = Gyvenimiškų galimybių diferenciacija Lietuvoje: subjektyvus 18–35 m. jaunimo grupės požiūris. *Filosofija. Sociologija*, 34(4), 372–383. doi: 10.6001/fil-soc.2023.34.4
21. Brazienė, R., Dorelaitienė, A., & Žalkauskaitė, U. (2013). Youth not in Education, Employment or Training in Lithuania: Subjective Evaluation of Experiences and Possibilities in the Labour Market. *Social Sciences*, 3(81), 55–64.
22. Brazienė, R., Gruževskis, B., & Okunevičiūtė-Neverauskienė, L. (2021). The transition from education to the labour market during the COVID-19 pandemic: The attitudes and experiences of unemployed youth in Lithuania. *Tiltai*, 87(2), 1–13. doi: 10.15181/tbb.v87i2.2314
23. Brazienė, R., Lazutka, R., Guogis, A., & Gudelis, D. (2022). The impact of COVID-19 on income and employment: policy responses and a subjective assessment by the Lithuanian population of the measures

- applied. *Journal of Baltic studies*, 1–18, Portland: Taylor & Francis. doi: 10.1080/01629778.2021.2024585
24. Brazienė, R. (2020). From Education to the Labor Market in Lithuania: The Role of Youth and Parental Education. Young People in Uncertain Labor Markets: International Evidence. Philadelphia, *The American Academy of Political and Social Science*, 1, 155–170. doi: 10.1177/0002716220908254
 25. Brazienė, R. (2019). Lietuvos jaunimo apsirūpinimas būstu: patirtys ir požūriai. *Filosofija. Sociologija*, 30, 2, 108–115, Vilnius: Lietuvos mokslų akademija.
 26. Brazienė, R. (2021). Jaunimo apsirūpinimo būstu netolygumai ir regioninė diferenciacija Lietuvoje = Youth housing inequalities and regional differentiation in Lithuania. *Lietuvos socialinė raida: Visuomenės diferenciacija ir socialinės grupės*, 10, 45–54, Vilnius: Lietuvos socialinių mokslų centras. eISSN 2424-497X.
 27. Brazienė, R., Merkys, G. (2013). Lietuvos jaunimo perėjimas iš švietimo sistemos į darbo rinką: teorinės prielaidos ir empiriniai radiniai. *Filosofija. Sociologija*, 2(24), 82–91.
 28. Brazienė, R., Okunevičiūtė-Neverauskienė, L., Pocius, A., Vyšniauskienė, S., Krauledaitė, J. (2024). Housing inequalities and housing provision for the youth in Lithuania. *Calitatea Vieții (Quality of Life)*, 3, 1–16, Bucharest: Research Institute for Quality of Life. ISSN 1018-0389. eISSN 1844-5292. doi: 10.46841/RCV.2024.03.01
 29. Brazienė, R., Žilys, A., Indriliūnaitė, R., Mikutavičienė, I. (2018). *Jaunimas ir būstas Lietuvoje: skirtingos galimybės, trajektorijos ir iššūkiai: kolektyvinė monografija*. (Žiūrėta 2024 m. spalio 5 d.). Prieiga per internetą: <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/4d4c08f7-86d0-4934-b7d8-c56a8060bd5d/content>
 30. Breen, R. (2005). Foundation of a neo-weberian class analysis. In E. O. Wright (ed.), *Approaches to class analysis* (pp. 31–50). Cambridge: Cambridge University Press.
 31. Breen, R. (2019). Education and intergenerational social mobility in the US and four European countries. *Oxford Review of Economic Policy*, 35(3), 445–466. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1093/oxrep/grz013>
 32. Breen, R., & Goldthorpe, J. H. (1999). Class inequality and meritocracy: A critique of Saunders and an alternative analysis. *The British Journal of Sociology*, 50(1), 1–27.
 33. Breen, R., & Goldthorpe, J. H. (1997). Explaining educational differentials: Towards a formal rational action theory. *Rationality*

- and Society*, 9(3), 275–305. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/104346397009003002>
34. Brewer, L. (2013). *Enhancing youth employability: What? Why? and How? Guide to core work skills*. International Labour Organization. Prieiga per internetą: https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/%40ed_emp/%40ifp_skills/documents/publication/wcms_213452.pdf
 35. Bryman, A. (2008). *Social Research Methods* (3rd ed.). Oxford: Oxford University Press.
 36. Brown, S., & Taylor, K. (2018). Deprivation and the socioeconomic outcomes: A comprehensive analysis. *Journal of Social Policy*, 47(2), 271–289.
 37. Brzinsky-Fay, C. (2022). NEET in Germany: Labour Market Entry Patterns and Gender Differences. In M. Levels, C. Holmes, J. Jongbloed & H. Taki (eds.), *The Dynamics of Marginalized Youth* (pp. 56–86). London: Routledge. (Accessed 5 October 2024). Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.4324/9781003096658-3>
 38. Callan, T., Nolan, B. J., & Whelan, C. T. (1993). Resources, Deprivation and the Measurement of Poverty. *Journal of Social Policy*, 22(2), p. 141–172.
 39. Castells, M. (2010). *The Rise of the Network Society*. Wiley-Blackwell. Prieiga per internetą: https://www.google.lt/books/edition/The_Rise_of_the_Network_Society/FihjywtjTdUC?hl=lt&gbpv=1&dq=Castells,+M.+2010.+The+Rise+of+the+Network+Society.+Wiley-Blackwell.&printsec=frontcover
 40. Castells, M. (2000). *Tinklaveikos visuomenės raida*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
 41. Chan, T. W. (2019). Understanding cultural omnivores: Social and political attitudes. *The British Journal of Sociology*, 70(3), 784–806.
 42. Chan, T. W., & Goldthorpe, J. H. (2007). Class and status: The conceptual distinction and its empirical relevance. *American Sociological Review*, 72(4), 512–532.
 43. Chesters, J. (2024). The impact of post-industrialisation and neoliberal policies on education and youth employment. *Research Handbook on Transitions into Adulthood*. Edward Elgar Publishing. doi:10.4337/9781839106972.00010
 44. Corijn, M., & Klijzing, E. (Eds.). (2001). *Transitions to adulthood in Europe*. Kluwer Academic Publishers.

45. Côté, J. E., & Pickard, S. (Eds.). (2018). *Routledge handbook of the sociology of higher education*. Routledge.
46. Couch, K. A., & Dunn, T. A. (1997). Intergenerational correlations in labor market status: A comparison of the United States and Germany. *Journal of Human Resources*, 32(1), Winter. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3498>
47. Cuervo, H., & McPherson, C. (2024). The usefulness of the concept of belonging in youth transitions. In *Research Handbook on Transitions into Adulthood* (pp. 55–66). Edward Elgar Publishing.
48. Dahrendorf, R. (1996). *Modernusis socialinis konfliktas*. Vilnius: ALK.
49. Dahrendorf, R. (1988). *The modern social conflict: An essay on the politics of liberty*. London.
50. de Almeida Alves, N. (2024). Engaging in politics through youth transitions. *Journal of Youth Studies*, 27(7), 921–938. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/13676261.2023.2187281>
51. Diener, E. (2009). Subjective well-being. In E. Diener (Ed.), *The science of well-being* (pp. 11–58). Springer.
52. Dilytė-Kotenko, A. (2024). *Jautrių socialinių grupių sėkmingi keliai link aukštojo mokslo*. Daktaro disertacija. Lietuvos socialinių mokslų centras.
53. Dunajėvas, E., Buzaitytė-Kašalynienė, J. (2020). Kas, kaip ir kodėl ateina į socialinio darbo studijas. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 25(1).
54. Dunajėvas, E., Subačiūtė, J., Milerius, K., Lapinskaitė, L., Drazdauskienė, J. (2023). *Nacionalinio tyrimo ataskaita. Pedagogų karjeros kelias: nuo studijų pasirinkimo ir tapimo mokytoju iki išlikimo pedagogo profesijoje*. Nacionalinė švietimo agentūra, 2023. (Žiūrėta 2024 08 12). Prieiga per internetą: https://www.nsa.smm.lt/projektai/wp-content/uploads/2023/12/4NT_Pedagogo-karjeros-kelias_ataskaita.pdf
55. Dunajėvas, E., Milerius, K., Subačiūtė, J. *Pedagogų karjeros nutraukimo priežasčių ir tęstinumo veiksnių analizė*. Nacionalinė švietimo agentūra, 2023. (Žiūrėta 2024-08-26). Prieiga per internetą: <https://www.nsa.smm.lt/projektai/wp-content/uploads/2023/06/Pedagogo-karjeros-nutraukimo-priezasciu-ir-testinumo-veiksniu-analize.pdf>
56. Durkheim, E. (1997). *The Division of Labor in Society*. Free Press. Prieiga per internetą: https://www.google.lt/books/edition/The_Division_of_Labor_in_Society/B955X3C-9E8C?hl=lt&gbpv=1&dq=Durkheim,+E.+1997.+The+Division+of+Labor+in+Society.+Free+Press.&printsec=frontcover

57. Elchardus, M., & Smits, W. (2006). The persistence of the standardized life cycle. *Time Society*, 15, 303–326.
58. Erikson, R., Goldthorpe, J., & Portocarero, L. (1979). Intergenerational Class mobility in Three Western European Societies. *British Journal of Sociology*, 30, 415–441.
59. Erikson, R., & Goldthorpe, J. H. (1992). *The constant flux: A study of class mobility in industrial societies*. Clarendon Press.
60. Esping-Andersen, G. (1993). *Changing classes: Stratification and mobility in post-industrial societies*. Sage Publications.
61. Esping-Andersen, G. (2005). Education and Equal Life-Chances: Investing in Children. In O. Kangas, J. Palme (eds.), *Social Policy and Economic Development in the Nordic Countries*. Social Policy in a Development Context. Palgrave Macmillan, London. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1057/9780230523500_6
62. *European foundation for the improvement of Living and working conditions. Who are the NEET's?* (Žiūrėta 2024-10-01). Prieiga per internetą: <https://www.eurofound.europa.eu/en/topic/neets>
63. European Parliamentary Research Service. (2024). *Social and youth housing in the EU*. (Accessed 5 October 2024). Prieiga per internetą: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/757653/EPRS_BRI\(2024\)757653_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/757653/EPRS_BRI(2024)757653_EN.pdf)
64. *Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi metai, 2010 m.* (2008). Briuselis. (Žiūrėta 2010 m. spalio 24 d.). Prieiga per internetą: <http://www.stopskurdui2010.lt/index.php?1138307919>
65. Eurostat. (2022). *Young people in Europe: A statistical summary*. (Accessed 5 October 2024). Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/4031688/15191320/KS-06-22-076-EN-N.pdf>
66. Eurostat. (2023). *2023 Current market rents*. (Accessed 5 October 2024). Prieiga per internetą: [https://ec.europa.eu/eurostat/documents/6939681/7243182/Ares\(2023\)8073026+Booklet_2024_rents_2023_e_Final.pdf](https://ec.europa.eu/eurostat/documents/6939681/7243182/Ares(2023)8073026+Booklet_2024_rents_2023_e_Final.pdf)
67. Eurostat. (2023). *Young people – housing conditions*. (Accessed 5 October 2024). Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Young_people_-_housing_conditions#Key_findings
68. Eurostudent 8. Social and Economic Conditions of Student Life in Europe. Chapter B4 Schirmer H. Study flexibility accross the Europe.

- Social and Economic Conditions of Student Life in Europe*, 106–125. (Žiūrėta 2024-10-01). Prieiga per internetą: https://www.eurostudent.eu/download_files/documents/EUROSTUDENT_8_Synopsis_of_Indicators.pdf
69. Evans, G., & Mellon, J. (2016). Social class: Identity, awareness and political attitudes: Why are we still working class? *British Social Attitudes*, 33, 1–19.
 70. Frankfort-Nachmias, C., & Nachmias, D. (2006). *Research methods in the social sciences* (6th ed.). Worth Publishers.
 71. Filandri, M., & Bertolini, S. (2016). Young people and home ownership in Europe. *International Journal of Housing Policy*. (Accessed 5 October 2024). Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/14616718.2015.1130606>
 72. Gangl, M. (2000). European perspectives on labour market entry: A matter of institutional linkages between training systems and labour markets? *MZES Working Papers*, No. 24
 73. Gangl, M. (2004). Institutions and the structure of labour market matching in the United States and West Germany. *European Sociological Review*, 20(3), 171–187.
 74. Gazier, B. (1999). *Employability: Concepts and policies*. European Employment Observatory.
 75. Gebel, M. (2020). Young women's transition from education to work in the Caucasus and Central Asia. *The annals of the American Academy of Political and Social Science*, 688(1), 137–154. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/0002716220908260>
 76. Giddens, A. (1973). *The class structure of the advanced societies*. Hutchinson.
 77. Giddens, A. (1987). *Social Theory and Modern Sociology*. Cambridge: Polity Press, 51.
 78. Giddens, A. (1984). *Die Klassenstruktur fortgeschrittener Gesellschaften*. Frankfurt am Main.
 79. Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity*. Stanford University Press. Prieiga per internetą: https://www.google.lt/books/edition/Modernity_and_Self_Identity/Jujn_YrD6DsC?hl=lt&gbpv=1&dq=Giddens,+A.+1991.+Modernity+and+Self-Identity.+Stanford+University+Press.&printsec=fro ntcover
 80. Giddens, A. (2013). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. John Wiley & Sons.

81. Goldthorpe, J. H. (2000). *On sociology: Numbers, narratives, and the integration of research and theory*. Oxford University Press.
82. Greeno, E. J., Gould-Kabler, C., Bowman, S., Strubler, K., & Harburger, D. S. (2023). Enhanced- youth transition planning: An innovative practice change with transition-age youth involved with child welfare in a rural setting. *Children and Youth Services Review*, 149, 106909. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2023.106909>
83. Grusky, D. B. (2001). *Social stratification: Class, race, and gender in sociological perspective*. Westview Press.
84. Gruževskis, B., & Brazienė, R. (2017). Nesaugus užimtumas ir jo pokyčių tendencijos. *Lietuvos socialinė raida*, 6, 170–192.
85. Gubrium, J. F., & Holstein, J. A. (2002). *Handbook of interview research: Context and method*. SAGE Publications.
86. Guio, A. C., Gordon, D., & Marlier, E. (2012). Measuring material deprivation in the EU: Indicators for the whole population and child-specific indicators. *Eurostat Methodologies and working papers, Publications office of the European Union*, Luxembourg.
87. Guio, A. C., Gordon, D., Najera, H., and Pomati, M. (2017). Revising the EU material deprivation variables (analysis of the final 2014 EU-SILC data). *Final report of the Eurostat Grant „Action Plan for EU-SILC improvements“*.
88. Grotowska-Leder, J., Dziedziczak-Foltyn, A., Gonda, M., Kotras, M. (2022). *Completed adulthood & public policies. How institutional and policy instruments facilitate the educational, vocational, family and civic life of Polish young adults?* University of Łódź, Łódź.
89. Hochschild, A. R. (2012). *The Managed Heart: Commercialization of Human Feeling*. University of California Press. Prieiga per internetą: https://www.google.lt/books/edition/The_Managed_Heart/KBMU952UzcgC?hl=lt&gbpv=1&dq=Hochschild,+A.+R.+2012.+The+Managed+Heart:+Com+mercialization+of+Human+Feeling.+University+of+California+P+ress.&printsec=frontcover
90. Holman, R. T. (1978). *Poverty: explanations of social deprivation*. London: Robertson.
91. Holman, R. (1987). *Poverty: Explanations of social deprivation*. Martin Robertson.
92. Hutchison, E. D. (2008). *Dimensions of human behavior: The changing life course*. Sage Publications.

93. Iacovou, M. (2010). Leaving home: Independence, togetherness, and income. *Advances in Life Course Research*, 15(4), 147–160.
94. International Labour Organization. (2013). *Global employment outlook: Trends 2013*. International Labour Office.
95. Ionescu, T. (2012). Exploring the nature of cognitive flexibility. *New Ideas in Psychology*, 30(2), 190–200. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.newideapsych.2011.11.001>
96. Jones, A. (2017). *Quality of life: A multidimensional perspective*. Palgrave Macmillan.
97. Jones, N. L., Gilman, S. E., Cheng, T. L., Drury, S. S., Hill, C. V., & Geronimus, A. T. (2019). Life course approaches to the causes of health disparities. *American Journal of Public Health*, 109(S1), S48–S55. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2105/AJPH.2018.304738>
98. Jones, A. (2017). *Quality of life: A multidimensional perspective*. Palgrave Macmillan.
99. Jones, N. L., Gilman, S. E., Cheng, T. L., Drury, S. S., Hill, C. V., & Geronimus, A. T. (2019). Life course approaches to the causes of health disparities. *American Journal of Public Health*, 109(S1), S48–S55. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2105/AJPH.2018.304738>
100. Lewis, O. (1966, 1996). The culture of poverty. In G. Gmelch & W. Zenner (Eds.), *Urban Life*. Waveland Press.
101. *Lietuvos gyventojų demografinių struktūrų ir procesų kaita*. (2023). Mokslo studija. Aušra Maslauskaitė (eds.). Vilnius: Lietuvos socialinių mokslų centro Sociologijos institutas.
102. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2021). *Jaunimo garantijų iniciatyvos įgyvendinimo veiksmų planas 2021–2023*. Lietuvos Respublikos Seimas. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/7a882e72672811eb9954cfa9b9131808>
103. *Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymas (2016, aktuali redakcija 2024)*. XIV-2785 Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo Nr. XII-2470 16, 30-1 ir 57 straipsnių pakeitimo įstatymas.
104. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2023). *Taiklesnė ir efektyvesnė parama jaunų šeimų išigyjamam pirmajam būstui*. (Žiūrėta 2024 10 05). Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/taiklesne-ir-efektyvesne-parama-jaunu-seimu-isigyjamam-pirmajam-bustui>

105. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2024). *Finansinė paskata pirmąjį būstą išigyjančioms jaunoms šeimoms*. (Žiūrėta 2024 10 05). Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/finansine-paskata-pirmaji-busta-isigyjancioms-jaunoms-seimoms/>
106. Lotko, M., Razgale, I., & Vilka, L. (2016). Mutual expectations of employers and employees as a factor affecting employability. *The European Journal of Social and Behavioural Sciences*, 17(3), 2240–2259. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15405/ejsbs.199>
107. Mayer, K. U., & Müller, W. (Eds.). (1987). *Social structure and human lives: Social change and the life course in West Germany*. New York: Academic Press.
108. Mamucevska-Bojadjieva, D., Cvetanoska, M., Kozheski, K., Mujcinovic, A., & Gašparovic, S. (2022). The impact of education on youth employability: The case of selected Southeastern European countries. *Youth & Society*, 54(2_suppl), 29S–51S. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/0044118X211069403>
109. Matulionis, A. V. (2014). Socialinės struktūros tyrimo kryptys. *Filosofija. Sociologija*, 25(4), 239–246.
110. Mazzocchi, P., Agahi, O., Beilmann, M., Bettencourt, L., Brazienė, R., Edisherashvili, N., Keranova, D., Marta, E., Milenkova, V., O'Higgins, N., Pizzolante, F., Prieto-Flores, Ò., Rocca, A., Rodrigues, R. B., Rosa, M., Simões, F., & Yurukov, B. (2024). Subjective well-being of NEETs and employability: A study of non-urban youths in Spain, Italy, and Portugal. *Politics and Governance*, 12(1), Article 7415, 1–18. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.17645/pag.7415>
111. McQuaid, R. W., & Lindsay, C. (2005). *The concept of employability*. *Urban Studies*, 42(2), 197–219. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/0042098042000316100>
112. McDonalds, P., & Evans, A. (2003). Negotiating the life course: Changes in individual and family transitions. *Discussion Paper DP-013*, Australian Institute of Family Studies.
113. Mikutavičienė, I. (2009). *Švietimo ir socialinės nelygybės sąveikos fenomenas: Lietuvos kontekstas* (Daktaro disertacija). Vytauto Didžiojo universitetas.
114. Munro, L. (2019). *Life chances, education, and social movements*. Anthem Press.
115. Mühlböck, M., Kalleitner, F., Steiber, N., & Kittel, B. (2022). Scarring dreams? Young people's vocational aspirations and expectations

- during and after unemployment. *Social Inclusion*, 10(2), 252–264. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.17645/si.v10i2.5162>
116. Navickė, J. (2023). Social policy and life course: Application of life course policy analysis framework in Lithuania. *Filosofija. Sociologija*, 34(4 Special), 92–103.
 117. Neagu, G., Rocca, A., Brazienė, R., & Flynn, P. (2024). The intergenerational transmission of NEETs status: A comparative analysis of Italy, Ireland, Lithuania, and Romania. *Polish Sociological Review*, 227(3), 269–290. doi: 10.26412/psr227.04
 118. Oesch, D., & Vigna, N. (2023). Subjective social class has a bad name, but predicts life chances well. *Research in Social Stratification and Mobility*, 83, 100759.
 119. O'Higgins N. (2017). *Rising to the Youth Employment Challenge: New Evidence on Key Policy Issues*. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/profile/Niall-Ohiggins/publication/319059356_Rising_to_the_youth_employment_challenge_New_evidence_on_key_policy_issues/links/598d8516aca272e57ad60180/Rising-to-the-youth-employment-challenge-New-evidence-on-key-policy-issues.pdf
 120. O'Higgins, N., & Brockie, K. (2024). The youth guarantee, vulnerability, and social exclusion among NEETs in Southern Europe. *Politics and Governance*, 12. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.17645/pag.7469>
 121. Organisation for Economic Co-operation and Development. (2015). *OECD employment outlook 2015*. *OECD Publishing*. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1787/empl_outlook-2015-en
 122. Okunevičiūtė-Neveauskienė, L., & Pocius, A. (2019). Differences and new trends in migration of demographic groups in Lithuania. *Filosofija. Sociologija*, 30(4), 295–304. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.6001/fil-soc.v30i4.4155>
 123. Okunevičiūtė-Neveauskienė, L., Pocius, A., Krutulienė, S. (2021a). Pažeidžiamų gyventojų grupių nedarbo situacijos Baltijos šalių darbo rinkoje įvertinimas. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 21, 8–25. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15388/STEPP.2021.34>
 124. Okunevičiūtė-Neveauskienė, L., Krutulienė, S., Gruževskis, B. (2022). Jaunimas pagyvenusių žmonių globos sektoriuje – misija (ne)įmanoma? *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 25, 8–21. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15388/STEPP.2022.43>
 125. Okunevičiūtė-Neveauskienė, L., Žalimienė, L., & J. Junevičienė. (2021b). Youth Preferences for Workplace Characteristics and What Could

- Elderly Care Sector Suggest in This Case. *Filosofija. Sociologija*, 32(2), 95–102. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.6001/fil-soc.v32i2.4411>
126. Petrescu, C., Brazienė, R., Prieto-Flores, O., Soler, M., Costantini, A., Buligescu, B., ... Danilowska, S. (2024). Rural dimension of the employment policies for NEETs. a comparative analysis of the reinforced youth guarantee. F. Simões, E. Erdogan (eds.). *NEETs in European rural areas: individual features, support systems and policy measures*, chapter 4, 51–67, Cham: Springer. ISBN 9783031456787. eISBN 9783031456794. (SpringerBriefs in Sociology, ISSN 2212-6368, eISSN 2212-6376). doi: 10.1007/978-3-031-45679-4_4
 127. Phillips, D. (2003). *Social cohesion, social exclusion and social quality*. ESPAnet conference, Copenhagen.
 128. Piketty, T. (2013). *Capital in the twenty-first century* (A. Goldhammer, Trans.). Harvard University Press.
 129. Piketty, T. (2018). *Brahmin left vs merchant right: Rising inequality and the changing structure of political conflict*. Working Paper. Paris School of Economics. (13–15 November 2003.) Prieiga per internetą: <https://piketty.pse.ens.fr/files/Piketty2018.pdf>
 130. Powell, R. (2019). Beyond „Employability“: Youth Unemployment, Socialisation and Social Stratification. In: S. Ernst, G. Becke (eds.), *Transformationen der Arbeitsgesellschaft*. Springer VS, Wiesbaden. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1007/978-3-658-22712-8_8
 131. Rasamny, M. S., Abd Rauf, R. A., & Mansor, A. N. (2013). Employability skills indicator as perceived by manufacturing employers. *Asian Social Science*, 9(8), 42–46. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.5539/ass.v9n8p42>
 132. Saar, E., Ure, O. B., & Holford, J. (Eds.). (2013). *Lifelong learning in Europe: National patterns and challenges*. Edward Elgar Publishing.
 133. Saar, E., Unt, M., & Kogan, I. (2008). Transition from educational system to labor market in the European Union: A comparison between new and old members. *International Journal of Comparative Sociology*, 49, 31–59.
 134. Schoon, I., & Silbereisen, R. K. (Eds.). (2009). *Transitions from school to work: Globalization, individualization, and patterns of diversity*. Cambridge University Press.
 135. Sennett, R. (2008). *The Craftsman*. Yale University Press. Prieiga per internetą: https://www.google.lt/books/edition/The_Craftsman/52jRePjZ8-oC?hl=lt&gbpv=1&dq=Sennett,+R.+2008.+The+Craftsman,+Yale+University+Press.&printsec=frontcover

136. Sevalneva, D., Urbienė, Ž., Buinevičiūtė, A., Melnikė, E. *Atsparumo mokymuisi nepalankioms sąlygoms analizė*. Nacionalinė švietimo agentūra. Projektas Nr. 09.4.1-ESFA-V-713-02-0001 „Profesinio mokymo ir mokymosi visą gyvenimą informacinių sistemų ir registrų plėtra“ (2023). (Žiūrėta 2024-09-27). Prieiga per internetą: https://www.nsa.smm.lt/projektai/wp-content/uploads/2023/02/A1_Atsparumo_mokymuisi_nepalankioms_salygoms_analize.pdf
137. Simões, F., & Tosun, J. (2024). Active Labour Market Policies and Youth Employment in European Peripheries. *Politics and Governance*, 12. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.17645/pag.7958>
138. Skučienė, D., & Brazienė, R. (2024). Active labour market policies for rural NEETs in Lithuania: a case of rural municipalities. *Politics and governance*, 12(1), art. no. 7481, [1–14], Lisbon: Cogitatio Press. ISSN 2183-2463. doi: 10.17645/pag.7481
139. Smith, B. (2020). *Life satisfaction and quality of life determinants*. Routledge.
140. Standing, G. (2011). *The precariat: The new dangerous class*. Bloomsbury Academic.
141. Stiglitz, J. E., Sen, A., & Fitoussi, J.-P. (2009). Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress.
142. Stiglitz, J. E. (2016). How to restore equitable and sustainable economic growth in the United States. *American Economic Review*, 106(5), 43–47. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1257/aer.p20161006>
143. Szymanski, E. M. (1992). A framework for counseling persons with disabilities. *Journal of Counseling & Development*, 70(4), 536–540. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.1992.tb01659.x>
144. Szymczak, J. E., Brooks, J. V., Volpp, K. G., & Bosk, C. L. (2010). To leave or to lie? Are concerns about a shift-work mentality and eroding professionalism as a result of duty-hour rules justified? *The Milbank Quarterly*, 88(3), 350–381. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/j.1468-0009.2010.00601.x>
145. Szpakowicz, D. (2022). Problematising engagement with technologies in transitions of young people identified as ‘Not in Education, Employment or Training’ (NEET) in Scotland. *Journal of Youth Studies*, 26(9), 1200–1218. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/13676261.2022.2080538>
146. Tabassum, N., & Nayak, B. S. (2021). Gender Stereotypes and Their Impact on Women’s Career Progressions from a Managerial Perspective.

- IIM Kozhikode Society & Management Review*, 10(2), 192–208. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/2277975220975513>
147. Taljūnaitė, M., Sviklas, E. K. (2018). *Vidurinė klasė Lietuvoje*. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.
 148. Townsend, P. (1979). *Poverty in the United Kingdom: A survey of household resources and standards of living*. University of California Press.
 149. Townsend, P. (1987). Deprivation. *Journal of Social Policy*, 16(2), 147–164.
 150. Urbaniak, M. (2014). Gorzki posmak płynnej nowoczesności: Wybrane zagadnienia z filozofii społecznej Zygmunta Bauman. *Kwartalnik Naukowy Uczelni Vistula*, 4(42), 5–27.
 151. Vinken, H. (2007). New life course dynamics? Career orientations, work values, and future perceptions of Dutch youth. *Young*, 15, 9–30.
 152. Vosylis, R. (2017). *Psichologiniai tapsmo suaugusiuoju aspektai skirtinga socialinės brandos eiga pasižyminčių jaunuolių grupėse*. Daktaro disertacija. Vilnius.
 153. Vyšniauskienė, S., Krauledaitė, J. (2022). Nedirbantis, nesimokantis ir mokymuose nedalyvaujantis jaunimas Lietuvoje: situacijos analizė ir socialinės politikos atsakas. *Lietuvos socialinė raida*, 11. (Žiūrėta 2024 m. spalio 5 d.). Prieiga per internetą: https://lsc.lt/wp-content/uploads/2023/03/Lietuvos_socialine_raida_2022_11.pdf
 154. Williamson CVO CBE FRSA FHEA, D. H., & Côté, J. E. (2022). *Advanced Introduction to Youth Studies*. Edward Elgar Publishing Ltd.
 155. Wright, E. O. (1989). General Framework for the Analysis of Class Structure. In E. O. Wright et al., *Debate on Classes* (pp. 3–43). London: Verso.
 156. Quintini, G. (2011). Right for the job: Over-qualified or under-skilled? *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, 120, OECD Publishing. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1787/5kg59fcz3tkd-en>

PRIEDAI

1 priedas

Lietuvos jaunimo gyvenimiškų galimybių tyrimas

Lietuvos socialinių mokslų centro Sociologijos instituto mokslininkai įgyvendina Lietuvos mokslo tarybos finansuojamą mokslininkų grupių projektą **„Jaunimo gyvenimiškų galimybių diferenciacijos socioekonominiai veiksniai Lietuvoje“**. Šio projekto tikslas – atskleisti Lietuvos jaunimo (18–35 metų amžiaus) gyvenimiškų galimybių diferenciacijos socioekonominius veiksnius.

Šiuo metu atliekame anketinę apklausą apie Lietuvos jaunimo (18–35 metų amžiaus) gyvenimiškas galimybes. Maloniai kviečiame jaunimą dalyvauti apklausoje. Jūsų prašome pateikti faktinę informaciją apie save, savo namų ūkį bei pareikšti nuomonę apie gyvenimiškų galimybių ir ateities perspektyvų vertinimą. Prašome atvirai ir išsamiai atsakyti į visus klausimus.

Jūsų atsakymų anonimiškumas garantuojamas, o Jūsų pateikti duomenys bus naudojami analizėje tik apibendrinti. Žymėdami atsakymus pasirinkite Jūsų nuomonę geriausiai atitinkantį atsakymo variantą. Projekto rezultatai bus naudingi jaunimui, nes jų pagrindu bus formuluojamos rekomendacijos jaunimo politiką įgyvendinančioms institucijoms.

Dėkojame už dalyvavimą tyrime ir linkime sėkmės!

Apklausą vykdo: UAB „Factus dominus“

Daugiau informacijos apie tyrimą Jums suteiks:

sonata.vysniauskiene@lstc.lt

Sutikimo dalyvauti tyrime Lietuvos jaunimo gyvenimiškų galimybių tyrimo forma.

Vadovaudamiesi ESOMAR kodekso etikos principais ir tvarka, kurioje pateikiamos pagrindinės mokslinių tyrimų rinkimo, analizės ir sklaidos gairės, bei remiantis 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu Nr. (ES) 2016/679.

- Patvirtinu, kad perskaičiau informacinį lapą ir visiškai suprantu projekto tikslus.
- Patvirtinu, kad turėjau galimybę užduoti klausimus ir gauti atsakymus apie projektą.
- Suprantu, kad mano dalyvavimas projekte yra savanoriškas, nesu įpareigotas (-a) dalyvauti šiame tyrime ir galiu bet kada pasitraukti.
- Esu informuotas (-a) apie duomenų konfidencialumo ir anonimiškumo garantavimą ir apie tai, kad jokie atsakymai nebus analizuojami ar pateikiami individualiai.
- Žinau, kad apklausos metu surinkti duomenys bus saugiai archyvuojami projekto koordinatoriaus ir nacionalinių narių bei atskirai nuo šios sutikimo formos.
- Sutinku, kad internetinėje apklausoje surinkta informacija gali būti naudojama projekto ataskaitose, sklaidos renginiuose ir akademinuose bei neakademinuose leidiniuose.

Savanoriškai sutinku būti šio projekto dalyviu.

1. Taip
2. Ne

KLAUSIMAI APIE RESPONDENTĄ / RESPONDENTĘ

A1. Jūs esate:

1. Vyras
2. Moteris
3. Kita, nenoriu nurodyti

A2. Prašome įrašyti tikslų Jūsų amžių: _____

A3. Kokioje šalyje Jūs gimėte?

1. Lietuvoje (*pereikite prie A4*)
2. Kitoje ES šalyje (įrašykite)
3. Kitoje ne ES šalyje (įrašykite)

A3.1. Kiek laiko gyvenate Lietuvoje?

1. Iki vienerių metų
2. 1–3 metus
3. 3–5 metus
4. Daugiau nei 5 metus

A4. Kokioje savivaldybėje Jūs gyvenate?

1. Akmenės r.
2. Alytaus m.
3. Alytaus r.
4. Anykščių r.
5. Birštono
6. Biržų r.
7. Druskininkų
8. Elektrėnų
9. Ignalinos r.
10. Jonavos r.
11. Joniškio r.
12. Jurbarko r.

13. Kaišiadorių r.
14. Kalvarijos
15. Kauno m.
16. Kauno r.
17. Kazlų Rūdos
18. Kelmės r.
19. Kėdainių r.
20. Klaipėdos m.
21. Klaipėdos r.
22. Kretingos r.
23. Kupiškio r.
24. Lazdijų r.
25. Marijampolės
26. Mažeikių r.
27. Molėtų r.
28. Neringos
29. Pagėgių
30. Pakruojo r.
31. Palangos
32. Panevėžio m.
33. Panevėžio r.
34. Pasvalio r.
35. Plungės r.
36. Prienų r.
37. Radviliškio r.
38. Raseinių r.
39. Rietavo
40. Rokiškio r.
41. Skuodo r.
42. Šakių r.
43. Šalčininkų r.
44. Šiaulių m.
45. Šiaulių r.

46. Šilalės r.
47. Šilutės r.
48. Širvintų r.
49. Švenčionių r.
50. Tauragės r.
51. Telšių r.
52. Trakų r.
53. Ukmergės r.
54. Utenos r.
55. Varėnos r.
56. Vilkaviškio r.
57. Vilniaus m.
58. Vilniaus r.
59. Visagino
60. Zarasų r.

A5. Nurodykite tikslų savo gyvenamosios vietovės pavadinimą (pvz., Raseiniai, Visaginas)

A6. Kokiai tautybei save priskirate?

1. Lietuvis (-ė)
2. Lenkas (-ė)
3. Rusas (-ė)
4. Kitos tautybės _____ (įrašykite)

A7. Koks yra Jūsų aukščiausias įgytas išsimokslinimas?

1. Pradinis
2. Pagrindinis
3. Vidurinis
4. Aukštesnysis
5. Aukštasis
6. Kita _____ (įrašykite)

A8. Šiuo metu Jūs:

1. Tik mokotės, studijuojate (*pereikite prie A9 klausimo*)
2. Mokotės / studijuojate ir dirbate (*pereikite prie A9 klausimo*)
3. Tik dirbate (*pereikite prie A11 klausimo*)
4. Nei mokotės / studijuojate, nei dirbate (*pereikite prie A13*)

A9. Jūs studijuojate:

1. Valstybės finansuojamoje vietoje
2. Valstybės nefinansuojamoje vietoje

A10. Nurodykite aukštąją mokyklą ir studijų programą:

A11. Apibūdinkite savo užimtumo statusą:

1. Samdomas darbuotojas
2. Darbdavys
3. Asmuo, dirbantis pagal patentą, verslo liudijimą ar individualios veiklos pažymą
4. Studentas (-ė)
5. Šiuo metu vaiko priežiūros / motinystės / tėvystės atostogose
6. Šeimos narys, padedantis dirbti šeimos ūkyje
7. Kita _____ (įrašykite)

A12. Kokiame sektoriuje Jūs dirbate?

1. Valstybiniame
2. Privačiame
3. Nevyriausybiniam

A13. Kokia Jūsų šeiminė padėtis?

1. Nevedęs / netekėjusi
2. Šiuo metu gyvenu su partneriu / partnere
3. Vedęs / ištekejusi
4. Išsiskyręs (-usi)
5. Našlys (-ė)

**A14. Kiek Jums buvo metų, kai pirmą kartą vedėte / ištekejote? _____
(nurodykite)**

A15. Ką šiuo metu veikia Jūsų partneris / partnerė ar sutuoktinis / sutuoktinė? (pasirinkite tinkamiausią variantą)

1. Studijuoja / mokosi / atlieka praktiką
2. Aktyviai ieško darbo
3. Yra samdomas darbuotojas
4. Dirba namuose
5. Dirba savarankiškai (*yra smulkus verslininkas*)
6. Darbdavys
7. Rūpinasi namų ūkiu (įskaitant ir vaiko priežiūrą)
8. Negali dirbti dėl ligos arba negalios
9. Nedirba
10. Kita _____ (įrašykite)

A16. Koks yra Jūsų partnerio / partnerės ar sutuoktinio / sutuoktinės aukščiausias įgytas išsimokslinimas?

1. Pradinis
2. Pagrindinis
3. Vidurinis
4. Aukštesnysis
5. Aukštasis neuniversitetinis
6. Aukštasis universitetinis
7. Kita (įrašykite) _____

A17. Ar turite vaikų, ar esate globėjas / globėja?

1. Neturiu (*pereikite prie A19*)
2. (Įrašykite vaikų skaičių)_____

A18. Kiek Jums buvo metų, kai gimė pirmas vaikas?

A19. Ar ketinate kada nors susilaukti vaiko / vaikų (be jau turimų)?

1. Tikrai ne
2. Tikriausiai ne
3. Tikriausiai taip
4. Tikrai taip
5. Apie tai negalvoju / nežinau

A20. Ar Jums nustatytas neįgalumas (darbingumo lygis)?

1. Taip (*pereikite prie A21*)
2. Ne (*pereikite prie A22*)

A21. Nurodykite koks neįgalumas (darbingumo lygis) Jums nustatytas?

1. 0–25 proc. darbingumo lygis
2. 30–55 proc. darbingumo lygis
3. Kita _____ (įrašykite)

A22. Ar priskirate save kuriai nors religijai? Jei taip, kuriai religijai save priskirate?

1. Nepriskiriu savęs jokiai religijai
2. Katalikų
3. Protestantų
4. Ortodoksų
5. Kitai krikščionių religijai
6. Judėjų
7. Islamo
8. Budistų
9. Hinduistų
10. Kitai Azijos religijai
11. Kitai religijai_____ (įrašyti)

B. KLAUSIMAI APIE GYVENIMIŠKAS GALIMYBES

B1. Žemiau Jums pateikiamas įvairių gyvenimiškų galimybių sąrašas. Prašome Jūsų įvertinti kiekvieną gyvenimišką galimybę atskirai, atitinkamai pažymint Jūsų nuomonę atitinkantį atsakymo variantą.

	Labai blo- gai	Blo- gai	Vidu- tiniš- kai	Gera	Labai gerai
...Dirbti ir užsidirbti	1	2	3	4	5
...Tapti finansiškai nepriklausomam (-ai)	1	2	3	4	5
...Apsirūpinti tinkamu būstu	1	2	3	4	5
...Mokytis / studijuoti	1	2	3	4	5
...Tobulėti profesijos srityje	1	2	3	4	5
...Keliauti	1	2	3	4	5
...Pradėti verslą	1	2	3	4	5
...Sukurti partnerystę / šeimą	1	2	3	4	5
...Susilaukti ir auginti vaikus	1	2	3	4	5
...Savanoriauti	1	2	3	4	5
...Rūpintis savo sveikata	1	2	3	4	5
...Palaikyti sveiką gyvenimo būdą	1	2	3	4	5
...Gauti kokybiškas sveikatos priežiūros paslaugas	1	2	3	4	5
...Kokybiškai leisti laisvalaikį	1	2	3	4	5
...Saugiai jaustis savo gyvenamojoje aplinkoje	1	2	3	4	5

B2. Kurie iš išvardytų veiksnų turi *poveikį (įtaką)* Jūsų gyvenimiškoms galimybėms? Prašome įvertinti kiekvieną veiksni atskirai, pažymint Jūsų nuomonę atitinkantį atsakymo variantą.

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei nesutinku, nei sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Šeima ir geri santykiai šeimoje, apskritai šeiminių gyvenimas	1	2	3	4	5
Palanki socialinė aplinka (geri ryšiai, santykiai su tėvais, giminėmis ir draugais)	1	2	3	4	5
Vaikų skaičius	1	2	3	4	5
Materialinė gerovė	1	2	3	4	5
Darbo ir užimtumo saugumas	1	2	3	4	5
Poreikius atitinkantis atlyginimas	1	2	3	4	5
Apskritai sveikatos būklė (sveikata)	1	2	3	4	5
Psichologinė būklė (optimistinių ar pesimistinių nuostatų susiformavimas)	1	2	3	4	5
Bendruomeninis gyvenimas	1	2	3	4	5
Politinis stabilumas ir aplinkos saugumas	1	2	3	4	5
Pasitikėjimas valdžia ir šalies politinėmis institucijomis	1	2	3	4	5
Politinė laisvė	1	2	3	4	5
Lygios galimybės ir diskriminacijos nebuvimas	1	2	3	4	5
Klimatas ir geografiija	1	2	3	4	5
COVID-19 pandemija	1	2	3	4	5
Karas Ukrainoje	1	2	3	4	5
Geopolitinė aplinka ir nerimas dėl ateities	1	2	3	4	5

**B3. Norime Jūsų paklausti apie galimybes ko nors pasiekti gyvenime.
Ar, Jūsų nuomone, norint gyvenime ko nors pasiekti, yra svarbu...**

	Visiškai nesu- tinku	Nesu- tinku	Nei nesu- tin- ku, nei sutin- ku	Su- tinku	Visiškai sutin- ku
...būti kilusiam iš turtingos šeimos?	1	2	3	4	5
...turėti išsilavinusius tėvus?	1	2	3	4	5
...pačiam būti išsilavinusiam (-iai)?	1	2	3	4	5
...daug dirbti?	1	2	3	4	5
...pažinoti reikiamus asmenis	1	2	3	4	5
...turėti politinių ryšių?	1	2	3	4	5
...duoti kyšius?	1	2	3	4	5
...žmogaus tautybė?	1	2	3	4	5
...žmogaus religija?	1	2	3	4	5
...gimti vyru arba moterimi?	1	2	3	4	5

B4. Dabar norime Jūsų paprašyti BENDRAI įvertinti savo gyvenimiškas galimybes pagal 10 balų skalę (kur 1 – labai blogai, o 10 – puikiai):

Prieš 5 metus	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Šiuo metu	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Po vienerių metų	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Po penkerių metų	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

C. KLAUSIMAI APIE TĖVŲ / GLOBĖJŲ ŠEIMĄ

C1. Kokia situacija geriausiai apibūdina Jūsų gyvenimą, kai Jums buvo 14–15 metų? Pasirinkite tik vieną atsakymo variantą.

1. Gyvenau su abiem tėvais
2. Gyvenau tik su mama
3. Gyvenau tik su tėvu
4. Gyvenau su mama ir jos partneriu / sutuoktiniu
5. Gyvenau su tėvu ir jo partnere / sutuoktine
6. Gyvenau su globėjais, seneliais
7. Gyvenau vaikų globos namuose ar panašioje institucijoje
8. Kita (įrašykite)

C2. Kaip jautėtės gyvendamas (-a) tėvų (globėjų) namuose, kai Jums buvo 14–15 metų?

1. Labai blogai
2. Blogai
3. Vidutiniškai
4. Gerai
5. Labai gerai

C3. Prisiminkite (savo ir tuometinės savo šeimos, su kuria gyvenote), kai Jums buvo 14–15 metų, ar Jums ir tuometinei šeimai, su kuria gyvenote, teko patirti šias situacijas:

	Taip, tokia situacija pasitaikė	Ne, tokia situacija nepasitai- kė	Neprisi- menu / sunku pasakyti
Man (ir tuometinei šeimai, su kuria gyvenau) reikė- jo neplanuotai skolintis iš banko, kredito unijos ar kitos paskolą teikiančios įmonės	1	0	9
Man (ir tuometinei šeimai, su kuria gyvenau) reikė- jo neplanuotai skolintis iš tėvų, artimųjų ar draugų	1	0	9

	Taip, tokia situacija pasitaikė	Ne, tokia situacija nepasitai- kė	Neprisi- menu / sunku pasakyti
Man (ir tuometinei šeimai, su kuria gyvenau) reikėjo labiau taupyti ir planuoti kasdienius pirkinius	1	0	9
Man (ir tuometinei šeimai, su kuria gyvenau) reikėjo riboti išlaidas maistui ar keisti maitinimosi įpročius	1	0	9
Man (ir tuometinei šeimai, su kuria gyvenau) buvo sunkiau apmokėti visas su būstu susijusias išlaidas (komunaliniai mokesčiai, jeigu yra – paskola arba nuoma ir kt.)	1	0	9

C4. Koks yra (buvo) Jūsų tėvų / globėjų įgytas aukščiausias išsimokslinimas?

C4.1 Koks Jūsų motinos / globėjos įgytas išsimokslinimas?	C4.2. Koks Jūsų tėvo / globėjo įgytas išsimokslinimas?
1. Pradinis	1. Pradinis
2. Pagrindinis	2. Pagrindinis
3. Vidurinis	3. Vidurinis
4. Profesinis	4. Profesinis
5. Aukštesnysis	5. Aukštesnysis
6. Aukštasis	6. Aukštasis
7. Nežinau	7. Nežinau

C5.1. Kuo užsiima (užsiėmė) Jūsų mama? Pasirinkite, Jūsų nuomone, geriausiai tinkančią profesijos kategoriją.

1. Profesionalų ir aukštos kvalifikacijos technikų profesijos (pavyzdžiui, gydytojas, mokytojas, inžinierius, menininkas, buhalteris ir kt.)
2. Vadovai (pavyzdžiui, bankininkas, stambaus verslo vadovas, aukštas vyriausybės pareigūnas, susivienijimo arba sąjungos pareigūnas ir kt.)
3. Tarnautojo profesijos (pavyzdžiui, sekretorius, tarnautojas, administratorius, buhalteris ir kt.)
4. Pardavimų sektoriaus darbuotojai (pavyzdžiui, pardavimų vadybininkas, parduotuvės savininkas, pardavėjas, draudimo agentas ir kt.)

5. Paslaugų sektoriaus darbuotojai (pavyzdžiui, restorano savininkas, policijos pareigūnas, padavėjas, prižiūrėtojas, kirpėjas, ginkluotųjų pajėgų pareigūnas ir kt.)

6. Kvalifikuoti darbininkai ir amatininkai (pavyzdžiui, meistras, automobilių mechanikas, spausdintojas, įrankių ir atspaudų gamintojas, elektrikas ir kt.)

7. Pusiau kvalifikuoti darbininkai ir amatininkai (pavyzdžiui, mūrininkas, autobuso vairuotojas, konservų fabriko darbuotojas, stalius, lakštinio metalo apdirbėjas, kepėjas ir kt.)

8. Nekvalifikuoto darbininko profesijos (pavyzdžiui, darbininkas, durininkas, nekvalifikuotas gamyklos darbuotojas ir kt.)

9. Žemės ūkio darbuotojo profesijos (pavyzdžiui, ūkininkas, ūkio darbininkas, traktorininkas, žvejys ir kt.)

10. Nežinau

11. Namų šeimininkė

12. Kita _____ (įrašykite)

C5.2. Kuo užsiima (užsiėmė) Jūsų tėtis? Pasirinkite, Jūsų nuomone, geriausiai tinkančią profesijos kategoriją.

1. Profesionalų ir aukštos kvalifikacijos technikų profesijos (pavyzdžiui, gydytojas, mokytojas, inžinierius, menininkas, buhalteris ir kt.)

2. Vadovai (pavyzdžiui, bankininkas, stambaus verslo vadovas, aukštas vyriausybės pareigūnas, susivienijimo arba sąjungos pareigūnas ir kt.)

3. Tarnautojo profesijos (pavyzdžiui, sekretorius, tarnautojas, administratorius, buhalteris ir kt.)

4. Pardavimų sektoriaus darbuotojai (pavyzdžiui, pardavimų vadybininkas, parduotuvės savininkas, padavėjas, draudimo agentas ir kt.)

5. Paslaugų sektoriaus darbuotojai (pavyzdžiui, restorano savininkas, policijos pareigūnas, padavėjas, prižiūrėtojas, kirpėjas, ginkluotųjų pajėgų pareigūnas ir kt.)

6. Kvalifikuoti darbininkai ir amatininkai (pavyzdžiui, meistras, automobilių mechanikas, spausdintojas, įrankių ir atspaudų gamintojas, elektrikas ir kt.)

7. Pusiau kvalifikuoti darbininkai ir amatininkai (pavyzdžiui, mūrininkas, autobuso vairuotojas, konservų fabriko darbuotojas, stalius, lakštinio metalo apdirbėjas, kepėjas ir kt.)

8. Nekvalifikuoto darbininko profesijos (pavyzdžiui, darbininkas, durininkas, nekvalifikuotas gamyklos darbuotojas ir kt.)

9. Žemės ūkio darbuotojo profesijos (pavyzdžiui, ūkininkas, ūkio darbininkas, traktorininkas, žvejys ir kt.)

10. Nežinau

11. Namų šeimininkas

12. Kita _____ (įrašykite)

C6. Kokiam socialiniam sluoksniui priskirtumėte save / savo šeimą, kai Jums buvo 14–15 metų? Pasirinkite vieną, Jūsų nuomone, geriausiai atitinkantį atsakymo variantą.

1. Aukščiausiam socialiniam sluoksniui (elitui)

2. Aukštesniam viduriniam sluoksniui

3. Viduriniam sluoksniui

4. Žemesniam viduriniam sluoksniui

5. Žemiausiam socialiniam sluoksniui

C7. Jei Jūs palygintumėte savo dabartinę materialinę, finansinę padėtį ir Jūsų tėvų šeimos iki Jums maždaug sukako 15 metų. Pasirinkite vieną, Jūsų nuomone, geriausiai atitinkantį atsakymo variantą.

1. Tėvai / globėjai gyveno žymiai geriau nei Jūs

2. Tėvai / globėjai gyveno kiek geriau nei Jūs

3. Tėvai / globėjai gyveno maždaug taip pat kaip Jūs

4. Tėvai / globėjai gyveno kiek prasčiau nei Jūs

5. Tėvai / globėjai gyveno žymiai prasčiau nei Jūs

6. Kita _____ (įrašykite)

C8. Jūsų nuomone, palyginus su Jūsų tėvų karta, kai jie buvo tokio paties amžiaus kaip Jūs, ar Jums lengviau, ar sunkiau šiais gyvenimo aspektais?

Dabar...	Taip, lengviau	Taip pat	Ne, sunkiau	Sunku pasakyti
...lengviau susirasti stabilų darbą	3	2	1	9
...lengviau susirasti gerai apmokamą darbą	3	2	1	9
...lengviau susirasti stabilų ir pastovų būstą	3	2	1	9
...lengviau įsigyti norimą nuosavą būstą	3	2	1	9
...lengviau susitaupyti senatvei	3	2	1	9
...lengviau įgyti aukštesnį nei vidurinį išsilavinimą	3	2	1	9
...lengviau įgyti aukštąjį išsilavinimą	3	2	1	9
...lengviau pasinaudoti reikalingomis sveikatos apsaugos paslaugomis	3	2	1	9
...lengviau susirasti norimą nuomojamą būstą	3	2	1	9
...lengviau pakeisti būstą	3	2	1	9
...lengviau pakeisti gyvenamąją vietą	3	2	1	9

D. KLAUSIMAI APIE IŠSILAVINIMO, DARBO IR UŽIMTUMO GALIMYBES

D1. Kodėl pasirinkote studijų / mokymosi (specialybės) sritį? Atsakykite apie aukščiausią įgytą išsimokslinimą.

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei nesutinku, nei sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Aukštas specialybės prestižas visuomenėje	1	2	3	4	5
Aukštosios mokyklos prestižas	1	2	3	4	5
Pasirinktos specialybės specialistų poreikis darbo rinkoje	1	2	3	4	5
Man svarbiausia buvo studijuoti, o kur, visiškai nesvarbu	1	2	3	4	5
Pradėjau studijuoti / mokytis tik dėl to, kad gaučiau diplomą	1	2	3	4	5
Pasirinkta specialybė susijusi su mano asmeniniais gebėjimais	1	2	3	4	5
Šios specialybės absolventams yra geros galimybės tęsti studijas / mokslus užsienyje	1	2	3	4	5
Baigus šias studijas atsiveria daug profesinių galimybių	1	2	3	4	5
Galimybės ateityje gauti gerą atlyginimą, dideles pajamas	1	2	3	4	5
Asmeniniai gabumai ir polinkiai	1	2	3	4	5
Domiuosi studijų dalyku	1	2	3	4	5
Aukštai reitinguojama / prestižinė specialybė	1	2	3	4	5
Norėjau įgyti šiuo metu populiarią, „madingą“ profesiją	1	2	3	4	5
Geros perspektyvos ateityje užimti aukštas pareigas	1	2	3	4	5
Pasirinkau mokslo ir studijų instituciją, kuri yra / buvo arčiausiai tėvų namų	1	2	3	4	5

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei nesutinku, nei sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Pasirinkau studijų programą, nes tenkino kainą už studijas	1	2	3	4	5
Pasirinkau todėl, kad mano mama / tėtis ir / ar artimieji yra tos profesijos atstovai	1	2	3	4	5

D2. Jūsų nuomone, kas labiausiai lėmė Jūsų studijų / mokymosi sritis / specialybės pasirinkimą?

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei nesutinku, nei sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Apsisprendžiau savarankiškai (pats, pati)	1	2	3	4	5
Tėvai (seneliai, globėjai)	1	2	3	4	5
Broliai, seserys	1	2	3	4	5
Draugai, kolegos (grupiškai, bendraklasiai)	1	2	3	4	5
Partneris, partnerė (sutuoktinis, sutuoktinė)	1	2	3	4	5
Mokytojai, auklėtojai, dėstytojai	1	2	3	4	5
Studijų mugės / parodos	1	2	3	4	5
Profesionalūs specialistai (psichologai)	1	2	3	4	5
Profesinis orientavimas mokykloje	1	2	3	4	5
Žymių žmonių pavyzdys	1	2	3	4	5
Žiniasklaidos priemonės	1	2	3	4	5
Kita (<i>parašykite</i>)	1	2	3	4	5

D3. Kaip Jūs manote, kiek tėvų finansinės galimybės turėjo įtakos Jūsų sprendimui, kokio lygio išsilavinimą Jūs norite įgyti? Pasirinkite vieną, Jūsų nuomone, geriausiai atitinkantį atsakymo variantą.

1. Turėjo labai didelės įtakos
2. Turėjo įtakos
3. Nei turėjo, nei neturėjo
4. Neturėjo
5. Visiškai neturėjo
6. Nežinau

D4. Ar tėvai (bent vienas iš tėvų) norėjo, kad Jūs studijuotumėte universitete?

1. Taip
2. Ne
3. Nežinau

D5. Ar Jūs kada nors dirbote apmokamą darbą ne trumpiau nei 6 mėnesius (nepertraukiamai)?

1. Taip
2. Ne

D6. Kada Jūs pirmą kartą pradėjote dirbti apmokamą darbą (ne trumpiau kaip 6 mėnesius nepertraukiamai) arba pradėjote verslą?

Metai |__|__|__|__| mėnuo |__|__|

D7. Ar šiuo metu dirbate?

1. Taip
2. Ne

D8. Šiuo metu Jūs dirbate (pasirinkite Jums tinkantį atsakymo variantą):

1. Visą darbo dieną
2. Nevisą darbo dieną
3. Valandininkas (-ė)
4. Dirbu pagal autorinę sutartį
5. Dirbu pagal verslo liudijimą
6. Dirbu pagal individualios veiklos pažymėjimą

D9. Kokį darbą Jūs dirbate?

1. Profesionalų ir aukštos kvalifikacijos technikų profesijos (pavyzdžiui, gydytojas, mokytojas, inžinierius, menininkas, buhalteris ir kt.)
2. Vadovai (pavyzdžiui, bankininkas, stambaus verslo vadovas, aukštas vyriausybės pareigūnas, susivienijimo arba sąjungos pareigūnas ir kt.)
3. Tarnautojo profesijos (pavyzdžiui, sekretorius, tarnautojas, administratorius, buhalteris ir kt.)
4. Pardavimų sektoriaus darbuotojai (pavyzdžiui, pardavimų vadybininkas, parduotuvės savininkas, pardavėjas, draudimo agentas ir kt.)
5. Paslaugų sektoriaus darbuotojai (pavyzdžiui, restorano savininkas, policijos pareigūnas, padavėjas, prižiūrėtojas, kirpėjas, ginkluotųjų pajėgų pareigūnas ir kt.)
6. Kvalifikuoti darbininkai ir amatininkai (pavyzdžiui, meistras, automobilių mechanikas, spausdintojas, įrankių ir atspaudų gamintojas, elektrikas ir kt.)
7. Pusiau kvalifikuoti darbininkai ir amatininkai (pavyzdžiui, mūrininkas, autobuso vairuotojas, konservų fabriko darbuotojas, stalius, lakštinio metalo apdirbėjas, kepėjas ir kt.)
8. Nekvalifikuoto darbininko profesijos (pavyzdžiui, darbininkas, durininkas, nekvalifikuotas gamyklos darbuotojas ir kt.)
9. Žemės ūkio darbuotojo profesijos (pavyzdžiui, ūkininkas, ūkio darbininkas, traktorininkas, žvejys ir kt.)
10. Kita _____ (įrašykite)

D9.1. Įrašykite tikslų pareigų pavadinimą dabartiniame darbe:

(įrašykite)

D10. Ar užimamos pareigos atitinka Jūsų įgytą išsilavinimą, turimus diplomus? (pasirinkite tik vieną atsakymo variantą)

1. Diplomus, išsilavinimą įgijau vienoje srityje, o dirbti tenka visai kitoje.
2. Mano diplomai, įgytas išsilavinimas yra gerokai aukštesnio lygio, nei šito reikia pagal mano darbo vietą ir pareigas.
3. Mano įgytas išsilavinimas ir turimi diplomai apskritai atitinka reikavimus, kurie keliami mano darbo vietai ir pareigoms.
4. Mano dabartinis išsilavinimas yra per žemas ir / arba neatitinka užimamų pareigų, todėl privalau mokytis.
5. Diplomo neturiu.

D11. Įvertinkite kiekvieną iš žemiau pateikiamų darbinės veiklos aspektų dabartiniame darbe:

	Nei- gia- mas ver- tini- mas				Tei- gia- mas ver- tini- mas
Darbovietė	1	2	3	4	5
Fizinės darbo sąlygos ir saugumas darbe	1	2	3	4	5
Darbo laikas	1	2	3	4	5
Darbo krūvis ir tempas	1	2	3	4	5
Darbo organizavimas	1	2	3	4	5
Santykiai su bendradarbiais	1	2	3	4	5
Konkurencija tarp darbuotojų	1	2	3	4	5
Pripažinimas už gerai atliktą darbą	1	2	3	4	5
Galimybė kelti kvalifikaciją, tobulėti	1	2	3	4	5
Bendravimas su tiesioginiu vadovu	1	2	3	4	5
Darbo užmokestis	1	2	3	4	5

	Nei- gia- mas ver- tini- mas				Tei- gia- mas ver- tini- mas
Galimybė naudoti turimus gebėjimus, realizuoti save	1	2	3	4	5
Bendra santykių tarp organizacijos vadovybės ir darbuotojų kokybė	1	2	3	4	5
Paaugštinimo galimybės	1	2	3	4	5
Organizacijos valdymo kokybė	1	2	3	4	5
Galimybė teikti pasiūlymus, susijusius su darbo procesų tobulinimu	1	2	3	4	5
Galimybė dirbti lanksčiu darbo grafiku	1	2	3	4	5
Galimybė prireikus pasiimti laisvadienį	1	2	3	4	5
Galimybė dirbti nuotoliniu būdu	1	2	3	4	5
Atostogų trukmė	1	2	3	4	5
Psichinis stresas	1	2	3	4	5

D12. Įvertinkite, kiek Jums tinka žemiau pateikiami teiginiai:

	Visiškai nepri- tariu				Visiškai prita- riu
Man patinka mano darbas, kartu jis aprūpina mane materialiai	1	2	3	4	5
Mano darbas gerai apmokamas, bet man jis nepatinka	1	2	3	4	5
Tai mano mėgstamas darbas, bet jis negarantuoja tinkamo pragyvenimo	1	2	3	4	5
Mano darbas visiškai neaprūpina manęs materialiai ir aš jo nemėgstu, tačiau šiuo metu neturiu kito pasirinkimo	1	2	3	4	5

D13. Ar Jūs manote, kad Jūsų darbas:

	Visiškai nepri- tariu				Visiškai pri- tariu
Kūrybiškas	1	2	3	4	5
Labai vertinamas visuomenės	1	2	3	4	5
Turi aukštą prestižą, statusą visuomenėje	1	2	3	4	5
Gera materialiai atlyginamas	1	2	3	4	5
Suteikia geras darbo sąlygas	1	2	3	4	5
Suteikia galimybę bendrauti su žmonėmis	1	2	3	4	5
Suteikia galimybę daryti karjerą	1	2	3	4	5
Užtikrina gerą darbinę atmosferą	1	2	3	4	5
Rizikingas	1	2	3	4	5
Įdomus, nerutininis	1	2	3	4	5
Reikalauja didelės atsakomybės	1	2	3	4	5
Suteikia galimybę realizuoti save, pasireikšti ir tobulėti	1	2	3	4	5
Sunkus fiziškai	1	2	3	4	5
Autonomiškas, suteikia daug atsakomybės	1	2	3	4	5

D14. Įvertinkite, kiek Jums tinka žemiau pateikiami teiginiai:

	Visiškai ne- pri- tariu				Visiškai pri- tariu
Pasilikčiau toje pačioje darbovietėje, bet mielai pakeisčiau padalinį	1	2	3	4	5
Norėčiau aukštesnių, labiau prestižinių pareigų	1	2	3	4	5
Pasilikčiau toje pačioje darbovietėje, bet mielai pakeisčiau pareigas	1	2	3	4	5
Mielai pakeisčiau dabartinę darbovietę	1	2	3	4	5

	Vi- siš- kai ne- pri- tariu				Vi- siš- kai pri- tariu
Pereičiau dirbti į kitą sektorių (pvz., iš gamybos į prekybą; iš biudžetinės organizacijos į verslą ir pan.)	1	2	3	4	5
Keisčiau vietovę, miestą, kuriame dirbu	1	2	3	4	5
Keisčiau šalį, valstybę, kurioje dirbu	1	2	3	4	5
Norėčiau geriau apmokamo darbo	1	2	3	4	5
Norėčiau įdomesnio, prasmingesnio darbo	1	2	3	4	5
Norėčiau turėti galimybę / pageidaučiau dirbti nuotoliniu būdu	1	2	3	4	5
Norėčiau geriau aprūpintos darbo vietos	1	2	3	4	5
Norėčiau ramesnio, lengvesnio darbo	1	2	3	4	5
Norėčiau saugesnio darbo	1	2	3	4	5
Norėčiau darbo, kuriame būtų sudarytos sąlygos augti mano patirčiai ir kompetencijai	1	2	3	4	5

D15. Nurodykite, kiek Jūs pritariate tam, kad žemiau išvardytos savybės yra svarbios norint susirasti tinkamą darbą, skalėje nuo 1 iki 5, kur 1 reiškia „visiškai nesutinku“ ir 5 „visiškai sutinku“.

	Visiškai nesu- tinku	Nesu- tinku	Nei nesu- tin- ku, nei sutin- ku	Su- tinku	Visiškai sutin- ku
Aukštasis išsimokslinimas	1	2	3	4	5
Aukšta profesinė kvalifikacija ir kompetencija	1	2	3	4	5
IT gebėjimai	1	2	3	4	5
Užsienio kalbų mokėjimas	1	2	3	4	5
Trūksta darbo patirties	1	2	3	4	5

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei nesutinku, nei sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Lyderystė	1	2	3	4	5
Verslumas	1	2	3	4	5
Komunikaciniai gebėjimai	1	2	3	4	5
Komandinio darbo gebėjimai	1	2	3	4	5
Gebėjimas prisistatyti	1	2	3	4	5
Asmeninės ambicijos	1	2	3	4	5
Naudingi kontaktai / pažintys	1	2	3	4	5

D16. Ar apskritai Jūs esate patenkintas (-a) darbu?

1. Labai patenkintas
2. Patenkintas
3. Nei patenkintas, nei nepatenkintas
4. Nepatenkintas
5. Labai nepatenkintas

**KLAUSIMAI TIK ŠIUO METU NEDIRBANTIEMS. DIRBANTIEMS
PRALEISTI, PEREITI PRIE KLAUSIMŲ APIE NAMŲ ŪKIO
FINANSINES, BŪSTO IR VARTOJIMO GALIMYBES.**

D17. Galbūt galėtumėte įvardyti iš žemiau pateiktų punktų, kodėl šiuo metu nedirbate? Jeigu yra keli tinkami atsakymo variantai, prašau pažymėti svarbiausią priežastį, kodėl šiuo metu nedirbate.

1. Esu bedarbis (-ė)
2. Skiriu laiką tik mokslui, studijoms
3. Šiuo metu vaiko priežiūros / motinystės / tėvystės atostogose
4. Esu namų šeimininkas (-ė), prižiūriu vaiką (-us)
5. Neatlygintinai dirbu šeimos versle
6. Atlieku praktiką įmonėje ar organizacijoje, neatlygintinai dirbu, savanoriauju
7. Negaliu dirbti šiuo metu dėl ligos ar negalios
8. Nenoriu, neturiu poreikio dirbti
9. Kita priežastis _____ (įrašykite)

D18. Kiek laiko nedirbate?

1. 0–3 mėnesius
2. 4–6 mėnesius
3. Nuo 7 mėnesių iki 1 metų
4. Daugiau nei 1 metus

D19. Ar šiuo metu ieškote darbo?

1. Taip, esu registruotas (-a) Užimtumo tarnyboje kaip ieškantis darbo asmuo
2. Taip, nesu registruotas (-a) Užimtumo tarnyboje, tačiau aktyviai ieškau darbo kitais būdais (kreipiuosi tiesiogiai į darbdavius)
3. Ne, šiuo metu darbo neieškau

D20. Jūs ieškote ar ieškojote darbo, kuriame būtumėte:

1. Savarankiškai dirbantis asmuo
2. Samdomas darbuotojas, dirbantis visą darbo dienos ar savaitės laiką
3. Samdomas darbuotojas, dirbantis ne visą darbo dienos ar savaitės laiką
4. Samdomas darbuotojas, dirbantis visą darbo dienos ar savaitės laiką, bet jei jo nerastumėte, galėtumėte dirbti ne visą darbo dienos ar savaitės laiką
5. Samdomas darbuotojas, dirbantis ne visą darbo dienos ar savaitės laiką, bet jei jo nerastumėte, galėtumėte dirbti visą darbo dienos ar savaitės laiką
6. Samdomas darbuotojas, bet negalite nurodyti, ar dirbantis visą, ar ne visą darbo dienos ar savaitės laiką

D21. Kaip vertinate savo galimybes gauti *tinkamą* darbą; 1 reiškia „visiškai nesutinku“ ir 5 „visiškai sutinku“.

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei nesutinku, nei sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Mano turimos kompetencijos yra patrauklios darbo rinkoje	1	2	3	4	5
Aš turiu kontaktų tinklą, kuriuo galiu pasinaudoti, kad gaučiau naują darbą	1	2	3	4	5
Trūksta darbo pagal mano įgytą kvalifikaciją	1	2	3	4	5
Trūksta bet kokio darbo	1	2	3	4	5
Man trūksta įgūdžių, lyginant su tuo, ko reikalauja darbdaviai	1	2	3	4	5
Man sunku rasti informacijos apie įmones, kurias ieško darbuotojų	1	2	3	4	5
Trūksta darbo patirties	1	2	3	4	5
Sunku rasti darbą dėl mano sveikatos problemų	1	2	3	4	5
Sunku rasti tokį darbą, kokį norėčiau dirbti	1	2	3	4	5

PRIEDAI

	Visiškai nesu- tinku	Nesu- tinku	Nei nesu- tin- ku, nei sutin- ku	Su- tinku	Visiškai sutin- ku
Sunku rasti tokį darbą, kuris man leistų rūpintis šeimos nariais	1	2	3	4	5
Sunku rasti tinkamai apmokamą darbą	1	2	3	4	5

E. KLAUSIMAI APIE NAMŲ ŪKIO FINANSINES, BŪSTO IR VARTOJIMO GALIMYBES

E1. Nurodykite, su kuo šiuo metu gyvenate:

	Taip	Ne
Su motina, globėja	1	2
Su tėvu, globėju	1	2
Su broliu (-ais), seserimi (-is), įbroliu (-ais), įsesere (-ėmis)	1	2
Su sutuoktiniu / sutuoktine ar partneriu / partnere (nukreipimas)	1	2
Su sūnumi (-is), dukterimi (-is), globotiniu (-iais)	1	2
Su seneliais ar kitais giminaičiais	1	2
Su draugais, pažįstamais, kuriais dalinuosi būstą, ar kambariokais	1	2
Gyvenu vienas (-a)	1	2

E2. Kiek asmenų šiuo metu kartu su Jumis gyvena dabartiniam būste?

Nurodykite asmenų skaičių, įskaitant ir Jus.

Nepilnamečių (iki 18 m.)	(Įrašykite nepilnamečių skaičių, jei nėra, rašykite 0)
Darbingo amžiaus asmenų nuo 18 m. iki 35 m.	(Įrašykite asmenų skaičių, jei nėra, rašykite 0)
Darbingo amžiaus asmenų nuo 36 m. iki 65 m.	(Įrašykite asmenų skaičių, jei nėra, rašykite 0)
Pensinio amžiaus asmenų (nuo 65 m.)	(Įrašykite pensininkų skaičių, jei nėra, rašykite 0)

E3. Kokiam būste gyvenate šiuo metu? Jeigu gyvenate mokyklos, kolegijos, universiteto bendrabutyje ar kitokio tipo būste, vertinkite jį kaip namą, kuriame yra butai.

1. Individualus namas, kotedžas vieniemyje ar kaime
2. Individualus namas gyvenvietėje ar mieste
3. Namai, kuriame yra du butai
4. Namai, kuriame yra 3–6 butai

5. Namas, kuriame yra 7–9 butai
6. Namas, kuriame yra 10–20 butų
7. Namas, kuriame yra daugiau nei 20 butų
8. Kita_____ (įrašykite)

E4. Norėtume detaliau paklausti, koks yra Jūsų dabartinio būsto, kuriame gyvenate, valdos statusas. Ar Jūs esate:

1. Visateisis šio būsto savininkas / savininkė ar bendrasavininkis / bendrasavininkė, neturintis / neturinti išsimokėti būsto paskolos
2. Būsto savininkas / savininkė ar bendrasavininkis / bendrasavininkė, bet turintis / turinti išsimokėti būsto paskolą
3. Nuomojuosi būstą už rinkos kainą iš privataus asmens
4. Nuomojuosi būstą už mažesnę nei rinkos kainą iš privataus asmens
5. Gyvenu su tėvais ar giminaičiais ir nemoku nuomos
6. Gyvenu ne tėvų ar giminaičių būste ir nemoku nuomos
7. Gyvenu universiteto, kolegijos ar mokyklos paskirtame bendrabutyje
8. Gyvenu paskirtame socialiniame būste
9. Kita situacija_____ (įrašykite)

E5. Kaip Jūs / Jūsų namų ūkis įsigijo dabartinį būstą, kuriame šiuo metu gyvenate? Kuris variantas geriausiai atitinka būsto įgijimo scenarijų:

1. Būstas buvo pirktas rinkoje, iš karto sumokant visą jo kainą
2. Buvo paimta būsto paskola, paskola jau grąžinta
3. Būstas įsigytas su paskola, paskola dar negrąžinta
4. Buvo įsigytas išperkamosios nuomos būdu, paskola dar grąžinama
5. Dovanotas arba paveldėtas iš tėvų, giminaičių ar artimųjų būstas
6. Dovanotas arba paveldėtas, bet ne iš tėvų, giminaičių ar artimųjų būstas
7. Privatizuotas būstas
8. Kita situacija_____ (įrašykite)

E6. Norėtume pasiteirauti Jūsų asmeninės nuomonės apie tai, ar lengva, ar sunku įsigyti būstą Lietuvoje. Žemiau prašome Jūsų įvertinti teiginius, kaip lengva ar sunku tam tikriems asmenims įsigyti būstą?

	Labai sunku	Pa-kan-kamai sunku	Pa-kan-kamai lengva	Labai lengva	Sunku pasa-kyti
Asmeniui, gaunančiam vidutines pajamas, išsimokėti būsto paskolą	1	2	3	4	9
Jaunam asmeniui išsimokėti būsto paskolą	1	2	3	4	9
Ką tik studijas baigusiam asmeniui išsimokėti būsto paskolą	1	2	3	4	9
Jaunam asmeniui, ką tik gavusiam pirmą darbą, išsimokėti būsto paskolą	1	2	3	4	9
Jaunai šeimai, kurioje tik vienas asmuo dirba, išsimokėti būsto paskolą	1	2	3	4	9
Šeimai, kurioje yra du dirbantys asmenys, išsimokėti būsto paskolą	1	2	3	4	9

E7. Nurodykite vienam Jūsų namų ūkio nariui tenkančią pajamų sumą (darbo užmokestis, stipendijos, socialinės pašalpos, išmokos už vaikus ir t. t.) eurai per mėnesį (atskaičius mokesčius). PASTABA: gaunamą visų pajamų sumą padalinkite iš visų namų ūkio narių skaičiaus (įskaitant nepilnamečius vaikus).

1. Mažiau nei 200 EUR
2. 200–300 EUR
3. 301–400 EUR
4. 401–500 EUR
5. 501–600 EUR
6. 601–700 EUR
7. 701–900 EUR
8. 901–1 100 EUR
9. 1 101–1 500 EUR
10. 1 501–2 000 EUR

11. 2 001–2 500 EUR

12. 2 501–3 000 EUR

13. Daugiau nei 3 001 EUR

E8. Nurodykite, kurie iš žemiau pateikiamų šaltinių sudaro Jūsų namų ūkio pajamas:

	Taip	Ne
Darbo užmokestis	1	2
Pajamos iš privačios veiklos, verslo, investicijų, indėlių, draudimo ar kitokios nuosavybės (nuomos)	1	2
Stipendija	1	2
Tėvų ar artimųjų skiriami pinigai	1	2
Išmokos už vaikus, parama vaikui išlaikyti	1	2
Neįgalumo išmoka	1	2
Socialinė išmoka ir parama	1	2
Pensijos	1	2
Santaupos	1	2
Kitos pajamos	1	2

E9. Kokius finansinius įsipareigojimus turi Jūsų dabartiniame namų ūkyje gyvenantys asmenys (įskaitant ir Jus)?

	Taip	Ne
Pirmo būsto paskola	1	2
Antro būsto paskola	1	2
Automobilio lizingas	1	2
Įvairių daiktų, technikos lizingas	1	2
Paskola už studijas ar mokslą	1	2
Vartojimo paskola būstui remontuoti, įsirengti	1	2
Vartojimo paskola	1	2
Asmens gyvybės (privatus) draudimas	1	2
Kaupimas privačiuose pensijų fonduose	1	2

	Taip	Ne
Įmokos už privatų darželį, mokyklą ar vaikų ugdymo įstaigą	1	2
Kitų asmenų išlaikymas (alimentai už vaikus, senelių namų apmokėjimas ir kt.)	1	2

E10. Kiek vidutiniškai pinigų per mėnesį skiriate (išleidžiate) šioms prekėms ar paslaugoms:

	Apie 50 proc. savo pajamų	Trečdalį mėn. pajamų	Mažiau nei trečdalį mėn. pajamų	Visiškai neskiriu (neišleidžiu)	Šias prekes / paslaugas perka tėvai, giminaičiai ar kt. asmenys
Maistui	1	2	3	4	5
Drabužiams, avalynei	1	2	3	4	5
Pramogoms	1	2	3	4	5
Kvaišalams	1	2	3	4	5
Grožio salonų paslaugoms (kirpykloms, soliariumams ir kt.)	1	2	3	4	5
Maisto papildams, vaistams	1	2	3	4	5
Sporto klubų paslaugoms	1	2	3	4	5
Įvairioms, kartais nelabai reikalingoms smulkmenoms	1	2	3	4	5
Transporto paslaugoms	1	2	3	4	5
Būstui išlaikyti	1	2	3	4	5

E11. Kaip dažnai lankotės:

	Visiškai nesilankau	Vieną kartą per dvi savaites	Vieną kartą per mėnesį	Keletą kartų per metus	Keletą kartų per savaitę
Teatre (dramos, kino, muzikiniame ir kt.)	1	2	3	4	5
Sporto klube	1	2	3	4	5

	Visiškai nesilankau	Vieną kartą per dvi savaites	Vieną kartą per mė- nesį	Keletą kartų per metus	Keletą kartų per savaitę
Restorane, kavinėje	1	2	3	4	5
Laisvalaikio ir pramogų centruose	1	2	3	4	5
Naktiniame klube	1	2	3	4	5
Koncerte	1	2	3	4	5
Greito maisto restorane	1	2	3	4	5

E12. Ar per paskutinius mėnesius Jūsų namų ūkis dėl pinigų stokos negalėjo laiku sumokėti?

	Taip, 1 kartą	Taip, 2 ir dau- giau kartų	Ne, galėjo	Nerei- kėjo mokėti
Būsto nuomos ar būsto paskolos	1	2	3	4
Komunalinių mokesčių	1	2	3	4
Vartojimo paskolos, studijų kredito ar kitų paskolų, kreditų, palūkanų	1	2	3	4

E13. Ar Jūsų namų ūkiui yra našta?

	Labai di- delė našta	Šiokia to- kia našta	Nėra našta
Ar namų ūkiui mokėjimas už būstą (komunalinius mokesčius, nuomą, paskolą, palūkanas, draudimą), neskaitant įsiskolinimų, yra didelė finansinė našta?	1	2	3
Ar namų ūkis turi grąžinti vartojimo paskolą, studijų kreditą, paskolą už išsimokėtinai pirktus daiktus ar gautas paslaugas?	1	2	3
Ar namų ūkiui šis paskolos ar kredito grąžinimas yra didelė finansinė našta?	1	2	3

E14. Ar Jūsų namų ūkis?

	Taip	Ne
...gali sau leisti savaitę atostogauti ne namuose, įskaitant buvimą sodyboje, kolektyviniame sode ir pan. arba pas draugus, gimines	1	2
...gali sau leisti savaitę atostogauti užsienyje	1	2
...gali sau leisti kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar lygiaverčio vegetariško maisto	1	2
...galėtų apmokėti nenumatytas 500 EUR išlaidas iš savo lėšų	1	2
...gali įsigyti naujų madingų rūbų	1	2
...gali pakeisti susidėvėjusius ar sulūžusius baldus (lovą, stalą, spintą ar pan.) naujais	1	2
...turi kompiuterį	1	2
...turi skalbimo mašiną	1	2
...turi indaplovę	1	2
...turi automobilį	1	2
...turi išmanųjį telefoną / telefonus	1	2
...gali pasikviesti draugų į svečius bent kartą per mėnesį	1	2
...gali nueiti į kiną, teatrą, koncertą ar sporto varžybas bent kartą per mėnesį	1	2
...gali apsilankyti pas stomatologą bent kartą per metus ir sumokėti už paslaugas	1	2
...gali padengti skubias medicinines išlaidas	1	2

E15. Jūsų nuomone, kaip Jūsų namų ūkio finansinė padėtis pasikeis ateityje:

	Bus žymiai prastesnė	Bus šiek tiek prastesnė	Liks tokia pati	Bus šiek tiek geresnė	Bus žymiai geresnė
Per artimiausius 12 mėnesių	1	2	3	4	5
Per ateinančius 5 metus	1	2	3	4	5

E16. Kokiam socialiniam sluoksniui priskirtumėte save / savo šeimą?

1. Aukščiausiam socialiniam sluoksniui (elitui)
2. Aukštesniam viduriniam sluoksniui
3. Viduriniam sluoksniui
4. Žemesniam viduriniam sluoksniui
5. Žemiausiam socialiniam sluoksniui

E17. Dabar paminėsime kai kuriuos gyvenimo aspektus. Prašau ties kiekvienu teiginiu įvertinti, kiek Jums būtų svarbūs ar nesvarbūs šie aspektai, norint priklausyti ar tapatintis su vidurine klase Lietuvoje?

	Visiškai nesvarbu	Nesvarbu	Pakan- kamai svarbu	Labai svarbu	Sunku pasakyti
Turėti gerai apmokamą darbą	1	2	3	4	9
Turėti pastovų, stabilų būstą	1	2	3	4	9
Turėti galimybę įsigyti būstą	1	2	3	4	9
Turėti galimybę susitaupyti senatvei	1	2	3	4	9
Turėti galimybę įgyti aukštesnį nei vidurinį išsilavinimą	1	2	3	4	9
Turėti galimybę įgyti aukštąjį išsilavinimą	1	2	3	4	9
Turėti galimybę bet kada pasinaudoti reikalingomis sveikatos apsaugos paslaugomis	1	2	3	4	9

Dabar norėtume užduoti keletą klausimų apie GALIMYBES derinti šeimos ir darbo įsipareigojimus.

E18. Žemiau pateikiami klausimai apie atsakomybių šeimoje pasiskirstymą. Kuris iš pateikiamų variantų Jums priimtinausias:

	Vyras / part- neris	Abu vienodai	Žmona / partnerė	Neži- nau / sunku pasakyti
Kas turėtų priimti visišką atsakomybę užtikrinant pakankamą šeimos finansinę gerovę?				
Kas turėtų priimti visišką atsakomybę užtikrinant tvarkingą buitį namuose?				
Kas turėtų priimti atsakomybę už kūdikio (0–12 mėnesių vaiko) priežiūrą?				
Kas turėtų priimti atsakomybę už 1–3 metų vaiko priežiūrą?				
Kas turėtų priimti atsakomybę už 4 metų ir vyresnio vaiko priežiūrą?				

E19. Kuri iš žemiau pateikiamų situacijų geriausiai apibūdina, kaip priimate finansinius sprendimus Jūsų dabartinėje šeimoje / namų ūkyje?

1. Jūs priimate visus arba beveik visus finansinius sprendimus pats (-i)
2. Jūs priimate finansinius sprendimus tardamiesi su sutuoktiniu (-e), partneriu (-e) ar kitu asmeniu, gyvenančiu dabartiniame namų ūkyje
3. Jūsų sutuoktinis (-ė), partneris (-ė) ar kitas asmuo, gyvenantis dabartiniame namų ūkyje, priima visus arba beveik visus finansinius sprendimus

E20. Jeigu nedirbdamas (-a) Jūs, Jūsų nuomone, gautumėte pakankamai pajamų pragyvenimui, ar vis tiek dirbtumėte už atlyginimą, ar visgi nesivargintumėte?

- 1 Taip, dirbčiau
2. Ne, nedirbčiau
3. Sunku pasakyti / nežinau

E21. Kas Jūsų šeimoje yra pagrindinis šeimos maitintojas?

1. Jūs
2. Jūsų sutuoktinis (-ė), partneris (-ė)
3. Abu vienodai
4. Kas nors kitas

E22. Kalbama apie besikeičiančius vyrų ir moterų vaidmenis šeimoje. Žemiau nurodyti trys skirtingi šeimų modeliai. Kuris iš jų labiausiai atitinka Jūsų supratimą apie šeimą?

1. Vyras dirba, o moteris prižiūri namus
2. Moteris dirba mažiau reiklų darbą nei vyras, tačiau atlieka didesnę dalį namų buities bei vaikų priežiūros darbų
3. Abu – tiek vyras, tiek moteris – dirba panašiai reiklius darbus ir abu vienodai pasidalina buities ir vaikų priežiūros darbus
4. Nė vienas iš aukščiau išvardytų

E23. Kalbant apie darbo ir asmeninio gyvenimo derinimą, galbūt norėtumėte mažiau dirbti ir daugiau laiko skirti sau / laisvalaikiui / vaikams?

1. Taip
2. Nei taip, nei ne / nežinau
3. Ne

F. KLAUSIMAI APIE PASITENKINIMĄ GYVENIMU

F1. Skalėje nuo 1 iki 5 nurodykite, kiek Jūs esate patenkintas atskirais savo gyvenimo aspektais. 1 reiškia „visiškai nepatenkintas (-a)“ o 5 – „visiškai patenkintas (-a)“.

	Visiškai nepatenkintas (-a)	Nepatenkintas (-a)	Nei nepatenkintas (-a), nei patenkintas (-a)	Patenkintas (-a)	Visiškai patenkintas (-a)
Savimi	1	2	3	4	5
Vieta, kurioje gyvenate	1	2	3	4	5
Laisvalaikiu	1	2	3	4	5
Savo sveikatos būkle	1	2	3	4	5
Savo draugystėmis	1	2	3	4	5
Savo giminaičiais	1	2	3	4	5
Kitais žmonėmis, su kuriais gyvenote ar gyvenate	1	2	3	4	5
Savo darbu	1	2	3	4	5
Ištrauktis į visuomenę jausmu	1	2	3	4	5
Apskritai gyvenimu	1	2	3	4	5

F2. Įvertinkite Jūsų pasitenkinimą gyvenimu:

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei nesutinku, nei sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Daugeliu atžvilgių mano gyvenimas artimas mano idealui	1	2	3	4	5
Mano gyvenimo sąlygos yra puikios	1	2	3	4	5
Esu patenkintas (-a) savo gyvenimu	1	2	3	4	5

	Visiškai nesutin- ku	Nesutin- ku	Nei nesu- tinku, nei sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Iki šiol gavau ir turiu svarbius dalykus, kurių noriu gyvenime	1	2	3	4	5
Jei galėčiau gyventi iš naujo, beveik nieko nekeisčiau	1	2	3	4	5

F3. Koks yra jūsų svarbiausias gyvenimo tikslas?

	Visiškai nesutin- ku	Nesutin- ku	Nei nesu- tinku, nei sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Sėkmė / karjera darbe ir profesinėje srityje	1	2	3	4	5
Uždirbti daug pinigų, apsirūpinti materialiai	1	2	3	4	5
Sėkmingas šeiminis gyvenimas	1	2	3	4	5
Laisvalaikis / kelionės	1	2	3	4	5
Savigarba ir pasitikėjimas	1	2	3	4	5
Asmeninis pasitenkinimas	1	2	3	4	5
Būti gražiam (-iai), patraukliam (-iai), reprezentatyvios išvaizdos	1	2	3	4	5
Neturiu aiškaus tikslo, gyvenu šia diena	1	2	3	4	5
Igyti kitų žmonių pagarbą, pasitikėjimą	1	2	3	4	5
Kita (<i>trumpai parašykite</i>)	1	2	3	4	5

Gali būti, jog anketoje liko nepaminti svarbūs klausimai apie Jūsų gyvenimiškas galimybes. Pasidalinkite savo nuomone.

Dėkojame už Jūsų nuoširdžius atsakymus, kurie yra labai vertingi atliekant tyrimą.

Ši apklausa yra tik dalis Lietuvos socialinių mokslų centro Sociologijos instituto mokslininkų atliekamo tyrimo apie Lietuvos jaunimo gyvenimiškas galimybes. Įgyvendindami šį projektą taip pat atliekame interviu.

Ar sutiktumėte dalyvauti tyrime ir susitikti išsamesnio pokalbio (interviu) apie jaunimo gyvenimiškas galimybes? Pokalbis vyktų *Jums patogiu laiku ir patogioje vietoje arba nuotoliniu būdu per „Zoom“*, gerbiant Jūsų *privatumą*. Individualaus pokalbio metu suteiktos informacijos tyrėjai *įsipareigoja neplatinti už tyrimo ribų*.

☐ TAIP (jei Taip, parašykite savo vardą, pavardę ir el. paštą)

☐ NE

RESPONDENTO VARDAS: _____

EL. PAŠTAS: _____

2 priedas

Sveiki,

Lietuvos socialinių mokslų centro Sociologijos instituto mokslininkai įgyvendina Lietuvos mokslo tarybos finansuojamą mokslininkų grupių projektą „**Jaunimo gyvenimiškų galimybių diferenciacijos socioekonominiai veiksniai Lietuvoje**“. Šio projekto tikslas – atskleisti Lietuvos jaunimo (18–35 metų amžiaus) gyvenimiškų galimybių diferenciacijos socioekonominis veiksniai. Projekto rezultatai bus naudingi jaunimui, nes jų pagrindu bus formuluojamos rekomendacijos jaunimo politiką įgyvendinančioms institucijoms.

Įgyvendinant šį projektą atliekami **interviu su 18–35 m. jaunu, gyvenančiu Lietuvoje**. Maloniai kviečiame dalyvauti šiame tyrime, pasidalinti savo požiūriu ir patirtimi. **Interviu trukmė – apie 1 valandą**. Jūsų suteikta informacija bus naudojama tik moksliniais tikslais. Duomenų naudojimo anonimiškumą ir konfidencialumą garantuojame.

Daugiau informacijos apie tyrimą Jums suteiks projekto jaunesniosios mokslo darbuotojos Sonata Vyšniauskienė (sonata.vysniauskiene@lstc.lt) ir Justina Krauledaitė (justina.krauledaite@lstc.lt).

Nuoširdžiai dėkojame už dalyvavimą šiame tyrime.

Tyrimo organizatoriai

IŽANGINĖ DALIS / INFORMACIJA APIE INFORMANTĄ

Interviuotojas trumpai pristato tyrimo idėją, kad tai yra individo gyvenimo istorijos interviu, kuomet bus kalbama apie įvairius asmens gyvenimo laikotarpius, galimybes, dabartinę situaciją ir ateities perspektyvas.

Informacija interviuotojui

Apklauso metu tyrimo dalyviai apklausiami interviu, **remiantis gyvenimo istorijos kalendoriaus (GIK) metodu**. Šio interviu metu renkama retrospektyvi informacija apie pokyčius ir *gyvenimiškas galimybes*, susijusias su darbo, būsto, studijų, santykių su partneriu bei šeimos statusais.

Interviu pradedamas nuo bendresnio pobūdžio klausimo apie *gyvenimiškas galimybes*.

Kaip suprantate (kaip galėtumėte apibūdinti), kas yra *gyvenimiškos galimybės*?

Kokios *gyvenimiškos galimybės* Jums yra svarbiausios šiuo metu? Nurodykite bent tris.

Gal galite pasidalinti savo patirtimi, kaip Jūsų *gyvenimiškos galimybės* kito gyvenimo eigoje?

Kaip manote, nuo ko labiausiai priklauso Jūsų gyvenimiškos galimybės?

Kas turėtų užtikrinti gyvenimiškas galimybes? Kas labiau atsakingas – pats individas ar šeima, bendruomenė, politikai?

Gimimas

14–15 metų
šeimos
statusas

Mokyklos
baigimas

Pirmasis
darbas

Dabartinis
interviu

VAIKYSTĖ / PAAUGLYSTĖ / TĖVŲ NAMAI / SOCIALINIAI RYŠIAI SU ARTIMAISIAIS

Papasakokite apie savo vaikystę / jaunystę. Kuo užsiėmė Jūsų tėvai (globėjai), kai **Jums buvo 14–15 metų**, ir dabar? Kokia buvo Jūsų šeimos ekonominė situacija Jums augant? Kaip pavykdavo patenkinti Jūsų / visos šeimos poreikius? Kaip jautėtės gyvendamas (-a) tėvų (globėjų) namuose? Kokiam socialiniam sluoksniui priskirtumėte savo tėvus / globėjus?

Kur šiuo metu gyvena jūsų tėvai, artimieji? Ar palaikote su jais santykius? Kokie yra šie santykiai? Kaip dažnai aplankote savo tėvus / artimuosius?

Ar (ir kaip) tėvai (globėjai) prisideda prie Jūsų gerovės dabar? Galbūt paremia finansiškai / produktais / paslaugomis? O gal Jūs paremiate tėvus (globėjus)?

ĮGYTAS IŠSILAVINIMAS IR MOKYMO SI / STUDIJŲ PATIRTYS

Trumpai papasakokite apie savo mokymąsi / studijas? Koks Jūsų aukščiausias įgytas išsilavinimas? Kokią studijų programą, kokioje mokslo ir studijų institucijoje studijuojate / studijavote, mokotės / mokėtės? Kaip vertinate savo galimybes įgyti norimą išsilavinimą?

Kas finansavo Jūsų išsilavinimą? Kokie (ir ar) buvo Jūsų tėvų ar kitų šeimos narių lūkesčiai dėl Jūsų išsimokslinimo? Gal galite trumpai apie tai papasakoti?

Jeigu šiandien turėtumėte galimybę pakeisti, sakykite, ką darytumėte kitaip, kokį išsimokslinimą norėtumėte būti įgijęs (-usi)? Kokie yra Jūsų ketinimai ateityje? Ar norėtumėte dar papildomai mokytis / studijuoti?

DABARTINĖ PARTNERYSTĖ / ŠEIMA

Papasakokite apie savo dabartinę šeiminę situaciją. Ar turite gyvenimo partnerį (-ę) / sutuoktinį (-ę)? Papasakokite apie savo sutuoktinio (-ės) / partnerio (-ės) veiklą. Kuo jis / ji užsiima? Kokia jos / jo finansinė situacija? Kaip Jūs su sutuoktiniu (-e) / partneriu (-e) sprendžiate finansinius klausimus?

Ar Jūs turite vaikų? (*Jei informantas (-ė) atsako, jog turi*) Kokio jie amžiaus? Kas prižiūri vaikus visą dieną? Kaip dalinatės vaiko / vaikų priežiūrą? Kaip vertinate praleidžiamo laiko su savo vaiku / vaikais kokybę? Ar esate patenkintas (-a)? Galbūt norėtumėte mažiau dirbti ir daugiau laiko skirti savo vaikams? O galbūt atvirkščiai, dirbate per mažai ir norėtumėte daugiau laiko skirti savo darbui, hobiams?

UŽIMTUMAS IR DARBAS. DARBO PATIRTIS / DARBINĖ SITUACIJA

Dabartinė darbinė situacija.

Ar šiuo metu dirbate? Kaip vertinate savo galimybes dabartiniame darbe? Ar esate patenkintas (-a) darbu? Jei taip, kodėl? Jei ne, kodėl? Kokie aspektai dabartiniame darbe labiausiai tenkina / netenkina? Kiek laiko dirbate dabartiniame darbe? Kokios Jūsų pareigos? Kaip vertinate savo galimybes darbo rinkoje? Kokie yra Jūsų karjeros lūkesčiai / svajonių darbas?

Koks yra pagrindinis Jūsų pajamų šaltinis dabar? Kaip jis kito savarankiško gyvenimo eigoje?

Pirmasis darbas. Trumpai papasakokite, koks buvo Jūsų pirmasis darbas, kuriame dirbote ne mažiau nei pusę metų? Kokio amžiaus būdamas (-a) pradėjote dirbti nuolatinį darbą?

(Jeigu informantas (-ė) nedirba) Kiek laiko Jūs nedirbate? Galbūt užsiimate praktika ar savanoryste? Kaip Jūs manote, kokios yra pagrindinės kliūtys, kad Jūs negalite šiuo metu susirasti darbo? Kokio darbo Jūs ieškote šiuo metu? Gal galite aprašyti, kokiais būdais ieškote darbo ir kokios yra Jūsų patirtys?

Klausimai turintiems darbo patirties. Ar ieškodami darbo Jūs sulaukėte kokios nors savo šeimos ar draugų pagalbos? Jei taip, kokia tai pagalba? Kas Jums padėjo ir kaip? Kaip dėl to jaučiatės? Ką Jums reiškia ta pagalba? Ar ieškodami darbo Jūs sulaukėte kokios nors pagalbos iš Užimtumo tarnybos? Jei taip, ar Jūs patenkinti suteikta pagalba? Jei ne, kokios pagalbos Jums labiausiai reiktų iš Užimtumo tarnybos?

Asmenų, esančių motinystės / tėvystės atostogose, situacija.

AUTONOMIJA (BŪSTO, FINANSINĖ, SPRENDIMO / SPRENDIMŲ PRIĖMIMO)

Kokiame būste gyvenate? Kas gyvena kartu su Jumis? Kaip ilgai ieškojote dabartinio būsto? Papasakokite, kokiomis aplinkybėmis ir kada atsikraustėte į šį būstą? Kaip nusprendėte pasirinkti šį būstą? Kas jums buvo svarbu renkantis būstą? Kiek jums buvo svarbi vieta renkantis būstą? Kiek svarbi kaimynystė? Atstumas nuo tėvų namų?

Gal galite prisiminti, kaip gyvenote, kuomet pirmąsyk atskirai apsigyvenote nuo tėvų? Koks tai buvo būstas? Kiek ilgai jame gyvenote? Su kuo gyvenote? Kaip išlaikėte būstą? Ar šeima (tėvai / artimieji) padėjo išlaikyti būstą?

Kaip jautėtės gyvendamas (-a) atskirai nuo tėvų? Gal galite prisiminti, kiek vidutiniškai esate pakeitęs (-usi) būstų nuo to laiko, kai apsigyvenote atskirai nuo tėvų? Kokie tai buvo būstai? Kiek ilgai juose gyvenote? Kokios aplinkybės lėmė būstų keitimą? Ar šeima / artimieji padėjo išlaikyti būstą? Kaip?

Kokie artimiausi jūsų planai būsto atžvilgiu? Ar planuojate keisti būstą? Kodėl? Kokios aplinkybės paskatintų keisti būstą? Kokio būsto norėtumėte?

BENDRAS DABARTIES GALIMYBIŲ IR ATEITIES PERSPEKTYVŲ VERTINIMAS

Pabaigoje norėtume Jūsų paklausti, kaip Jūs apskritai vertinate savo dabartines galimybes, galimybes ateityje, pavyzdžiui, po penkerių metų? Kaip manote, ar Jūsų gyvenimiškas galimybes paveikė COVID-19 pandemija ir karas Ukrainoje? Jei taip, tuomet kaip?

Kaip vertinate savo galimybes įgyvendinti savo norus ir troškimus? Ko norėtumėte pasiekti? Gal galite trumpai pasakyti, kaip ir kur įsivaizduojate save penkerių metų perspektyvoje?

Informanto sociodemografinės charakteristikos (pildo interviuotojas)

Jūsų lytis:

1. Vyras
2. Moteris

Jūsų gimimo metai?_____ m. *(įrašykite skaičių)*

Jūsų gimimo šalis_____ *(įrašykite)*

Jūs gimėte?

1. Kaimo vietovėje
2. Miesto vietovėje

Šiuo metu Jūs gyvenate?

1. Sostinėje (Vilniuje)
2. Didmiestyje (pvz.: Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje)
3. Apskrities centre (pvz.: Alytuje, Marijampolėje, Utenoje)
4. Rajono centre (pvz.: Skuode, Varėnoje, Kėdainiuose)
5. Miestelyje (pvz.: Ramygaloje, Vilkijoje, Šeduvoje)
6. Kaime
7. Vienkiemyje

Kokia Jūsų dabartinė šeiminė padėtis?

1. Vedęs / ištekęjusi
2. Šiuo metu gyvenu su partneriu / partnere
3. Niekada nevedęs / netekėjusi
4. Išsiskyręs (-usi)
5. Kita _____ (*įrašykite*)

Nurodykite, su kuo gyvenate dabartiniame būste. Galite pažymėti daugiau nei vieną variantą

Ties kiekvienu punktu pažymėkite atsakymo variantą:	
Vienas (-a)	*
Su motina, globėja	*
Su tėvu, globėju	*
Su broliu (-ais), seserimi (-is), įbroliu (-ais), įsesere (-ėmis)	*
Su sutuoktiniu / sutuoktine ar partneriu / partnere	*
Su sūnumi (-is), dukterimi (-is), globotiniu (-iais)	*
Su seneliais ar kitais giminaičiais	*
Su draugais, pažįstamais, kuriais dalinuosi būstą, ar kambariokais	*

Koks yra aukščiausias Jūsų informanto (-ės) įgytas išsimokslinimas?

1. Pradinis
2. Pagrindinis
3. Vidurinis
 - 3.1. Vidurinėje mokykloje, gimnazijoje, licėjuje
 - 3.2. Suaugusiųjų mokymo centre
 - 3.3. Profesinėje mokykloje
4. Aukštesnysis
5. Aukštasis neuniversitetinis
6. Aukštasis universitetinis
 - 6.1. Bakalauro diplomas
 - 6.2. Magistro diplomas
 - 6.3. Mokslų daktaro laipsnis

Jeigu informantas (-ė) yra vedęs (ištekėjusi) ar gyvena su partneriu (-e), paklauskite informacijos apie partnerį:

Kokie yra Jūsų partnerio (-ės) gimimo metai? _____m. (įrašykite skaičių)

Koks yra aukščiausias Jūsų informanto partnerės / partnerio igytas išsimokslinimas?

1. Pradinis
2. Pagrindinis
3. Vidurinis
 - 3.1. Vidurinėje mokykloje, gimnazijoje, licėjuje
 - 3.2. Suaugusiųjų mokymo centre
 - 3.3. Profesinėje mokykloje
4. Aukštesnysis
5. Aukštasis neuniversitetinis
6. Aukštasis universitetinis
 - 6.1. Bakalauro diplomas
 - 6.2. Magistro diplomas
 - 6.3. Mokslų daktaro laipsnis

Ar Jūsų partnerė / partneris šiuo metu dirba

Taip

Ne

Jeigu šiuo metu nedirba, paklauskite apie paskutinę profesiją

(įrašykite) _____

Kilmės šeimos charakteristikos

Kelintais metais gimė Jūsų motina _____m. (įrašykite skaičių)	Kelintais metais gimė Jūsų tėvas _____m. (įrašykite skaičių)
Koks Jūsų motinos / globėjos įgytas išsimokslinimas?	Koks Jūsų tėvo / globėjo įgytas išsimokslinimas?
1. Pradinis 2. Pagrindinis 3. Vidurinis 4. Profesinis 5. Aukštesnysis 6. Aukštasis 7. Nežinau	1. Pradinis 2. Pagrindinis 3. Vidurinis 4. Profesinis 5. Aukštesnysis 6. Aukštasis 7. Nežinau

A26. Kokia yra (buvo) Jūsų tėvų / globėjų profesija? Jeigu šiuo metu nedirba, paklauskite apie paskutinę profesiją

Motinos _____ (įrašykite atsakymą)	Tėvo _____ (įrašykite atsakymą)
--	---

3 priedas

Aprašomosios statistikos priedas

Šiame priede pateikiami pagrindinių tyrime naudotų kintamųjų aprašomosios statistikos rodikliai (procentinis pasiskirstymas, aritmetinis vidurkis, standartinis nuokrypis ir kt.), kurie padeda suprasti duomenų struktūrą ir pagrindines tendencijas. Ši informacija skirta papildyti pagrindinį tekstą ir suteikti skaitytojui detalesnę suvokimą apie tyrimo metu surinktus duomenis, taip pat įgalinti tikslesnę tyrimo rezultatų interpretaciją.

B1. Kaip vertinate savo GYVENIMIŠKAS GALIMYBES? Žemiau Jums pateikiamas įvairių gyvenimiškų galimybių sąrašas. Prašome Jūsų įvertinti kiekvieną gyvenimišką galimybę atskirai, atitinkamai pažymint Jūsų nuomonę atitinkantį atsakymo variantą.

B. KLAUSIMAI APIE GYVENIMIŠKAS GALIMYBES

	Neigiamas vertinimas	Nei neigiamas, nei teigiamas vertinimas	Teigiamas vertinimas	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
Dirbti ir užsidirbti	11,0	31,4	57,7	3,63	1,01
Tapti finansiškai nepriklausomam	15,8	31,8	52,4	3,53	1,09
Apsirūpinti tinkamu būstu	21,8	32,3	46,0	3,35	1,17
Mokytis arba studijuoti	8,9	30,9	60,3	3,71	0,97
Tobulėti profesinėje srityje	8,7	27,5	63,9	3,77	0,99
Keliauti	12,8	31,2	56,0	3,61	1,06
Pradėti verslą	28,4	37,3	34,3	3,08	1,11
Sukurti šeimą ar partnerystę	10,0	26,7	63,3	3,78	1,04
Susilaukti ir auginti vaikus	14,7	33,3	51,9	3,54	1,11
Savanoriauti	12,2	35,9	51,9	3,53	1,02
Rūpintis savo sveikata	8,9	30,5	60,6	3,72	0,97
Palaikyti sveiką gyvenimo būdą	10,3	35,1	54,6	3,62	0,97
Gauti kokybišką sveikatos priežiūrą	13,2	33,5	53,3	3,55	1,05
Kokybiškai praleisti laisvalaikį	7,4	27,1	65,5	3,82	0,95
Saugiai jaustis gyvenamojoje aplinkoje	6,0	24,4	69,6	3,91	0,93

B2. Kurie iš išvardytų veiksmų turi poveikį (įtaką) Jūsų gyvenimiškoms galimybėms? Prašome įvertinti kiekvieną veiksmą atskirai, pažymint Jūsų nuomonę atitinkantį atsakymo variantą.

	Nepritari- mas	Nei nepri- taria, nei pritaria	Pritari- mas	Vidurkis	Standar- tinis nuo- krypis
Šeiminis gyvenimas	7,0	13,4	79,6	7,0	0,97
Palanki socialinė aplinka, santykiai su artimaisiais	6,2	16,9	76,9	6,2	0,93
Vaikų skaičius	15,8	35,0	49,2	15,8	1,08
Materialinė gerovė	5,1	15,5	79,5	5,1	0,91
Darbo ir užimtumo saugumas	5,0	17,0	78,0	5,0	0,88
Poreikius atitinkantis atlyginimas	6,0	14,1	79,9	6,0	0,95
Sveikatos būklė	5,1	14,5	80,4	5,1	0,92
Psichologinė būklė	5,5	16,3	78,3	5,5	0,94
Bendruomeninis gyvenimas	7,4	31,1	61,5	7,4	0,87
Politinis stabilumas ir aplinkos saugumas	9,4	26,6	64,0	9,4	0,97
Pasitikėjimas valdžia ir šalies institucijomis	12,9	34,0	53,1	12,9	0,99
Politinė laisvė	9,2	27,8	63,0	9,2	0,96
Lygios galimybės ir diskrimi- nacijos nebuvimas	8,9	25,0	66,1	8,9	1,02
Klimatas ir geografiija	10,3	30,3	59,4	10,3	0,96
COVID-19 pandemija	17,2	40,0	42,8	17,2	1,06
Karas Ukrainoje	15,1	35,3	49,6	15,1	1,09
Geopolitinė aplinka ir neri- mas dėl ateities	11,3	33,8	55,0	11,3	1

B3. Norime Jūsų paklausti apie galimybes gyvenime ko nors pasiekti. Ar, Jūsų nuomone, norint gyvenime ko nors pasiekti, yra svarbu?

	Nepritari- mas	Nei nepri- tarimas, nei prita- rimas	Pritari- mas	Vidurkis	Standar- tinis nuo- krypis
Būti kilusiam iš turtingos šeimos	30,1	29,5	40,4	3,13	1,17
Turėti išsilavinusius tėvus	20,1	28,7	51,2	3,4	1,08
Būti pačiam išsilavinusiam	5,8	18,7	75,5	4,03	0,92
Daug dirbti	9,5	23,7	66,8	3,8	0,98
Pažinoti reikiamus asmenis	8,4	24,6	67,1	3,81	0,95
Turėti politinių ryšių	18,9	34,9	46,2	3,39	1,08
Duoti kyšius	50,9	29,7	19,4	2,52	1,15
Žmogaus tautybė	43,6	32,6	23,8	2,68	1,15
Religija	52,4	29,7	17,9	2,47	1,12
Gimti vyru ar moterimi	39,2	34,2	26,6	2,77	1,19

B4. Dabar norime Jūsų paprašyti BENDRAI įvertinti savo gyvenimiškas galimybes pagal 10 balų skalę (1 – labai blogai, o 10 – puikiai):

Vertinimas balais	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Prieš 5 metus	2,1	3,7	9,1	10,5	18,4	13,9	16,5	12,0	5,0	8,9
Šiuo metu	2,5	1,7	3,7	5,5	12,7	16,8	19,6	21,5	9,4	6,8
Po 1 metų	1,8	2,0	2,8	3,8	10,2	14,1	17,5	22,6	13,6	11,7
Po 5 metų	1,7	1,5	2,1	2,6	7,9	7,6	11,0	18,6	20,4	26,7

C. KLAUSIMAI APIE TĖVŲ / GLOBĖJŲ ŠEIMĄ

C1. Kokia situacija geriausiai apibūdina Jūsų gyvenimą, kai Jums buvo 14–15 metų? Pasirinkite tik vieną atsakymo variantą.

Eil. Nr.	Situacija, kuri geriausiai apibūdina gyvenimą, kai respondentui (-ei) buvo 14–15 metų	%
1.	Gyvenau su abiem tėvais	68,5
2.	Gyvenau tik su mama	16,1
3.	Gyvenau tik su tėvu	3,9
4.	Gyvenau su mama ir jos partneriu / sutuoktiniu	6,0
5.	Gyvenau su tėvu ir jo partnere / sutuoktine	6,0
6.	Gyvenau su globėjais, seneliais	2,5
7.	Gyvenau vaikų globos namuose ar panašioje institucijoje	1,3
8.	Kita (įrašykite)	

C2. Kaip jautėtės gyvendamas (-a) tėvų (globėjų) namuose, kai Jums buvo 14–15 metų?

Eil. Nr.	Jausmas gyvenant tėvų / globėjų namuose, kai respondentui (-ei) buvo 14–15 metų	%	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
1.	Labai blogai / blogai	10,9	3,73	1,06
2.	Vidutiniškai	29,5		
3.	Labai gerai / gerai	59,6		

C3. Prisiminkite, kai Jums buvo 14–15 metų, ar Jums ir tuometei šeimai, su kuria gyvenote, teko patirti šias situacijas:

	Ne, tokia situacija nepasitai- kė	Taip, tokia situacija pasitaikė	Nepri- simenu / sunku pasakyti
Reikėjo neplanuotai skolintis iš banko	69,9	13,8	16,3
Reikėjo neplanuotai skolintis iš tėvų	54,2	25,6	20,3
Man reikėjo labiau taupyti ir planuoti kasdienius pirkinius	34,5	48,8	16,7
Reikėjo riboti išlaidas maistui	51,8	31,2	17,0
Buvo sunku apmokėti su būstu susijusias išlaidas	56,9	23,6	19,5
Finansų krizės poveikis	41,6	19,6	38,8

C4. Koks yra (buvo) Jūsų tėvų / globėjų įgytas aukščiausias išsimokslinimas?

Eil. nr.	Mamos išsilavinimas %	Tėvo išsilavinimas %
1. Pradinis	1,1	1,5
2. Pagrindinis	3,6	4,0
3. Vidurinis	12,2	14,1
4. Profesinis	26,8	35,4
5. Aukštesnysis	19,7	14,3
6. Aukštasis	32,3	20,8
7. Nežinau (NA)	4,4	9,8

C5. Kuo užsiima (užsiėmė) Jūsų mama? Pasirinkite, Jūsų nuomone, geriausiai tinkančią profesijos kategoriją.

Eil. Nr.	Kategorijos	Motinos profesijos kategorija %	Tėvo profesijos kategorija %
1.	Profesionalų ir aukštos kvalifikacijos technikų profesijos (pavyzdžiui, gydytojas, mokytojas, inžinierius, menininkas, buhalteris ir kt.)	20,8	10,2
2.	Vadovai (pavyzdžiui, bankininkas, stambaus verslo vadovas, aukštas vyriausybės pareigūnas, susivienijimo arba sąjungos pareigūnas ir kt.)	4,2	6,0
3.	Tarnautojo profesijos (pavyzdžiui, sekretorius, tarnautojas, administratorius, buhalteris ir kt.)	14,2	6,7
4.	Pardavimų sektoriaus darbuotojai (pavyzdžiui, pardavimų vadybininkas, parduotuvės savininkas, pardavėjas, draudimo agentas ir kt.)	11,3	6,0
5.	Paslaugų sektoriaus darbuotojai (pavyzdžiui, restorano savininkas, policijos pareigūnas, pardavėjas, prižiūrėtojas, kirpėjas, ginkluotųjų pajėgų pareigūnas ir kt.)	10,3	7,2
6.	Kvalifikuoti darbininkai ir amatininkai (pavyzdžiui, meistras, automobilių mechanikas, spausdintojas, įrankių ir atspaudų gamintojas, elektrikas ir kt.)	5,1	21,1
7.	Pusiau kvalifikuoti darbininkai ir amatininkai (pavyzdžiui, mūrininkas, autobuso vairuotojas, konservų fabriko darbuotojas, stalius, lakštinio metalo apdirbėjas, kepėjas ir kt.)	6,0	13,0
8.	Nekvalifikuoto darbininko profesijos (pavyzdžiui, darbininkas, durininkas, nekvalifikuotas gamyklos darbuotojas ir kt.)	9,2	4,6
9.	Žemės ūkio darbuotojo profesijos (pavyzdžiui, ūkininkas, ūkio darbininkas, traktorininkas, žvejys ir kt.)	3,3	6,5
10.	Nežinau	7,0	13,0
11.	Namų šeimininkė	6,5	3,6
12.	Kita (įrašykite)	2,1	0,0

C6. Kokiam socialiniam sluoksniui priskirtumėte save / savo šeimą, kai Jums buvo 14–15 metų? Pasirinkite vieną Jūsų nuomonę geriausiai atitinkantį atsakymo variantą.

Eil. nr.		%	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
1.	Aukščiausiam socialiniam sluoksniui	1,5	3,16	0,73
2.	Aukštesniam viduriniam sluoksniui	11,8		
3.	Viduriniam sluoksniui	59,1		
4.	Žemesniam viduriniam sluoksniui	24,1		
5.	Žemiausiam socialiniam sluoksniui	3,4		

C7. Jei Jūs palygintumėte savo dabartinę materialinę, finansinę padėtį ir Jūsų tėvų šeimos iki Jums maždaug sukako 15 metų? Pasirinkite vieną Jūsų nuomonę geriausiai atitinkantį atsakymo variantą.

Eil. nr.	Materialinės padėties palyginimas dabar ir paauglystėje tėvų šeimoje, kai respondentas (-ė) buvo apie 15 metų	%	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
1.	Tėvai / globėjai gyveno žymiai geriau nei Jūs	11,5	3,25	1,22
2.	Tėvai / globėjai gyveno kiek geriau nei Jūs	12,5		
3.	Tėvai / globėjai gyveno maždaug taip pat kaip Jūs	31,2		
4.	Tėvai / globėjai gyveno kiek prasčiau nei Jūs	26,7		
5.	Tėvai / globėjai gyveno žymiai prasčiau nei Jūs	16,7		
6.	Kita (įrašykite)			

C8. Jūsų nuomone, palyginus su Jūsų tėvų karta, kai jie buvo tokio pat amžiaus kaip Jūs, ar Jums lengviau, ar sunkiau šiais gyvenimo aspektais?

Situacijos vertinimas dabar, lyginant su tėvų šeima paauglystėje	Ne, sunkiau	Taip pat	Taip, lengviau	Sunku pasakyti	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
Dabar lengviau susirasti stabilų darbą	24,0	23,5	35,1	17,5	2,14	0,84
Lengviau susirasti gerai apmokamą darbą	25,3	24,7	37,8	12,2	2,14	0,84
Lengviau susirasti pastovų būstą	47,0	20,0	19,7	13,4	1,69	0,82
Lengviau įsigyti norimą būstą	57,5	15,2	15,8	11,5	1,53	0,78
Lengviau susitaupyti senatvei	40,1	19,9	19,9	20,0	1,75	0,83
Lengviau įgyti aukštesnį nei vidurinį išsilavinimą	18,7	26,6	41,4	13,3	2,26	0,79
Lengviau įgyti aukštąjį išsilavinimą	20,7	24,3	41,1	13,8	2,24	0,81
Lengviau pasinaudoti reikalingomis sveikatos apsaugos paslaugomis	17,2	26,7	41,3	14,8	2,28	0,78
Lengviau susirasti norimą nuomojamą būstą	29,7	21,1	30,5	18,7	2,01	0,86
Lengviau pakeisti gyvenamąjį būstą	22,0	23,5	35,7	18,8	2,17	0,83
Lengviau pakeisti gyvenamąją vietą	17,2	24,5	43,1	15,2	2,31	0,79

D. KLAUSIMAI APIE IŠSILAVINIMO IR DARBO BEI UŽIMTUMO GALIMYBES

D1. Kodėl pasirinkote studijų / mokymosi (specialybės) sritį? Atsakykite apie aukščiausią įgytą išsimokslinimą.

Eil. nr.	Studijų / mokymosi (specialybės) srities pasirinkimo motyvai	Sd. (standartinis nuokrypis)	M (vidurkis)	%		
				Visiškai nesutinku / nesutinku	Nei nesutinku, nei sutinku	Sutinku / visiškai sutinku
1	Aukštas specialybės prestižas visuomenėje	1,069	2,95	30,4	38,9	30,7
2	Aukštosios mokyklos prestižas	1,072	3,01	31,0	34,9	34,1
3	Pasirinktos specialybės specialistų poreikis darbo rinkoje	1,044	3,25	21,7	36,0	42,3
4	Man svarbiausia buvo studijuoti, o kur, visiškai nesvarbu	1,133	2,61	44,5	33,3	22,3
5	Pradėjau studijuoti / mokytis tik dėl to, kad gaučiau diplomą	1,172	2,76	39,4	31,3	29,3
6	Pasirinkta specialybė susijusi su mano asmeniniais gebėjimais	0,978	3,56	12,0	32,1	55,9
7	Šios specialybės absolventams yra geros galimybės tęsti studijas / mokslus užsienyje	0,973	3,10	20,8	47,5	31,8
8	Baigus šias studijas atsiveria daug profesinių galimybių	1,016	3,31	17,6	37,6	44,7
9	Galimybė ateityje gauti gerą atlyginimą, dideles pajamas	1,028	3,33	17,7	38,0	44,3
10	Asmeniniai gabumai ir polinkiai	0,948	3,62	10,4	31,2	58,4
11	Domiuosi studijų dalyku	0,993	3,53	13,2	33,6	53,3

Eil. nr.	Studijų / mokymosi (specialybės) srities pasirinkimo motyvai	Sd. (standartinis nuokrypis)	M (vidurkis)	%		
				Visiškai nesutinku / nesutinku	Nei nesutinku, nei sutinku	Sutinku / visiškai sutinku
12	Aukštai reitinguojama / prestižinė specialybė	1,002	3,03	27,5	41,9	30,6
13	Norėjau įgyti šiuo metu populiarią, „madingą“ profesiją	1,107	2,59	46,1	33,7	20,2
14	Geros perspektyvos ateityje užimti aukštas pareigas	1,024	3,09	24,4	41,9	33,7
15	Pasirinkau mokslo ir studijų instituciją, kuri yra / buvo arčiausiai tėvų namų	1,217	2,56	48,1	28,8	23,2
16	Pasirinkau studijų programą, nes tenkino kainą už studijas	1,199	2,81	36,1	33,8	30,1
17	Pasirinkau todėl, kad mano mama / tėtis ir / ar artimieji yra tos profesijos atstovai	1,185	2,22	58,6	25,9	15,5

D2. Jūsų nuomone, kas labiausiai lėmė Jūsų studijų / mokymosi srities / specialybės pasirinkimą?

Eil. Nr.	Veiksniai, labiausiai lėmę studijų / mokymosi srities / specialybės pasirinkimą	Sd. (standartinis nuokrypis)	M (vidurkis)	%		
				Visiškai nesutinku / nesutinku	Nei nesutinku, nei sutinku	Sutinku / visiškai sutinku
1	Apsisprendžiau savarankiškai (pats, pati)	1,038	3,94	8,8	21,1	70,1
2	Tėvai (seneliai, globėjai)	1,147	2,55	47,2	30,2	22,6
3	Broliai, seserys	1,097	2,17	61,7	25,8	12,5
4	Draugai, kolegos (grupiškai, bendraklasiai)	1,145	2,30	57,6	26,1	16,4

Eil. Nr.	Veiksniai, labiausiai lėmę studijų / mokymosi srities / specialybės pasirinkimą	Sd. (standartinis nuokrypis)	M (vidurkis)	%		
				Visiškai nesutinku / nesutinku	Nei nesutinku, nei sutinku	Sutinku / visiškai sutinku
5	Partneris, partnerė (sutuoktinis, sutuoktinė)	1,153	2,13	63,4	22,6	14,0
6	Mokytojai, auklėtojai, dėstytojai	1,146	2,26	58,2	26,1	15,7
7	Studijų mugės / parodos	1,158	2,31	56,8	25,1	18,0
8	Profesionalūs specialistai (psichologai)	1,113	2,09	65,4	22,3	12,2
9	Profesinis orientavimas mokykloje	1,156	2,24	59,7	24,2	16,1
10	Žymių žmonių pavyzdys	1,166	2,17	62,5	22,8	14,6
11	Žiniasklaidos priemonės	1,15	2,16	62,8	23,4	13,8
12	Kita (parašykite)					

D3. Kaip Jūs manote, kiek tėvų finansinės galimybės turėjo įtakos Jūsų sprendimui, kokio lygio išsilavinimą Jūs norite įgyti? Pasirinkite vieną Jūsų nuomonę geriausiai atitinkantį atsakymo variantą.

Eil. Nr.	Ar tėvų finansinės galimybės turėjo įtakos sprendimui, kokio lygio išsilavinimą norėtumėte įgyti	%
1	Turėjo labai didelės įtakos	14,7
2	Turėjo įtakos	31,0
3	Nei turėjo, nei neturėjo / nežinau	29,0
4	Neturėjo	13,2
5	Visiškai neturėjo	12,1

D4. Ar tėvai (bent vienas iš tėvų) norėjo, kad Jūs studijuotumėte universitete?

Eil. Nr.	Ar tėvai (bent vienas iš tėvų) norėjo, kad Jūs studijuotumėte universitete?	%
1	Taip	72,2
2	Ne	9,5
3	Nežinau	18,3

D5. Ar Jūs kada nors dirbote apmokamą darbą ne trumpiau nei 6 mėnesius (nepertraukiamai)?

Eil. Nr.	Ar kada nors dirbo apmokamą darbą ne trumpiau nei 6 mėnesius (nepertraukiamai)	%
1	Taip	80,9
2	Ne	19,1

D6. Kada Jūs pirmą kartą pradėjote dirbti apmokamą darbą (ne trumpiau kaip 6 mėnesius nepertraukiamai) arba pradėjote verslą?

Eil. Nr.	Mėnuo, kai pradėjo pirmą kartą dirbti apmokamą darbą (ne trumpiau nei 6 mėnesius nepertraukiamai) arba pradėjo verslą	%
1	Sausis	9,4
2	Vasaris	6,2
3	Kovas	5,5
4	Balandis	6,5
5	Gegužė	11,3
6	Birželis	15,1
7	Liepa	9,5
8	Rugpjūtis	7,8
9	Rugsėjis	10,6
10	Spalis	5,8
11	Lapkritis	5,1
12	Gruodis	2,9
13	Neprisimenu	4,3

PRIEDAI

Eil. Nr.	Metai, kai pradėjo pirmą kartą dirbti apmokamą darbą (ne trumpiau nei 6 mėnesius nepertraukiamai) arba pradėjo verslą	%
1	2000	3,0
2	2001	0,6
3	2002	0,4
4	2003	0,5
5	2004	0,6
6	2005	0,6
7	2006	2,1
8	2007	1,7
9	2008	2,1
10	2009	1,9
11	2010	3,7
12	2011	2,6
13	2012	5,5
14	2013	6,5
15	2014	6,0
16	2015	7,8
17	2016	6,3
18	2017	6,0
19	2018	9,4
20	2019	7,8
21	2020	8,2
22	2021	5,7
23	2022	6,9
24	2023	4,1

D7. Ar šiuo metu dirbate?

Eil. Nr.	Ar šiuo metu dirba?	%
1	Taip	78,1
2	Ne	21,9

D8. Šiuo metu Jūs dirbate (pasirinkite Jums tinkantį atsakymo variantą):

Eil. Nr.	Darbo laikas	%
1	Visą darbo dieną	73,5
2	Ne visą darbo dieną	10,9
3	Valandininkas (-ė)	5,9
4	Dirbu pagal autorinę sutartį	1,8
5	Dirbu pagal verslo liudijimą	1,8
6	Dirbu pagal individualios veiklos pažymą	6,0

D9. Kokį darbą Jūs dirbate?

Eil. Nr.	Darbo pobūdis	%
1	Profesionalų ir aukštos kvalifikacijos technikų profesijos (pavyzdžiui, gydytojas, mokytojas, inžinierius, menininkas, buhalteris ir kt.)	26,8
2	Vadovai (pavyzdžiui, bankininkas, stambaus verslo vadovas, aukštas vyriausybės pareigūnas, susivienijimo arba sąjungos pareigūnas ir kt.)	6,9
3	Tarnautojo profesijos (pavyzdžiui, sekretorius, tarnautojas, administratorius, buhalteris ir kt.)	19,5
4	Pardavimų sektoriaus darbuotojai (pavyzdžiui, pardavimų vadybininkas, parduotuvės savininkas, pardavėjas, draudimo agentas ir kt.)	13,2
5	Paslaugų sektoriaus darbuotojai (pavyzdžiui, restorano savininkas, policijos pareigūnas, padavėjas, prižiūrėtojas, kirpėjas, ginkluotųjų pajėgų pareigūnas ir kt.)	11,1
6	Kvalifikuoti darbininkai ir amatininkai (pavyzdžiui, meistras, automobilių mechanikas, spausdintojas, įrankių ir atspaudų gamintojas, elektrikas ir kt.)	6,4

Eil. Nr.	Darbo pobūdis	%
7	Pusiau kvalifikuoti darbininkai ir amatininkai (pavyzdžiui, mūrininkas, autobuso vairuotojas, konservų fabrikos darbuotojas, stalius, lakštinio metalo apdirbėjas, kepėjas ir kt.)	4,5
8	Nekvalifikuoto darbininko profesijos (pavyzdžiui, darbininkas, durininkas, nekvalifikuotas gamyklos darbuotojas ir kt.)	6,1
9	Žemės ūkio darbuotojo profesijos (pavyzdžiui, ūkininkas, ūkio darbininkas, traktorininkas, žvejys ir kt.)	1,6
10	Kita (įrašykite)	

D10. Ar užimamos pareigos atitinka Jūsų įgytą išsilavinimą, turimus diplomus? (pasirinkite tik vieną atsakymo variantą)

Eil. Nr.	Ar užimamos pareigos atitinka Jūsų įgytą išsilavinimą, turimus diplomus?	%
1	Diplomus, išsilavinimą įgijau vienoje srityje, o dirbti tenka visai kitoje	23,4
2	Mano diplomai, įgytas išsilavinimas yra gerokai aukštesnio lygio, nei to reikia mano darbo vietai ir pareigoms	17,9
3	Mano įgytas išsilavinimas ir turimi diplomai apskritai atitinka reikalavimus, kurie keliami mano darbo vietai ir pareigoms	44,8
4	Mano dabartinis išsilavinimas yra per žemas ir / arba neatitinka užimanų pareigų, todėl privalau mokytis	3,6
5	Diplomo neturiu	10,3

D11. Įvertinkite kiekvieną iš žemiau pateikiamų darbinės veiklos aspektų dabartiniame darbe:

Eil. Nr.	Darbinės veiklos aspektai dabartiniame darbe	Sd. (standartinis nuokrypis)	M (vidurkis)	%		
				Neigiamas	Nei neigiamas, nei teigiamas	Teigiamas
1	Darbovietė	1,006	3,90	7,3	26,1	66,6
2	Fizinės darbo sąlygos ir saugumas darbe	1,022	4,02	8,6	20,6	70,9
3	Darbo laikas	1,098	3,96	10,1	22,4	67,6
4	Darbo krūvis ir tempas	1,199	3,56	18,9	27,6	53,5
5	Darbo organizavimas	1,097	3,57	15,6	31,7	52,8
6	Santykiai su bendradarbiais	0,993	3,96	7,6	22,7	69,7
7	Konkurencija tarp darbuotojų	1,138	3,41	18,4	36,1	45,4
8	Pripažinimas už gerai atliktą darbą	1,145	3,47	18,8	30,3	51,0
9	Galimybė kelti kvalifikaciją, tobulėti	1,204	3,54	18,5	27,6	53,8
10	Bendravimas su tiesioginiu vadovu	1,118	3,86	11,1	24,2	64,7
11	Darbo užmokestis	1,116	3,49	16,7	31,6	51,7
12	Galimybė naudoti turimus gebėjimus, realizuoti save	1,088	3,64	13,8	30,5	55,7
13	Bendra santykių tarp organizacijos vadovybės ir darbuotojų kokybė	1,09	3,65	13,6	30,1	56,4
14	Paaukštinimo galimybės	1,219	3,26	25,5	30,9	43,5
15	Organizacijos valdymo kokybė	1,111	3,44	19,1	32,4	48,5
16	Galimybės teikti pasiūlymus, susijusius su darbo procesų tobulinimu	1,15	3,64	16,3	26,9	56,8
17	Galimybė dirbti lanksčiu darbo grafiku	1,299	3,60	20,2	22,7	57,1

Eil. Nr.	Darbinės veiklos aspektai dabartiniame darbe	Sd. (standartinis nuokrypis)	M (vidurkis)	%		
				Neigiamas	Nei neigiamas, nei teigiamas	Teigiamas
18	Galimybė prireikus pasiimti laisvadienį	1,151	3,94	12,0	20,0	68,0
19	Galimybė dirbti nuotoliniu būdu	1,57	3,19	34,2	18,2	47,6
20	Atostogų trukmė	1,186	3,75	14,0	24,4	61,7
21	Psichinis stresas	1,202	3,17	26,7	34,4	38,9

D12. Įvertinkite, kiek Jums tinka žemiau pateikiami teiginiai:

Eil. Nr.	Teiginiai	Sd. (standartinis nuokrypis)	M (vidurkis)	%		
				Visiškai nesutinku / nesutinku	Nei nesutinku, nei sutinku	Sutinku / visiškai sutinku
1	Man patinka mano darbas, kartu jis aprūpina mane materialiai	1,071	3,66	12,7	31,4	55,9
2	Mano darbas gerai apmokamas, bet man jis nepatinka	1,235	2,44	54,6	25,5	19,9
3	Tai mano mėgstamas darbas, bet jis negarantuoja tinkamo pragyvenimo	1,272	2,84	39,4	29,1	31,5
4	Mano darbas visiškai neaprūpina manęs materialiai ir aš jo nemėgstu, tačiau šiuo metu neturiu kito pasirinkimo	1,351	2,42	52,8	24,0	23,2

D13. Ar Jūs manote, kad Jūsų darbas yra:

Eil. Nr.	Darbo savybės	Sd. (standartinis nuokrypis)	M (vidurkis)	%		
				Visiškai nesutinku / nesutinku	Nei nesutinku, nei sutinku	Sutinku / visiškai sutinku
1	Kūrybiškas	1,28	3,22	28,2	28,5	43,3
2	Labai vertinamas visuomenėje	1,175	3,03	29,9	35,7	34,4
3	Turi aukštą prestižą, statusą visuomenėje	1,199	2,94	32,9	35,4	31,7
4	Gera materialiai atlyginamas	1,172	3,18	24,3	36,8	39,0
5	Suteikia geras darbo sąlygas	1,1	3,54	14,8	30,1	55,1
6	Suteikia galimybę bendrauti su žmonėmis	1,128	3,81	11,9	24,7	63,5
7	Suteikia galimybę daryti karjerą	1,194	3,33	22,5	30,6	46,9
8	Užtikrina gerą darbinę atmosferą	1,124	3,45	17,4	32,7	49,9
9	Rizikingas	1,308	2,93	37,1	28,0	35,0
10	Įdomus, nerutininis	1,211	3,41	20,3	31,4	48,3
11	Reikalauja didelės atsakomybės	1,091	3,79	11,1	26,0	62,9
12	Suteikia galimybę realizuoti save, pasireikšti ir tobulėti	1,176	3,44	19,4	31,1	49,5
13	Sunkus fiziškai	1,362	2,52	50,7	22,8	26,5
14	Autonomiškas, suteikia daug atsakomybės	1,149	3,52	16,7	30,7	52,5

D14. Įvertinkite, kiek Jums tinka žemiau pateikiami teiginiai:

Eil. Nr.	Teiginiai	Sd. (standartinis nuokrypis)	M (vidurkis)	%		
				Visiškai nesutinku / nesutinku	Nei nesutinku, nei sutinku	Sutinku / visiškai sutinku
1	Pasilikčiau toje pačioje darbovietėje, bet mielai pakeisčiau padalinį	1,309	2,60	47,1	27,6	25,2
2	Norėčiau aukštesnių, labiau prestižinių pareigų	1,27	3,25	27,3	27,4	45,2
3	Pasilikčiau toje pačioje darbovietėje, bet mielai pakeisčiau pareigas	1,313	3,02	34,3	27,4	38,2
4	Mielai pakeisčiau dabartinę darbovietę	1,303	2,95	35,6	30,0	34,4
5	Pereičiau dirbti į kitą sektorių (pvz., iš gamybos į prekybą; iš biudžetinės organizacijos į verslą ir pan.)	1,373	2,79	40,9	27,0	32,1
6	Keisčiau vietovę, miestą, kuriame dirbu	1,364	2,47	51,5	22,6	26,0
7	Keisčiau šalį, valstybę, kurioje dirbu	1,398	2,41	53,6	22,0	24,4
8	Norėčiau geriau apmokamo darbo	1,126	3,98	10,1	21,2	68,8
9	Norėčiau įdomesnio, prasmingesnio darbo	1,279	3,35	23,5	29,2	47,2
10	Norėčiau turėti galimybę / pageidaučiau dirbti nuotoliniu būdu	1,335	3,45	22,5	25,4	52,1
11	Norėčiau geriau aprūpintos darbo vietos	1,248	3,37	21,0	33,2	45,9
12	Norėčiau ramesnio, lengvesnio darbo	1,272	3,32	24,8	30,9	44,3

Eil. Nr.	Teiginiai	Sd. (standartinis nuokrypis)	M (vidurkis)	%		
				Visiškai nesutinku / nesutinku	Nei nesutinku, nei sutinku	Sutinku / visiškai sutinku
13	Norėčiau saugesnio darbo	1,324	2,98	33,9	31,7	34,4
14	Norėčiau darbo, kuriame būtų sudarytos sąlygos mano patirčiai ir kompetencijai augti	1,194	3,60	14,9	30,7	54,3

D15. Nurodykite, kiek Jūs pritariate tam, kad žemiau išvardytos savybės yra svarbios norint susirasti tinkamą darbą (skalėje nuo 1 iki 5, kur 1 reiškia „visiškai nesutinku“ ir 5 – „visiškai sutinku“).

Eil. Nr.	Savybės	Sd. (standartinis nuokrypis)	M (vidurkis)	%		
				Visiškai nesutinku / nesutinku	Nei nesutinku, nei sutinku	Sutinku / visiškai sutinku
1	Aukštasis išsimokslinimas	0,983	3,71	11,2	25,1	63,6
2	Aukšta profesinė kvalifikacija ir kompetencija	0,98	3,86	9,6	20,3	70,1
3	IT gebėjimai	0,936	3,85	7,9	21,9	70,2
4	Užsienio kalbų mokėjimas	0,945	4,00	6,6	17,1	76,3
5	Trūksta darbo patirties	1,043	3,44	15,7	35,3	49,0
6	Lyderystė	0,942	3,54	10,8	36,1	53,1
7	Verslumas	0,953	3,51	11,4	37,5	51,1
8	Komunikaciniai gebėjimai	0,91	3,99	5,9	18,0	76,1
9	Komandinio darbo gebėjimai	0,907	3,89	6,1	23,2	70,7
10	Gebėjimas pristatyti save	0,955	3,98	6,7	19,4	73,9
11	Asmeninės ambicijos	0,954	3,83	7,5	25,2	67,2
12	Naudingi kontaktai / pažintys	1,068	3,59	13,4	31,6	55,0

D16. Ar apskritai Jūs esate patenkintas (-a) darbu?

Eil. Nr.	Bendras pasitenkinimas darbu	%
1	Labai patenkintas	12,8
2	Patenkintas	49,3
3	Nei patenkintas, nei nepatenkintas	28,6
4	Nepatenkintas	7,6
5	Labai nepatenkintas	1,7

**KLAUSIMAI TIK ŠIUO METU NEDIRBANTIEMS. DIRBANTIEMS
PRALEISTI, PEREITI PRIE KLAUSIMŲ APIE NAMŲ ŪKIO
FINANSINES, BŪSTO IR VARTOJIMO GALIMYBES.**

D17. Galbūt galėtumėte įvardyti iš žemiau pateikiamų punktų, kodėl šiuo metu nedirbate? Jeigu tinka keli atsakymo variantai, prašau pažymėti svarbiausią priežastį, kodėl šiuo metu nedirbate.

Eil. Nr.	Svarbiausios nedarbo priežastys	%
1	Esu bedarbis (-ė)	24,5
2	Skiriu laiką tik mokslui, studijoms	26,4
3	Šiuo metu esu vaiko priežiūros / motinystės / tėvystės atostogose	18,9
4	Esu namų šeimininkas (-ė), prižiūriu vaiką (-us)	10,9
5	Neatlygintinai dirbu šeimos versle	1,1
6	Atlieku praktiką įmonėje ar organizacijoje, neatlygintinai dirbu, savanoriauju	2,3
7	Šiuo metu negaliu dirbti dėl ligos ar negalios	4,5
8	Nenoriu, neturiu poreikio dirbti	7,6
9	Kita priežastis (įrašykite)	

D18. Kiek laiko nedirbate?

Eil. Nr.	Nedarbo laikotarpis	%
1	0–3 mėnesiai	23,6
2	4–6 mėnesiai	10,6
3	Nuo 7 mėnesių iki 1 metų	13,0
4	Daugiau nei 1 metus	52,8

D19. Ar šiuo metu ieškote darbo?

Eil. Nr.	Ar šiuo metu ieško darbo?	%
1	Taip, esu registruotas (-a) Užimtumo tarnyboje kaip ieškantis darbo asmuo	24,2
2	Taip, nesu registruotas (-a) Užimtumo tarnyboje, tačiau aktyviai ieškau darbo kitais būdais (kreipiuosi tiesiogiai į darbdavius)	20,4
3	Ne, šiuo metu darbo neieškau	55,5

D20. Jūs ieškote ar ieškojote darbo, kuriame būtumėte:

Eil. Nr.	Ieškomo darbo tipas	%
1	Savarankiškai dirbantis asmuo	15,3
2	Samdomas darbuotojas, dirbantis visą darbo dienos ar savaitės laiką	36,4
3	Samdomas darbuotojas, dirbantis ne visą darbo dienos ar savaitės laiką	17,8
4	Samdomas darbuotojas, dirbantis visą darbo dienos ar savaitės laiką, bet jei jo nerastumėte, galėtumėte dirbti ne visą darbo dienos ar savaitės laiką	17,0
5	Samdomas darbuotojas, dirbantis ne visą darbo dienos ar savaitės laiką, bet jei jo nerastumėte, galėtumėte dirbti visą darbo dienos ar savaitės laiką	5,1
6	Samdomas darbuotojas, bet negalite nurodyti, ar dirbantis visą, ar ne visą darbo dienos ar savaitės laiką	8,5

D21. Kaip vertinate savo galimybes gauti tinkamą darbą (1 reiškia „visiškai nesutinku“ ir 5 – „visiškai sutinku“).

Eil. Nr.	Galimybės gauti tinkamą darbą	Sd. (standartinis nuokrypis)	M (vidurkis)	%		
				Visiškai nesutinku / nesutinku	Nei nesutinku, nei sutinku	Sutinku / visiškai sutinku
1	Mano turimos kompetencijos yra patrauklios darbo rinkoje	1,054	3,16	20,8	42,3	37,0
2	Aš turiu kontaktų tinklą, kuriuo galiu pasinaudoti, kad gaučiau naują darbą	1,144	2,60	45,7	31,3	23,0
3	Trūksta darbo pagal mano įgytą kvalifikaciją	1,045	2,93	31,3	40,4	28,3
4	Trūksta bet kokio darbo	1,139	3,05	30,9	36,2	32,8
5	Man trūksta įgūdžių, lyginant su tuo, ko reikalauja darbdaviai	1,031	3,24	21,1	37,0	41,9

Eil. Nr.	Galimybės gauti tinkamą darbą	Sd. (stan- dartinis nuokry- pis)	M (vidur- kis)	%		
				Visiškai nesu- tinku / nesutin- ku	Nei nesutin- ku, nei sutinku	Sutin- ku / visiškai sutinku
6	Man sunku rasti informaci- jos apie įmones, kurios ieško darbuotojų	1,109	2,82	36,2	38,9	24,9
7	Trūksta darbo patirties	1,116	3,29	21,1	35,1	43,8
8	Sunku rasti darbą dėl mano sveikatos problemų	1,24	2,55	49,1	30,6	20,4
9	Sunku rasti tokį darbą, kokį norėčiau dirbti	1,13	3,28	21,5	35,1	43,4
10	Sunku rasti tokį darbą, kuris leistų man rūpintis šeimos nariais	1,2	3,24	25,3	33,6	41,1
11	Sunku rasti tinkamai apmo- kamą darbą	1,084	3,48	15,9	35,1	49,1

E. KLAUSIMAI APIE NAMŲ ŪKIO FINANSINES, BŪSTO IR VARTOJIMO GALIMYBES

E1. Nurodykite, su kuo šiuo metu gyvenate:

Eil. Nr.	Gyvena kartu su	%	
		Taip	Ne
1	Su motina, globėja	19,5	80,5
2	Su tėvu, globėju	13,1	86,9
3	Su broliu (-iais), seserimi (-is), įbroliu (-iais), įsesere (-ėmis)	11,9	88,1
4	Su sutuoktiniu / sutuoktine ar partneriu / partnere (nukreipimas)	60,4	39,6
5	Su sūnumi (-is), dukterimi (-is), globotiniu (-iais)	27,8	72,2
6	Su seneliais ar kitais giminaičiais	5,0	95,0
7	Su motina, globėja	19,5	80,5

E2. Kiek asmenų šiuo metu kartu su Jumis gyvena dabartiniame būste? Nurodykite asmenų skaičių, įskaitant ir Jus.

Eil. Nr.	Kiek asmenų šiuo metu kartu su Jumis gyvena dabartiniame būste	%											
		0	1	2	3	4	5	6	7	12	18	20	
1	Nepilnamečių (iki 18 m.)												
		59,3	22,3	14,4	2,4	0,7	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	
2	Darbingo amžiaus asmenų nuo 18 m. iki 35 m.												
		13,6	36,7	43,7	3,7	1,0	0,3	0,1	0,1	0,3	0,5		
3	Darbingo amžiaus asmenų nuo 36 m. iki 65 m.												
		66,6	17,8	13,8	0,9	0,3	0,1	0,1	0,1	0,3			
4	Pensinio amžiaus asmenų (nuo 65 m.)												
		91,8	5,0	2,2	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	

E3. Kokiam būste gyvenate šiuo metu? Jeigu gyvenate mokyklos, kolegijos, universiteto bendrabutyje ar kitokio tipo būste, vertinkite jį kaip namą, kuriame yra butai.

Eil. Nr.	Gyvenamojo būsto tipas	%
1	Individualus namas, kotedžas vieniemyje ar kaime	12,7
2	Individualus namas gyvenvietėje ar mieste	16,6
3	Namas, kuriame yra du butai	4,8
4	Namas, kuriame yra 3–6 butai	5,5
5	Namas, kuriame yra 7–9 butai	3,9
6	Namas, kuriame yra 10–20 butų	13,6
7	Namas, kuriame yra daugiau nei 20 butų	40,6
8	Kita (įrašykite)	2,3

E4. Norėtume detaliau paklausti, koks yra Jūsų dabartinio būsto, kuriame gyvenate, valdos statusas. Ar Jūs esate:

Eil. Nr.	Gyvenamojo būsto valdos statusas	%
1	Esu visateisis šio būsto savininkas / savininkė ar bendrasavininkis / bendrasavininkė, neturintis / neturinti išsimokėti būsto paskolos	21,0
2	Esu būsto savininkas / savininkė ar bendrasavininkis / bendrasavininkė, bet turintis / turinti išsimokėti būsto paskolą	23,7
3	Nuomojuosi būstą rinkos kaina iš privataus asmens	19,0
4	Nuomojuosi būstą mažesne nei rinkos kaina iš privataus asmens	9,8
5	Gyvenu su tėvais ar giminaičiais ir nemoku nuomos	13,9
6	Gyvenu ne tėvų ar giminaičių būste ir nemoku nuomos	3,7
7	Gyvenu universiteto, kolegijos ar mokyklos paskirtame bendrabutyje	1,2
8	Gyvenu paskirtame socialiniame būste	0,9
9	Kita situacija	6,6

E5. Kaip Jūs / Jūsų namų ūkis įsigijo būstą, kuriame šiuo metu gyvenate?
Kuris variantas geriausiai atitinka būsto įsigijimo scenarijų:

Eil. Nr.	Būsto įsigijimo scenarijus	%
1	Būstas buvo pirktas rinkoje iš karto sumokant visą jo kainą	15,5
2	Buvo paimta būsto paskola, paskola jau gražinta	10,6
3	Būstas įsigytas su paskola, paskola dar negražinta	25,1
4	Buvo įsigytas išperkamosios nuomos būdu, paskola dar gražinama	3,9
5	Dovanotas arba paveldėtas būstas iš tėvų, giminių ar artimųjų	12,5
6	Dovanotas arba paveldėtas būstas, bet ne iš tėvų, giminių ar artimųjų	1,6
7	Privatizuotas būstas	2,3
8	Kita situacija	28,5

E6. Norėtume pasiteirauti Jūsų asmeninės nuomonės apie tai, ar lengva, ar sunku įsigyti būstą Lietuvoje. Žemiau prašome Jūsų įvertinti teiginius, kaip lengva ar sunku tam tikriems asmenims įsigyti būstą?

Eil. Nr.	Teiginiai	Sd. (standartinis nuokrypis)	M (vidurkis)	%		
				Labai sunku / pakankamai sunku	Pakankamai lengva / labai lengva	Sunku pasakyti
1	Asmeniui, gaunančiam vidutines pajamas, išsimokėti būsto paskolą	1,133	2,10	76,1	17,7	6,2
2	Jaunam asmeniui išsimokėti būsto paskolą	1,143	1,95	78,8	15,6	5,6
3	Ką tik studijas baigusiam asmeniui išsimokėti būsto paskolą	1,11	1,71	82,2	12,5	5,3
4	Jaunam asmeniui, ką tik gavusiam pirmą darbą, išsimokėti būsto paskolą	1,162	1,81	80,2	14,1	5,7
5	Jaunai šeimai, kurioje tik vienas asmuo dirba, išsimokėti būsto paskolą	1,12	1,75	81,7	11,7	6,6

Eil. Nr.	Teiginiai	Sd. (standartinis nuokrypis)	M (vidurkis)	%		
				Labai sunku / pakankamai sunku	Pakankamai lengva / labai lengva	Sunku pasakyti
6	Šeimai, kurioje yra du dirbantys asmenys, išsimokėti būsto paskolą	1,266	2,78	51,6	40,3	8,1

E7. Nurodykite vienam Jūsų namų ūkio nariui tenkančią pajamų sumą (darbo užmokestis, stipendijos, socialinės pašalpos, išmokos už vaikus ir kt.) eurai per mėnesį (atskaičius mokesčius). PASTABA: gaunamą visą sumą padalinkite iš visų namų ūkio narių skaičiaus (įskaitant nepilnamečius vaikus).

Eil. Nr.	Vienam namų ūkio nariui tenkanti pajamų suma	%
1	Mažiau nei 200 EUR	4,6
2	200–300 EUR	4,6
3	301–400 EUR	5,2
4	401–500 EUR	6,7
5	501–600 EUR	7,2
6	601–700 EUR	7,6
7	701–900 EUR	12,7
8	901–1 100 EUR	12,7
9	1 101–1 500 EUR	19,1
10	1 501–2 000 EUR	10,2
11	2 001–2 500 EUR	3,5
12	2 501–3 000 EUR	3,1
13	Daugiau nei 3 001 EUR	2,9

E8. Nurodykite, kurie iš žemiau pateikiamų šaltinių sudaro Jūsų namų ūkio pajamas:

Eil. Nr.	Namų ūkio pajamų šaltiniai	Sd. (standartinis nuokrypis)	M (vidurkis)	%	
				Taip	Ne
1	Darbo užmokestis	0,318	1,11	88,6	11,4
2	Pajamos iš privačios veiklos, verslo, investicijų, indėlių, draudimo ar kitokios nuosavybės (nuomos)	0,436	1,74	25,6	74,4
3	Stipendija	0,318	1,89	11,4	88,6
4	Tėvų ar artimųjų skiriami pinigai	0,435	1,75	25,3	74,7
5	Išmokos už vaikus, parama vaikui išlaikyti	0,458	1,70	29,9	70,1
6	Neįgalumo išmoka	0,288	1,91	9,1	90,9
7	Socialinė išmoka ir parama	0,354	1,85	14,7	85,3
8	Pensijos	0,273	1,92	8,1	91,9
9	Santaupos	0,495	1,57	43,1	56,9
10	Kitos pajamos	0,318	1,79	21,3	78,7

E9. Kokių finansinių įsipareigojimų turi Jūsų dabartiniame namų ūkyje gyvenantys asmenys (įskaitant ir Jus)?

Eil. Nr.	Namų ūkyje gyvenančių asmenų finansiniai įsipareigojimai	Sd. (standartinis nuokrypis)	M (vidurkis)	%	
				Taip	Ne
1	Pirmo būsto paskola	0,469	1,67	32,6	67,4
2	Antro būsto paskola	0,26	1,93	7,3	92,7
3	Automobilio lizingas	0,351	1,86	14,4	85,6
4	Įvairių daiktų, technikos lizingas	0,418	1,77	22,6	77,4
5	Paskola už studijas ar mokslą	0,322	1,88	11,7	88,3

Eil. Nr.	Namų ūkyje gyvenančių asmenų finansiniai išipareigojimai	Sd. (standartinis nuokrypis)	M (vidurkis)	%	
				Taip	Ne
6	Vartojimo paskola būstui remontuoti, įsirengti	0,316	1,89	11,2	88,8
7	Vartojimo paskola	0,351	1,86	14,4	85,6
8	Asmens gyvybės (privatus) draudimas	0,477	1,65	34,8	65,2
9	Kaupimas privačiuose pensijų fonduose	0,478	1,65	35,2	64,8
10	Įmokos už privatų darželį, mokyklą ar vaikų ugdymo įstaigą	0,347	1,86	14,0	86,0
11	Kitų asmenų išlaikymas (alimentai už vaikus, senelių namų apmokėjimas ir kt.)	0,289	1,91	9,2	90,8

E10. Kiek vidutiniškai pinigų per mėnesį skirate (išleidžiate) šioms prekėms ar paslaugoms:

Eil. Nr.	Prekės ar paslaugos	%				
		Apie 50 proc. savo pajamų	Trečdalį mėnesio pajamų	Mažiau nei trečdalį mėnesio pajamų	Visiškai neskiriu (neišleidžiu)	Šias prekes / paslaugas perka tėvai, giminaičiai ar kt. asmenys
1	Maistui	26,7	35,0	31,5	1,9	4,9
2	Drabužiams, avalynei	4,0	12,0	72,4	7,8	3,9
3	Pramogoms	4,1	12,7	67,8	11,7	3,6
4	Kvaišalams	2,9	4,5	28,8	59,8	4,0
5	Grožio salonų paslaugoms (kirpykloms, soliariumams ir kt.)	2,6	5,9	57,2	30,1	4,2

Eil. Nr.	Prekės ar paslaugos	%				
		Apie 50 proc. savo pajamų	Trečdalį mėnesio pajamų	Mažiau nei trečdalį mėnesio pajamų	Visiškai neskiriu (neišleidžiu)	Šias prekes / paslaugas perka tėvai, giminaičiai ar kt. asmenys
6	Maisto papildams, vaistams	3,6	7,7	59,1	23,2	6,5
7	Sporto klubų paslaugoms	2,7	4,7	26,6	61,3	4,7
8	Įvairioms, kartais nelabai reikalingoms smulkmenoms	3,2	5,4	56,6	30,3	4,5
9	Transporto paslaugoms	4,3	15,3	61,0	13,7	5,7
10	Būstui išlaikyti	16,1	30,6	37,1	8,7	7,4

E11. Kaip dažnai lankotės:

Eil. Nr.	Lankymosi dažnumas	%				
		Visiškai nesilankau	Vieną kartą per dvi savaites	Vieną kartą per mėnesį	Keletą kartų per metus	Keletą kartų per savaitę
1	Teatre (dramos, kino, muzikiniame ir kt.)	0,902	1,89	37,4	44,3	12,3
2	Sporto klube	1,514	2,05	61,7	8,3	8,4
3	Restorane, kavinėje	1,092	2,95	10,5	24,3	31,8
4	Laisvalaikio ir pramogų centruose	1,132	2,59	19,8	28,5	29,3
5	Naktiniame klube	0,979	1,64	62,1	19,7	12,1
6	Koncerte	0,89	1,99	29,6	50,9	12,8
7	Greito maisto restorane	1,094	2,78	14,7	24,4	34,1

E12. Ar per pastaruosius mėnesius Jūsų namų ūkis dėl pinigų stokos negalėjo laiku sumokėti?

Eil. Nr.	Ar per pastaruosius mėnesius Jūsų namų ūkis dėl pinigų stokos negalėjo laiku sumokėti	Sd. (standartinis nuokrypis)	M (vidurkis)	%			
				Taip, 1 kartą	Taip, 2 ir daugiau kartų	Ne, galėjo	Nereikėjo mokėti
1	Už būsto nuomą ar būsto paskolos	0,693	1,34	78,4	8,9	12,7	78,4
2	Komunalinių mokesčių	0,679	1,31	80,9	6,9	12,2	80,9
3	Vartojimo paskolos, studijų kredito ar kitų paskolų, kreditų, palūkanų	0,774	1,43	75,1	7,2	17,7	75,1

E13. Ar Jūsų namų ūkiui yra našta?

Eil. Nr.	Ar Jūsų namų ūkiui yra našta?	Sd. (standartinis nuokrypis)	M (vidurkis)	%		
				Labai didelė našta	Šiokia tokia našta	Nėra našta
1	Ar namų ūkiui mokėjimas už būstą (komunaliniai mokesčiai, nuoma, paskola, palūkanos, draudimas), neskaitant įsiskolinimų, yra didelė finansinė našta?	0,714	1,82	36,3	45,7	18,0
2	Ar namų ūkis turi grąžinti vartojimo paskolą, studijų kreditą, paskolą už išsimokėtinai pirktus daiktus ar gautas paslaugas?	0,683	1,52	59,3	29,9	10,8
3	Ar namų ūkiui šis paskolos ar kredito grąžinimas yra didelė finansinė našta?	0,741	1,62	53,3	31,0	15,7

E14. Ar Jūsų namų ūkis?

Eil. Nr.	Ar Jūsų namų ūkis	Sd. (standartinis nuokrypis)	M (vidurkis)	%	
				Taip	Ne
1	...gali sau leisti savaitę atostogauti ne namuose, įskaitant buvimą sodyboje, kolektyviniame sode ir pan., arba pas draugus, gimines	0,451	1,28	71,6	28,4
2	...gali sau leisti savaitę atostogauti užsienyje	0,495	1,43	56,9	43,1
3	...gali sau leisti kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar lygiavertį vegetariško maisto	0,424	1,23	76,6	23,4
4	...galėtų apmokėti nenumatytas 500 EUR išlaidas iš savo lėšų	0,486	1,38	61,7	38,3
5	...gali įsigyti naujų madingų rūbų	0,482	1,37	63,3	36,7
6	...gali pakeisti susidėvėjusius ar sulūžusius baldus (lova, stalą, spintą ar pan.) naujais	0,494	1,42	58,1	41,9
7	...turi kompiuterį	0,328	1,12	87,8	12,2
8	...turi skalbimo mašiną	0,327	1,12	87,8	12,2
9	...turi indaplovę	0,498	1,55	45,2	54,8
10	...turi automobilį	0,429	1,24	75,8	24,2
11	...turi išmanųjį telefoną / telefonus	0,284	1,09	91,2	8,9
12	...gali pasikviesti draugų bent kartą per mėnesį į svečius	0,386	1,18	81,8	18,2
13	...gali nueiti į kiną, teatrą, koncertą ar sporto varžybas bent kartą per mėnesį	0,438	1,26	74,1	25,9
14	...gali apsilankyti pas stomatologą bent kartą per metus ir sumokėti už paslaugas	0,414	1,22	78,1	21,9

Eil. Nr.	Ar Jūsų namų ūkis	Sd. (standartinis nuokrypis)	M (vidurkis)	%	
				Taip	Ne
15	...gali padengti skubias medicinines išlaidas	0,436	1,26	74,4	25,6

E15. Jūsų nuomone, kaip Jūsų namų ūkio finansinė padėtis pasikeis ateityje:

Eil. Nr.	Laikotarpis	Sd. (standartinis nuokrypis)	M (vidurkis)	%				
				Bus žymiai prastesnė	Bus šiek tiek prastesnė	Liks tokia pati	Bus šiek tiek geresnė	Bus žymiai geresnė
1	Per artimiausius 12 mėnesių	0,983	3,21	5,9	14,2	41,3	30,4	8,2
2	Per ateinančius 5 metus	1,107	3,66	4,2	12,2	21,9	36,6	25,1

E16. Kokiam socialiniam sluoksniui priskirtumėte save / savo šeimą?

Eil. Nr.	Kokiam socialiniam sluoksniui priskirtumėte save / savo šeimą	%
1	Aukščiausiam socialiniam sluoksniui (elitui)	2,4
2	Aukštesniam viduriniam sluoksniui	18,4
3	Viduriniam sluoksniui	62,7
4	Žemesniam viduriniam sluoksniui	13,7
5	Žemiausiam socialiniam sluoksniui	2,8

E17. Dabar paminėsime kai kuriuos gyvenimo aspektus. Prašau ties kiekvienu teiginiu įvertinti, kiek Jums būtų svarbūs ar nesvarbūs šie aspektai, norint priklausyti ar tapatintis su vidurine klase Lietuvoje?

Eil. Nr.	Gyvenimo aspektai	%		
		Labai svarbu / svarbu	Visiškai nesvarbu / ne-svarbu	Sunku pasakyti
1	Turėti gerai apmokamą darbą	88,5	7,9	3,7
2	Turėti pastovų, stabilų būstą	89,1	8,0	2,9
3	Turėti galimybę įsigyti būstą	88,0	8,7	3,4
4	Turėti galimybę susitaupyti senatvei	85,6	9,7	4,7
5	Turėti galimybę įgyti aukštesnį nei vidurinį išsilavinimą	82,9	11,9	5,1
6	Turėti galimybę įgyti aukštąjį išsilavinimą	82,2	12,7	5,1
7	Turėti galimybę bet kada pasinaudoti reikalingomis sveikatos apsaugos paslaugomis	89,6	6,0	4,4

E18. Žemiau pateikiami klausimai apie atsakomybių šeimoje pasiskirstymą. Kuris iš pateiktų variantų Jums priimtinausias:

Eil. Nr.	Atsakomybių šeimoje pasiskirstymas	Vyras / partneris	Abu vienodai	Žmona / partnerė	Nežinau / sunku pasakyti	Nenurodo
1	Kaip manote, kas turėtų prisiimti visišką atsakomybę užtikrinant pakankamą šeimos finansinę gerovę?	4,8	22,7	1,0	1,3	70,1
2	Kaip manote, kas turėtų prisiimti visišką atsakomybę užtikrinant tvarkingą buitį namuose?	1,6	24,2	3,0	1,2	70,1

Eil. Nr.	Atsakomybių šeimoje pasiskirstymas	Vyras / partneris	Abu vienodai	Žmona / partnerė	Nežinau / sunku pasakyti	Nenurodė
3	Kaip manote, kas turėtų priimti atsakomybę už kūdikio (0–12 mėnesių vaiko) priežiūrą?	0,7	18,9	8,5	1,8	70,1
4	Kaip manote, kas turėtų priimti atsakomybę už 1–3 m. vaiko priežiūrą?	0,5	24,2	3,6	1,6	70,1
5	Kaip manote, kas turėtų priimti atsakomybę už 4 m. ir vyresnio amžiaus vaiko priežiūrą?	0,7	27,0	1,1	1,0	70,1

E19. Kuri iš žemiau pateikiamų situacijų geriausiai apibūdina, kaip priimate finansinius sprendimus Jūsų dabartinėje šeimoje / namų ūkyje?

Eil. Nr.	Kuri iš žemiau pateiktų situacijų geriausiai apibūdina, kaip priimate finansinius sprendimus Jūsų dabartinėje šeimoje / namų ūkyje?	%
1	Jūs priimate visus arba beveik visus finansinius sprendimus pats (-i)	17,7
2	Jūs priimate finansinius sprendimus tardamiesi su sutuoktiniu (-e), partneriu (-e) ar kitu asmeniu, gyvenančiu dabartiniame namų ūkyje	78,7
3	Jūsų sutuoktinis (-ė), partneris (-ė) ar kitas asmuo, gyvenantis dabartiniame namų ūkyje, priima visus arba beveik visus finansinius sprendimus	3,6

E20. Jeigu nedirbdamas (-a) Jūs, Jūsų nuomone, gautumėte pakankamai pajamų pragyvenimui, ar vis tiek dirbtumėte už atlyginimą, ar visgi nesivargintumėte?

Eil. Nr.	Teiginys	Sd. (standartinis nuokrypis)	M (vidurkis)	%		
				Taip, dirbčiau	Sunku pasakyti / nežinau	Ne, nedirbčiau
1	Jeigu nedirbdamas (-a) Jūs, Jūsų nuomone, gautumėte pakankamai pajamų pragyvenimui, ar vis tiek dirbtumėte už atlyginimą, ar visgi nesivargintumėte?	1,596	0,78	59,0	22,4	18,6

E21. Kas Jūsų šeimoje yra pagrindinis šeimos maitintojas?

Eil. Nr.	Kas Jūsų šeimoje yra pagrindinis šeimos maitintojas	%
1	Jūs	20,8
2	Jūsų sutuoktinis (-ė), partneris (-ė)	30,8
3	Abu vienodai	47,6
4	Kas nors kitas	0,8

E22. Kalbama apie besikeičiančius vyrų ir moterų vaidmenis šeimoje. Žemiau nurodyti trys skirtingi šeimų modeliai. Kuris iš jų labiausiai atitinka Jūsų supratimą apie šeimą?

Eil. Nr.	Kalbama apie besikeičiančius vyrų ir moterų vaidmenis šeimoje. Žemiau nurodyti trys skirtingi šeimų modeliai. Kuris iš jų labiausiai atitinka Jūsų supratimą apie šeimą?	%
1	Vyras dirba, o moteris prižiūri namus	11,4
2	Moteris dirba mažiau reiklų darbą nei vyras, tačiau atlieka didesnę dalį namų buities ir vaikų priežiūros darbų	22,9
3	Abu – tiek vyras, tiek moteris – dirba panašiai reiklius darbus ir abu vienodai pasidalina buities ir vaikų priežiūros darbus	61,5
4	Nė vienas iš aukščiau išvardytų	4,2

E23. Kalbant apie darbo ir asmeninio gyvenimo derinimą, galbūt norėtumėte mažiau dirbti ir daugiau laiko skirti sau / laisvalaikiui / vaikams?

Eil. Nr.	Teiginys	Sd. (standartinis nuokrypis)	M (vidurkis)	%		
				Taip	Nei taip, nei ne / nežinau	Ne
1	Kalbant apie darbo ir asmeninio gyvenimo derinimą, galbūt norėtumėte mažiau dirbti ir daugiau laiko skirti sau / laisvalaikiui / vaikams?	1,449	0,60	60,7	33,8	5,5

F. KLAUSIMAI APIE PASITENKINIMĄ GYVENIMU

F1. Skalėje nuo 1 iki 5 nurodykite, kiek Jūs esate patenkintas atskirais savo gyvenimo aspektais. 1 reiškia „visiškai nepatenkintas (-a)“, o 5 – „visiškai patenkintas (-a)“

Eil. Nr.	Teiginys	Sd. (standartinis nuokrypis)	M (vidurkis)	%		
				Visiškai nepatenkintas / nepatenkintas	Nei nepatenkintas, nei patenkintas	Patenkintas / visiškai patenkintas
1	Savimi	0,987	3,42	17,1	30,0	52,9
2	Vieta, kur gyvenate	0,999	3,55	15,2	27,7	57,1
3	Laisvalaikiu	0,980	3,37	17,7	33,6	48,7
4	Savo sveikatos būkle	0,997	3,37	18,9	30,9	50,2
5	Savo draugystėmis	1,025	3,47	16,2	30,7	53,1
6	Savo giminaičiais	0,994	3,42	15,9	34,1	50,0
7	Kitais žmonėmis, su kuriais gyvenote ar gyvenate	0,946	3,63	9,8	31,9	58,2
8	Savo darbu	0,962	3,40	14,8	36,3	48,9
9	Ištrauktis į visuomenę jausmu	0,940	3,23	17,0	45,4	37,6
10	Apskritai gyvenimu	0,936	3,51	12,7	30,4	56,9

F2. Įvertinkite Jūsų pasitenkinimą gyvenimu:

Eil. Nr.	Teiginys	Sd. (standartinis nuokrypis)	M (vidurkis)	%		
				Visiškai nesutinku / nesutinku	Nei nesutinku, nei sutinku	Sutinku / visiškai sutinku
1	Daugeliu atžvilgių mano gyvenimas artimas mano idealui	1,008	2,94	31,9	37,3	30,8

Eil. Nr.	Teiginys	Sd. (standartinis nuokrypis)	M (vidurkis)	%		
				Visiškai nesutinku / nesutinku	Nei nesutinku, nei sutinku	Sutinku / visiškai sutinku
2	Mano gyvenimo sąlygos yra puikios	0,988	3,22	22,8	34,1	43,1
3	Esu patenkintas (-a) savo gyvenimu	0,960	3,37	17,1	31,8	51,1
4	Iki šiol gavau ir turiu svarbius dalykus, kurių noriu gyvenime	0,965	3,36	18,4	31,1	50,5
5	Jei galėčiau gyventi iš naujo, beveik nieko nekeisčiau	1,109	2,96	33,9	31,3	34,7

F3. Koks yra jūsų svarbiausias gyvenimo tikslas?

Eil. Nr.	Teiginys	Sd. (standartinis nuokrypis)	M (vidurkis)	%		
				Visiškai nesutinku / nesutinku	Nei nesutinku, nei sutinku	Sutinku / visiškai sutinku
1	Sėkmė / karjera darbe ir profesinėje srityje	0,977	3,53	14,4	27,8	57,8
2	Uždirbti daug pinigų, apsirūpinti materialiai	0,912	3,79	8,5	23,4	68,1
3	Sėkmingas šeiminis gyvenimas	0,946	4,06	6,2	18,4	75,4
4	Laisvalaikis / kelionės	0,917	3,88	7,2	21,5	71,3
5	Savigarba ir pasitikėjimas	0,908	4,00	6,2	17,5	76,3
6	Asmeninis pasitenkinimas	0,92	4,03	6,2	16,6	77,2
7	Būti gražiam (-iai), patraukliam (-iai), reprezentatyvios išvaizdos	0,949	3,55	11,9	31,9	56,2

PRIEDAI

Eil. Nr.	Teiginys	Sd. (standartinis nuokrypis)	M (vidurkis)	%		
				Visiškai nesutinku / nesutinku	Nei nesutinku, nei sutinku	Sutinku / visiškai sutinku
8	Neturiu aiškaus tikslo, gyvenu šia diena	1,121	2,77	39,9	34,4	25,7
9	Igyti kitų žmonių pagarbą, pasitikėjimą	0,944	3,51	12,8	32,7	54,5

4 priedas

Case Processing Summary

		N	Marginal Percentage
Tapti finansiškai nepriklausomam (-ai): kaip vertinate savo GYVENIMIŠKAS GALIMYBES?	Labai blogai	31	3,3
	Blogai	104	11,2
	Vidutiniškai	284	30,5
	Gera	311	33,4
	Labai gerai	200	21,5
Jūs esate:	Vyras	353	38,0
	Moteris	577	62,0
Amžiaus grupė	18–24 m.	208	22,4
	25–29 m.	352	37,8
	30–35 m.	370	39,8
Koks yra Jūsų aukščiausias įgytas išsimokslinimas?	Pradinis	8	0,9
	Pagrindinis	29	3,1
	Vidurinis	194	20,9
	Aukštesnysis	140	15,1
	Aukštasis	559	60,1
Kokia Jūsų šeiminė padėtis?	Niekada nevedęs / netekėjusi	289	31,1
	Šiuo metu gyvenu su partneriu / partnere	300	32,3
	Vedęs / ištekejusi	313	33,7
	Išsiskyręs (-usi)	26	2,8
	Našlys (-ė)	2	0,2
Kokiame sektoriuje Jūs dirbate?	Valstybiniame	244	26,2
	Privačiame	639	68,7
	Nevyriausybiniame	47	5,1
Valid		930	100,0
Missing		279	
Iš viso		1209	

Model Fitting Information

Model	-2 Log Likelihood	Chi-Square	df	Sig.
Intercept Only	1048.100			
Final	1016.731	31.370	13	.003
Link function: Logit.				

Goodness-of-Fit

	Chi-Square	df	Sig.
Pearson	671.705	627	.105
Deviance	584.020	627	.889
Link function: Logit.			

Parameter Estimates

		Estimate	Std. Error	Wald	df	Sig.	95% Confidence Interval	
							Lower Bound	Upper Bound
Threshold	[B1_2 = 1]	-4.992	1.465	11.605	1	.001	-7.863	-2.120
	[B1_2 = 2]	-3.381	1.457	5.386	1	.020	-6.236	-.526
	[B1_2 = 3]	-1.758	1.455	1.460	1	.227	-4.609	1.093
	[B1_2 = 4]	-.229	1.453	.025	1	.875	-3.077	2.620

		Estimate	Std. Error	Wald	df	Sig. Lower Bound	95% Confidence Interval	
							Upper Bound	
Location	[A1=1]	-.233	.133	3.056	1	.080	-.494	.028
	[A1=2]	0 ^a	.	.	0	.	.	.
	[A2c=1]	.428	.182	5.543	1	.019	.072	.784
	[A2c=2]	.196	.139	1.997	1	.158	-.076	.469
	[A2c=3]	0 ^a	.	.	0	.	.	.
	[A7=1]	-.786	.649	1.468	1	.226	-2.057	.485
	[A7=2]	-.684	.355	3.711	1	.054	-1.379	.012
	[A7=3]	-.624	.168	13.774	1	.000	-.953	-.294
	[A7=4]	-.199	.178	1.239	1	.266	-.548	.151
	[A7=5]	0 ^a	.	.	0	.	.	.
	[A13=1]	-1.661	1.419	1.370	1	.242	-4.443	1.121
	[A13=2]	-1.764	1.422	1.539	1	.215	-4.551	1.023
	[A13=3]	-1.595	1.424	1.256	1	.262	-4.385	1.195
	[A13=4]	-1.942	1.463	1.763	1	.184	-4.809	.925
	[A13=5]	0 ^a	.	.	0	.	.	.
	[A12=1]	.349	.293	1.413	1	.235	-.226	.924
	[A12=2]	.185	.278	.442	1	.506	-.360	.730
	[A12=3]	0 ^a	.	.	0	.	.	.

Link function: Logit.

a. This parameter is set to zero because it is redundant.

Case Processing Summary

		N	Marginal Percentage
Dirbti ir užsidirbti: kaip vertinate savo GYVENIMIŠKAS GALIMYBES?	Labai blogai	47	3,9
	Blogai	86	7,1
	Vidutiniškai	379	31,3
	Gera	454	37,6
	Labai gera	243	20,1
Kokioje apskrityje Jūs gyvenate?	Alytaus	55	4,5
	Kauno	286	23,7
	Klaipėdos	118	9,8
	Marijampolės	50	4,1
	Panevėžio	71	5,9
	Šiaulių	111	9,2
	Tauragės	25	2,1
	Telšių	31	2,6
	Utenos	36	3,0
	Vilniaus	426	35,2
Valid		1209	100,0
Missing		0	
Total		1209	

Goodness-of-Fit

	Chi-Square	df	Sig.
Pearson	32.300	27	.221
Deviance	31.805	27	.239
Link function: Logit.			

Šio modelio „Goodness-of-fit“ testai (*Pearson* ir *Deviance*) rodo, kad modelis gana gerai atitinka duomenis ($p > 0,05$).

Model Fitting Information				
Model	-2 Log Likelihood	Chi-Square	df	Sig.
Intercept Only	204.818			
Final	185.923	18.895	9	.026
Link function: Logit.				

Bendras modelio reikšmingumas ($p=0,026$) rodo, kad apskritys turi statistškai reikšmingą įtaką gyvenimiškų galimybių vertinimui.

Parameter Estimates								
		Estimate	Std. Error	Wald	df	Sig.	95% Confidence Interval	
							Lower Bound	Upper Bound
Threshold	[B1_1 = 1]	-3.466	.168	426.899	1	.000	-3.794	-3.137
	[B1_1 = 2]	-2.343	.120	383.624	1	.000	-2.578	-2.109
	[B1_1 = 3]	-.542	.093	34.010	1	.000	-.725	-.360
	[B1_1 = 4]	1.164	.099	139.025	1	.000	.971	1.358
Location	[A4_apskritys=1]	-.645	.261	6.105	1	.013	-1.157	-.133
	[A4_apskritys=2]	-.200	.139	2.068	1	.150	-.473	.073
	[A4_apskritys=3]	-.278	.189	2.154	1	.142	-.649	.093
	[A4_apskritys=4]	-.576	.272	4.480	1	.034	-1.110	-.043
	[A4_apskritys=5]	-.388	.233	2.760	1	.097	-.845	.070
	[A4_apskritys=6]	-.498	.194	6.561	1	.010	-.878	-.117
	[A4_apskritys=7]	.018	.375	.002	1	.961	-.717	.754
	[A4_apskritys=8]	-.680	.339	4.030	1	.045	-1.344	-.016
	[A4_apskritys=9]	-.692	.316	4.794	1	.029	-1.312	-.073
	[A4_apskritys=10]	0 ^a	.	.	0	.	.	.

Link function: Logit.

a. This parameter is set to zero because it is redundant.

Rūta Brazienė, Laima Okunevičiūtė-Neveauskienė, Arūnas Pocius,
Justina Krauledaitė, Sonata Vyšniauskienė
JAUNIMO GYVENIMIŠKŲ GALIMYBIŲ DIFERENCIACIJOS
SOCIOEKONOMINIAI VEIKSNIAI LIETUVOJE
Kolektyvinė monografija

Redaktorė Auksė Matiukė
Maketuotoja Laura Petrauskienė

Tiražas 20 vnt.

Išleido ir spausdino
UAB „Vitae Litera“
Savanorių pr. 137, LT-44146, Kaunas
www.tuka.lt | info@tuka.lt